ROMAHITL SECOLDLUI

§IGIIR» BOËL

iiitiln Ire eu anii ni t a l i

'9

UNIVER
SROMANUL SECOLULUI

SIGURD HOEL

Traducere de
CONST. A. GÂDEI ŞI MARIN SÂRBULESCU

Prefaţă de ALEXANDRU SEVE

Rîntîlnire cu anii uitaţi

1970 Bucureşti

UNIVER

Stentaţia eroismului

PRIMA SENZAŢIE PE CARE O ÎNCEARCĂ CITITORUL obişnuit atunci cînd îi cade în mînă un roman de Sigurd Hoel, după unul, să zicem, de Rj 0 rnson sau de Hamsun, este senzaţia de distanţă. Mai ales cînd, prin forţa împrejurărilor, nu cunoaşte toate verigile intermediare cu care se constituie totalitatea unei literaturi naţionale, distanţa dintre o epocă şi alta, dintre un scriitor şi altul' i se pare enormă. E o distanţă care, la prima vedere, pare să se definească mai ales prin tehnică şi stil, şi se defineşte, de fapt, mai complex, prin originalitatea istorică a ideii. în acest moment, surpriza cititorului e de a constata că Sigurd Hoel îi este mai apropiat decît un Hamsun : mai apropiat adică, nu atît prin favoarea unei arte mai înalte, cît

prin virtutea fecundă, chiar dacă mai banală, a contemporaneităţii. în orice caz, el descoperă acum, înlăuntrul literaturii universale, o anume solidaritate fundamentală a literaturilor şi scriitorilor, solidaritate care, de la un timp încoace, dispreţuieşte graniţele naţionale şi meridianele geografice ca să-şi comunice şi să-şi împrumute nu numai oarecare tehnici şi sugestii, ci preocupări şi idei care sînt numai ale unui anume ceas istoric şi, neapărat, al unui destin comun. Strict literar vorbind, ***Intîlnire cu anii uitaţi*** face parte din marea familie a romanelor dedicate Rezistenţei. Dar în esenţa lui, romanul aparţine acelei literaturi de nobilă tradiţie care caută din totdeauna să definească profilul unui „erou al secolului", un erou menit să exprime, măcar prin ceea ce apără, aspiraţiile cele mai înalte ale unui moment istoric. Într-un sens mai larg, un ***rezistent*** este un erou care rezistă răului în numele unor valori superioare. Kio, Jordan, Rieux — şi s-ar putea cita încă multe alte nume — sînt „rezistenţi". Filozofia lor practică, redusă la formula cea mai simplă : să-ţi faci datoria! Raţiunile lor, oricît de complexe, etalonul oricărui act e acelaşi : umanitatea şi valorile vieţii.

Eroul secolului nostru e în esenţă un luptător viril împotriva morţii. Dar în sensul acesta nu e oare eroul nostru aidoma eroului exemplar al tuturor secolelor ? Nu : o deosebire există ! Fascismul, ca sinteză a unei doctrine a crimei planetare e pe plan moral, la începutul unui război mondial, ceea ce avea să fie la sfîrşitul războiului, pe plan material, bomba atomică : simbolul absolut al cataclismului universal. Un erou al secolului nostru e un erou care trăieşte sub un cer apocaliptic ; prin acuitatea conştiinţei şi sentimentul urgenţei el poate fi aidoma oricărui alt erou; ceea ce îl distinge cu adevărat e capacitatea de a-şi gîndi sacrificiul la scara întregii umanităţi. În sensul acesta, Eroul slujeşte o spiritualitate mai înaltă. Chiar cînd eroului îi lipseşte conştiinţa exemplarităţii sale, geniul secolului îi înregistrează lupta şi sacrificiul ca pe un episod obligatoriu într-o bătălie universală. Contribuţia lui Sigurd Hoel în definirea acestui erou e în observaţia originală a raporturilor lui cu lumea

.Sven Arneberg are, la drept vorbind, toate însuşirile unui bărbat excepţional. Autorul nu s-a precupeţit să i le acorde pe toate — poate cu sentimentul că această operaţie de idealizare este calea cea mai obişnuită pe care păşim noi înşine ori de cîte ori înclinăm să învestim

într-un om capitalul unui erou. Prin origine, Sven aparţine micii burghezii cu tradiţii ; profesiunea sa e aceea de avocat : aşadar, profesiunea unui om familiarizat cu justiţia, obişnuit să întrebe legile, să distingă vinovăţiile, să recunoască crima. Şi tocmai aici, în această profesiune căreia o lungă tradiţie i-a conferit privilegiul dubios de a apăra la fel de bine vinovăţia şi nevinovăţia, crima şi inocenţa — Sven are o atitudine destul de neobişnuită : el nu acceptă să fie decît apărătorul cauzelor drepte. E un fapt bine cunoscut; judecătorii înşişi îl cunosc ; avocatul se bucură de creditul unui judecător. în fine, Sven e un bărbat frumos, un om inteligent şi cultivat, un soţ şi un părinte admirabil. E o fire în care pasiunea şi pudoarea fac o căsnicie originală. Nu e omul care să-şi pună mari probleme politice, dar dispreţuieşte, hotărît, pe nazişti. Iubeşte teatrul, e un bun muzician, gustă poezia lirică, îi plac cărţile de istorie. Pînă şi slăbiciunile lui sînt inocente : îl interesează istoriile cu criminali. Acesta este omul care în momentul cînd armatele hitleriste invadează Norvegia — şi cînd devine limpede că armata norvegiană nu va opune nici o rezistenţă — îşi arogă dreptul de a rezista şi-şi recunoaşte obligaţia de a constitui un detaşament capabil să lupte. Sven nu aparţine nici unui partid şi nici unei organizaţii ; n-a primit nici un ordin şi nici n-ar fi avut cine i-l da. Singura poruncă de care ascultă e aceea a unei conştiinţe fasonate pe îndelete de întreaga istorie a individului şi solicitată dramatic de întreaga desfăşurare a evenimentelor. Există totuşi un fapt care îşi are probabil partea lui de contribuţie în luarea hotărîrii : un bombardament al avioanelor naziste îi ucide soţia însărcinată şi copilul. în situaţia excepţională a momentului, Norvegia încă nu cunoaşte multe victime ; s-ar zice că Sven trăieşte un ceas mai devreme tragedia întregii ţări.

Detaşamentul de rezistenţă nu se constituie cu discursuri. Din mijlocul unei divizii gata să se predea, în care ierarhiile se prăbuşesc şi disciplina cedează — o mînă de oameni se adună în jurul ideii de rezistenţă ca în jurul unui steag. Ideea însăşi de a rezista acolo unde

întreaga armată se prăbuşeşte, este niţel nebună ; dar, se pare, e unicul moment în care nebunia are farmec. E o idee care pluteşte în aer, căreia nimeni nu se gîndeşte încă să-i dea o formulare precisă. Mănunchiul acesta de oameni se adună, cu toate că nimeni nu i-a chemat şi nimeni nu le-a poruncit. Oamenii se înţeleg mai mult din priviri ; ca şi cum acesta e unicul alfabet care scapă unei interceptări primejdioase. E în atitudinea lor un consimţămînt tacit, mai potrivit cu împrejurările decît orice discurs patriotic. Sven devine comandantul. E o atribuţie pe care n-o solicită, pe care nici un vot n-o sancţionează şi pe care nimeni totuşi nu i-o contestă. E pur şi simplu acceptat şi acceptarea asta tacită are în acelaşi timp toată greutatea unei alegeri deliberate. S-ar zice că în asemenea momente primejdioase funcţionează o anume lege a compensaţiilor : acolo unde se prăbuşeşte o ierarhie, un sistem, o ordine, oamenii simt nevoia să le înlocuiască imediat. Sven este în ordinea morală acel care garantează posibilitatea supravieţuirii. Rămîne ca viitorul să justifice alegerea. Şi viitorul o justifică. Sven se va dovedi un comandant excelent, cu însuşirea rară de a spune întotdeauna exact cuvîntul necesar şi cu virtutea deosebită de a acţiona exact atunci cînd trebuie. Punctualitatea lui de om de lume e pe cîmpul de bătălie o virtute militară. Se pun apoi detaşamentului cîteva probleme de ordin practic, care se rezolvă însă la sugestia imediată a împrejurărilor. Dacă e nevoie de armament, nimic mai firesc pentru nişte soldaţi decît să plece cu propriile lor puşti. Necesitatea cea mai urgentă este însă aceea de a se desprinde cît mai repede din punctul geografic pe care e situată divizia, pentru a evita o ciocnire prematură cu nemţii în momentul predării şi pentru a' căuta locul mai nimerit unei organizări temeinice şi unei rezistenţe eficace. Pe acest drum de cîteva sute de kilometri, detaşamentul sporeşte, se organizează şi-şi află locul în care va lupta..

Rezistenţa e în roman o temă majoră. Cu toate acestea, în întregul ei, cartea e ceva mai mult decît un roman al Rezistenţei. Nu vom afla aici sabotaje, planuri de

acţiune, urmăriri palpitante, întîlniri primejdioase — nimic din tehnica subterană a Rezistenţei. Nu vom afla aici nici prea multă istorie: măcar pentru motivul că romancierul nostru este un psiholog, nu un istoric ; vreau să spun, el face istorie cu amintirile unor oameni modeşti, nu cu documente. Rezistenţa însăşi ne este înfăţişată mai ales în momentele de început şi numai în măsura în care tinde să lumineze personajele şi cadrul în care se mişcă ele. Asta nu înseamnă că nu există o percepţie a fenomenului în ansamblul lui, ba chiar încercări de a defini „psihologia Rezistenţei". Observaţiile autorului sînt exacte ; interesante devin abia atunci cînd Hoel caută rădăcinile eroului : cum se naşte un erou, cine are nevoie de el şi, în general, de unde necesitatea eroului ?

Într-o ţară care n-a cunoscut războiul timp de 120 de ani, războiul este un eveniment straniu şi incredibil. O întreagă armată, care îşi perpetua existenţa în virtutea unei tradiţii mai degrabă decît a unei necesităţi, se dovedeşte inaptă de luptă tocmai în momentul cînd e nevoie de ea. Un simplu comunicat al lui Quisling care anunţă că orice ofiţer ce va continua să lupte va fi considerat un asasin, este suficient să determine un colonel, după patruzeci de ani de carieră, să-şi lepede uniforma. Pur şi simplu o leapădă şi devine civil, sub ochii tuturora, fără nici o jenă, calm de parcă s-ar fi dus să-şi schimbe cămaşa. Gestul nu stîrneşte nici o indignare. Mai degrabă un fel de consternare solemnă. Pare un lucru firesc pentru că e în consensul aproape unanim al ofiţerilor. Cutare comandant, om agreabil şi foarte preţuit, revine din oraş însoţit de ofiţeri nemţi ca să predea generalului un ultimatum ; comandantul acesta e un mare om de afaceri. De pe acum oamenii încep să se definească în raport cu spiritul Rezistenţei.

Dar de unde tentaţia de a rezista? Partizanatul nu poate oferi decît hrană puţină, somn pe apucatelea, multă oboseală, primejdii la tot pasul, încălţăminte spartă, veşminte murdare şi, la urma urmei, un glonte în cap. Distincţii, bani, glorie ? Nimic din toate astea. Cine se adună în jurul eroului ? în primul rînd cei care au

sentimentul legăturii indestructibile cu pămîntul ; de aceea poate cei mai mulţi dintre membrii detaşamentului sînt ţărani. într-o ţară de vînători, mai fiecare are o puşcă şi ştie s-o folosească. Se poate presupune apoi că funcţionează, mai ales pentru cei tineri, o anume atracţie a aventurii. Dar e sigur că undeva, pe dedesubt, funcţionează totodată fondul de energie al unui popor care nu acceptă robia şi violenţa. Femeile sînt de regulă mai curajoase decît bărbaţii. Ele simt mai bine primejdia —• căci moartea e întotdeauna duşmanul lor în ordinea biologică. O ţărancă oarecare în gospodăria căreia poposeşte detaşamentul, dîndu-şi seama despre ce e vorba, porunceşte feciorilor ei să-şi ia armele şi să plece ; o fată vrea să-şi urmeze iubitul ; o femeie refuză să spună bărbatului că e însărcinată numai ca să nu-l împiedice să-şi facă datoria.

Evident, destinul detaşamentului este, din capul locului, fără speranţe ; izolat, fără legături, fără puterea materială a unui armament eficace, este practic condamnat să se dizolve sau să piară ; acţiunea lui nu întîrzie ocuparea Norvegiei nici măcar cu un ceas. De ce s-a constituit totuşi şi de ce a fost urmat ? Nu acţionează cumva aici, oricît de obscur, instinctul vieţii, sentimentul colectiv al rezistenţei ? Fapta e desperată, dar exemplară. Popoarele au nevoie de exemple şi le inventează ; au nevoie de eroi şi-i creează. Este legea epocilor excepţionale, care pun în cumpănă existenţa popoarelor. Epocile de pace, epocile rutiniere care trăiesc exclusiv sub legea mediocră a bunului-simţ nu iubesc eroismul ; din punctul de vedere al unui Sancho Panza cu perspectiva existenţei de toate zilele, odiseea detaşamentului e o donquişotadă care poate fi preţuită, dar cu prudenţă ; în orice caz, o nebunie care e preferabil să fie uitată, nu urmată. Nimic mai semnificativ în privinţa asta decît destinul atîtora dintre foştii tovarăşi ai lui Sven : o dată războiul trecut, tendinţa meschină a mediului înconjurător e de a-i scoate din circuitul vital al vieţii. În raport cu ţara întreagă, ei constituie, fireşte, o minoritate ; consideraţi laolaltă, nu li se refuză respectul ; diferenţiaţi în individualităţi distincte sînt lipsiţi de orice simpatie. Acţionează aci sentimentul de vinovăţie al multora dintre aceia care în

anii ocupaţiei şi-au văzut liniştit de treburi lăsînd altora gloria de a lupta şi grija de a fi patrioţi. Acesta e motivul principal pentru care nici un fost luptător în Rezistenţă, chiar dacă a primit ulterior distincţii oficiale, nu este dispus să-şi amintească ceea ce a fost odinioară. în timp ce foştii colaboraţionişti, cei care au colaborat cu Quisling timp de cinci ani, se bucură de toate beneficiile unei victorii cîştigate de alţii, cei care au luptat efectiv, sau cei mai mulţi dintre ei, sînt excluşi de la orice beneficiu moral. Singurii eroi care au dreptul la atenţie, căci nu cer nimic şi nimeni nu li se simte îndatorat, sînt cei morţi. Moartea îi face suportabili. Sven e unul dintre ei. Avantajul său asupra acelora rămaşi în viaţă constă în faptul că poate fi iubit şi celebrat fără indispoziţii.

Personajul care exprimă cel mai perfect năzuinţa asta de a prelua pe contul său moştenirea eroului e Vera Bang. O actriţă mare şi o femeie frumoasă. Arta îi invadează existenţa, dragostea îi alimentează arta ; în aşa măsură încît nimeni — şi poate nici ea însăşi — nu mai ştie exact unde este hotarul dintre viaţă şi artă. Căci Vera prelungeşte în. viaţă toată experienţa unei mari actriţe şi aduce pe scenă ceva din inefabilul experienţelor ei sentimentale. Confuzia asta permanentă între două realităţi, dintre care una este a inimii şi alta a scenei, fac din Vera o femeie enigmatică : atît pentru spectatorul care şi-a cumpărat cu un bilet dreptul de a o admira două ore, cit şi pentru intimii care o cunosc de ani de zile. A făcut fericirea multora, fără să facă nefericirea nimănui ; a cucerit pe scenă o lume ; a agonisit un renume şi o avere ; şi totul cu o discreţie care este expresia cea mai caracteristică a unei arte sobre şi rafinate. C a . om de artă, structurii ei sufleteşti nu-i este străin eroismul, iar ca actriţă a întruchipat prea multe eroine ca să nu se fi contaminat de gustul eroismului. Ideea ei cea mai originală e de a deveni femeia eroului.

Intîlnirea cu Sven se consumă, ca pe scena unui teatru, sub ochii lumii ; aceste relaţii unice se înscriu în decorul dramatic al războiului ; protagonistul este un erou, dar — lucru excepţional ! ■— unul de carne şi de sînge ; materializarea cea mai sigură a acestei legături efemere

este un copil ; pentru prima oară în viaţă, Vera acceptă rolul maternităţii.
Din anume punct de vedere, şi Sven, cel care a murit ca să asigure retragerea detaşamentului, este tot atît de enigmatic ca erou, pe cît e Vera ca femeie. Avem într-adevăr o dublr enigmă : enigma lui Sven, cu tot ce poate fi enigmatic în apariţia, avatarurile şi moartea unui erou ; enigma Verei, cu tot ce poate fi enigmatic în natura talentului şi în resorturile cele mai obscure ale sufletului feminin. Tot ce este în formula talentului ireductibil la raţiune, chiar discreţia cu care îşi regizează o existenţă atît de agitată şi-şi joacă marele rol al „unicei iubite", totul e menit să sporească farmecul eternului feminin şi dimensiunile enigmei.
„Enigmatice" sînt, la urma urmei, mai toate împrejurările care au conlucrat la întîlnirea celor doi. Prima întîlnire se consumă în timp de pace, într-un cadru monden, şi e lipsită de orice urmări imediate. Dar Sven e un bărbat prea atrăgător şi un spirit prea nobil ca să nu se impună în atenţia unei femei ca Vera ; Vera însăşi, numai farmec şi atracţie izbeşte numaidecît ochiul ager al lui Sven. E, în felul ei, o întîlnire de neuitat. Cea de a doua întîlnire — şi ultima — are loc în condiţiile războiului. În momentul cînd detaşamentul e instalat pe poziţiile lui, un prieten comun, Sander, trimis la Oslo cu misiunea de a face rost de nişte percutoare şi de muniţii, îi aduce Verei o scrisoare din partea lui Sven. Ce cuprinde această scrisoare ? E o mărturisire de dragoste sosită dintr-un loc primejduit de moarte, din partea unui om dezolat de pieirea alor săi ? E cumva o chemare ? Lucrurile nu se vor lămuri niciodată. Fapt e că Vera decide să-l vadă pe Sven. Are prea mult simţ dramatic ca să nu guste situaţia asta unică de a fi femeia unui om pe cale de a deveni erou. Şi atunci, cu o iuţeală şi cu o îndemînare al căror secret îi aparţine în întregime, folosind relaţiile ei intime, Vera obţine o maşină din partea Crucii Roşii, face rost de medicamente şi de un permis de liberă trecere din partea autorităţilor nemţeşti — cărora, bineînţeles, le ascunde ţelul ei — îşi îmbracă de circumstanţă o uniformă de infirmieră şi luîndu-l pe Knut — un alt prieten comun — drept însoţitor, pleacă spre marea

aventură. Va rămîne lîngă Sven, în munţi, o singură noapte. O noapte de dragoste în mijlocul unui detaşament de rezistenţă, păzită de stelele cerului şi pîndită de primejdia morţii. Acestea vor fi singurele ei întîlniri cu Sven. în urma acestei întîlniri, Sven predă Verei o hirtie, contrasemnată de prietenii săi, de Sander şi de Knut, în care recunoaşte pe Vera de soţie chiar dacă împrejurările împiedică realizarea unei uniri legale. Vera nu-l va mai vedea pe Sven niciodată. Copilul care se va naşte, va purta — datorită străduinţelor Verei —■ numele lui Sven. Fiecare aniversare a copilului va prilejui o reuniune, niţel solemnă, peste care pluteşte, cam plicticos, duhul eroului.

Atît Knut cît şi Sander nutresc îndoielile cele mai amare. Fără să posede vreo dovadă sigură, ei bănuiesc în aventura Verei o enormă punere în scenă. Deşi băiatul seamănă cu Sven, sentimentul lor e că paternitatea acestuia e cu totul îndoielnică. Un doctor care a îngrijit-o pe Vera în timpul sarcinii, îi confirmă lui Knut unele bănuieli : după socoteli aproximative, cînd Vera a urcat în munţi era deja însărcinată de cîteva săptămîni. Se poate presupune aşadar, fie că Vera a întreţinut cu Sven legături anterioare faimoasei întîlniri din munţi — ceea ce, cunoscînd ataşamentul lui Sven pentru soţia sa, pare cu totul improbabil — fie că a folosit prilejul pe care i-l ofereau împrejurările, ca să justifice o sarcină întîmplătoare în chipul cel mai profitabil. în fine, nu se poate neglija nici posibilitatea ca Vera însăşi să ignoreze adevărata paternitate a copilului. Rămîne în picioare aventura propriu-zisă, regizată de Vera cu abilitatea unei actriţe desă- vîrşite. în definitiv, Vera nu e o femeie care sâ aibă copii nedoriţi. De ce a avut nevoie de acest copil pe care şi-l refuzase toată viaţa? Autorul nu încearcă să ne ofere răspunsuri clare şi definitive ; e de altfel un prea fin psiholog ca să nu cunoască valoarea clarobscurului în probleme atît de delicate. Adevărul e că Verei, femeie complicată prin întreaga ei viaţă sentimentală, tot atît cît prin exerciţiul artei, care s-a împărtăşit din toate triumfurile, nu-i putea rămîne necunoscută ambiţia de a expropria în favoarea ei o parte din faima unui erou. E, în felul ei, o profitoare de război.

Nu-i era de ajuns propria ei glorie, a simţit nevoia de a o spori cu gloria unui erou autentic. Pentru asta a avut nevoie de un copil: el trebuia să constituie dovada vie, inebran- labilă, că a fost femeia eroului ; pentru asta s-a îndîrjit să i se recunoască copilului dreptul de a purta numele lui Sven : era un fel de a muta acasă statuia eroului din piaţă ; un fel de statuie de uz personal.
Este în gestul Verei un egoism şi o rapacitate tipic feminine, care ne aminteşte de eroina tutelară a lui Strindberg: vampira tipică, aceea care trăieşte din substanţa bărbatului. Dacă voim însă să aşezăm eroina lui Hoel în linia unei tradiţii norvegiene, atunci trebuie să ne gîndim la Hedda Gabler; atîta doar că, în timp ce eroina lui Ibsen nutrea ambiţia de a influenţa destinul unui om mare, Vera ambiţionează să se împărtăşească din gloria lui. într-un anume sens, eroina lui Sigurd Hoel e mai aproape de Thamar a lui Thomas Mann, care după ce îngroapă doi bărbaţi din neamul lui Iacob — amîndoi fiind fraţi şi amîndoi fiind feciorii lui Iuda — se dăruie tatălui lor, îndîrjită să nu scape cu nici un chip ocazia unică în lume de a împărţi cu întreg tribul prilejul de a intra în istorie şi de a fi prezentă la originea unei noi umanităţi. Nici vorbă, adevărata izbîndă a romancierului e aici Vera Bang.

Ultimul episod enigmatic e acela al morţii lui Sven. Oficial, se ştie că omul, ca un adevărat căpitan, a rămas ultimul pe cîmpul de luptă ca să asigure retragerea supravieţuitorilor din detaşamentul său. întrebarea e numai dacă gestul lui Sven era strict necesar. Şi dacă n-a fost necesar, de ce a rărr.as? A fost o sinucidere deghizată a unui om sfîrşit, incapabil adică să supravieţuiască propriei sale legende ? Fireşte, nu avem nici aici răspunsuri definitive. îndoielile pe care le seamănă

autorul în cugetul nostru nu au rostul de a pune sub semnul întrebării un erou generos. Polemica secretă a autorului — căci de asta e vorba în cele din urmă — e o polemică cu prejudecata curentă, potrivit căreia moartea face pe erou. Romancierul detestă imaginea romantică a eroului şi nu-şi cruţă ironiile ca s-o denunţe ; suprema lui ironie e de a pune chiar în gura feciorului lui Sven cuvintele menite să dezumfle mitul. Băiatul o face, fireşte, cu naivitatea vîrstei sale : el nu vrea să fie erou, el vrea să fie... inginer. Lucru şi mai semnificativ: antipatia băiatului pentru profesiunea de erou a contractat-o în preajma maică-si, probabil ca o reacţie la tot ce i se pare teatral şi falsificat în atitudinea ei şi în cultul plicticos al trecutului. E, pesemne, răzbunarea ironică şi postumă a eroului împotriva imposturii. O acţiune atît de complicată găseşte în Sigurd Hoel un tehnician foarte abil. Un roman cu patru personaje principale are ceva din logica unei piese de teatru în care personajele intră inevitabil într-un sistem de relaţii obligatoriu. Aci vom afla probabil, unul din motivele importante pentru care autorul a făcut din toate cele patru personaje nişte prieteni şi din Vera,

amanta, la diferite epoci, a tuturor celor trei bărbaţi : Sven, Sander şi Knut. în fine, trebuie să ţinem seama că dintre cele patru personaje, doar Sander şi Knut sînt cu adevărat „active" ; ceilalţi doi, Vera şi Sven — îndeosebi Sven — trăiesc prin amintirile prietenilor. Knut ar vrea să cunoască trecutul Verei, Sander ar dori să reconstituie drumul de odinioară al detaşamentului. Dacă, iniţial, în dorinţa lui Knut intră anume curiozitatea intelectuală, este sigur că ea se complică ulterior cu un sentiment de gelozie. Şi pentru că e vorba de o femeie cu o existenţă atît de frămîntată, e sigur că gelozia îşi va afla terenul cel mai fertil în trecut. Dar să încerci să regăseşti ceva din amănuntele acestui trecut e o întreprindere tot atît de enormă ca aceea de a detecta urmele unui parfum, de sub zăpezile Polului Nord. Investigaţiile lui Knut nu iau, desigur, forma unor cercetări poliţiste. Omul nu e poliţist, e un îndrăgostit. Metoda lui, dacă putem totuşi vorbi de o metodă, e mai degrabă aceea a unui bun psiholog

.Dorinţa sentimentală a lui Sander de a reface itinerariul detaşamentului de partizani ■— din locul unde s-a constituit pînă în locul unde a murit Sven, comandantul lui — şi nădejdea secretă a lui Knut de a afla de-a lungul acestui itinerariu amănunte care ar putea lumina raporturile lui Sven cu Vera justifică şi susţine toată tehnica complicată a rememorărilor. întîlnirea cu anii uitaţi, e în acelaşi timp un ***rendez-vous*** cu geografia; aici, pe traseul de odinioară al detaşamentului, Sander îşi va relata amintirile. Eroul amintirilor sale este Sven, aşa cum eroina . preocupărilor lui Knut este Vera. în felul acesta se instalează în atenţia noastră, personajele principale ale cărţii: Vera şi Sven.
Lucrurile nu sînt întotdeauna foarte netede. Există uneori o mişcare subtilă în virtutea căreia Vera şi Sven se substituie pe rînd în amintirile prietenilor comuni; alteori, Vera acţionează ea însăşi din planul prezentului, dar întotdeauna din unghiul de vedere al gelosului Knut. Rezultă o compoziţie sinuoasă şi plină de farmec: o poveste eroică şi una de dragoste ; o alternanţă de prezent şi trecut, Norvegia anilor de rezistenţă şi aceea a anilor 1954 ; vechea poveste de dragoste a Verei capătă valoarea unui termen de opoziţie cu frămîntările sentimentale ale lui Knut. Pe scurt, recunoaştem aci toată recuzita romanului modern, folosită cu o siguranţă desăvîrşită. Romancier cu experienţă, psiholog fin, bun observator, cu notaţii exacte şi interesante, Sigurd Hoel ne dăruieşte un roman despre care ne place a spune, simplu şi fără reticenţe, că e foarte, foarte frumos.

ALEXANDRU SEVERExistă undeva o mare,
iar mai departe nu mai e nimic;
şi fluviul se cufundă în oglinda cenuşie
pe care nici un ţărm n-o mărgineşte,
pe care nici o vîslă n-o înfioară.
O, voi, cei duşi din astă lume, voi, fericiţii răposaţi,
voi, cei ce odihniţi în tihnă !
Nici pizma zeilor nu vă clinteşte pacea.
Cu altceva decît o păsuială a împuternicirii lor

e gingaşa eternitate care le-a fost îngăduită ?

S-ar putea crede că o parte din acest roman relatează întîm- plări care s-au petrecut în Norvegia, în timpul campaniei din 1940. Este deci necesar să se sublinieze că oraşul-garnizoană, ca şi regiunea menţionată, nu pot fi găsite pe nici o hartă. De asemenea, n-ar fi de loc uşor să se traseze pe vreo hartă drumul străbătut de Sven Arneberg, împreună cu grupul lui, în căutarea frontului norvegian, în general, n-au fost folosite personaje reale

.I

EXISTA UNDEVA O MARE..

.aniversarea

TOATA POVESTEA A ÎNCEPUT LA 7 APRILIE 1954, la dineul pregătit de Vera Bang pentru San- der Paulsen şi pentru mine. Noi doi eram singurii oaspeţi ; dar era de faţă, bineînţeles, şi Kâre, băiatul ei. Are vreo 13 ani, dar e mult prea matur pentru vîrsta lui şi pare, încă de pe acum, un mic om de lume.

La drept vorbind, nu pentru noi se dădea dineul ; noi — după vorba lui Sander — nu eram decît doi figuranţi care intrau în scenă cu o scrisoare pe tavă şi rosteau o replică. Oaspetele de onoare era Sven Arneberg, prietenul camaradei noastre. Şapte aprilie era ziua lui de naştere. Ştiam dinainte că, în faţa şervetului pregătit anume pentru el, avea să se afle tacîmul şi, pe tacîm, un trandafir solitar. Sander şi cu mine fusesem invitaţi pentru că eram prietenii ei cei mai intimi şi totodată tutorii lui Kâre.
Adevărul e însă că povestea n-a început nici în seara aceea. Aş putea să spun tot atît de bine că începuse la 9 aprilie 1940 sau, să zicem, în seara aceea de noiembrie, din 1939, cînd l-am luat cu mine pe Sven Arneberg, la Vera. Dar asta e altă istorie.
Adică aceeaşi istorie, dar un capitol anterior. Şi chiar dacă am tălmăci-o şi am răstălmăci-o pînă nu s-ar mai înţelege nimic, rămîne, totuşi, aceeaşi veşnică şi neschimbată poveste care s-a repetat şi se tot repetă de cînd lumea. Numai că de fiecare dată e noua — de nerecunoscut chiar şi pentru cel care a auzit-o de zece ori mai înainte — şi astfel renaşte din propria-i cenuşă.
Dar să nu mă depărtez de la ce începusem a istorisi, în orice caz, măcar un fapt rămîne sigur : anume, că lucrurile au început să se precipite după acel dineu din 7 aprilie. Explicaţia în legătură cu Kâre, răfuiala cu mine însumi şi concilierea cu lumea dinafară, ciudata şansă pe care Sander şi cu mine am avut-o, de Paşti, de a descoperi iarăşi nişte urme vechi, de altfel nu ale mele. Nu, nu urmele mele ! Miraculosul nostru noroc la vînătoare, după un curcubeu de acum cincisprezece ani, cum spunea Sander. S-au petrecut, de asemenea, o sumedenie de alte lucruri ; dacă au, însă, vreo legătură cu povestea noastră, rămîne de văzut. Dar cine e Sander ? Cine sînt eu ? Şi cine Vera Bang ? Şi, ca să nu uităm, cine este Sven Arneberg, personajul principal, care însă lipsea ? Cine poate şti ?

Adică, într-o oarecar« măsură, totul era cum nu se poate mai simplu.
Sander Paulsen, de felul său din Oslo, în vîrstă de 40 de ani, doctor în medicină, specialist în boli interne şi psihosomatice.
Eu, Knut Valstad, tot de 40 de ani şi tot din Oslo, în ciuda numelui meu ţărănesc, coleg de clasă cu Sander, în şcoala primară şi,la gimnaziu, şi prietenul lui intim în toţi aceşti ani, pînă la 9 aprilie 1940. De atunci ne-am întîlnit mai rar, dintr-o mulţime de motive. În prezent practic — în puţinele ocazii care mi se ivesc — profesiunea de avocat, în Oslo.
Sven Arneberg ■— despre el o să mai vorbim mai încolo. Ceva mai în vîrstă decît noi : 47 de ani, astăzi, dacă... dar să nu întrşrupem cursul întîmplărilor. Sven mi-a fost prieten mai vîrstnic timp de mulţi ani. El a fost şeful şi mentorul meu din toamna lui '38 pînă în acea zi de întorsătură a destinului — 9 aprilie 1940.
În sfîrşit mai rămîne Vera Bang. Sînt sigur că e de prisos să mai spun ceva despre celebra actriţă. Toată lumea o cunoaşte.
Dar, la drept vorbind, o cunoaşte oare cineva ? Stau la masa mea de scris — e prima săptămînă de după Paşti —■ şi încerc să relatez pe scurt cele întîmplate, pentru a mă lămuri eu însumi, cum s-ar spune, sau, poate — ştiu eu ? — pentru a mai răsuci o dată cuţitul într-o rană veche... Aşa cum stau acum, aici, cred că nu strică dacă încerc să aştern pe hîrtie cîte ceva din ceea ce ştiu, sau cred că ştiu, despre ea.
Vera Bang a devenit, încet-încet cu doi ani mai tînără decît Sander şi decît mine — aşadar, acum are 38. Pe vremuri, cred că era cu un an sau doi mai în vîrstă ca noi. Dar ce importanţă are asta ? Văzută în lumină prielnică, poate părea chiar de 35, iar cînd domină scena cu silueta ei desăvîrşită, cu căpşorul distins şi faţa gingaşă ca o floare, pe un gît plin de graţie, pare, şi astăzi, o tînără îndrăgostită, de 25 de ani. într-adevăr, nimeni nu poate juca un rol de

tînără îndrăgostită, aşa cum îl joacă ea. Şi toţi criticii sînt de acord că se află în ascensiune.
O femeie, • în situaţia ei, cu farmecul ei şi cu atîtea alte daruri, nu poate, bineînţeles, să scape de clevetiri. Se va vedea, cu această ocazie, că subiectul trăncănelilor îl constituie aventurile sale erotice — cele adevărate, plus cele pe care unii oameni îşi închipuie că le ştiu. Sau numărul mare al aventuriloi de acest fel.
S-a susţinut că degetele noastre stau la baza sistemului decimal. Despre Vera Bang se spunea, în anii dinainte de război, că, dacă ar fi fost să-şi facă socoteala amanţilor ar fi trebuit să înceapă numărîndu-şi drăgălaşele-i degete, să continue cu cele de la picioare şi să se întoarcă iarăşi la degetele de la mîini.
în ce mă priveşte, cred că se exagera din cale-afară, din invidie şi din sete de senzaţional. împarte, deci, la doi, iar rezultatul scade-l din numărul la care te-ai gîndit la început.
Dar au fost, totuşi, destui şi e posibil să fi fost chiar mai mulţi în acelaşi timp.
Se mai spunea că, în general, Vera avea grijă să păstreze un fel de echilibru, aşa că atunci cînd avea un prieten din lumea teatrului, avea totodată cel puţin încă unul dinafara acestei lumi. Printre aceştia din urmă, în decursul anilor, au fost menţionaţi destui bogătaşi tineri — care, în Norvegia, nu sînt prea mulţi la număr •— şi, din cînd în cînd, cîte un distins diplomat străin. Prin aceasta nu trebuie să se înţeleagă — oricum, aşa ceva nu am auzit niciodată, nici de la bărbaţi, nici de la femei — că Vera îşi alegea amanţii din calcule materiale sau din snobism. Totuşi se cam întîmplă în viaţă ca una s-o atragă după sine pe cealaltă. Dar în toate astea — se spunea mai departe — era foarte discretă. Cercul său intim de iniţiaţi nu era prea mare; iar de vreun scandal niciodată numele ei n-a fost legat.
Fusese căsătorită, în prima-i tinereţe, cu un om de afaceri foarte bine situat, cam aventurier şi cam vîntură- lume, cu mult mai ân vârstă ca ea. Un om

vesel, de altfel, mi-l aduc bine aminte. S-au despărţit după cîţiva ani, dar, evident, în bună înţelegere. Cînd el venea pe la Oslo, continuau să se vadă ; iar cînd a murit, îndată după război, neavînd moştenitori direcţi, s-a aflat că-i lăsase Verei, prin testament, cea mai mare parte din avere.
Se spunea că Vera are o calitate care — dacă într-adevăr o avea— o făcea să treacă drept o raritate. Se spunea că făcuse fericiţi mulţi bărbaţi, dar pe nici unul nefericit. Continuase să rămînă în relaţiile cele mai bune cu toţi prietenii săi mai vechi.
Cel puţin aşa am auzit eu spunîndu-se în ultimii ani dinaintea războiului.
Dar toate astea aparţin trecutului. Aparţin trecutului în asemenea măsură încît, ei bine, aproape că mă îngrozesc la gîndul că, într-un anume fel, în starea mea de slăbiciune, am putut fi instrumentul infam care a dus la această întorsătură. Dar nu, să nu înţelegeţi greşit. Eu n-am spus decît :
— Acesta este Sven Arneberg !
Restul, aşa cum obişnuim să afirmăm, a fost opera destinului.
Dacă s-a trăncănit pe socoteala ei în anii din urmă — şi s-a trăncănit, desigur, asta fiind pedeapsa pentru cei ce atrag privirile — bănuiesc că flecăreala era mai curînd expresia unui fel de uimire bolnăvicioasă tocmai din pricină că Vera nu mai furniza subiecte de bîrfă. Că se dusese — ca să zic aşa — la mănăstire, că intrase într-o nouă dimensiune, un fel de existenţă mai sublimă, că renunţase la plăcerile trupului şi că se consacrase cu totul măreţei aventuri pe care o trăise în anii războiului...

Dineul urma să înceapă devreme, îndată după ora şase,
din pricina lui Kâre, care trebuia să se scoale a doua zi dis-de-dimineaţă ca să se ducă la şcoală. Dar ţinuta
era de rigoare : smoking. „Măcar atîta lucru", spunea

Vera. Dar mai mult nu i se părea nici ei potrivit — era
încă în plină zi — şi apoi...
Sander a sunat pe la cinci şi jumătate.
Mă simţeam cam nervos, mă îmbrăcasem devreme şi eram aproape gata.
— Ascultă, mi-a spus, poţi să mă crezi sau nu, dar sînt pur şi simplu nervos înainte de o reprezentaţie ca asta. N-am fost de faţă decît o singură dată pînă acum, după cum ştii, dar îmi' aduc aminte că a fost destul de penibil. Acum, uite că m-am costumat. Bănuiam eu că şi tu trebuie să fii gata. Hm, n-ai cumva ceva de băut ? Perfect! Cînd-se apropie ora, n-avem decît să luăm un taxi.

Sander, nervos ? Să i-o spună altuia ! Însetat ? Asta, da, o cred

.Şi totuşi, era adevărat' ce spunea Sander. După război, aceste dineuri deveniseră o ceremonie anuală obişnuită. Este adevărat că Sander nu luase parte decît la unul din ele — în 1948, dacă nu mă înşel. În anii următori a avut, de fiecare dată, scuze temeinice cea mai mare parte a timpului lucrase pe la diferite spitale din provincie. Acum, cam pe la Anul Nou, se întorsese, în sfîrşit, la Oslo şi începuse să practice medicina pe cont propriu. Avea, după cîte aflasem, destulă clientelă. Nu era nimic de mirare în asta, căci toată lumea ţinea la el. Pe deasupra, nu m-ar fi mirat de loc să aflu că era şi un medic capabil.
În anii în care Sander fusese plecat, toată sarcina tutoratului căzuse în sarcina mea. Se întîmpla să fiu singurul oaspete la acest dineu anual. O dată a fost invitată şi mama lui Sven ; dar bătrîna doamnă s-a comportat, de la început pînă la sfîrşit, atît de politicos şi de corect, încît ne-a făcut să fim rezervaţi toată seara.
În alte cîteva rînduri, Vera a scos la iveală cîte un prieten de-al lui Sven Arneberg — unul era şef de birou, al doilea curtier maritim sau cam aşa ceva, de-al treilea nu-mi mai aduc aminte. Să fi fost cumva şi un al patrulea ? Toate mi se învălmăşesc în minte.

Făcuseră gimnaziul împreună cu Sven, iar după aceea împărţiseră cu el, în cîte un an, o cabană, la munte. Dar toţi trei — sau patru ? — fuseseră atît de copleşiţi de solemnitatea ceremoniei ca şi de frumoasa, de eqlebra actriţă, încît rămăseseră încurcaţi, plictisiţi şi stîngaci. A doua oară n-au mai venit. În timp ce făceam ordine prin cameră şi căutam să văd dacă am apă de Seltz la gheaţă, mă gîndeam ce uşurare era pentru mine să-l am pe Sander alături. Pentru că, adevărat, aceste dineuri puteau fi destul de penibile. Dar cînd Sander era de faţă, toate deveneau mai naturale, mai simple şi mai neînsemnate — vreau să spun mai puţin solemne. În afară de asta, el o cunoştea mai bine pe Vera ; relativ, bineînţeles. O cunoscuse încă din adolescenţă, pentru că familiile lor erau oarecum în relaţii. În orice caz, în acei ani, cu mult înainte de război, cînd Vera interpreta o serie de roluri revelatorii, începînd cu Hilda din „Constructorul Solness" şi altele, cînd se redeşteptase gustul de teatru — în acei ani în care domnişorii din oraş, de voie, de nevoie deveniseră un fel de specialităţi, în Ibsen, Bjornson, Gunnar Heiberg, Helge Krog, Bernard Shaw, Strind- berg, O'Neill şi alţii, pe care se duceau să-i vadă de cîte trei-patru ori doar pentru a se afla un pic mai aproape de ea — în acei ani, zic, Sander a fost prietenul şi confidentul ei.
A, mi-aduc bine aminte de anii aceia. Eu însumi devenisem un fel de specialist.
În fond era extraordinar, da, sau, mai bine zis era un adevărat miracol cît de bine se putuse păstra în cei 17-18 ani scurşi de atunci.
Totuşi, fără îndoială, acum era un pic mai altfel — nu chiar atît de perfectă în toate mişcările, avea mersul niţeluş mai grăbit, mai multă asprime în gesturi, poate. Dar, în sfîrşit, în acei ani Sander fusese prietenul ei intim, se duceau împreună la cinema şi la ski şi... dar nu, nimic mai mult, sînt convins,
— Ştii ce înseamnă *relax* ? m-a întrebat într-un rînd, cînd abordasem acest subiect. Asta înseamnă *să te destinzi.* Asta face ea cu mine. Sîntem ca frate şi

soră, cred că înţelegi. Nu mă priveşte ca pe un eventual... şi nici eu pe ea. Dar, ce să mai vorbim ?... Pot, totuşi, să te prezint, dacă ţii să intri şi tu în terciul ăsta.
Pe scurt, aşa am cunoscut-o. Evenimentul s-a întîmplat cred, prin 1936, pe cînd eram un biet student la drept. Dar pentru mine n-a fost nici un fel de terci. Mă simţeam ca un pui de vrabie printre acvile. Vera era înconjurată de o droaie de prieteni şi de admiratori din lumea mare, aşa-zisa elită, şi din lumea artistică. Cu toate astea îmi dădea atenţie, îmi zîmbea, din cînd în cînd se apropia de mine, îmi punea mîna pe braţ şi-şi amintea întotdeauna cum mă cheamă. A, era într-adevăr nemaipomenită.
într-o bună zi am întrebat-o dacă pot să-l aduc pe Sven Arneberg la una dintre recepţiile acelea cu contribuţie comună pe care le dădea acasă la ea, după cîte o premieră. Pe vremea aceea tocmai divorţase şi încă nu-şi reorganizase viaţa. într-un fel, noi, oaspeţii, eram gazde la acele festivităţi.
Sven Arneberg a venit, şi cu aceasta a început un nou capitol.
Dar nu ! Să nu ne grăbim !
Se auzi soneria. Era Sander.
Ca şi mine, îşi adusese şi el aminte de flori; îi atîrnau în mînă, învelite în hîrtie brună. Eu, unul, le expediasem mai dinainte.
Aducea mai mult cu un străin, cu tot părul blond şi cu mutra lui veselă de oslonez. Smokig de croială americană, cămaşă moale de mătase albă. Chipul lui Sander — aşa mi se întîmpla întotdeauna după cq nu-l mai văzusem o bucată de vreme — trezea în mine un noian de amintiri.
îl admiram în multe privinţe, şi-l admirasem întotdeauna. În tinereţe se băga în tot felul de pozne, dar cădea mereu în picioare. Ca bărbat, se dovedise unul dintre acei puţini de tot la număr, care cunosc arta de a smulge vieţii toate plăcerile. Cel puţin pe vremea aceea — ar trebui, poate, să adaug — întrucît, la drept vorbind, nu-l mai văzusem de vreo paisprezece ani.

Cît a durat campania din 1940, ne-am văzut fiecare de ale noastre ; în vară însă, s-a căsătorit pe neaşteptate cu o tînără de care nu-l auzisem pomenind niciodată ; în toamna lui 1940 locuia într-o mansardă din Oslo, cu drăgălaşa lui soţie, bătîndu-şi capul, totodată, cu ultima sesiune de examene ; după aceea a plecat din oraş, un an s-a refugiat în Suedia, apoi a revenit pe undeva, pe lîngă Oslo, şi în cele din urmă a fost iar, doi ani, în străinătate. De la Anul Nou, din nou la Oslo. Dar nici în ultimele luni nu-l prea văzusem. Din motive cărora nu le dădusem prea mare importanţă — era. ca şi cînd, cu sau fără voie, ai întoarce capul în altă parte — nu-l căutasem. Ne-am întîlnit la ziua de naştere a lui Kâre, la 5 ianuarie ; după o săptămînă, într-o seară, a venit cu Berit, soţia lui, pe la noi, în Vinderen ; se invitase aproape singur. Berit era tot fermecătoare : păr negru, ten palid, catifelat şi ochi de gazelă. Era tăcută — dar cine mai putea să scoată o vorbă cînd se pornea Sander ? După aceea mi-a telefonat de cîteva ori pentru a ne invita, la rîndul său, dar nu ne-am dus. De şase săptămîni locuiam într-o pensiune. în tot acel timp nu-l mai văzusem. Cu alte cuvinte, nu puteam spune că-l mai cunosc chiar atît de bine. Pe vremuri — vreau să spun, înainte de război — Sander îşi trăise viaţa nu cu lăcomie, nici fără scrupule, dar gustînd din plin tot ce era frumos şi bun, adică femeile, vinul şi alte plăceri de-astea. Avea un dar anume de a se dărui numai clipei prezente, fără a-şi lăsa gîn- dul să se îndrepte spre trecut sau spre viitor. Şi, de regulă, se dovedea că nici trecutul, nici viitorul nu sufereau din pricina asta.

Femeile îl plăceau — era inevitabil. Roiau în jurul lui de parcă ar fi fost un ofiţer din marina militară nimerit într-o ţară străină. Parcă simţeau că au de-a face cu un bărbat care poate să le ofere totul la momentul potrivit şi care nu-şi arogă, după aceea, nici un drept, care dă uitării trecutul, dacă *aşa* trebuie, dar care e dispus să-şi şi aducă aminte de el, dacă *aşa* îi vine la socoteală.

De multe ori l-am invidiat pentru această calitate de a trăi clipa prezentă. Nu cînd era vorba de femei, deşi — la urma urmei de ce n-aş mărturisi-o, şi pentru asta. Da, chiar şi pentru asta îl invidiam. Sînt convins că avusese o droaie de aventuri şi de experienţe galante în anii dinaintea războiului. Dar asta era numai o presupunere ; pentru că Sander se arăta impenetrabil ca o cutie închisă cînd era vorba de astfel de lucruri.
„Încîntat să te văd, Sander !" îmi ziceam. Dar de fiecare dată cînd îl vedeam, mă miram în sinea mea că nu-mi dau osteneala să-l întîlnesc mai des.
— Va să zică aici locuieşti acum ! zise el, rotindu-şi privirea prin camera modestă.
Adusesem cu mine un birou şi un radio cu picup, atîr- nasem cîteva tablouri pe pereţi, dar mai mult nu putusem face. încăperea mirosea tot a pensiune.
Era mai drăguţ la Vinderen ! rîse Sander.
Dar am înţeles de la Anna că aveai nevoie să fii un pic singur pentru a te reculege şi a reflecta la acele întîmplări blestemate prin care ai trecut. Am spus şoferului să aştepte. Nu mai dispunem decît de un sfert de oră

.Whisky ? Perfect. Pentru mine doar o jumătate de seltz; îmi plac băuturile tari şi din abundenţă, ştii, nu ? Ceea ce era o mică exagerare.

— E bine că vom fi împreună ! spuse el după ce sorbi prima înghiţitură. Mi se pare că s-a schimbat grozav. N-o mai văzusem de cîţiva ani, cînd am întîlnit-o din nou la o recepţie sau două date de armatori. Noi, medicii, ca şi pictorii, sîntem singurii intelectuali care au acces în cercul armatorilor, cred că ştii — pictorii pentru pereţii interiori, medicii pentru organele interne. Atunci am vorbit cu ea de una, de alta... De altfel, menţinem contactul prin Kâre şi Arne. Sander avea un fiu doar cu jumătate de an mai mic decît Kâre. Auzisem că erau amîndoi la aceeaşi şcoală şi în aceeaşi clasă şi că în trei luni deveniseră cei mai buni prieteni.

Sander îşi continuă monologul :

— Cred că înţelegi, Vera a devenit atît de... atît de distantă ! Atît de ireală, într-o privinţă ! Să mă ia dracu, dar eu aproape n-o mai recunosc ! A impresionat-o într-atîta întîmplarea aceea ?

Nu putui să-i răspund decît că, în orice caz, aşa putea să fie.

— Şi... nici o nouă aventură ?

Nu pot spune că întrebarea îmi plăcuse. Iarăşi trăncăneli, iarăşi... Dar Sander mă luase aşa, pe neaşteptate, îi răspunsei fără a-l privi :

— Oricum, n-am auzit vorbindu-se nimic...

— Bun, cu atît mai rău pentru ea ! zise el. Dar acum trebuie să plecăm. Poftim, ia o tabletă de mentă. I-ar displăcea dacă ar observa că mai întîi am dat de duşcă un păhărel. În privinţa asta, cred că nu s-a schimbat. Şase fără şapte minute, e perfect, sosim cu un minut sau două mai tîrziu, ca nişte distinşi diplomaţi ce sîntem.

Afară era frumos — un soare strălucitor de după-amiază. La ceasul ăsta aş fi putut face o plimbare cu skiurile pornind de la Frogneseter, apucînd spre răsărit şi coborînd la Segnsvann. Era încă pîrtie bună pentru ski, sus, deşi cam tare. Poţi reflecta foarte bine

cînd schiezi de unul singur. În tot cazul, eu am fă- cut-o, sau îmi închipuiam că o fac. Şi, cîteodată, se poate să ai nevoie să reflectezi puţin.
În loc de asta, acum trebuia să stăm în casă o seară întreagă, cu perdelele trase, cu luminări aprinse pe masă şi, pe deasupra, cu discursuri, cu declamaţii... într-adevăr, eram bucuros că sînt cu Sander. Ceasul din turla bisericii Uranienborg arăta exact ora şase cînd coborîrăm şi intrarăm pe strada laterală liniştită pe care locuia Vera Bang, aceeaşi unde locuise în toţi cei optsprezece ani de cînd o cunoşteam. Ne deschise menajera. Era azi ceva aparte în privirea- ei ? Nu, o simplă figură impenetrabilă, de femeie de serviciu.
Sander îi înmînă florile, apoi ne lăsarăm pardesiurile în holul imens, mare cît un apartament modern. Vera Bang locuia într-un cartier liniştit, la vest de biserica Uranienborg. Ocupa etajul de sus al casei — lucru pe cît se poate de avantajos acum, cînd se instalase ascensor. Toată clădirea cea veche — şi în special apartamentul ei — fusese modernizată cu puţin înainte de război. Proprietarul, un bogat negustor de coloniale şi mare admirator al Verei, care locuia el în- suşi la etajul doi, nu ascundea că-şi dăduse atîta os- teneală, în 1939, mai ales din consideraţie pentru ea. „Pentru o artistă divină ca ea — spunea — numai ce este cît se poate de bun, e bun." Vera mai făcuse pe spezele ei o renovare şi o modernizare mai amplă, în primul an de război, apoi încă una, după război. Gei mai buni arhitecţi-decoratori îşi dăduseră concursul. Dar ultimul cuvînt îl avusese Vera. Deşi se introdusese încălzirea cu păcură, Vera păstrase irumoasele sobe suedeze în trei din încăperi, printre care şi sufrageria. În jurul mesei ovale de mahon, cînd aceasta era întinsă în toată lungimea, era loc pentru optsprezece persoane. (Dar în seara aceea n-avea să fie întinsă.)
Vera acordase o atenţie deosebită tonurilor.
În bibliotecă, plafonul era de un roşu 'blând, cu grinzi albastre-cenuşii, iar tapetul de pe pereţi, cafeniu ca mărăcinii toamna. În alte încăperi, culorile plafoanelor

şi pereţilor îşi păstraseră nuanţele deschise, vernil pal, gri perlat, rozaliu.
— Nu e nici o greutate să găseşti ceea ce se potriveşte, obişnuia să spună Vera, cu surîsul ei amabil, puţin ironic. N-ai decît să asculţi părerile experţilor, dar să rămîi la ce te-ai gîndit tu însuţi.
în întreg apartamentul, vechi mobile somptuoase de stejar, de fag şi mahon se amestecau cu îndrăzneţe lucruri noi — şi era surprinzător cît de bine se potriveau între ele aceste lucruri atît de diferite. În salonul cu şemineu se afla un vechi şi splendid armoar olandez de stejar, iar lîngă peretele opus, o delicată masă coreeană dintr-un fel de lemn roşcat al cărui nume nu-l ştiu. Pe ea se etala în permanenţă o adevărată expoziţie de veche argintărie fină. Alături, un sipet bătrîn, din Hallingdal.
Cu toată modernitatea unora dintre obiecte, apartamentul purta, în ansamblul său, amprenta aceea pe care o poţi recunoaşte în orice ţară — un aer de mare burghezie sprijinită pe tradiţii solide. De jur împrejurul încăperii, pe pereţi, pe placa de marmură a căminului, pe pian, pe rafturile cu cărţi se puteau vedea daruri primite de la adoratori, în anii ei fericiţi. O madonă de Munch — una dintre cele mai bune stampe din cîte există — încadrată de două preţioase picturi chinezeşti pe mătase. Deasupra unuia dintre rafturile cu cărţi era suspendat un minunat model de vas cu pînze ; între vechii ei prieteni era şi unul care se numără printre cei mai buni yolişti ai noştri
— mi-aduc bine aminte de el. Masa coreeană putea fi privită ca un fel de legătură diplomatică cu Orientul îndepărtat. Un mic, dar autentic, Gauguin împodobise altădată peretele unui mare armator ; îl cunoşteam pe fiu şi văzusem întîmplător tabloul în casa lui, cu doi ani înainte de război.
La dineul din 1948, Sander rostise o vorbă cam neinspirată. Veniserăm primii, el şi cu mine, şi şedeam în picioare, lingă Vera, de o parte şi de alta a ei admirind obiectele acelea de preţ.

— Aşadar, iată-le, spusese Sander. Trofeele tale de vînătoare şi de pescuit de odinioară.
Nu cred că Vera ar fi îngăduit altcuiva o asemenea observaţie. Acum însă se mulţumise doar să surîdă şovăielnic.
— Vai, Sander ! Apoi adăugase : Ai dreptate. Toate aparţin trecutului.
Dar acel trecut era prezent acolo, conservat jur împrejurul încăperii, ca în nişte stratificări geologice. Nu era, totuşi, mai puţin adevărat că , în anii de după război, se adăugaseră şi alte cadouri. Erau destule, şi nu dintre cele mai neînsemnate. Explicaţia părea destul de simplă :
Vera continua să mai organizeze din cînd în cînd cîte o minunată reuniune restrînsă pentru vechii săi prieteni şi pentru prietenii acestora. Am luat şi eu parte ia cîteva dintre ele. Cînd prietenul unuia din prieteni vedea toate acele comori, era firesc să dorească a fi reprezentat şi el într-o asemenea colecţie. Cine se putea gîndi că astfel îşi aruncă banii pe gîrlă ? Culmea era că Vera nu cerea niciodată nimic. Prietenii ei trebuiau să insiste ca să le primească darurile. Dar erau şi frumoase cadourile !
Sander, care deseori dă dovadă de un neaşteptat simţ practic, spusese, în seara aceea din '48, cînd ne-ntorceam spre casă, după dineu :
— Pe mobilele şi pe operele alea de artă s-ar putea lua, în ziua de astăzi, pe puţin un sfert de milion. N-am ce zice, a fost deşteaptă.
Fu ca o paranteză, o amintire deşteptată fugar, în mine, în cele cîteva minute cît râmaserăm în vestibul contro- lîndu-ne cravatele, frizurile şi alte asemenea amănunte. Menajera deschise uşa şi ne conduse în salon. Vera nu ne ieşea niciodată în întîmpinare, asta o ştiam dinainte ; ne aştepta în bibliotecă.O cameră cu plafonul înalt, neobişnuit de mare şi bine aerisită. Fără să vrei, te întrebai de ce oare, pe vremuri, înainte ca tehnica modernă să-şi fi spus cuvîn- tul, oamenii puteau să locuiască mult mai în largul lor şi mai confortabil decît pot şi le este îngăduit astăzi ?

Cunoşteam însă răspunsul : cîte unul putea să se lăfăie în largul lui pentru că cei mai mulţi şedeau neînchipuit de strîmtoraţi şi pentru că muncitorii constructori erau prost plătiţi.
Intrarăm în bibliotecă. Vera era în picioare, iar Kâre, puţin înapoia ei. Purta o rochie de mătase albă şi mată, care-i scotea în evidenţă părul negru lucios şi tenul neted, auriu atît vara, cît şi iarna. În asemenea seri, primele formule de salut aveau întotdeauna ceva ceremonios. Vera putea să te ia de mînă, şi să spună : Bună ziua, bine-ai venit, ce mai faci ? cu un surîs vag care-ţi dădea impresia că împărtăşeşte cu tine un secret însemnat.
Apoi, după cuvîntul de bun-venit, avea un alt obicei — sau, mai bine zis, recurgea la alt meşteşug. Ii plăcea să se aşeze pe o pernă sau pe un taburet lîngă bărbatul cu care tocmai conversa — avea mai multe astfel de locuri joase împrăştiate prin încăpere. Rămînea astfel, chip de madonă şi gît de lebădă, privindu-l de jos în sus pe cel cu care vorbea. Iar dacă acesta se întîmpla să fie ceva mai naiv, îşi imagina că Vera e încîntată de parcă ar fi văzut cerul deschizîndu-se.
Aveam presimţirea că în ziua aceea Sander avea să fie privit de pe scăunel.
Oricum, la el se gîndea Vera în timp ce prepara cocteilul.
— Te-ai americanizat ! spuse ea, turnînd licoarea gălbuie. Ar trebui, deci, să-ţi ofer un „Martini". Sper că va fi destul de sec.
În adevăr, Sander trebui să admită că era destul de sec. Nu mă înşelasem : chiar lîngă Sander se aşează ; eu avui prilejul să stau puţin de vorbă cu Kare. În ultimii ani mă ocupasem mult de Kare. Intrucît tatăl băiatului, aşa cum se exprima Vera, nu era de faţă, o mare parte din obligaţiile lui ne reveneau nouă, tutorilor. Şi, timp de cîţiva ani, majoritatea din aceste îndatoriri îmi revenise mie, deoarece Sander se aflase — cum am mai spus — în alte oraşe sau în străinătate. În două-trei rînduri — printre altele, atunci cînd Vera

fusese în ultimul ei turneu la Stockholm — Kâre locuise, o vreme, chiar la noi.
Dar toate acestea fuseseră în fond, îndatoriri foarte plăcute, deoarece Kâre era un băiat care promitea din ce în ce mai mult. Era vesel, vioi dar manierat, silitor la şcoală, dar mare amator de viaţă în aer liber. La înfăţişare era un amestec reuşit al tatălui şi al mamei
— semănaseră unul cu altul într-un anumit fel, cu toate că el era blond, iar ea brunetă. Kâre avea un păr blond închis care cu timpul, dacă nu mă înşel, avea să devină castaniu.
De altfel, pe măsură ce creştea, mi se părea că desluşesc la el tot mai multe din trăsăturile tatălui. Dar asta putea să fie, bineînţeles, o iluzie a mea, dorinţă pe care o gândeam cu ochii, un adaus al meu la înfăţişarea veselă a băiatului. Desigur — aici nu mai încape îndoială — dintr-un motiv sau altul doream ca zglobiul Kâre să ajungă să semene cu tatăl său. Trecuse o bucată de vreme de cînd îl văzusem ultima oară. Se schimbase oare ? Dar nu puteam observa nimic. Spusei :
— De mult nu te-am mai văzut, Kâre.
Se uită la mine cu ochii lui senini, ochi albaştri-închis, de copil.
— Da, dar dacă te-ai mutat...
— Numai pentru o vreme. Am ceva de lucru şi trebuie să mă concentrez. Aşadar, ai mai trecut pe-acolo, nu ?
— Da. Şi tanti Anna nu era prea veselă, cel puţin aşa mi s-a părut.
Tanti Anna era soţia mea. Douăzeci şi nouă de ani.
— Se cam plictiseşte, cred că o înţelegi, răspunsei, fără să ştiu dacă răspunsul era potrivit. Ii place să aibă pe cineva cu care să stea de vorbă, ştii... Tocmai de-aia am plecat — pentru cîtva timp, vreau să spun.
— Sigur că înţeleg, zise el, ca un om în toată firea. Femeilor le place să vorbească într-una, ştiu asta din experienţă.
Menajera îşi făcu apariţia şi intrarăm în sufragerie. Vera, la braţul lui Sander. Eu îi urmam împreună cu Kare.

Dineul fu excelent, lucru obişnuit la Vera Bang. Şi se desfăşura, de asemenea ca întotdeauna, într-o atmosferă elegantă şi plină de armonie. Pînă la un anumit punct, totuşi.
Era al şaptelea dineu aniversar la care luam parte în casa aceea (în 1949 Vera se afla în turneu, la Stockholm, iar în '51 — într-o călătorie de stuaii m Franţa şi Anglia) ; dar de fiecare dată meniul era altul. Cred că Vera ţinea un jurnal.
în rest, totul era aşa cum mă aşteptasem : o mulţime de luminări aprinse. Un scaun gol lîngă masă şi un tranaaiir ou lujer lung, într-o vază înaltă şi subţire, în faţa tacîmului gol. Ar fi trebuit ¿.ă fiu obişnuit cu asta, dar mărturisesc că m-am înfiorat niţeluş. Ne aşezarăm şi — după ce menajera aduse primul fel şi ne umplu paharele — urmă ceremonialul obişnuit. Vera aştepta să ne surprindă privirile, după care rosti pe un ton scăzut :
— Nu este, după cum ştiţi, un dineu obişnuit. Aşa că, mai înainte de toate, aş dori să ne îndreptăm gîndul spre cel care lipseşte, dar care e totuşi prezent. în case asta, el e totdeauna prezent într-un fel sau altul; şi sînt convinsă ?ă nici de gîndurile prietenilcr mei nu e, niciodată, prea departe.
Ceea ce era purul adevăr — cel puţin in ceea ce mă priveşte pe mine. O scurtă pauză.
— Şi acum, dragi prieteni, vreau să vă urez bun-venit.
Da, ceremonialul îmi era bine cunoscut ; dar, într-un anumit fel, era totuşi nou de fiecare dată. Vera nu se repeta niciodată.
Primul fel fu de data asta, un excelent somon norvegian afumat. Pînă şi culoarea era un deliciu. Vinul era, cred, un „Chablis" '49. Nu-i puteam stabili, precis, identitatea. Dar pînă şi eu, care nu sînt cine ştie ce cunoscător de vinuri, îmi dădeam seama că vinul acela sec, galben-verzui, era dintr-o viţă nobilă.
După somon urmă un fileu de vită, servit întreg şi tăiat la masă, în felii subţiri ca frunza, de însăşi amfitrioana. Era roşu ca sîngele şi ţi se topea în gură. Gîn- deam în sinea mea că destui bogătaşi trebuie să se fi mulţumit

cu cîte un fileu de vită nu dintre cele mai bune, căci cel mai bun ni se servise nouă, aici, cu mici cepe prăjite şi cu un sos care, evident, fusese preparat cu un vin din cele mai bune.
La acest fel se servi un „Château Lafite Rotschild" 1929, care-l făcu pe Sander să nu-şi creadă ochilor. Vera observă aceasta şi zîmbi niţeluş ironic. ■—■ Dragul meu, l-am primit de la un bun prieten care ştie de ziua asta. Cît despre mine, ştii doar că n-am mijloace să-mi procur asemenea vinaţuri. De altfel, cred că nici nu se găsesc la noi în ţară. Conversaţia continua, facilă şi plăcută, ca întotdeauna la Vera Bang. Ea se întreţinea mai mult cu Sander —- oaspete rar, trecuseră şase ani de cînd o vizitase ultima oară — dar nici eu nU eram trecut cu vederea. Cînd primea ea, nimeni nu se putea plînge că este neglijat.
Urmară toasturile. Primul îl rosti ea. Dicţiune impecabilă. Desigur, cine ştie ce mare noutate nu putea să prezinte pentru mine, care o mai auzisem rostind acest toast de vreo şase ori. Dar încheierea era nouă. Rosti, anume, cîteva fraze despre prietenie. Nu se poate ascunde, spunea ea, că o dată cu trecerea anilor — şi, poate, mai ales din pricina păcii sufleteşti de care se bucura — tinde în mod evident, spre o viaţă de singurătate. Nu era un sentiment de care să se ruşineze, şi nici dureros nu este. Dar singurătatea nu este totdeauna blîndă şi îndurătoare. Poate să fie ca şi cînd te-ai afla afară singur, într-o noapte de iarnă, faţă în faţă cu aurora boreală şi marele, întunecatul şi îngheţatul neant.
E bine deci, spunea ea, să-ţi aduci aminte de puţinii prieteni adevăraţi pe care ţi i-a dăruit viaţa — un dar binecuvîntat din partea unei puteri necunoscute. Astfel de amiciţii îi aminteau de acei oameni rari şi nobili, care, cu încetul, dar sigur, devin — cu scurgerea anilor — mai puri, mai generoşi, mai nobili. Astfe[T] de prieteni îţi oferă sprijin şi căldură, şi te ajută să te strecori prin lumea asta ostilă. Fusesem patru prieteni. Trei dintre noi se află astăzi în jurul mesei... Ah,

să ne adunăm laolaltă, fiindcă afară e atît de întuneric şi de frig...
Nici un cuvînt nou şi deosebit, poate. Aveam impresia înceţoşată că mai auzisem vorbele astea, cu un alt prilej. Dar, ca întotdeauna cînd era vorba de Vera, numai ritmul era important. Ea rostea cele cîteva fraze în aşa fel, încît sunau ca un lied.
Era transportată. Nu mi-e ruşine să mărturisesc că şi eu eram emoţionat ; şi puteam să observ că Sander, cu sau fără voia lui, simţea şi el o strîngere de inimă. După aceea, ne veni şi nouă rîndul — lui Sander şi mie — să trecem prin încercarea cea grea.
Bineînţeles, Sander o trecu cu mai mult succes. În felul lui, cel puţin — lucru de care fusesem convins din capul locului. Avea de altfel sarcina cea mai uşoară — nu mai fusese de faţă la o atare ceremonie decît o singură dată pînă atunci.
Toastul lui, în esenţă, îmbrăcă forma unei anecdote ; dar anecdota era nouă, cel puţin pentru mine. Avea o memorie neobişnuită, un fel de bancă de investiţii de o rentabilitate uluitoare. E adevărat că şi pe vremuri îl bănuisem eu că este puţin poet, sau ceva asemănător. De data asta, însă, nu mai exista îndoială că întîmplările pe care le povestea se petrecuseră în realitate. Vorbea, bineînţeles, despre expediţia din 1940. Despre acea expediţie stranie şi memorială — *all right, all right.*
— Cred că ştiţi destule despre expediţia aceea, spuse el, aşa că n-o să vă mai plictisesc amintindu-vă de ea. Amintesc doar că, după cum se ştie, şase inşi am pornit din dispozitiv peste munţi, prin văi şi prin păduri, spre a ajunge într-un loc unde puteam să ne batem. Evident, nu era de loc uşor. Şi am mai suferit şi cîteva dezamăgiri — vreo două-trei şi destul de neplăcute— încît, din pricina asta, cam aduceam cu nişte personaje de comedie. Un sentiment primejdios, fiindcă...
Dar nu despre asta voiam să vă vorbesc acum. Dimpotrivă, pentru început o să vă spun ceva despre suferinţe. Am îndurat suferinţe cumplite — mîncare pu-

ţină, somn pe apucate, marşuri din cale-afară de lungi sau opriri îndelungate şi plictisitoare, cînd pur şi simplu trebuia să stăm, aşteptînd ca drumul să devină din nou practicabil.
Şi-apoi, cît de deprimant putea să fie totul! Şi zău că era deprimant, în zilele acelea lungi de restrişte ! Uneori ne venea să credem că însuşi Mîntuitorul şi Diavolul se uniseră pentru a-i tortura pe bieţii muritori. Şi totuşi — e de mirare, dar aşa e — numai cîţiva n-au reuşit să reziste pînă la capăt.
Mai mult chiar, grupul nostru a crescut de la şase la zece, la doisprezece, la cincisprezece, la douăzeci. În cele din urmă, eram peste treizeci. Dar au căzut şi dintre noi cîţiva.
îmi aduc aminte îndeosebi de unul. Un tînăr deschis ca o carte şi încet la mers. De altfel, nici nu era bărbat în toată puterea cuvîntului ; fusese, cu vreo doi ani în urmă student. Dar se înrolase voluntar în acel detaşament care, după cum vă amintiţi s-a predat — fără luptă — şi Sven Arneberg se purtase cu blîndeţe faţă de el. Devenise unul dintre ai noştri, al şaselea. N-ar fi trebuit să-l luăm. Nu era pregătit pentru greutăţile unei campanii, în timp ce noi ceilalţi eram. Sven şi cu mine petrecusem afară, la instrucţie, o bună parte din iarnă, iar dintre ceilalţi patru, unul lucra în viaţa civilă la o fabrică de skiuri, fiind el însuşi un excelent skior, altul era maestru de ski la o cabană din munţi, iar al treilea obţinuse un şir întreg de premii la cursele de fond.
Nu vorbea niciodată mult, acest al şaselea om al nostru ; rămînea în urmă şi venea după noi. Pe măsură ce zilele treceau am observat lămurit că nu era în formă excelentă — în cele din urmă arăta jalnic, era palid la faţă, degerat, avea dureri de stomac — ei bine, un neajutorat. Rămînea din cînd în cînd în urmă cînd drumul era mai sigur, iar noi ne continuam marşul.
Devenea din ce în ce mai taciturn, ne dădeam bine seama de asta.

Greutăţile de tot felul cred că loveau mai tare în el ; poate că, fiind mai tînăr ca noi, avea mai puţină putere de a le înfrunta.
într-o dimineaţă, după ce dormisem într-un hambar, la nişte oameni de nădejde, nu departe de şosea, după ce ne-am sculat şi ne-am curăţat pleava din păr, din bărbile ţepoase şi din sprîncene, am observat că dispăruse. Trebuia să fim nouă în dimineaţa aceea, dar eram numai opt. Aşadar, fără să-şi ia rămas bun, porcul-de-cîine ! ne-am gândit la început. Skiurile lui dispăruseră şi ele, ca şi rucsacul. Doi dintre băieţi spuneau că îl observaseră sculîndu-se şi ieşind afară, în revărsatul zorilor, dar nu dăduseră importanţă faptului. Puţin mai tîrziu i-am găsit uniforma în hambar, — cred că o scosese din rucsac atunci, înainte de a o şterge. Noi umblam, bineînţeles, în haine civile, şi cei care aveau uniforme, le ascunseseră în rucsacuri. Pe vestonul uniformei era prins, cu un bold, un petic de hîrtie. Un scurt răvaş pentru Sven. Scrise cu creionul, şi strîmib, câteva vorbe aşternute la repezeală, pe întuneric. îmi aduc bine aminte. Suna astfel :

Dragă Sven Arneberg,
Plec la vale. Nu mai pot îndura. Sînt mai puţin bărbat decît îmi închipuiam. Nu mă judeca prea aspru.

Urma semnătura.
N-am mai spus nimic atunci, nici unul din noi. I-am luat uniforma.
Întîmplarea a făcut să-l întîlnesc, doi ani mai tîrziu. Venisem la Oslo în grabă, în cea mai mare taină. Era, vorba, deci, de ceva ilegal. Primisem misiunea să iau contact cu un om de legătură şi să stau de vorbă cu el. Mi-am dat seama că omul de legătură era chiar el. — Nu ştii că asia e treabă periculoasă, băiete ? i-am spus.
Sincer vorbind, mă cam speriasem. Atunci mi-a răspuns :

-— Simt privirile lui Sven Arneberg aţintite în permanenţă asupra mea. Trebuie pe cît îmi stă în putinţă să mă supun.
Treaba asta a fost primejdioasă pentru el. Dar şi-a obţinut reabilitarea, sau cum s-o fi numind asta. A fost prins în cursul unei acţiuni şi executat cu puţin înainte de eliberare.
Mă gîndeam cînd am auzit de asta că, în ee-l priveşte pe băiat, Sven văzuse, totuşi, bine lucrurile. După cum ştiţi, Sven era destul de zgîrcit la vorbă. Dar el rostise odată o frază pe care a mai repetat-o de cîteva ori cînd restriştea ne lua piuitul şi credeam că toată străduinţa noastră nu mai e de nici un folos, că pentru noi nu mai e nimic de făcut şi că cei care mai aveau, dacă mai aveau, puţină minte trebuia să spună că... gata, ajunge ! Atunci se întîmpla ca Sven să zică : — Din cînd în cînd, e nevoie de exemple... Şi, fie cu vorbele astea, fie cu altceva, Sven reuşea să ne strunească de fiecare dată, în momentele grele. Să sperăm, asta vreau să spun, că exemplul acelui tî- năr n-a fost fără folos pentru unii dintre noi. Dacă, la urma urmelor, suferinţele şi lupta de atunci au avut vreo valoare.
După discursul lui Sander a urmat o scurtă tăcere.
în ce mă priveşte, nu-mi puteam alunga din minte două-trei gînduri banale :
„Ah, veşnica pălăvrăgeală despre faptele de eroism din 1940 ! Ce mai însemna, acum, amintirea lor ? Vremurile se cam schimbaseră şi, o dată cu ele, se mai modificaseră şi isprăvile relatate.
Domnule rector, povestiţi-ne cum aţi fost trimis atunci spre Kirkenes, cu vasul *Skjerstad,* şi cum aţi făcut în pantaloni fiindcă la toaletă era o coadă cît toate zilele...
Domnule căpitan, istorisiţi-ne cum v-aţi bătut cu nemţii la Glâmdal şi cum aţi luat-o la sănătoasa atît de repede, cu oamenii dumneavoastră, bine antrenaţi, ca nişte sportivi, incit inamicul v-a pierdut urmele, cu desăvîrşire, timp de patru zile...
Domnule comandant de expediţie, cum s-a întîmplat de-aţi ajuns erou de război — vreau să spun erou la

Londra ? Nu-i aşa că atunci cînd guvernul norvegian se afla la Elverum, în adîncă restrişte şi cumplită confuzie, erau acolo, liberi, împreună cu dumneavoastră, toţi cei care-l urmaseră spre nord ? Ei bine, atunci v-aţi întors la Hamar toată trupa, cu speranţa de a ajunge cu vreun tren la Oslo — îndărăt la soţie şi la copii, la Quisling şi la nemţi. Dar oamenii voştri erau atît de mulţi, încît nu toţi au putut găsi loc, peste noapte, la hotelul de lîngă gară. Iar dumneavoastră aţi făcut parte dintre nenorocoşii — ba nu, dintre norocoşii care au trebuit să se mulţumească cu un hotel nu prea de invidiat. Noaptea, tîrziu, a sosit în gară, pufăind, trenul — cel din urmă tren. Cei care locuiau mai aproape au putut să se arunce în el, şi trenul i-a transportat puţin la deal, puţin la vale ; cîţiva au devenit niţeluş colaboraţionişti şi, cu toată modestia au profitat cît au putut de pe urma unei situaţii instabile, şi aşa mai departe. Dar cei care se aflau departe de gară şi n-au apucat trenul, au fost rechemaţi, a doua zi, de un guvern care, în sfîrşit, făcuse descoperirea că, dragă Doamne, era război ! Şi astfel au urmat marşuri de campanie, şi Molde, Åndalsnes, şi Norvegia de Nord, şi Londra, şi rezistenţa de neînfrînt şi — ura, ura, ura ! Iar aceştia din urmă, care au ajuns pe front şi s-au bătut — n-au fost ei prea mulţi, dar nici chiar aşa de puţini -— cînd, după aceea a venit vorba, n-au pălăvrăgit atîta despre război. Dar era rîndul meu să toastez.

în lipsă de altceva, scosesem şi eu, în prealabil, o anecdotă din sertarul rezervat acestui fel de împrejurări. Socoteam că una avea să fie de ajuns. înotam aproape la întîmplare, ţintind un singur lucru, poanta finală, adică să ajung la geamandură, cum spun marinarii, în cele din urmă, ajunsei la geamandură şi răsuflai uşurat. îmi simţeam fruntea plină de năduşeală. La dracu, tocmai eu care ar fi trebuit să fiu deprins a

vorbi în public, tocmai eu care, rareori, eram nervos la tribunal — şi niciodată la curtea supremă — ei, da, mă arătam timid ca la un examen ori de cîte ori era nevoie

să ţin o cuvîntare acasă la Vera Bang. Dar ajunsei, în fine, la geamandură !
— Mulţumesc, Knut ! spuse ea, lăsîndu-şi mîna, uşor, pe braţul meu.
Urmă iarăşi o pauză. Apoi Vera se întoarse spre Sander şi-l întrebă cam nesigură, după cît mi se păru mie :
— Ai spus adineauri : Dacă, la urma urmelor, suferinţele şi lupta noastră de atunci au avut vreo valoare... Ce-ai vrut să spui, Sander ?
— O, în fond, nimic deosebit ! răspunse Sander. Nu-i decît o idee care te urmăreşte noaptea cînd dormi. Cred că înţelegi : cînd cineva se culcă, şi sforăie, şi doarme, dar visează că stă întins fără să-i vină somnul şi se gîndeşte. Valoare ?... Trebuie să admitem că lupta noastră a valorat ceva.
în clipa aceea descoperii că nici veselul, hazliul Sander nu era scutit de amărăciuni.
Ajunsesem la ultimul fel : omletă cu brînză. Desert nu se servea niciodată la Vera ; doar dacă erau de faţă şi doamne, se întîmpla să se aducă din belşug struguri şi dulciuri.
Sticla elegantă de vin roşu era goală, cu toate că tînărul Kâre băuse coca-cola, iar amfitrioana abia îşi muiase buzele în pahar. În ciuda protestelor noastre, se mai aduse o sticlă.
— Era destupată, justifică Vera.
Conversaţia continuă. Sander povesti întîmplări din America, timp în care eu avui răgaz să mă ocup de Kare.
— Pentru lecţii veniseşi, Kare, atunci cînd nu m-ai găsit ?
—• Da, şi pentru lecţii. Dar şi ca să mai trăncănim puţin, ca femeile ! În ce priveşte lecţiile, nu mă prea omor cu ele. Nu înţelegi aproape niciodată mare lucru, cred că ştii şi tu.
— Nu uita principiul meu, îi explicai eu cel puţin pentru a zecea oară. Un om instruit e acela care a învăţat o mulţime de lucruri şi apoi le-a uitat pe toate.

Adevărat, nu o dată mă împotmolisem în exerciţiile lui atît de simple ! Dar niciodată nu păruse prea dezamăgit din pricina asta. Mai curînd, aveam impresia că acest lucru era ca o legătură ce ne ataşa unul d-_-altul.
Kare începe apoi să sporovăiască despre noul său prieten, Arne. îmi dădui seama că deveniseră cei mai buni prieteni. Kâre — după cum susţinea el — era deocamdată cel mai bun din şcoală.
— Dar cu toate că Arne e cu o jumătate de an mai mic decît mine, la sărituri mă întrece de fiecare dată ! spuse Kâre, mîndru.
Un bun temei pentru prietenie, fireşte.
— Ultima dată am intrat în casă la Sander ca o pisică fricoasă ! adăugă el. Numai să nu fie Sander răutăcios cu mine !
Şi zîmbi cu privirea lui deschisă, cu dinţii lui sănătoşi — şi nu părea de loc fricos.
Kâre îl iubea pe Sander şi avea încredere în el, ceea ce, ca să spunem aşa, urmează totdeauna ca de la sine. Toţi îl iubeau pe Sander, toţi aveau încredere în el. Iar dacă eu, pe tăcute, fusesem trecut pe locul al doilea, trebuia să mă împac cu asta.
Din motive lesne de înţeles, Sander şi cu mine convenisem ca în fiecare an, la ziua de naştere a lui Kare, să-i facem împreună un cadou. în anii din urmă, cadoul putuse fi o undiţă sau un tren mecanic, căci Kare dovedise de timpuriu înclinări spre tehnică. Aproape întotdeauna Sander era cel care alegea darurile, asta dintr-un motiv uşor de ghicit : el însuşi avea un fiu cam de aceeaşi vîrstă cu Kâre. Afară se lăsase întunericul. Din întîmplare, în seara aceea perdelele nu fuseseră trase. Luminile se reflectau în geamurile şterse, albastru — un albastru crepuscular de april. Cadranul orologiului din turnul bisericii Ura- nienborg strălucea ca o lună plină.
Mă uitai la ceasornic. Opt şi jumătate. Eram la masă de vreo două ore.

Vera intră din nou în vorbă cu mine. Pînă atunci dineul se desfăşurase în atîta armonie, atît de conform prescripţiilor încît... fie, încît părea aproape un pic... ei bine, un pic cam artificial. Nu, nu, nu în sensul rău al cuvîntului. Dar acel amestec de solemnitate şi bucurie sinceră, de melancolie şi de încredere mîndră, într-o bine calculată alternare de lumină şi umbră, de tragedie şi surîs, totul aranjat de mînuţa sigură, de maestru, a amfitrioanei noastre, era ceva aproape prea desăvîrşit. Atît de desăvîrşit, cum niciodată nu poate fi viaţa.

Tocmai mă împăcasem cu gîndul de a lăsa toate obiecţiunile la o parte de a mă bucura din plin de armonie, de a o sorbi, ca să zic aşa, pe îndelete şi din plin, cînd se produse explozia.

Pe jumătate melancolică, pe jumătate zîmbind, Vera depăna amintiri în legătură cu Sven Arneberg. De cîteva ori îi repetase vorbele. Mai avusesem prilejul să-i admir memoria fenomenală ; acum, însă, admiraţia mi se transforma în mirare, pentru că două-trei dintre frazele pe care le reprodusese se potriveau ca nuca în perete cu... cu acel Sven pe care-l cunoscusem eu. Mă înşela pe mine memoria ? Sau — mai degrabă — el era altul cînd se afla printre femei, decît atunci cînd trăncănea cu noi, prietenii şi camarazii lui ? Dar... stop ! Urmează un alt citat.

Ascultam vocea melodioasă a Verei :

— îmi amintesc că spunea : „Va veni o vreme cînd leul va paşte alături de miel. Şi *femeia* e aceea care va făuri această vreme. Noi, bărbaţii, am demonstrat destul de evident că n-o putem face."

O pauză de o clipă. Sander şedea liniştit şi privea în fundul farfuriei.

Atunci se auzi glasul lui Kâre :

— Eroi ca ăştia... Sînt cei mai proşti din cîţi cunosc ! Nişte nătărăi ! Nişte — ptiu ! Cînd o să fiu mare, nu vreau să fiu erou, în nici un caz. Ce nerozii !

Mitraliindu-ne cu aceste cuvinte, se uita rînd pe rînd la maieă-sa, la Sander şi la mine. Privirea i se rotea

atît de repede încoace şi încolo, încît îmi părea un mic animal sălbatic închis într-o cuşcă, — o hermină, un jder ?
Această privire era — şi în privinţa asta nu mă înşelam — cam avidă de senzaţional. De asemenea, cam încordată. Poate şi cam nesigură. De asemeni poate cam speriată, cu toate că, la drept vorbind, pentru ce ar fi fost speriat ? Mama lui era mîndră de faptul că, după cum spunea, în tot timpul copilăriei lui Kare, nu fusese niciodată silită să-l pedepsească. Copilul fusese crescut în libertate, după cele mai noi şi mai moderne principii. Ar fi fost prea tîrziu să înceapă acum cu pedepsele. Cît despre Sander şi despre mine, după cîte ştiam, nici unul dintre noi nu-i adresase vreodată un singur cu- vînt de dojană.
în orice caz, Kare n-avea nici un motiv să se teamă de noi. Prin urmare, pentru ce acea privire fulgerătoare, curioasă, dar, oricum, speriată ?
Urmă o tăcere scurtă, mormîntală. Apoi se auzi glasul liniştit al lui Sander :
— Bine-ai grăit, Kare. Bineînţeles, cred că ai privit lucrurile aşa, în general. Dacă te-ai gîndit însă la eroul pe care-l comemorăm astăzi, atunci...
Nu mai continuă. Intrase în scenă Vera :
— Copil dezgustător ce eşti ! Cum îţi permiţi să trăncăneşti astfel despre tatăl tău ? Şi eu, care m-am străduit să-ţi dau o educaţie cît mai aleasă, care am încercat să te învăţ să-i păstrezi amintirea cu evlavie şi cu cinste ! Pentru că ceva din gloria lui, ca un reflex, se va răsfrînge şi asupra ta. Cînd colo, asta ţi-e recunoştinţa ! Intră în camera ta ! Ar trebui să-ţi fie ruşine !
Se dezlănţuise ca o... „Furiile erau, oare, preotese ?" mă pomenii gîndind. în orice caz, ca o preoteasă se dezlănţuise şi, în acelaşi timp, ca o furie. Apoi mă străbătu încă un gînd — şi gîndul era acesta : „Şi tu, care în ultima vreme începuseşi a bănui, în secret, că e o femeie în jurul căreia se cam face risipă de publicitate, că, în realitate, e lipsită de temperament, înlocuind temperamentul — în măsura în care acesta se poate înlocui — cu meşteşugul ei actoricesc..."

Sincer vorbind, presupunerea aceea mi se păruse atrăgătoare din mai multe motive. Dar în ceea ce priveşte temperamentul, cred că trebuia să mai reflectez. Acum din ochii ei ţîşneau scîntei.
Trebuia oare să mai reflectez şi la altceva ? Fără furtuni fulgere şi trăsnete, timpul s-ar fi scurs greu în mult-comentata ei viaţă particulară de altădată. Dar nici băiatul nu era lipsit de temperament. După această izbucnire, Kare nu mai spuse nimic ; dcar se ridică în picioare, măsurîndu-ne pe tustrei. Dar ochii îi scăpărau scîntei reci şi ucigătoare. În acea clipă îl recunoşteam pe Sven Arneberg — doar îl văzusem în mai multe rînduri mîniat.
De data asta, Kare ar fi trebuit, poate, să cedeze în faţa unei forţe superioare. Dar rămase dîrz. Sander încercă să tempereze lucrurile.
— Te rog, Vera ! Cred că n-ai nici un motiv să te necăjeşti atîta. Nu e oare Norvegia o ţară liberă ?
Dar eu aceasta, nu reuşi decît să dea mîniei ei o altă direcţie. Acum noi doi eram cei deveniţi, dintr-o dată, ţinta tunetelor şi fulgerelor ei.
— Va să zică şi voi ! Voi, care trebuia să fiţi pentru băiat ca nişte părinţi ! Ce fel de ajutor am primit de la voi ? Nici unul, sau aproape nici unul. Poate nici atîta, ce ştiu eu ? Poate că voi, în secret, l-aţi asmuţit împotriva mea. (Către Sander :) Tu, în orice caz. (Către mine :) Tu, tu nu te amesteci niciodată. Nu spui tu mereu : „Să nu ne amestecăm !" ?... Asta-i ca o frunză de viţă cu care-ncerci să-ţi ascunzi laşitatea şi nepăsarea. (Din nou către Sander :) Dar tu, cred că la tine-şi pierde timpul de dimineaţă pînă seara în ultima vreme. Şi mă întreb dacă nu cumva, pe ascuns, ai încercat să-l subminezi pe Sven. Pentru că... ei bine, la urma urmei tu n-ai fost decît aghiotantul lui, un subaltern ! Ceea ce, probabil, era mai mult decît puteai suporta, nu-i aşa ? Ah, ce mişei sînt bărbaţii !
— Scene ! ! ! rosti Kâre, cu tot dispreţul pe care un băiat de treisprezece ani îl poate pune într-un simplu cu- vînt.

— Ascultă, Sander, cred că ar fi mai bine să plecăm ! grăii eu.
O clipă, Sander întoarse capul spre mine. Era cît se poate de calm.
— Da, pleacă, dragul meu, îmi spuse. Cît despre mine, cred că voi mai zăbovi puţin, dacă bineînţeles, îmi este îngăduit. Sînt cîteva lucruri pe care cred că ar fi bine să le lămuresc.
Plecai. Despărţirea de Vera fu scurtă şi
rece. Sander mă însoţise pînă în vestibul.
•— O şterg şi eu imediat ! îmi şopti el. Apoi se întoarse în salon.
Pornii spre casă — adică luai din fugă un taxi care tocmai trecea, şi ajunsei acasă, la pensiunea în care locuiam. La pensiune, eu, un om cu soţie, cu copii şi casă proprie în Vinderen !... Nu eram în cea mai bună dispoziţie. Dimpotrivă ! Dintr-o mulţime de motive. De exemplu :
îmi plac situaţiile clare. Dar cînd e vorba de Vera — da, de ea, de Kâre, şi, tot din această pricină, şi cînd e vorba de Sander şi de locul lui în povestea asta — în ultima vreme avusesem din ce în ce mai mult impresia că nu ştiu pe ce lume mă aflu. Ba nu, greşesc : ştiam prea bine unde mă aflu *eu,* dar nu şi ceilalţi.
Ştiam, totuşi, unde mă aflu eu însumi ? Tocmai asta nu o ştiam. Dacă aş fi ştiut-o, puţin mi-ar fi păsat de toţi ceilalţi.
Dar nu, nu în întregime. Nu citisem undeva un pasaj despre un oarecare Peer Gynt, şi despre altul care se numea Boygen ?
Să luăm, bunăoară, chestiunea cu tutela. Asta, ca şi toate aceste dineuri, ca şi toate aceste discursuri solemne, ca şi toată povestea asta despre noi, care ar trebui să fim ,,ca nişte părinţi", ca şi acest altar închinat unui om care, oricum, era tare departe — la drept vorbind, pe tărîmul celălalt — totul nu părea, oare, artificial ? Nu, nu, lucrurile nu erau chiar atît de simple ! Dar aceste poveşti fără sfîrşit în jurul unei amintiri care, încet-încet, îmbătrînise cu paisprezece ani şi despre care cred că s-ar fi putut spune că

aparţine trecutului, asta nu era cumva... nu, nu nesănătos, nu m-am gîndit la un cuvînt chiar aşa de tare... ar trebui să spunem mai degrabă : cam maladiv ?
Ba da ! Iar spre aceste amintiri eram tîrîţi şi împinşi şi noi de o forţă superioară nouă. Aniversări de tot felul : ziua de naştere a lui Sven, ziua de naştere a lui Kâre, aniversarea primei ei întîlniri cu Sven, la 6 noiembrie, ziua de naştere a mamei lui — da, pînă şi ziua de naştere a doamnei Jahr, pentru că Vera descoperise, Dumnezeu ştie cum. că Sven oferea totdeauna flori doamnei Jahr la ziua ei de naştere. Toate astea, şi încă multe altele, trebuia să le observ atent, mai ales după ce, cu vreo doi ani în urmă, devenisem avocatul Verei şi, prin aceasta, un fel de maestru de ceremonii al acestor recepţii.
Ca avocat al Verei, avusesem, de fapt, destule chestiuni de pus la punct — predecesorul meu lăsase cam multe în suspensie. Afacerile soţului ei — de care divorţase şi care, apoi, decedase — fuseseră destul de încîlcite, iar testamentul nu fusese nici el prea limpede în toate punctele. Un institut ştiinţific, care primise în partaj cîteva colecţii rare rămase de pe urma lui, încercase să-şi atribuie mai mult decît i se cuvenea. „Am ridicat problema din motive pur principiale !" spusese profesorul, după ce pierduse cauza.

Procesul acela îmi răpise sute de ore de muncă în ultimul an. Iar munca fusese spinoasă şi delicată, pentru că, pe măsură ce înaintam, îmi dădeam seama că nu totdeauna puteam verifica informaţiile Verei. Ea avea o memorie surprinzător de fidelă a detaliilor, dar uneori primejdios de inexactă în punctele decisive.
Am cîştigat totuşi — şi bunuri în valoare de cîteva sute de mii de coroane au fost adjudecate Verei.
Dator sînt însă să mărturisesc cinstit că, în procesul acela, hu m-am simţit liniştit ipînă nu s-a pronunţat sentinţa.
Vera a fost de faţă la dezbateri. în acest scop o instruisem eu însumi, dacă aş putea folosi un asemenea cu-

vînt în asemenea caz, iar ea s-a descurcat în mod magnific.
Cu acea sută de mii de coroane, Vera era acum posesoarea frumoasei sume de aproape o jumătate de milion, în afară de mobile, obiecte de artă şi toate celelalte din apartament.
în fond, aveam impresia că făcusem o treabă utilă. Gratuit, bineînţeles. Poţi accepta un onorariu de la o văduvă de război ?
Cum a spus ? „Mişei ?" Da, de acord ! Dar toate astea, şi multe altele, m-au înlănţuit cu două, cu şase, cu zece braţe de trecut, de întrebările lui şi de problemele lui nerezolvate sau de nerezolvat. Nu sosise oare timpul să lăsăm trecutul să rămînă trecut şi să privim prezentul fără strigoi în cîrcă ? Nici vorbă, profesiunea Verei îmi dădea din cînd în cînd impresia că sînt obligat să iau parte la un cortegiu istoric. Şi am început să simt nelămurit că propriul meu rol în toată istoria asta era mult mai lamentabil decît crezusem ; nu al unui figurant care intră în scenă o singură dată cu o scrisoare pe o tavă, ci al unui măscărici caraghios.
Am început să simt ? Cred că acest sentiment mi se furişase în suflet încă de multă vreme, încît acum se încuibase bine de tot în mine.
Şi, de vreme ce sîntem la capitolul întîmplărilor neplăcute : Pentru ce trebuise să plec, în timp ce Sander rămăsese ? Avea de spus lucruri pe care eu nu trebuia să le aud ?
Printr-o asociaţie de idei pe care nu mi-o puteam explica — nu ştiam decît că era izvorîtă din duşmănie — mi-am adus aminte, pe neaşteptate, de singura dată cînd Sander fusese indiscret. îmi aduceam foarte bine aminte de întîmplarea aceea, cu atît mai mult cu cît fusese singura.
într-o seară, eram împreună cîţiva de-ai noştri : Sander, Sven Arneberg, eu şi bineînţeles, încă vreo doi-trei. Conversaţia se oprise la femei, dar în mod pur teoretic subiectul fiind veşnic actual.

Unul dintre noi — după cîte-mi amintesc nu era Sven Arneberg — susţinea că o groază de femei privesc actul dragostei ca o umilinţă şi se gîndesc la răzbunare. Bănuiesc că se baza mai mult pe Strindberg decît pe propriile lui experienţe.
— Stop ! Cred că nu e cazul cu toate ! a fost de părere Sander. Eu cunosc, de exemplu, o femeie care se simte atît de mîndră după o aventură galantă, încît declară (şi aici a încercat, fără prea mult succes, să imite o voce femeiască) : „De-acum încolo niciodată, nicicînd nu vei mai putea iubi o altă femeie, decît pe mine !"
îl luase gura pe dinainte, asta s-a văzut îndată. A roşit şi, bîlbîindu-se, a încercat s-o dreagă :
— Bineînţeles, ceea ce v-am povestit cunosc numai din auzite ! Probabil că în ziua aceea femeia avusese un acces de înfumurare. Desigur, dacă întîmplarea e adevărată.
Da, cel puţin de asta îmi aminteam bine... Mă învîrtii un timp încoace şi încolo prin cameră. Apoi mă dusei să-mi prepar un grog tare. Simţeam nevoia unei băuturi. Iar în adîncul inimii mele, fără vreun motiv vădit, mi se părea că am dreptul la un grog.
Şedeam cu paharul în mînă — încă nu apucasem să-l duc la buze — cînd auzii soneria. Era Sander.
— Aha, te antrenezi pe ascuns ? zise. Dar fiindcă veni vorba, pe legea mea că aş bea şi eu un grog.
Nu se grăbea . trase o duşcă, apoi se tolăni într-un fotoliu.
— Ei bine, s-a făcut împăcarea ! spuse el în cele din urmă. De altfel, trebuia să trec să te văd şi să te rog să-i ierţi toate cuvintele nesăbuite şi nedrepte etcetera, etcetera. Vei primi, cu siguranţă, sau o scrisoare sau un telefon mîine dimineaţă. Probabil că şi una, şi alta. Cred că ştii — ceea ce face ea, face temeinic.
— Mulţumesc, ştiam.
— Aşadar, ne-am împăcat ! adăugă el. Cu lacrimi, cu îmbrăţişări şi rugăminţi de iertare de ambele părţi. Mai ales din partea ei, asta-i limpede. Cît despre Kâre,

era cam ruşinat, mai ales, cred, pentru că eu, un bărbat, şi pe deasupra destul de străin, a trebuit s-o văd pe maică-sa într-o dezlănţuire ca aceea, atît de compromiţătoare, da, cred că aşa a simţit el scena — unde mai pui că e tocmai la vîrsta potrivită. De altfel, e un băiat precoce. Aproape nesuferit de inteligent. Dar să nu uit : împăcarea a fost în întregime o farsă. Asta o ştiu armndci. De acum înainte se va da între ei o luptă surdă, şi nu e de loc sigur că tînărul Kare va fi cel mai slab. Cu vremea, vreau să spun. Are energie băiatul ăsta.

Pauză.

— Trebuie să mă ierţi că te-ani rugat să pleci ! continuă Sander după un răstimp. Dar, trebuie să înţelegi, eu ştiu unel° lucruri pe care fu nu poţi să le cunoşti prea bine. Se crease o aşa-numită situaţie delicată. Aşadar, cu cît mai puţini martori, cu atît mai bine. În plus, se adaugă faptul că băiatul s mai uşor de dirijat cînd nu eşti tu de faţă. Kâre ţine să facă pe grozavul cînd simte privirea ta.

— Zău ? Habar n-aveam.

— Cred că înţelegi, urmă Sander după o altă duşcă, am prevăzut eu că aşa o să se întîmple într-o bună zi. Şi recunosc că nici eu nu sînt fără vină. Cred că ştii, Kâre şi Arne, băiatul meu, s-au împrietenit la toartă în iarna asta. în consecinţă, Kâre venea deseori pe la noi. Şi atunci mă iscodea şi mă întreba, ori de cîte ori se ivea ocazia, despre taică-su. Bineînţeles, nu pot nega că, din cînd in cînd, i-am spus unele lucruri caie... ei bine, care nu prea se potriveau cu ceea ce auzise acasă. Nu mi-a trebuit, însă, prea mult ca să înţeleg asta. Dar, după cum ştii, eu sînt cam lent din fire. Tu însă eşti întotdeauna atît de prompt şi de lucid.

Am înghiţit-o.

în anii de şcoală, unii băieţi erau mai bine pregătiţi şi mai „isteţi" decît Sander. El, însă, cădea întotdeauna în picioare, fiindcă era de două ori mai sprinten la minte decît oricare din noi, ceilalţi. Rămase un răstimp tăcut, fumîndu-şi ţigara.

— Numai dracul poate şti, spuse el deodată, cu mult năduf în glas, cum se face că tot ce începe pe mîna ei devine teatru ? Şi cum naiba de face de-atîtea ori teatru dintr-un subiect destul de nepotrivit ? Şi totul e natural, totul e impresionant, trebuie să recunosc. Dar să ne întoarcem la Sven. Sincer vorbind, nu poţi să-ţi dai seama. Vera ştia bine că Sven îi făcuse curte şi o iubise ani de-a rîndul. De la distanţă, bineînţeles, şi pur platonic, asta e de asemenea limpede. Pentru că flăcăul era, după cum ştii, tot atît de plin de scrupule morale precum o plapumă de puf e plină cu puf, şi atîta vreme cit avea nevastă şi copil, mai ales o soţie ca- re-i venera pînă şi urmele paşilor... Toate astea le ştii şi tu, ba chiar mai bine decît mine. Şi le ştia şi ea, fiindcă Sven era atît de deschis, sărmanul, încît puteai citi în sufletul lui ca într-o carte. Dar crezi că-i făcuse vreo impresie ? Cîtuşi de puţin. încă o pană la pălărie —doar ştii bine că tîra după dînsa o întreagă droaie de bărbaţi ca Sven. Dar atunci cînd el se afla în ghearele diavolului, sus, în munţi, prin nişte coclauri practic inaccesibile muritorilor de rînd, şi cînd putea să moară în orice clipă — atunci nimic nu a mai putut-o opri. Nici o piedică nu a fost prea mare, nici o primejdie prea înspăimîntătoare, nici o dificultate de neînvins. Şi pentru ce ? Pentru că în felul acesta se vedea jucînd un rol într-o piesă de teatru grandioasă şi patetică ! Cum de nu mi-am dat seama mai curînd ! Că mi-au trebuit, de fapt, cîţiva ani pînă să înţeleg toată tărăşenia —■ sau cum dracu' să-i zic ?...

— Uiţi de scrisoarea pe care i-a scris-o în retranşamen- tul din munţi, îl întrerupsei eu. Aceea pe care o aveai la tine cînd am coborît spre Oslo. Cred că scrisoarea a făcut-o să se decidă într-un fel sau altul. Şi, după cîte ştiu, nici tu, nici eu n-m citit-o.

A fost o săgeată trasă cu ochii închişi, la întîmplare. Poate speram că Sander căzuse pradă ispitei de a des- chide acea scrisoare şi de a o citi în fugă, pe drum.

Poate gîndeam că, dacă fusese aşa, voia să se dezvăluie acum.

Dar el nu se dezvălui. Şi în realitate, se înţelege de la sine, nici nu avusesem o asemenea bănuială.
— Scrisoarea aceea ? pufni el. Oricine îl cunoaşte pe Sven cred că ar fi putut să ştie ce cuprindea. O scrisoare de adio şi o declaraţie de dragoste, cred că e lesne de înţeles. El credea că gingaşul său secret era bine păstrat în propria lui inimă, cînd, de fapt, îl purta la reverul vestonului. Era simplu ca bună ziua. O mărturisire de dragoste şi o explicaţie, anume de ce nu spusese nimic pînă atunci, iar acum putea să spună — soţia moartă, el însuşi, probabil, mort mai înainte ca scrisoarea să-i parvină... „adio şi mulţumiri pentru fericirea de a vă fi cunoscut"... Ei bine, n-am citit scrisoarea, dar aş putea să pariez că aşa suna. Şi cîte scrisori de astea n-o fi primit ea, săptămînal ? Zece ? O duzină ?
— Dar nu de la cei care se luptau în munţi, prin păduri, pe viaţă şi pe moarte, precizai eu.
— Nu, desigur. Şi acum urmează restul. Drama ! Teatrul ! Frumoasa înfruntă primejdii, rabdă de foame şi de sete, şi pleacă în căutarea eroului ! Şi apoi... Da, bineînţeles : după ce a ajuns în munţi, după noaptea petrecută împreună, da... atunci se prea poate să se fi întîmplat ceva cu ea. Ceva destul de serios pentru ca... Se opri.
— O dar mi se pare că mă asculţi, din fotoliul ăla, destul de distrat sau cum s-o fi numind asta ! reluă el deodată. Şi mai cred că ştiu şi cum te simţi şi la ce te gîndeşti. „M-a gonit acasă pentru a rămâne cu ea între patru ochi ! îţi spui tu. Are cine ştie ce putere asupra ei, dar nu vrea să şi-o exercite decît discret. Şi de unde puterea asta asupra ei ? La naiba, nu fiindcă Arne şi Kâre sînt prieteni. Desigur, altceva îi dă lui puterea asta. Al dracului porc de câine !..." cugeţi tu. Dar află că te înşeli amarnic.
între mine şi Vera nu e nimic mai mult, decît e între mine şi fetişcana asta a lui Rembrandt de pe perete, o reproducere grozavă, de altfel. La ce şi-or fi

cumpărînd unii tablouri originale de proastă calitate, cînd se pot obţine reproduceri aşa de bune ?
Dar află că... tabloul ăsta şi Vera constituie termenii unei comparaţii destul de bune. Pentru că orice femeie tînără e o operă de artă, îţi dai seama, nu ? Felul cum merge, cum stă în picioare, cum se aşază, cum vorbeşte,, cum ascultă, cum zîmbeşte, cum îşi ridică, transportată, frumosul ei chip spre cel pe care îl ascultă... orice gest, orice intonaţie, orice umbră care trece pe faţa ei, orice nouă licărire... nu pricepi că totul este, în întregime, studiat ? Studiat atît de mult şi atît de temeinic şi de talentat, încît asta a devenit pentru ea o a doua natură, recunosc. O natură mai aleasă, mai nobilă, recunosc şi asta. Dar o natură care, atît prin origine, cît şi prin efect, nu e decît artă.
Marile evenimente din viaţa ei — în fond, asupra acestui lucru eram absolut lămurit cu mult înaintea războiului — erau serile de teatru, interpretarea, ropotele de aplauze, buchetele de flori, chemările la rampă, lacrimile şi suspinele şi rîsetele încîntate din sală. Toate celelalte, viaţa dinafară, nu era oare, pentru ea, doar tot un fel de reprezentaţie, numai că fără decoruri şi măşti ? Sau chiar cu decoruri şi măşti, ca în seara asta ?
Odinioară putea să mai fie şi liberă din cînd în cînd, de asta sînt sigur. Dar acum a devenit în asemenea măsură operă de artă, încît — pe ce am mai sfînt şi pe ce urăsc mai mult — sînt convins că ar vrea să rămînă actriţă pînă în ziua din urmă, chiar pînă atunci şi pînă acolo, pînă la ultimul spasm de beatitudine, cînd privirea începe să se voaleze... Ideea aceasta îl antrena.
— Artă elaborată pînă în cel mai neînsemnat şi mai de pe urmă amănunt —- iată cum ar vrea să fie. Mai rafinată decît realitatea, cum s-ar spune. Mai frumoasă, mai stilizată, sînt absolut sigur.
Madona de Munch, — sînt convins că a studiat acest tablou. Da, are o reproducere, şi unde mai pui că şi seamănă cu fata din ramă. Dar

spune-mi, te rog, tu care o cunoşti aproape
tot de atîta vreme ca şi mine

:Nu-i aşa că odinioară era altfel ? Dar, la urma urmei, asta n-o putem şti. Totuşi pe vremea aceea nu i se întîmpla să fie şi ea veselă şi naturală ? Pe măsură ce Sander sporovăia, simţeam cum mă cuprinde, cu încetul, o mînie surdă. împotriva cui ? Dumnezeu ştie împotriva cui. Dar cum Sander era de faţă, el trebuia să tragă ponoasele.

Că un artist e artist, mi se pare că, la drept vorbind, e ceva ce nu-i poţi reproşa, indiferent că-i vorba de un bărbat sau de o femeie. Faptul că Munch, de exemplu, a privit totul cu ochi de pictor, pînă în ungherul cel mai ascuns, a făcut să avem unul dintre cele mai frumoase tablouri din lume. Şi cred că nu e dinainte sigur că, din această pricină, era un amant mai prost decît angrosistul Andersen. Mă ambalasem şi eu.

— Cît despre timpurile de odinioară, adăugai, chiar şi tu eşti, acum, altul decît ai fost. Pe vremea cînd te-am cunoscut, n-ar fi putut nicicînd să-ţi treacă prin minte să pălăvrăgeşti astfel despre o femeie care nu e de faţă. Mai adineauri am stat la masă la ea şi i-am băut vinul ; dar cum te afli în altă parte, au şi început să-ţi iasă broaşte din gură. Ce, Doamne iartă-mă, s-a întîmplat cu tine ?

Mă gîndeam : „Ai s-o înghiţi oare ? Dacă n-ai s-o înghiţi — călătorie sprîncenată !" Sander rămase, un răstimp, absolut liniştit.

— Ai dreptate ! spuse el apoi, cît se poate de calm. Ceea ce am spus e absolut de neiertat, şi îţi cer scuze atît ţie, cît şi ei — în taină. Nu pricep ce s-a întîmplat. Adică pricep eu, şi încă al dracului de bine. Prea mă pune pe gînduri şi mă nelinişteşte. Din cauza asta am ajuns să-mi pierd cumpătul.

Pauză. încheierea păcii.

Dar Sander atacase un subiect interesant. Era rîndul meu să continui.

— Pentru ce n-ar putea ea să fie şi om şi actriţă ? întrebai. Doar e femeie, asta nu poţi s-o treci cu vederea, îţi mai aduci aminte de seara aceea, chiar în ajunul ocupaţiei, cînd ne aflam toţi trei împreună, şi

ea, zîm- bind drăgălaş, ca de obicei, spunea că, din cînd în cînd,. orice artist — cum oare se exprimase ? — da, că din cînd în cînd orice artist trebuie să facă ceva şi pentru el însuşi ? Aşa a spus.
Sander se întoarse spre mine atît de brusc, încît părea iritat.
— Cum să nu ! Şi s-a pus al dracului pe treabă. Şi încă o mai face, după cîte mi-am putut da seama în ultimele luni, în cele cîteva ocazii în care am întîlnit-o. Se lasă curtată, se bucură că e admirată, se lasă convinsă, din cînd în cînd, să primească daruri — dar ce să mai vorbim ? Asta o ştii şi tu. Şi, se înţelege de la sine, se joacă cu focul. Altfel n-ar fi artistă şi femeie. Se lasă probabil ademenită pînă la un anumit punct. Se lasă cucerită un pic. Se lasă răsturnată, aproape. Dar în ultima clipă — te rog să mă crezi ! — se redresează, nobilă, neînţeleasă şi, într-o măsură, ofensată.
O stareţă a infernului ! întregi Sander cu o pasiune care, evident, ţîşnea din inimă. Apoi se înspăimîntă tot atît de evident, pentru că se opri brusc. Cred că trebuie să-mi cer încă o dată scuze ! spuse el. Cum deschid gura, încep să-mi iasă broaşte din ea. Ar fi, poate, necesar să formulez, pentru totdeauna o scuză generală : Sander Paulsen, provizoriu responsabil, declar prin prezenta că...
— De data aceasta eu te-am stîrnit, obiectai consolator.
— Ascultă, hai să mai vorbim şi despre altceva ! spuse Sander.
Dar rămase în fotoliu, insistînd :
— Hm ! Este un lucru care... Nu că ar fi vorba de cine ştie ce, dar... Ei bine, e un lucru tare al dracului. Şî totodată, destul de complicat.
Era cam încurcat. Asta i se întîmpla rareori.
— Cred că înţelegi, zise el, că atunci cînd te-am rugat, într-un anumit fel, să pleci, n-a fost numai din pricina prieteniei dintre Arne şi Kâre. Aveam şi un alt motiv,, mai important. Pentru că tu eşti o parte din fundalul scenei pe care ne-a făcut-o tînărul astă-seară.
— Eu ? !

Nu-mi venea să-mi cred urechilor.
— Da.
Urmă un moment de tăcere. îşi alegea cuvintele cu grijă-
— Kâre a înţeles alandala toată povestea asta despre eroi.
— Am observat şi eu.
— Şi Kâre te admiră.
— Ce spui ? Asta e ceva nou.
— Dar, pentru Dumnezeu, n-ai observat ? încearcă să meargă ca tine, să vorbească la fel, îţi copiază gesturile. Ai orbul găinilor ? E adevărat, nimeni nu se vede pe sine... Dar să continuăm : Am putea spune, probabil, că, din pricina acestui cult al tatălui său, Kâre şi-a făurit concepţia că un erou este cineva care neapărat trebuie să fi luat parte la acea expediţie blestemată. Iar expediţia aceea, ca şi tot ce a urmat apoi, i se pare o cavalcadă de teatru. Iar el urăşte de moarte tot ce se cheamă teatru.
— Asta o spune el, nu ?
— Da, aşa spune. Astă-toamnă a dat prima lui bătălie, cred că ştii. A refuzat să-i citească Verei nişte replici, într-o zi cînd ea repeta acasă. Povestindu-mi despre asta mi-a spus : „Eu mă fac inginer, nu un tîmpit de actor cum sînt ăştia !" Mi se pare că în spatele acestor cuvinte se află o răzvrătire, care încă mai mocneşte, împotriva maică-si.
Rămăsei pe gînduri. Aşa era, fără îndoială. Dar de un lucru îmi aduceam aminte foarte precis : Cînd Kâre dezlănţuise furtuna, tocmai el, care — după cîte spunea
— ura mai mult decât orice arta dramatică şi pe actori, tocmai el rămăsese în picioare, cu ochii scînteietori, participînd la scenă cu fiecare fibră. O, văzusem asta perfect, doar nu eram mai prost decît ceilalţi ! Şedea în picioare şi se gîndea : „După asta trebuie, cumva, să ies ?" Dar în acelaşi timp cugeta : „Cit de revoltată o fi ? Cit de supărată în *realitate ?* E oare atît de furioasă încît să mă bată ? Puţin îmi

pasă ! Atunci o să fie cu atît mai rău pentru ea ; înseamnă că am cîştigat eu bătălia !"
Sander îşi căută iarăşi cuvintele potrivite.
— Lucrurile se prezintă aşa, zise el. Tu n-ai luat parte la expediţia asta. Prin urmare, crede Kare, tu nu eşti confirmat ca erou. În consecinţă, nici el nu vrea să fie erou. Cînd e vorba de eroi, îi ies numai injurii din gură. Fireşte, după cîte îmi pot da seama, el nu este conştient de această asociaţie de idei. Dar în ce mă priveşte, sînt destul de sigur de raţionamentul meu.
Din nou pauză.
Il ascultasem liniştit. Totul îmi era foarte depărtat, un lucru care nu mă privea — ceva care-ţi aminteşte de o conversaţie intimă între nişte străini pe care, fără să vrei, eşti nevoit să-i asculţi într-un compartiment de tren.
Apoi auzii iarăşi glasul lui Sander undeva departe :
— Pe mine mă poate accepta. Intrucît i-am explicat că în expediţia aceea eu am fost Sancho Panza. Sven, cred că asta o ştiu cu toţii, era nobilul Don Quijote, care, probabil, citise cam prea multe romane cavalereşti !
Se uită la mine, puţin
încurcat. Sancho Panza.
împotriva voinţei mele, trebui să zîmbesc şi eu, dar mă stăpînii îndată. Un auditor involuntar dintr-un compartiment de tren nu are voie să zîmbească. Dar povestea asta cu Sancho Panza...
Retrăiam parcă zilele de şcoală, cînd îşi căpătase porecla asta.
Propriu-zis Sander se numea Aleksander, nume, de asemenea, vrednic de a fi purtat. Acesta era însă folosit numai la examenele de sfîrşit de an şi la festivităţi. Multă vreme, pentru noi toţi, s-a numit Sancho Panza.
Numele acesta îl primise dintr-o simplă întîmplare, un fel de incident neplăcut. Era în timpul unei ore de norvegiană, la şcoala medie. Profesorul lărgise cadrul lecţiei şi ne vorbea despre Cervantes şi despre

romanul lui, *Don Quijote,* pe care îl socotea cel mai mare roman din literatura lumii. Şi despre Sancho Panza, bineînţeles. Sander şedea în bancă fără a urmări lecţia — aceasta i se întîmpla deseori — dar, din nefericire, de data aceea profesorul îl observă şi se întoarse brusc spre el, numai că îi cam încurcă numele.

— Ei, despre ce vorbeam, Sancho ? întrebă el.

Izbucni un rîs formidabil, printre altele din pricină că profesorul tocmai descrisese cele două personaje complet deosebite, costelivul Don Quijote şi îndesatul Sancho ; iar Sander era pe atunci gras şi îndesat; puţin după aceea începuse a slăbi surprinzător de repede, încît, pe vremea bacalaureatului, era aproape slab, devenind un sportiv dat naibii.

Cum Sander dăduse un răspuns care se potrivea ca nuca-n perete, hohotele de rîs se dezlăn- ţuiseră iar.

Sander nu auzise un singur cuvînt, ocupat fiind să dreseze un şoricel pe care-l prinsese în curtea şcolii şi —1 ţinea ascuns sub capacul pupitrului. Dar numele i-a rămas ani de-a rîndul, pînă cînd s-a descotorosit de el luptîndu-se cu morile de vînt.

Oare porecla aceea să fi fost unul dintre motivele pentru care îşi pusese — cum se spune — carnea la vînt, ajungînd aşa de zvelt ? De altfel în ultima vreme mai pusese la loc — îi plăcea să se cam înfrupte, şi avea şi predispoziţie. Cu toate astea nu era mai gras la burtă decît la piept; dar avea să fie.

— Te rog să mă scuzi ! vorbii eu.

Mă aflam iar în compartimentul acela de
tren. Se uită la mine.

—• Ştiu la ce te gîndeşti. Şi poţi să rîzi, fireşte. Dar trebuie să-ţi spun că la vîrsta aceea, nu era uşor să porţi o asemenea poreclă. Am postit, ştii asta ? Şi poate că mi-a fost numai spre bine. ^ar, la urma urmei, cred că porecla aceea mi se potrivea ! Acum încurcătura i se risipi şi începu o nouă prelegere. Ii plăcea să ţină prelegeri şi nu m-ar fi mirat dacă avea să-şi termine cariera ca profesor.

— Acum cred că înţelegi bine, spuse el. Eu n-am nici un interes ca tînărul Kăre să ajungă un duşman al lui taică-su. Am încercat, deci, să-i relatez cîte ceva despre părţile mai puţin brave ale meseriei de erou : ciorapi puturoşi, rosături de bocanc, barbă ţepoasă, rufărie jegoasă şi multe de felul ăsta. De altfel, cred că ştii, la capătul acelor săptămîni eram atît de sătul de duhoarea de om, încît am jurat, în sinea mea, ca în toată viaţa să nu mai stau în aceeaşi cameră cu un bărbat.
Dar să ne întoarcem la Kare. I-am explicat şi lui că a fi aşa-zis erou, înseamnă, printre altele, să stai de strajă sau să zaci în adăpost, să trăieşti cu frica-n sîn o mare parte din vreme, să fii silit, din cînd în cînd, să te tîrăşti de-a-ndăratelea şi să-ţi faci nevoile după un tufiş, să te tîrăşti din nou înapoi şi să zaci mai departe în adăpost, încercîrid să te consolezi cu gîndul că ceilalţi, duşmanii, cum se spune, sînt, să sperăm, tot aşa de înspăimîntaţi ca şi tine.
A fi erou, îmi amintesc că i-am spus, înseamnă că, în ciuda hranei proaste, a somnului puţin, a pîntecăraiei, a cizmelor împuţite şi gîndurilor laşe, ai, totuşi, destulă tărie să nu arunci arma, dînd dracului nume, onoare şi reputaţie şi întorcîndu-te acasă la mămica ! De aceea e bine să ai martori. Asta pune o frînă laşităţii.
Am observat că toate astea îi făceau bine lui Kare. Poate un pic prea bine, după cît pot să-mi dau seama abia acum. Dar asta e vina noastră, într-o măsură, vina ta şi a mea. Ne-am resemnat şi am consimţit ca ea să hotărască şi măsura şi tonul şi întreaga simfonie, pînă cînd sărmanul Sven, să mă ierte Dumnezeu, a devenit un erou teatral cum nu mai există altul pe pămînt. Un război glasat cu zahăr.
A fost neplăcut la aniversarea din ianuarie, dar astă seară a fost şi mai rău. Nu-mi mai calcă piciorul, nici în ruptul capului, la reuniuni de astea, chiar dacă voi fi nevoit să inventez cine ştie ce călătorie în străinătate.

— Ai ţinut un discurs grozav, răspunsei. De altfel, tot ce ai spus e absolut adevărat. Da, e adevărat că însuşirea cea mai pregnantă a lui Sven era aceea de a fi prea sigur de el. Iar tu ai remarcat această ciudăţenie : cînd îl întrebam pentru ce se simte aşa de sigur şi de stăpîn pe sine, nu era în stare să explice, se simţea jenat — cred că mai mult pentru noi decît pentru el — şi se bîlbîia, pentru ca, în final, să se rezume la : „Dar asta e limpede ca bună ziua."
— Dar nu-ţi aduci aminte că de mai multe ori s-a dovedit a fi avut dreptate ? Asta e ciudat.
— Chiar în expunerea ta, el a rămas un pic erou. Ca să nu mai vorbim de cele spuse de mine.
— Nu, repetă Sander, nu vreau să mai iau parte la astfel de dineuri ! închipuie-ţi că, în toamna vieţii — la apogeu cum se spune — aş fi nevoit să mă ruşinez în faţa unui asemenea obraznic, căruia, unde mai pui, i-am ţinut loc de tată ! Sincer să fiu, m-aş simţi jenat numai întîlnind privirea unui asemenea... unui asemenea puştan !
— Bravo, Sander ! spusei. Vorbeşti ca la carte.

Cîtva timp discutarăm lucruri generale, obişnuite. Despre el, despre munca şi situaţia sa materială — îşi procurase un apartament excelent într-o clădire frumoasă, veche, dar cu încăperile prea strimte — despre mine şi munca mea şi aşa mai departe. Nu era greu să-mi dau seama că tatona prudent terenul, ca pisica în jurul terciului.
El era în general cu conştiinţa împăcată. Descurcase iţele unei intrigi în care se temuse să pătrundă mai adînc, de teamă să nu dea cumva de vreun cuib de viespi ?
Că eu nu mă simţeam la fel de liniştit, asta mă privea. Curînd îi citii însă pe faţă că se pregătea să aducă vorba despre altceva.
— Mai adineauri mi-am cerut scuze pentru mojicia mea, spuse. îmi cer din nou scuze — cu anticipaţie. Fiindcă am de gînd să încep din nou, pe aceeaşi temă.

Lua-m-ar dracu' ! Vera mă obsedează, e o enigmă pentru mine. Dacă nu spun acum tot ce am de spus despre ea, mă tem că o să-mi pierd minţile.
Se ridică din nou şi începu să măsoare în lung şi-n lat camera.
— Poate ştii, spuse el, că despre o femeie care n-a avut de-a face cu un bărbat timp de şapte ani, se zice, în glumă, că redevine fecioară.
— Zău?
— Iată convingerea mea, declară el, ca şi eînd acesta ar fi fost ultimul cuvînt, decisiv, în toată povestea. Pentru noi, e ca şi fecioară. Şi, mă întreb : în fond, n-a fost oare tot timpul fecioară ? în străfundul sufletului, vreau să spun.
— Ei bine, nu ştiu cît de profund eşti în clipa asta, replicai. Sper să nu fi pierdut însă din vedere că, în prima tinereţe, a fost măritată vreo trei-patru ani, timp în care a şi avv.t un copil. Acesta a murit, după cum bine ştii. Apoi, cred că-ţi aminteşti cum s-a vorbit despre ea, într-un cerc mai restrîns. Cum se împacă această perioadă cu ipoteza ta ? O cunoaştem ammdoi, doar am fost cîtva timp în anturajul ei, şi eram oricum la periferia listei de admiratori care o înconjurau. Era fecioară şi pe vremea aceea ? Dacă nu mâ înşel ştim şi noi cite ceva ; în rest, trebuie să ne limităm la presupuneri, din cauză că bărbaţii sînt nişte gentlemani care nu trăncănesc niciodată despre cuceririle lor.
Apoi, a urmat aventura cu Sven. Atunci s-a produs transformarea. Dar unul dintre rezultatele acelei întîlniri cu Sven se numeşte Kâre. Cred că n-ai să susţii că băiatul s-a născut dintr-o fecioară. —- Mă înţelegi greşit, şi o faci dinadins, spuse Sander.
— Şi îşi începu una din obişnuitele sale digresiuni.Ai auzit ultima ipoteză despre Messalina, nu-i aşa? De fapt — aşadar *de fapt* — ea nu era cîtuşi de puţin o femeie insaţiabilă. Mai bine zis, era insaţiabilă în felul ei, dar nefericită, niciodată mulţumită, niciodată satisfăcută, pentru că în realitate era frigidă şi, din pricina asta, nu putea să obţină niciodată ceea ce visa

În adîncul sufletului şi despre care auzise vorbindu-se. De aceea umbla din bărbat în bărbat, din aventură în aventură, cu speranţa deşartă că o dată şi o dată minunea tot avea să se întîmple. Dar minunea nu s-a întîmplat niciodată. Abia cînd bărbatul ei, împăratul, a condamnat-o la moarte, cînd a văzut sabia scoasă din teacă, abia atunci i-a luminat faţa un surîs fericit. Şi astfel a ajuns să cunoască, totuşi, extazul, în ultima clipă... Vera nu e o Messalină, asta e clar. Dar după eîte ştiu, pe vremea aceea a vut şi ea amanţi, şi încă mulţi, presupun.

Dar, oare, nu alerga într-una după ceva la care n-a ajuns niciodată ? Şi-acum ascultă :

Prima dată s-a măritat ca să-şi poată desăvîrşi pre - gătirea profesională — sau, ca să fim mai gentili, s-a măritat şi şi-a desăvîrşit pregătirea profesională — conservator englez, balet rusesc, mă rog, toată garderoba — şi de îndată ce a obţinut ce voia, l-a lăsat pe tip cu buza umflată.

— La trei ani după aceea, dacă ţin bine minte, spusei eu.

Dar Sander nu asculta, el le ştia pe ale lui.

— Faptul că se vorbea despre ea că are o suită în- treagă de amanţi, nu înseamnă nimic. Dar dacă ar fi avut doar unul ? În oraşul ăsta, o femeie poate să stîrnească vorbe chiar şi dacă e văzută pe stradă cu fratele său. Ea *avea* o suită de amanţi — dar nu ştii că o mulţime de amanţi înseamnă adesea mai puţin decât unul şi că o droaie e ceva care se apropie de zero ?

— Nu, povestea cu Sven este... este excepţia care confirmă...

Se plimba zorit încoace şi încolo prin cameră ; deodată se opri, ca şi cum ar fi dat de un obstacol sau ca şi cum ar fi avut, subit, o revelaţie.

— Nu, la dracu, e şi mai subtil : Aventura cu Sven a avut-o numai ca să termice o /dată pentru totdeauna cu aventurile ■— o aventură ca pavăză împotriva tuturor noilor aventuri viitoare ! Iubirea cea mare pentru un bărbat care pentru tot restul zilelor va fi absent ! Marele miracol, consacrarea ce nu poate fi

mînjită de cei nedemni ! Templul vestalelor care trebuie păzit de fecioare ! Fii sincer, nu poţi înţelege asta ? E limpede ca lumina zilei !
— încep să cred că *ai* făcut chiar tu o încercare — şi că ai fost trimis la plimbare ! spusei.
— într-adevăr poate să pară şi astfel — dacă priveşti lucrurile dintr-im anumit unghi ! răspunse, scurt.
Nu mai era chip să se oprească sau să fie oprit.
— Aventura cu Sven — n-a fost oare ideală pentru scopul ei ? Romantică, unică în felul ei — şi apoi, nu a durat; nu a fost decît acea singură noapte.
— N-avea de unde să ştie asta, atunci ! inter- venii eu.
— Nu, desigur, ai dreptate. S-ar fi putut ca Sven să se întoarcă acasă zdravăn şi voios, să bată la uşa ei într-o seară şi să spună... dar ce s-ar fi întîmplat în acest caz, n-avem de unde să ştim. Oricum — povestea nu s-a mai repetat. Nici un pericol de a ajunge la trivialităţile de fiece zi, salariu, gelozie, şi dracu şi lacu' !
Culmea supremă a extazului —■ şi după aceea, sfîrşitul! Eu, Sancho Panza, iar Sven, nobilul Don Quijote. *AU right !*
Şi, bineînţeles, e de crezut că Sancho Panza, în străfundul sufletului său trivial, simte un ghimpe de invidie, cînd se gîndeşte la Don Quijote. *AU right,* din, nou ! Probabil că de aceea am un anume interes de a reduce, pînă la propriul meu nivel, extraordinara aventură pe care cei doi trebuie s-o fi trăit în munţi, în acea veche cabană de păstori. *AU right,* pentru a treia oară ! Dar, cu toate astea, ceea ce am spus poat

efi totuşi, adevărat, în punctele esenţiale. Căci, partea proastă e că ceea ce gîndeşte cinicul e, cel mai adesea, adevărat.
— Adevărat în totul, cu excepţia punctelor esenţiale, replicai.
Cred că l-am atins cu asta. Rămase un răstimp în picioare, tăcut. Apoi se îndepărtă agale şi se aşeză. —• Tot ceea ce ai spus despre ea e un pic cam prea plin de ură, continuai eu. Ascultă, încep să cred în mod serios că eşti îndrăgostit de ea. Sau că ai fost.
— Şi ce dacă ? răspunse. Cine n-a fost îndrăgostit de ea Chiar şi tu. Poţi să te consideri exceptat ?
— Sigur că nu ! spusei eu repede. Nu, se înţelege de la sine că nu. Nu pot să mă consider exceptat. Dar spune-mi, Sander, de ce o urăşti atîta ? Nu-mi răspunse imediat.
— A urî e un cuvînt cam tare, începu el, în cele din urmă. Vorbea rar, mai mult pentru el decît pentru mine. Dar, mărturisesc că îî nutresc din inimă o pică profundă. Pentru că — poate îi fac o nedreptate revoltătoare, oricum, n-am împotriva ei nici cea mai mică dovadă —• dar cred, ba nu, sînt absolut sigur că, dacă n-ar fi fost ea, Sven ar mai fi trăit.
Fiindcă din noaptea aceea, el n-a mai fost acelaşi. Oamenii noştri — mă rog, cîţiva dintre ei — îl cam tachinau. Prieteneşte, bineînţeles, dar vorbele nu erau de salon, cred că-ţi închipui. El părea că nu le aude glumele — nu se supăra, numai că nu le auzea —- şi astfel au încetat. Dar se întîmpla să nu audă nici cînd îi vorbeam despre lucruri practice. Era mereu cufundat în gînduri, absent. Nici *măcar* voios nu l-am mai văzut.
Apoi a venit ziua cînd am primit înştiinţarea (tot în ultima clipă, pentru că telefonul era stricat) că un detaşament german destul de mare e în drum spre noi. Vreo două sute de oameni, sau mai mult, cu mitraliere, cîteva tunuri de cîmp şi alte accesorii. Pînă atunci, avuseserăm ciocniri cu trei patrule germane. Pe primele două le nimiciserăm, dar ultima dată cîţiva

nemţi reuşiseră să scape. Incepînd de atunci, am înţeles că restul era numai o chestiune de zile, şi acum, iată-i că veneau. Ne-am dat perfect seama că nu puteam opri detaşamentul care — asta era nenorocirea — ştia de existenţa noastră, şi am căzut de acord să ne retragem spre nord. Aparatul nostru de radio fusese atins de un glonţ în penultima întîlnire cu inamicul şi nu mai eram la curent cu evenimentele. Noi credeam că englezii deţineau şi Andalasnes şi Namsos, şi că nu era vorba decît de zile sau săptămîni pînă la începerea marii contraofensive. Eram bine dispuşi, cu alte cuvinte, pe cînd ne împachetam lucrurile. Cînd, în ultimul moment, Sven ne aduce la cunoştinţă că are de gînd să rămînă în ariergardă cu mitraliera şi cu uîtima bandă de cartuşe. Pentru a acoperi retragerea, explica el. Era comandantul suprem, şi nu aveai cum să te opui. Ordin ! Am înţeles imediat că n-avea să se lase înduplecat.

Apoi a convenit cu noi întîlnirea, în caz că totul s-ar fi sfîrşit cu bine, lîngă un cătun, la vreo doi-trei kilometri, în adîncul pădurii.

Dar nu exista o şansă nici măcar de cincizeci la sută, ca lucrurile să meargă bine. Iar el ştia asta. Mitraliera era camuflată, aşa că nu putea fi văzută nici măcar din aer. Dar după ce va fi consumat toată banda, bineînţeles dacă ajungea s-o consume, trebuia neapărat să încerce să se retragă din nou spre pădure. Ultimii zece metri de drum treceau prin cîmp deschis, vizibil pentru nemţi, care, aşa cum era de aşteptat, se aflau şi ei în adăposturi, cu mitralierele pregătite. Slabe şanse, nici pe departe cincizeci la sută. N-ar fi fost însă nici o nevoie să ne acopere retragerea,, şi de asta ar fi trebuit să-şi dea seama. Ne-am supus, totuşi, şi am plecat. Dar n-am mers din capul locului pînă la cătunul acela. La vreun kilometru în interiorul pădurii se afla o veche cabană de lemn,, dărăpănată, chiar

lîngă potecă. Ne-am oprit acolo, ne-am adăpostit în grabă şi ne-am camuflat pe cit posibil.
Nu puteam, ne era imposibil să ne îndepărtăm mai mult de el. Am trimis trei oameni spre cătunul din munţi, în cazul cînd ar fi apucat într-acolo pe alt drum. Apoi am început să aşteptăm. O oră, o oră şi jumătate... Minutele erau lungi. îmi amintesc bine aşteptarea aceea. Era o primăvară timpurie în munţi — pămîntul gol pe cărări, apă care şiroia la vale şi doar cîte un sloi de gheaţă ici şi colo, puţină zăpadă printre dîmburile din inima pădurii. Păsările călătoare sosiseră ; ciripeau şi îşi făceau de lucru în jurul nostru, fără a bănui că este război.
Apoi urmă şocul. Cu toate că ne aflam la un kilometru distanţă, puteam să urmărim lupta ca şi cînd am fi fost în vale, după întăritura de buşteni. Intîi am auzit, pr-r-r-r-r-r-r-, mitraliera lui Sven — îi cunoşteam bine tonul. A consumat aproape jumătate din bandă. Apoi au pîrîit alte două-trei mitraliere în acelaşi timp, mult mai slab, căci se aflau în pantă şi sunetul trecea pe deasupra noastră. După aceea au urmat focuri răzleţe, cîtva timp, dar nimic dinspre Sven. Apoi — sfinte Dumnezeule ! — patru grenade şi din nou nimic dinspre Sven. Ne gîndeam : oare s-a sfîrşit ? Alte împuşcături răzleţe. Din nou câteva rafale germane... Tăcere... Apoi — şi am tresărit cu toţii — o nouă rafală a lui Sven, aproape jumătate din ultima parte a 'benzii... Iarăşi o scurtă pauză, iar foc de mitralieră la nemţi. Din nou două grenade. După aceea o detunătură, o bufnitură surdă. Ştiam ce înseamnă asta. Aprinsese fitilul încărcăturii de dinamită de sub fortificaţia de buşteni, ca să explodeze jos pe drum.
Apoi o ultimă rafală de la mitraliera noastră : restul benzii. Cred că nemţii înaintau în salturi şi Sven le trimetea ultimile gloanţe pe care le mai avea. Exact la douăsprezece secunde după aceea pîrîiră mai multe mitraliere germane dintr-o dată, de mi se muiară picioarele. Exact atîta timp i-ar fi trebuit lui Sven ca să ajungă sus, pe terenul descoperit, dacă ar fi luat-o la fugă, aplecîndu-se în faţă, de îndată ce ar fi terminat

de tras. Mi-am dat seama de asta, şi acelaşi lucru l-au înţeles şi oamenii din dreapta şi din stînga mea, căci erau livizi la faţă.
După aceea s-au mai auzit doar cîteva împuşcături slabe
din partea nemţilor.
Am aşteptat o oră. Sven nu a venit.
Am mai aşteptat o oră. Atunci s-au înălţat patru coloane de fum negru deasupra pădurii : cele două cabane şi cele două grajduri. Ne gîndeam că nemţii ard cadavrele. Sven era desigur unul dintre ele. Nu vreau să par mai bun decît sînt — sper că erau destule şi de-ale nemţilor. Am aşteptat mai departe, o oră, trei ore. Acum nu-l mai aşteptam pe Sven. Dar speram, împotriva experienţei de pînă atunci, că nemţii aveau să mai trimită o patrulă în pădure. În fond, eram pe deplin siguri că n-avea să vină nici o patrulă — nemţilor le era întotdeauna teamă de pădure, cred că ştii. Dacă ar fi venit vreuna, erarn,
— sînt şi acum — sigur, că n-ar fi rămas nici urmă de ea, chiar dacă pentru asta ar fi trebuit să murim cu toţii. E un lucru, probabil, greu de înţeles — nu însă şi pentru tine. începuseră să-l iubească grozav pe Sven, oamenii noştri. Finlandezul ăla — îţi mai aduci aminte de el ? Ei bine, n-am crezut niciodată că am să ajung să văd un finlandez plângând. Deşi mai mult blestema, decît plîn- gea. În amurg am început retragerea spre cătun. I-am întîlnit ,pe cei trei inşi. Aşteptau şi ei.
Nici urmă de Sven. Nici nu ne aşteptam la altceva. Urmă un răstimp de tăcere. Sander rămăsese în fotoliu, privind fix înainte, fără a vedea ceva.
— Nu, nu pot dovedi nimic ; dar sînt convins că există o legătură între toate astea, conchise el, apoi.
— Dar ea-i convinsă că Sven trăieşte ? întrebai.
— Crede că are vreo legătură cu *Secret Service* sau cu vreo altă organizaţie asemănătoare şi că, pentru moment, se află undeva, însărcinat cu o misiune secretă importantă...

— Dacă într-adevăr crede asta, pentru ce şi-a procurat titlul, demnitatea şi pensia de văduvă de război ?
—■ Uşor de înţeles. Din pricina lui Kâre, iată de ce. Kâre şi descendenţii din ramura lui Sven, şi aşa mai departe. Se uită la mine.
— Crezi într-adevăr că ,ea e convinsă de asta ? De faptul că Sven trăieşte, vreau să spun. Sau poate îţi închipui că şi asta face parte tot din acele lucruri pe care se preface că le crede ?
— Doar a primit patru scrisori, îi spusei. Două în timpul ocupaţiei, scrise de aici, din Norvegia, şi două după terminarea războiului, expediate din străinătate, dar scrise tot în norvegiană. Toate patru, de la aceeaşi persoană, evident, o femeie. În ele stă scris că Sven se ocupă de lucruri importante şi că se va întoarce într-o bună zi.
— Şi crezi că acele scrisori cuprind adevărul ?
— Nu, se înţelege de la sine că nu cred. Sînt scrise de o doamnă în vîrstă, pe jumătate trăsnită, căreia i se pare că aventura Verei e grozav de romantică.
— Şi ai impresia că Vera crede în ele
? Nu răspunsei nimic.
Ceea ce Sander spusese despre moartea lui Sven nu fusese ceva nou pentru mine. După ce suceşti şi răsuceşti pe toate părţile o întîmplare, scotocindu-i ani de-a rîn- dul toate ascunzişurile, tu însuţi ai impresia că ai trăit-o, aproape mai mult decît dacă *ai fi luat* parte la ea —• cînd ajungi să simţi pînă şi răspunderea pe care ştii bine că nu o porţi — ei bine, într-o astfel de situaţie nu-i de loc greu ca cineva să vină cu o idee şi să-ţi pară că mai adineauri ai avut-o chiar tu.
— Vrei, cu alte cuvinte, s-o faci într-un fel sau altul, răspunzătoare de moartea lui ? întrebai.
— Da.
— Şi dacă a fost aşa ? mă auzii spunînd. De morţi nu trebuie să-ţi mai fie milă.
Mă mirai singur de replica mea.

Sander mă privi calm, în tăcere.
Mă simţeam prost ca şi cum aş fi săvîrşit o indecenţă în prezenţa unor străini.
Mă ridicai să prepar alte groguri.
Sander stătea în fotoliu cu capul plecat. îmi dădeam seama că şi el se simte prost.
— Mi-e ruşine ! spuse. Stau aici şi de ore întregi fac ceea ce nu-mi amintesc să mai fi făcut vreodată, în viaţa mea — împroşc cu calomnii şi josnicii o femeie care na e de faţă. Dar cred că înţelegi, cel puţin în parte, de ce o fac.
Şi pe deasupra, sînt nelinişţit din pricina lui Kâre. Atmosfera din casa aceea nu e sănătoasă. Accesul său de furie, din seara asta... Spune-mi, dacă îţi aminteşti, este în Braen de Jo- hannes V.Jensen, o poveste despre femela de licorn ca- re-şi pierduse perechea, de Dumnezeu ştie cîţi ani. În nopţile friguroase de iarnă, stătea cu spatele spre aurora boreală şi spre vîntul nordului, atît de furioasă împotriva masculilor, încît era primejdie de moarte să mergi pe gheaţă. Mi se pare că-i acelaşi lucru. Din nou tăcere.
— Şi totuşi, altceva aveam pe inimă cînd am urcat aici ! îmi zise. Aveam — şi am — o întrebare pentru tine. Erai, într-o măsură, mai apropiat de Sven Arneberg decît mine. Spune-mi atunci : Recunoşti unele replici citate de ea ca fiind ale lui ? Cea din seara asta, de exemplu : *Leul va paşte alături de miel, şi femeia e aceea care va făuri această vreme...* Mai e una, aceea rostită la ziua de naştere a lui Kâre. Dar n-o mai ţin minte.
— A, te gîndeşti la aceea despre lumină şi întuneric ? răspunsei. O ştiu : *Există pe de o parte lumină, pe de-alta întuneric; noi sîntem stegarii luminii în lupta împotriva întunericului !*
— Exact. Şi a mai fost una : a citat ea o frază la unul din dineurile armatorilor. Cred însă că am uitat-o şi pe asta. Ba nu, stai, era ceva despre sufletul care poate dormi somnul Frumoasei Adormite jumătate

din viaţă şi apoi se poate trezi dintr-o dată la o viaţă nouă care e aidoma fericirii.
Pe asta n-o ştiam.
Se uită la mine parcă îngrijorat.
— Ai fost, desigur, împreună cu ea mult mai des decît mine. Foloseşte multe citate dintr-astea ?
Recunoscui că folosea o mulţime. Multe din ele le auzisem în ultimii cîţiva ani. Le notasem.
Se aplecă spre mine.
— Acum o să-ţi pun întrebarea. Frazele sînt — zice ea — ale lui Sven. Ei Ibine, au putut fi rostite ele de acel Sven pe care l-ai cunoscut ?
— Sincer vorbind, nu,
mărturisii. Răsuflă uşurat.
— Asta e ceea ce voiam să ştiu. Pentru că mă gîndesc... Hai să admitem că Sven era un romantic exaltat în felul lui ; dar în vorba şi în felul de a acţiona, nu era oare unul din cei mai prozaici oameni pe care i-am cunoscut ? Frazele emfatice aproape că i-ar fi produs stări alergice, asta e.
Deodată îi mai veni o idee.
— Spune-mi, te rog : Sven şi Vera s-au întîlnit des în iarna lui '39 spre '40 ?
Cunoşteam perfect chestiunea.
— A întîlnit-o prima dată la 6 noiembrie '39, răspunsei. Avusese loc o festivitate după o premieră, şi l-am luat pe Sven cu mine. După aceea nu s-au mai văzut pînă în seara cînd am însoţit-o în munţi pînă la voi, în hăţişuri — prin urmare, la începutul lui mai '40. De asta sînt sigur — sau, dacă nu, tot universul nu e decît o minciună. Şi, de altfel, cred că ştii tot atît de bine ca şi mine că Sven a fost plecat la armată aproape toată iarna.
Sander părea reconfortat, ca un om rebegit de frig după un pahar de rachiu.
•— Eram sigur. Ceea ce spui acum se potriveşte cu ce mi-a spus Sven. Te rog să mă lămureşti totuşi : De unde tot scoate expresiile alea ? N-au avut oare altceva mai bun de făcut, în acele ore amărîte, decît să

schimbe replici profetice ? Kâre este dovada vie, cred. Şi apoi, Sven Arneberg, cel pe care l-am cunoscut noi, n-a *putut* rosti acele fraze. Chiar dacă ar fi fost vorba de viaţă şi de moarte. Una dintre cele mai — cum să spun oare ? — una dintre cele mai ferme trăsături de caracter era, la el, aceea că nici nu putea, nici nu voia să-şi exprime sentimentele. Sentimentele rămîneau în sufletul lui, se adunau şi creşteau, pentru că el era mult prea pudic a le înveşmînta în cuvinte — pînă cînd, într-o bună zi explodau intr-o acţiune. Nu, el n-a putut rosti acele fraze, e cu neputinţă...
— Uiţi, spusei, că noi nu i-am cunoscut decît una din feţe. Ce ştim noi despre felul cum se purta atunci cînd era între patru ochi cu o femeie ?
Se uită la mine nehotărît, descumpănit.
— Ba nu, e imposibil. Spune-mi, te rog, cîte fraze de felul acesta ţi-ai notat ?
— Vreo zece-douăsprezece, în total.
— Şi toate de acelaşi gen ?
— Mai mult sau mai puţin, da.
— Imposibil ! repetă el pentru a treia oară. Nici timpul...
— Uiţi de scrisoare, răspunsei. Nu era oare o scrisoare destul de lungă ?
Se însufleţi din nou :
— De loc. De altfel nici nu aveam hîrtie pentru scrisori lungi. O coală, cel mult. Scrisoarea era destul de scurtă. Şi, după cîte îl cunosc pe Sven, nu putea cuprinde decît vreo zece-douăsprezece fraze stîngace.
— Cred că ştii totuşi, continuai eu (acum eram neîndurător, şi simţeam într-asta şi o oarecare satisfacţie) că mulţi oameni se exprimă cu totul altfel în scris decît oral. Poate că în scrisoare el şi-a relevat tocmai acea faţă pe care noi nu i-am cunoscut-o niciodată. Un lucru ştim, oricum — scrisoarea trebuie să fi făcut o impresie extraordinară asupra ei.
Sander stătea nemişcat, de parcă ar fi fost mort. Cred că nu mi s-a mai întîmplat să văd cîteva simple fraze deprimînd pînă într-atîta un om. Totuşi, continuai :

— Totul se rezumă în fond la ceva grozav de simplu. E vorba de o luptă surdă care se dă pentru a se hotărî cine e proprietarul unui mort — sau al unui absent, dacă vrei. Cine-l cunoaşte mai bine — vreau să spun - — prietenii lui de atîţia amar de ani, sau prietena lui de o singură noapte hotărîtoare ?
Sander stătea mai departe în fotoliu, uitîndu-se în jos.
— Mi-ai luat o piatră de pe inimă ! murmură el. Pentru că tu— mai limpede şi mai dur, poate chiar ceva mai dur — nu spui decît ceea ce îmi spuneam şi eu de fiecare dată cînd o întîlneam astă-iarnă. Mai întîi am gîndit: Minciună şi şarlatanie blestemată. Apoi mi s-a strecurat în suflet o îndoială ucigătoare. Doamne, Pumnezeule, aşadar, pentru asta am stat aici şi-am bodogănit la mojicii toată noaptea ! Asta nu pot să i-o iert : îndoiala asta pe care a sădit-o în mine. înţelegi tu ce mult înseamnă asta penitru mine ? Căci înseamnă foarte mult. Fiindcă — dacă în aceste fraze este Sven, sau mă rog, o parte din Sven, atunci înseamnă că totul nu a fost decît o exaltare absurdă la care am participat şi eu în 1940, un act de fanatism iniţiat şi condus de un visător care n-a reuşit niciodată să ajungă un om întreg. Se ridică brusc, ca şi cînd ar fi sărit la bătaie.
— Nu-i adevărat ! Ştiu că nu-i adevărat ! Dar atunci, spuse el, aşezîndu-se din nou în fotoliu, de unde a scos frazele astea ?
Se lăsă tăcere.
Sander se uită la ceasul de la mînă şi spuse, mormăind, că e tîrziu şi că trebuie să se ducă acasă. Păru deodată, foarte obosit.
Mă uitai şi eu, pe furiş la ceas. Aproape unu. Şi eu mă simţeam obosit, extrem de obosit, parcă zdrobit sufleteşte.
Dar Sander nu era chiar gata de plecare.
— Iţi aminteşti de primăvara lui 1940 ? întrebă el pe neaşteptate, cu unul din acele salturi de idei pe care i le cunoşteam din sute de discuţii.

Dacă îmi aminteam de primăvara din 1940 ? Dacă era ceva pe pămîntul ăsta de care îmi aminteam, asta era. Mă opri.
— Da, bineînţeles, ştiu că-ţi aduci aminte de ea. Dar *îţi aduci oare aminte* cu adevărat ? Iţi aduci aminte aşa încît să retrăieşti ceea ce ai trăit în acea vreme ? Pentru că, de exemplu, iată ceva de care îmi aduc aminte absolut mecanic : Cînd am coborît spre Oslo, ştii, pe la sfîrşitul lui aprilie, şi te-am întîlnit, am rămas uluiţi amîndoi ; eram atît de slabi, de parcă am fi fost alţii, nu noi cei care ne cunoşteam. Da, nu mă uitam decît la tine ; iar tu la mine. Ei bine, eu străbătusem, ca un smintit, jumătate din Norvegia, aşa că nu era de mirare că dădusem jos vreo opt-zece kilograme. Dar tu ? îmi aduc aminte că te-am şi întrebat; şi mi-ai răspuns, ca şi cum aş fi fost Sven. „Dar asta e limpede ca bună ziua !", aşa ai spus. Dar iată unde vreau să ajung : Poţi retrăi acele sentimente care, la propriu vorbind, te-au înflăcărat pe vremea aceea ? În ceea ce mă priveşte, eu n-o pot face. Eu ştiu că am şi uitat. Le-am şi denaturat. Şi, în fond, nici nu-i de mirare, nu-i aşa ? Pe vremea aceea totul era altfel. Am trăit într-o altă lume. O lume de vise urîte. Un coşmar ? Da, dar nu numai atît... —• Totul este, răspunsei, să ştim ce anume este vis şi ce este realitate. Poate că doar am dormit şi am visat ani de-a rîndul, pentru a ne trezi într-o realitate atît de nouă şi de străină, încît o credem vis. Şi poate că acum o să adormim din nou şi o să ne visăm iarăşi visul preferat cum că sîntem oamenii progresului, indivizi care, din această pricină, n-avem nevoie să mai facem ceva şi că nimeni nu poate fi atît de ticălos încît să vrea să *ne* facă vreun rău...
— Stop ! mi-o tăie Sander. Cunosc teoriile tale. Foarte posibil, de altfel, să fie juste. În orice caz ele mă ajută să ajung acolo unde vreau. Pentru că cel care s-a trezit nu poate să-şi aducă aminte la nesfîrşit de visele sale, iar cel care doarme nu poate să-şi amintească ceea ce gîndea cînd era treaz.

Mai primejdios este, poate — şi trebuie să repet asta mereu — că doar ne închipuim că ne aducem aminte. Din cînd în cînd, pe ici pe colo, am făcut şi asta, şi asta — spunem noi, şi credem că totul e în ordine. Nu-i aşa. Ca omul bătrîn care povesteşte stins : „în noaptea aceea, aveam pe atunci douăzeci şi trei de ani, îmi aduc bine aminte, am iubit o fată timp de cinci ceasuri încontinuu, fără somn sau întrerupere. Cu totul altceva

ehei ! — decît tinereţea asta ofilită din zilele noastre ! ! !" ar spune el. Şi poate că spune adevărul, dacă nu se laudă, bineînţeles. Dar nu-şi aduce aminte de noaptea aceea ; noaptea aceea nu mai e decît ceva despre care vorbeşte ca un automat. Nu mai are în trupceva care să-l facă a-şi aminti în mod real, pentru că atunci, desigur, ar putea iubi din nou. Ne amintim cu trupul, crede-mă, altminteri totul n-ar fi decît o himeră.
— Dacă ai dreptate, răspunsei — şi, într-un sens, ai — atunci asta e o binefacere. Ah, pămîntul e rotund, săracul, şi umblăm pe această rotunjime din copilărie şi pînă la bătrîneţe. Urmele paşilor ni se spulberă o dată cu nisipul, apoi tot peisajul se scufundă sub orizont. Nu mai vedem nimic, ne aducem doar aminte, ca de nişte fantasme : Uneori, cînd ne uităm înapoi, mai desluşim cîte ceva, o oază, sau cine ştie ce, mult înapoia noastră. Un miraj, nu-i aşa ? Parcă aşa se spune.
Locuim pe o mică insulă rătăcitoare, dragul meu. De jur împrejur avem marea întinsă şi întunecată, întîmplări pe care le-am trăit şi le-am uitat, lucruri mohorîte, pe care nici nu le bănuim. Aşa e, şi e mai bine aşa. Şi că aşa e cel mai bine, nimeni n-o poate şti mai clar decît mine, pentru că eu sînt, un pic, altfel decît ceilalţi.
Sander se uită la mine cu o privire cercetătoare, de medic.
— Pe de o parte, mă ajuţi, spuse el, pe de alta... nu ! Lucrul pe care vreau să-l ştiu şi a cărui cunoaştere mi-a devenit din seara asta şi mai necesară decît înainte, este următorul : L-am cunoscut noi pe Sven Arneberg ?
Şi încă ceva : Ni-l amintim ?
— Ce vrei să spui ? întrebai eu, deşi înţelegeam prea bine ce voia să spună.
Sander mai rămase cîteva clipe în fotoliu. Băurăm cîte un păhărel şi vorbirăm prieteneşte despre lucruri neînsemnate.
în cele din urmă se sculă să plece.

în timp ce-şi punea pardesiul, observai cum privirea i se roteşte prin încăperea dezagreabilă şi insignifiantă. Dădu să spună ceva, se opri, apoi vorbi totuşi.
— Ascultă, mi se pare că te-ai şi instalat aici. Dar asta-i treaba ta.
Un suflu cald mă străbătu.
„Treaba mea ? gîndeam. O, Sander, dac-aş mai fi un ţînc şi mi-aş mai putea pune capul în poala mamei... Sau pe genunchii tăi, Sander, dacă ai fi tatăl meu, să-ţi povestesc totul, să scap de această încurcătură, o dată pentru totdeauna..."
Dar nu spusei decît (şi pe un ton, pare-mi-se, cam sec) :
— Treaba mea, da ! Dar, adăugai, pentru a atenua lucrurile : Poate că ai şi tu dreptate.
— A fost fără intenţie, îmi spuse el, cu acea căldură şi acel surîs franc căruia nu i-am putut rezista niciodată, încăperea era învăluită de ceaţa albăstruie a fumului de ţigară. Fumaserăm şi băuserăm destul de mult. Deveniserăm şi un pic patetici, la sfîrşit. Am ridicat fereastra şi am rămas un răstimp în picioare, privind afară spre cerul albastru al nopţii.
„Asupra unui punct, şi încă a unui punct hotărîtor, te-ai înşelat, în orice caz, gîndeam, ca epilog, adresîndu-mă imaginar lui Sander. Şi din cauza asta nu se prăbuşesc oare o mulţime din ipotezele tale în legătură cu Vera ?
Eu sînt, îmi spuneam, singurul care ştie ceva !"
Dar nu încercam, gîndind astfel, nici un sentiment de triumf.

îmi ziceam, mai degrabă : „O, dac-ai *avea* dreptate, Sander. Dar n-ai dreptate —- şi eu sînt blestematul pe care Dumnezeu sau Satana, în răutatea sa, l-a ales ca să-i încredinţeze taina asta".putină preistorie

LUNGA CONVORBIRE AVUTĂ CU SANDER m-a ajutat să înţeleg multe. Nu încăpea îndoială că el reflectase în toate chipurile asupra celor vorbite. Dar una este a reflecta — sau a crede că reflectezi — şi cu

totul altceva să-ţi exprimi gîndul în cuvinte. Cuvintele năvălesc spontan, vibrează şi, ca nişte acorduri pe care le execuţi la pian, răsună armonios sau fals. Cuvintele, îndată ce au fost rostite, îşi impun pretenţii şi te silesc să mergi mai departe sau să recunoşti că te-a luat gura pe dinainte şi să retractezi. Văzusem cum noi şi noi licăriri îi trecuseră prin faţă lui Sander în timp ce vorbea — multe dintre ele doar nişte pîlpîiri înşelătoare ce-l atrăgeau prin mlaştini şi paragini.
Eu însumi îmi bătusem mult capul, în decursul anilor, cu acel fenomen pe care-l numeam Sven Arneberg şi cu bizara lui legătură, cu Vera Bang. Este adevărat că eu priveam totul altfel decît Sander, din alt punct de vedere. Personal, nu luasem parte la acea celebră campanie şi nu aveam de păstrat vreo aureolă eroică, în dimineaţa de 7 aprilie, în timp ce mă bărbieream, îmi veni ideea că ar fi mult mai bine să scriu decît să vorbesc. Cuvîntul rostit devine ceva însufleţit care te poate trage la răspundere; dar, într-o anumită măsură, poţi să-l retractezi. Cuvîntul scris rămîne pe hîrtie, negru pe alb, şi se uită la tine cu priviri reci şi pătrunzătoare. Eşti în stare să-l priveşti în ochi ?
La birou, se anunţa o zi destul de liniştită. Nu era nevoie să mă duc la tribunal.
De îndată ce luai hotărîrea, împrumutai o maşină de scris din biroul alăturat şi începui să scriu o — cum s-o numesc ? — un fel de *pro memoria* despre Sven Arneberg. Toată dimineaţa scrisei. Scriam atît de repede, încît trepida maşina.
Vera telefonă şi-şi prezentă scuzele, aşa cum era de aşteptat. îmi spuse că-mi scrisese un bilet.
Convorbirea nu mă deranjă şi imediat după aceea îmi continuai lucrul.
A doua întrerupere fu ceva mai lungă. Mama lui Sven, bătrîna doamnă Arneberg, trecuse pe aici şi avusese o convorbire cu domnul şi doamna Jahr. Ii administram două imobile, care se aflau la deal, pe strada Jaeob Aallsgate. După aceea intră şi pe la mine ca să-mi mulţumească pentru florile trimise în ajun. Doamna Arneberg trecuse de 70 de ani, dar se ţinea dreaptă,

era distinsă şi frumoasă. Avea nişte ochi... Ochii aceştia mă nelinişteau întotdeauna. Aveam senzaţia că ei văzuseră totul, că vedeau totul şi că nimic nu-i mai poate uimi.
Discutarăm prieteneşte cîtva timp. Se bucura că întreprinderea merge ¡bine. Drăguţ din partea ei, pentru că, după contract, nu avea de primit decît o sumă anuală fixă. Întîi ea, iar după ea, Kâre, timp de douăzeci de ani, în total.
În privinţa asta Vera fusese chibzuită. Nu ridicase pretenţii în favoarea ei asupra vreunui bun din moştenirea rămasă în urma lui Sven ; totul fusese trecut pe numele lui Kare.
Cu toate acestea, mi se părea că bătrîna doamnă Arneberg se uită foarte rece la frumoasa sa noră. Despre reuniunea din ajun, nu pomenii. Spre sfîrşit, cînd mă anunţă că trebuie să plece, comandai o maşină. O condusei pînă la ieşire şi plătii şoferului.
În timp ce coboram pe scară, îi spusei că, spre bucuria mea, observasem că Kâre începe să semene din ce în ce mai mult cu Sven. — Crezi ? făcu ea, laconic.
Nici această vizită nu mă tulburase ; am continuat să scriu.
Întorcîmdu-mă acasă, am găsit florile Verei împreună cu scrisoarea de care pomenise. Conţinea aproximativ ceea ce presupusesem eu. Ii răspunsei în cîteva rânduri şi continuai sâ scriu la *pro memoria* mea. Toată după-amiaza rămăsei în casă, bătînd la vechea mea maşină de scris. Se vor vedea mai ios cele scrise.
N-am pus pe hîrtie tot ce ştiam. Sau, pentru a mă exprima mai lămurit : Am păstrat cîte ceva pentru mine. Simţeam că există unele lucruri pe care nu le poţi dezvălui nici chiar în intimitate.
Dar dacă, aşadar, *pro memoria* mea include unele omisiuni voluntare, în schimb ea nu conţine nici o răstălmăcire conştientă. Aşa cum o prezint acum, aşa l-am văzut pe Sven Arneberg. Sau, poate, aşa credeam eu că-l văd.

Pro memoria cu privire la Sven Arneberg. Scrisă la 7 aprilie 1954.

Fără un anumit minimum de amor propriu, nimeni nu poate trăi. în orice caz, eu nu pot.

Amorul meu propriu a suferit, de-a lungul anilor, o serie de salturi şi de coborîri ; dar aşa cred că se întîmplă cu toată lumea.

în timpul ocupaţiei, să zicem începînd de la sfîrşitul anului 1940 şi pînă în '45, primăvara, pot să afirm, cred, că am dus o viaţă relativ primejdioasă. E posibil să-mi fi asumat şi unele riscuri de prisos; dar totul a mers bine. în orice caz, chiar cînd mă ameninţa pericolul de a fi arestat, se întîmpla să fiu, totuşi, mulţumit. Mi-era frică, asta e clar ; însă chiar în vîrtejul spaimei încercam un fel de stare plăcută ; mă simţeam împăcat, chiar fericit.

Au urmat pacea şi reintrarea în normal. Erau perioade cînd îmi mergea aşa şi-aşa.

Aşa şi-aşa ? Se întîmpla, totuşi, să mă simt excelent din toate punctele de vedere. Am început să profesez avocatura cam tîrziu, din pricina ocupaţiei. Munca mergea bine. Am preluat întreprinderea în '46. M-am îndrăgostit de Anna şi m-am căsătorit, am avut copii, eram fericiţi. într-adevăr pot afirma că, în general, am fost fericiţi ani de-a rîndul.

Numai în ultimele două sau trei luni lucrurile au început să meargă din nou prost, şi de data aceasta în mod foarte serios.

îmi vine să mă compar uneori, în sinea mea, cu o casă ale cărei temelii s-au surpat. Ba, mai rău, cu o casă, în aparenţă bine clădită, *all right,* dar fără temelii. O asemenea casă, mai devreme sau mai tîrziu, se va prăbuşi, o va dezagrega gerul sau i se va infiltra umezeala în ziduri, o vor năpădi ciupercile şi... gata.

Stînd aici, în fotoliul în care, pe vremea lui, şedea Sven, îmi dau seama că el este, într-un fel sau altul — ba chiar în multe feluri, şi îngrozitoare — pricina acestei înfloritoare mizerii. în ultimele luni, asta a devenit o adevărată obsesie. E şi comic faptul că poate

reveni şi apărea ca un strigoi el, care după orice socoteală omenească, se odihneşte tăcut şi paşnic în mormîntul său, căci, bineînţeles, n-am luat niciodată în serios ceea ce susţine Vera în legătură cu alte posibilităţi.
Comic ? Dacă asta e comic, înseamnă că am pierdut orice simţ al umorului. În orice caz, nu prea sînt în stare să rîd din pricina asta.
în fond, problema poate fi exprimată într-o singură frază : „Ce avea Sven în plus faţă de mine ?" Sven Arneberg era cu şapte ani mai mare ca mine, dar diferenţa de vîrstă nu prea avea mare importanţă, cu toate că îl cunoscusem pe cînd eu aveam zece ani, iar el şaptesprezece, aşadar într-o perioadă cînd şapte ani valorează cit tot pămîntul. Familiile noastre erau în relaţii de prietenie ■— tatăl lui şi al meu erau din aceeaşi generaţie şi amîndoi ajunseseră şefi de birou, fiecare în departamentul său. Mai era apoi, pe undeva, :şi o rudenie de departe. De două ori pe lună, familiile noastre se întîlneau la un prînz comun, duminica, o •dată la noi, o dată la ei. Obiceiul acesta datează, din raţiuni pe care nu le cunosc, de pe vremea cînd eram în vîrstă de zece ani. După-amiaza şi seara părinţii noştri jucau bridge. Fratele şi sora mea, cu zece şi, respectiv, opt ani mai mari ca mine, obişnuiau să dispară, dar de mine se ocupa, adesea, Sven. Pot să spun că aproape mă obişnuisem să-l consider ca pe un bun frate mai mare. li plăcea să stea de vorbă cu noi, cei mai mici, se simţea, cred, mai bine împreună cu noi decît cu cei de aceeaşi vîrstă cu el. îmi făcea arcuri şi .săgeţi, mai tîrziu m-a învăţat să trag cu puşca de salon (ca şi cu cea adevărată, cînd a sunat ceasul), din cînd în cînd pleca în excursie, cu mine, duminica şi m-a învăţat mai multe sporturi. Să înot, am învăţat la şcoală, dar el a fost acela de la care am deprins craul-ul.
Ceva mai tîrziu a venit cu noi şi Sander în aceste excursii de duminică şi din alte zile.
În timpul acestor reuniuni din primii ani, Sander şi •cu mine vorbeam cel mai mult, bineînţeles ; Sven ne -

era unchi, confesor şi antrenor, în acelaşi timp. Prea mult nu vorbea, nici pe vremea aceea, nici mai tîrziu, dar se bucura că este împreună cu noi. Cred că într-o anumită măsură, îi ofeream o comparaţie pentru faptul că nu avea fraţi şi surori mai mici — el fiind singur la părinţi.

Au urmat cîţiva ani în care ne-am văzut mai rar. Tatăl meu a murit, ne-am mutat în alt cartier al oraşului, iar după aceea n-am mai primit aşa de des vizite. De altfel, la un an sau doi după tatăl meu, a murit şi al lui, parcă prin 1934.

Dar, mai înainte de asta, Sven dăduse examen la facultatea de drept — un examen strălucit — şi, scurt timp după aceea, ajunsese cel mai tînăr mandatar într-unui din birourile avocaţiale cele mai cunoscute. Această firmă avea o activitate destul de întinsă şi multilaterală, se angaja mai ales în procese civile, dar, în afară de asta, se mai ocupa cu afaceri de notariat şi administrare de bunuri imobiliare. Avocatul Hammer, care făcuse să prospere această întreprindere ridicată aproape din nimic, era cunoscut pentru mintea sa ageră şi spiritul său îngăduitor, însuşiri care nu-l făcuseră de loc popular în sălile de şedinţe. Avea o dispoziţie inegală şi schimbătoare, cu perioade de melancolie, timp în care rămînea închis în casă. Sven Arneberg lucrase Ia el şase ani şi era pe punctul de a-şi termina studiile juridice, eînd şeful său se îmbolnăvi subit. Era numai o apendicită, dar operaţia fiind făcută cam tîrziu, a fost agravată de o peritonită, complicaţie periculoasă şi de durată pe vremea aceea. În cele din urmă primejdia a trecut şi Hammer ar fi trebuit să se întremeze ; dar nu s-a restabilit. Medicii au încercat toate mijloacele, atît cît era posibil pe atunci, dar nimic n-a ajutat. În cele din urmă, medicul primar a iintrat într-o zi la el şi i-a spus : văd că nu *doriţi* să vă însănătoşiţi, domnule Hammer. Avocatul l-a privit calm şi i-a spus : V-a trebuit cam mult pentru ca să vă daţi seama de asta.

A doua zi şi-a chemat soţia, o femeie tînără şi frumoasă, şi i-a comunicat că el are să moară. Dar să nu

te întristezi din pricina asta, a completat el. O să te măriţi din nou şi o să fii mult mai fericită decît cu mine. întreprinderea i-o las lui Sven Arne- berg —: o să meargă perfect — şi o să mă îngrijesc, ca de obicei, de un contract avantajos. Cum a spus, aşa a făcut, apoi a murit, în vîrstă de cincizeci de ani.

Lucrurile s-au desfăşurat exact după spusele lui. Soţia s-a remăritat, la trei ani după aceea cu un om de afaceri, drăguţ şi nu prea inteligent. Cine îi vedea împreună la teatru, prin restaurante Sau la reuniuni nu putea să nu observe că erau foarte fericiţi. Sven Arneberg împlinise 31 de ani cînd i-a căzut în gură para asta mălăiaţă. Era în primăvara lui '30.

În toamna lui '38 mă aflam la Oslo, pentru a-mi •căuta o slujbă convenabilă ; luasem licenţa în drept cu un an înainte şi-mi terminasem anul de practică în provincie ca judecător-stagiar. Într-o zi mi-a telefonat Sven, iar în ziua următoare eram gata instalat în biroul lui, ca supleant...

Vechiul supleant nu putuse accepta gîndul că fusese „lăsat pe de lături", cum numea el asta. Sven încercase să-l consoleze spunîndu-i că totul se datora pur şi simplu faptului că mama sa, a lui Sven, adică, dispunea de o sumă de bani care putea fi investită în întreprindere şi, prin aceasta, să garanteze contractul. Dar amîndoi ştiau foarte bine cum şedeau lucrurile : supleantul cel mai tînăr luase locul celui mai bătrîn în graţiile şefului ; cum cel mai bătrîn nu putea să uite sau să ierte asta, Sven se trezi pe neaşteptate fără supleant. Atunci, în dificultatea în care se afla, se gîndise, spunea el, la mine.

Acum cred însă că lucrurile s-au petrecut puţin mai altfel. Mamele noastre continuaseră să se vadă din cînd în cînd ; iar astfel de doamne din buna burghezie păstrează pentru familiile lor un interes pe care noi, oamenii de rînd, nu-l putem

înţelege. Ele ştiu totul despre asta — logodne desfăcute cu cincizeci de ani în urmă, căsătorii mai mult sau mai puţin reuşite sau nereuşite din cutare şi cutare motiv, copii nelegitimi la adînci bătrîneţe, lucru de neînchipuit, însă, tocmai de aceea posibil, relaţii încîlcite de rudenie cu unchi şi mătuşi prin alianţă, veri de gradul al doilea şi multe altele de felul acesta, ca să nu mai vorbim despre caracterele familiale distincte care reapar la fiecare a doua sau a treia generaţie... Din cînd în cînd auzeam frînturi de conversaţie între cele două bătrîne. Asta îmi amintea despre acele ingenioase cuverturi de pat croşetate, la care, în anii bătrîneţii, unele femei migălesc tot timpul şi care, bineînţeles, sînt doar copiile unor cuverturi de odinioară, cînd bătrînele aveau încă destul timp la dispoziţie

.Bănuiam că bătrîna doamnă Arneberg crede a fi descoperit în mine anumite trăsături de rudenie — trăsături bune, evident, măcar în esenţa lor. Era ceva înlegătură cu puterea de voinţă dusă pînă la încăpăţînare,. cu discreţia şi loialitatea — calităţi care socotea că provin din familia *ei* dinspre mamă şi care reveneau la fiecare a doua generaţie, mi se pare. În felul lor, strămoşii noştri comuni aveau o mîndrie a lor. Unul dintre ei se spune, ar fi refuzat să accepte-

0 înaltă demnitate în Danemarca, pentru motivul binecunoscut : Mai curînd primul la Massdecît al doilea în Copenhaga Regelui.

Presupun însă că doamnei Arneberg îi scăpa din vedere că un asemenea exemplu de demnitate nu era de

natură a convinge pe cineva să primească un post de simplu supleant.
Cred, aşadar, că bunul Sven fusese, cît de cît, îndemnat de maică-sa şi că cedase acestui îndemn. Doar el fusese acela care, în copilărie, mă învăţase să trag cu arcul şi cu puşca, mă antrenase la triplu salt şi-mi dăduse lecţii de craul. De ce n-ar fi putut să mă înveţe,, acum, şi dreptul ?
Pe scurt, pe la începutul lui septembrie 1938 eram supleant la avocatul Sven Arneberg.
încerca să se descurce cu un singur supleant, mi-a-explicat el. Avocatul Hammer avusese, într-adevăr, doi, dar întreprinderea nu mai era, totuşi, la fel de-prosperă ca în perioada ei de glorie, deşi începuse să realizeze unele progrese.
—■ Şi apoi avem, ca şi înainte, pe domnul şi doamna-. Jahr care se ocupă de problemele imobiliare, îmi explica el. Treaba asta e pe mîini cît se poate de bune. Era, şi este încă, adevărat. Asta pot s-o ştiu mai bine-ca oricare, mai ales că, o dată cu firma de avocat, am preluat şi perechea Jahr, împreună cu credinciosul lor terier, Airdola, care doarme toată dimineaţa sub biroul doamnei Jahr; este al treilea membru al dinastiei sale, dar poartă acelaşi nume ca predecesorii săi :: Lucky.
Colaborarea mea zi de zi cu Sven a durat din septembrie 1938 pînă la 9 aprilie 1940, doar cu cîteva întreruperi, fapt care reiese din cele ce urmează. În acel timp cred că am învăţat din jurisprudenţă aproape tot ce putea să mă înveţe Sven. S-ar putea spune, bineînţeles, că nu era cine ştie ce avocat ilustru, cu toate că, gîndindu-mă mai bine, nu sînt, totuşi, chiar aşa de sigur de asta. Oarecum sigur sînt numai de un lucru, anume că, dacă ar fi putut să-şi aleagă studiile şi profesiunea independent de considerente legate de tradiţia familială şi de altele de acest fel, ar fi preferat o altă îndeletnicire. O combinaţie între cariera de ofiţer şi cea de silvicultor, aş zice. Dar prin tradiţiile de familie fusese destinat

avocaturii, încît, ca unic fiu, nu avusese, în fond, altceva de ales. În orice caz, nici nu-i .trecuse prin cap că ar putea face şi altă alegere ; pînă :să-i treacă prin cap aşa ceva, se şi pomenise licenţiat în drept, cu *magna cum laude,* şi în doi timpi şi trei mişcări, supleant al avocatului Hammer. ■Găsise, totuşi, timp să urmeze, un an, şcoala de război. Cum avea o clipă liberă, hoinărea prin păduri şi câmpii. Era, în felul său, şi vînător. îl apuca tremurul de nerăbdare cînd era vorba să meargă în pădure, să -dea de urma vînatului, să-l aducă în bătaia puştii şi aşa mai departe. Dar, cu aceasta, misiunea i se părea încheiată. Nu o dată i se întîmpla să lase cocoşul sălbatic să-şi continue joaca, iar găinuşa să ouă, spre bucuria vînătorilor din anul următor. Ca jurist, era conştiincios pînă la extrem, respecta orele de birou, îşi pregătea cu grijă procesele — cu toate că, puţin cîte puţin, îmi trecuse mie mare parte din sarcini — şi, fără să fie un orator de prima mînă, făcea o bună impresie în sala tribunalului. Faţă de judecători avea, în mare măsură, acel inexplicabil atu care se cheamă *goodwill**.

Aceasta, din mai multe motive. În primul rînd, era un om pe care toţi îl iubeau. Era blajin, aproape modest; onest pînă la fanatism, mergea pînă acolo încît nu se

* Bunăvoinţă.

folosea niciodată, în vreun proces, de greşelile şi slăbiciunile părţii adverse. Considera întotdeauna că-i' mai presus de demnitatea lui să facă uz de argumente echivoce. Pentru Sven, scopul nu scuza niciodată mijloacele.

îmi amintesc de un proces la curtea de casaţie, cînd aceste calităţi ale lui au ieşit în relief în mod cu totul deosebit. Mă aflam acolo ca să învăţ, dar şi ca să-l ajut, făcîndu-i extrase. Susţinea o cauză şi era sigur că clientul său avea dreptate. Dar în procedură a folosit o mare parte din timp pentru a acorda părţii adverse tot

---

I Orăşel cu Importante şantiere navale în raionul Oslo.

ceea ce se putea acorda, în afară de punctul esenţial. Ţin minte, aveam impresia că exagerează, că lucrul acesta putea, foarte bine, să-l lase în seama avocatului părţii adverse. Chiar clientul lui se frămînta, îngrijorat, pe scaun.
Cînd procedura se termină, celălalt avocat veni la Sven, îi strînse cordial mîna şi-i mulţumi pentru concurs, cum spunea el. Apoi adăugă :
— Dacă vreodată voi ajunge într-o situaţie dificilă — vreau să spun : dacă o să am un proces în care să-mi dau seama că merg pe o gheaţă suibţire — atunci, pe legea mea, voi manevra în aşa fel ca tu să fii avocatul părţii adverse. în felul acesta voi şti că, în orice caz, *o* să am toate şansele pe care eşti în stare să mi le oferi !
Apoi începu să rîdă zgomotos şi satisfăcut, şi se duse la locul său, liniştit şi sigur de victorie. Clientul lui Sven n-a rîs şi nici nu părea să fie prea mulţumit. Dar Sven fu cel care cîştigă procesul. Cu alte cuvinte, această onestitate şi acest cavalerism aproape exagerat, poate că nu erau la el, chiar fără de noimă. Judecătorii ştiau că el însuşi crede ceea ce spune, aveau încredere în cifrele şi indicaţiile lui, într-un cuvînt erau convinşi că el n-o să încerce niciodată să-i inducă în eroare.
Mai cred că şi înfăţişarea lui era de natură să facă oarecare efect.
Cu greu îmi vine să cred că am văzut vreodată bărbat mai frumos, mai distins. Era de statură ceva mai mult •decît mijlocie, zvelt, dar robust şi călit în sporturi, cu părul des, de un blond închis, ochii albaştri-închis, faţa cu trăsături regulate, foarte frumoasă, puţin cam prea frumoasă ar fi putut spune cineva, dacă n-ar fi avut ■expresia aceea fermă, voluntară, şi apoi surîsul acela care putea pe neaşteptate să-i transforme trăsăturile puţin cam aspre, într-o strîmbătură veselă de adolescent. Mai mult ca orice, figura aceasta avea o particularitate care te făcea s-o remarci şi să ţi se întipărească în minte. Cum am spus, părul era blond-închis, iar ochii de un albastru intens. Dar ochii îi erau

adîn- ciţi în orbite, înapoia unor sprîncene energice, iar aceste sprîncene, ca şi genele, erau închise la culoare, de-ai fi putut crede că şi le înnegrea, ea femeile. Din această pricină, ochii îi păreau şi mai închişi la culoare, aproape negri. De altfel îi şi *deveneau* negri, atunci cînd, foarte rar, i se întîmpla să se înfurie : în acele clipe putea să pară de-a dreptul primejdios. Dar de obicei era blînd ca un miel. Amabil cu toată lumea, poate un pic cam naiv. Nici vorbă, un pic cam naiv şi credul. Sau, ca să folosesc un alt cuvînt, *inocent.* Dar — lucru ciudat — această naivitate, această inocenţă a lui îi determina pe cei cu care avea de-a face să-şi scoată la iveală ce era mai bun într-înşii. Cunosc, de exemplu, oameni de la care cineva putea să se aştepte la tot ce-i mai rău, dar care s-au comportat, totuşi, faţă de el ca şi cînd le-ar fi fost grozav de ruşine, aproape ca şi cînd ar fi fost perfect cinstiţi — desigur, spre marea lor încurcătură şi ciudă, după aceea.

Tot aşa s-ar mai putea spune, printre altele, că probabil, îşi păstrase toată viaţa încrederea în oameni; da, cred că pînă la sfîrşitul vieţii. Dar la aceasta mai intra în jo,c şi voinţa lui. îşi *impunea* să aibă păreri bune despre oameni pînă la proba incontestabil contrarie. Cînd mîrşăviile deveneau evidente şi nu mai puteau fi escamotate prin vorbe, l-am cunoscut, în cîteva rînduri, dur şi neînduplecat

.De asemenea, nu avea cine ştie ce elocinţă şi cu atît mai puţin, aş putea spune, în viaţa particulară. în acest domeniu, oricare din noi putea să-l încurce, fie că de discuţii serioase era vorba, fie că de glume, în cursul ultimilor doi ani, redeveniserăm, încet-în- cet, prieteni apropiaţi. Puţin cîte puţin mi-a transmis o bună parte din muncă, pe de o parte pentru că în-ţelesese, treptat, că se poate bizui pe mine — se do-

vedise, printre altele, că lucram mai repede decît el" — iar pe de altă parte pentru că, începînd din toamna lui 1939, se mai înglodase şi în alte obligaţii şi preocupări.

Nu numai munca ne-a împrietenit, dar adeseori ne duceam amîndoi la teatru, la cinematograf, din cînd în cînd la cîte un restaurant, alteori mergeam împreună la reuniuni organizate spontan sau anunţate pe neaşteptate. Soţia lui — se însurase în 1935 — nu putea să participe totdeauna, aveau un copil de doi ani şi neputîndu-se bizui pe femeia de serviciu, era nevoită să rămînă mai mult în casă. Ca urmare, nu puţine au fost serile pe care le petreceam acasă la el -— locuia într-un apartament spaţios, cam de modă veche, dar foarte confortabil, într-un imobil care era proprietatea mamei sale, pe Iacob Aallsgate.

Uneori mă duceam la aceste reuniuni singur, alteori cu cîte o prietenă, nu totdeauna aceeaşi. Atît Sven, cît şi soţia lui, priveau lucrul acesta cu înţelegere. Gunvor, soţia lui, era liniştită, drăguţă — fără să fie o frumuseţe — capabilă, şi îşi adora bărbatul. Erau de aceeaşi vîrstă şi stătuseră logodiţi mai mulţi ani, pînă să se căsătorească. Căsnicia le era fericită, în privinţa aceasta nu putea exista îndoială.

în ce mă priveşte, pe vremea aceea trăiam *â la carte,* cred că eram o fire destul de veselă şi presupun că aveam şi oarecare farmec. E posibil ca multe mame să mă fi imaginat în chip de ginere •—■ eram de familie *all right,* de bani nu duceam lipsă, păream capabil, aveam o situaţie care putea fi numită aproape sigur „de viitor" — toate astea le ştiam foarte bine, pentru că întreprinderea avocatului Arneberg se preta de minune la a se extinde în diferite direcţii. Putea să se pună, relativ curînd, problema angajării a doi avocaţi coordonatori, plus câţiva supleanţi, în cazul cînd ar fi ţinut coarda. Asta o ştiam şi eu, dar se părea că multe mame cu experienţă aveau şi ele presimţirile lor, în orice caz eram invitat cînd aici, cînd dincolo, de multe ori sub pretexte destul de şubrede. Ajunsesem pînă într-acolo, încît a trebuit să-mi elaborez o tehnică

specială de apărare, anume să fiu extrem de căutat, dar foarte greu de ajuns. Ţin minte că o dată, cuprins de trufie, am exclamat :
— N-au decît să umble cu limba scoasă după mine !
— într-o bună zi tot ai să cazi în laţ, mi-a răspuns Gunvor. Şi adică de ce nu ? a adăugat tot ea. Pentru ea, căsătoria constituia o binefacere firească, întreg rostul şi scopul vieţii.
Dar asta nu mi se potrivea mie pe atunci, aveam impresia că mai întîi trebuie să-mi trăiesc viaţa mea de celibatar, dim care nu gustasem încă de ajuns. După aceea, poate... dar după aceea...
Începînd din primăvara anului 1939, şi ulterior, din ce în ce mai evident, Sven începu să aibă convingerea că erau de aşteptat alte evenimente decît dezvoltarea întreprinderii sale. Vedea războiul apropiindu-se. îl vedea apropiindu-se atît de sigur, atît de inevitabil, încît atunci cînd noi, ceilalţi, protestam spunînd că acest Hitler nu poate fi totuşi nebun de-a binelea !" s-a bîlbîit un pic, cum îi era obiceiul, în căutarea cuvintelor pe care nu le găsea, şi în cele din urmă a declarat, oarecum descumpănit de atitudinea noastră :
— Dar asta sare în ochi !
Era, după cum am spus, ofiţer de rezervă, deci mobilizabil, şi aceasta constituia, pentru el, o onoare : onoarea de a-şi face datoria, la nevoie. Pe la sfîrşitul primăverii lui '39 a început să frecventeze cursurile voluntare de tras cu arma şi alte exerciţii de instrucţie militară. Apoi în Europa a izbucnit războiul, aşa cum prezisese el.

Fără a mai zăbovi, Sven şi-a pus în ordine afacerile de la birou, mi-a încredinţat mie ceea ce puteam să rezolv eu, a obţinut amînarea cîtorva procese şi s-a înscris la un curs de artilerie

.Munca de birou mergea tîrîş-grăpiş, dar mergea, înainte de a pleca, Sven angajase un jurist tînăr pe oare urma să-l instruiesc eu. Arnesen a devenit, începînd de atunci, supleantul meu, dovedindu-se un om capabil care aspira să-mi devină asociat, într-adevăr, treburile continuau să meargă, în fond, destul de bine. Secţia de bunuri imobiliare era, ca şi mai înainte, condusă de soţii Jahr, spre satisfacţia tuturor, în timp ce problemele curente le descurcam eu atît cît puteam. Aveam, la curtea supremă, un proces care nu suferea amînare ; dar l-am pregătit cu atîta grijă, încît Sven n-a trebuit să vină decît pentru două zile la Oslo. Asta s-a întîmplat în octombrie. La începutul lui noiembrie a fost din nou la Oslo, pentru o săptămînă.

Pe vremea aceea l-am luat cu mine la una dintre acele reuniuni cu contribuţie comună pe care Vera le organiza din cînd în cînd, acasă la ea, după eîte o premieră — sau pe care le organizam noi pentru ea. Pe atunci era divorţată de un an, şi tocmai se nimerise să rămînă fără menajeră ; n-avea decît o femeie care venea, în fiecare zi, cîteva ore. Se înţelege că la aceste petreceri luau parte mai mult tineri ; trei-patru inşi aveau însă permisiunea să-şi aducă şi partenerele, printre altele din motive de ordin practic : servitul, spălatul veselei şi altele de felul acesta.

Cumpărăturile le făceam din timp, iar cheltuielile le repartizam între noi.

Bineînţeles, obţinusem consimţămîntul Verei ca să-l aduc pe Sven cu mine. Gunvor rămăsese acasă, nefiind cine ştie ce amatoare de astfel de petreceri. Apartamentul Verei fusese modernizat în parte încă de pe atunci, dar nu chiar ca acum. Printre altele, nu funcţiona încă ascensorul, aşa că a trebuit să urcăm pe jos cele trei etaje. Transformările ulterioare au fost făcute în două etape, în ianuarie — martie 1940 şi în primăvara lui '47, cînd, prin decesul soţului de care divorţase, moştenise o mulţime de mobilă veche şi de bănet nou.

N-am să uit prea curînd seara aceea. Multă vreme, adică timp de mai mulţi ani, Sven o admirase pe Vera

doar de la distanţă, ca actriţă. Din cînd în cînd fusesem împreună la teatru şi o văzusem jucînd, dar abia acum o vedea îndeaproape. A căzut ca un brad lovit de trăsnet. Destul de liniştit, într-un fel, căci trăsnetul se produsese doar în lăuntrul său. Practic vorbind, n-a scos un cuvînt toată seara, mărginindu-se doar să stea în picioare în colţul său, ori să se aşeze pe scaunul ce-i fusese rezervat, cu un pahar şi o farfurie dinainte. Dar ochii nu i se clinteau de la ea. Dacă îl întrebai ceva, nici nu te auzea.
Dar şi el a făcut impresie asupra ei. O femeie mai puţin versată s-ar fi supărat probabil din pricina insistenţei cu care era privită ; nu, însă, Vera. Din cînd în cînd îi mijea pe faţă cîte un surîs discret, ca o rază de soare, dacă vreţi, dar niciodată de aşa manieră încît Sven să poată avea bănuiala că îşi bate joc de el. într-un răstimp, s-a aşezat pe o perniţă, alături de scaunul lui. Da, se folosea de metoda aceasta încă de pe atunci.
Despre ce au vorbit, nu ştiu ; nu ştiu nici ce impresie 3 făcut asupra lui Sven faţa ei întoarsă în sus, transportată, spre el, cu toate că asta pot să mi-o închipui. Ei îi plăcea, asta era sigur. Se simţea bine încălzindu-se la admiraţia lui de îndrăgostit. Vera nu fusese niciodată blazată ; în nici un caz de data aceea. Iar Sven, merita să te uiţi la el. Era un bărbat de care şi cea mai frumoasă femeie s-ar fi lăsat admirată. Mai bronzat decît noi ceilalţi, după atîta timp petrecut în aer liber ; cu ochii săi adînci sub sprîncenele energice, părea, da, părea un tip de temut şi pasionat ; deşi pe vremea aceea eram absolut sigur că nu era omul pasiunilor. Un donjuan decorativ, aşa îmi amintesc că-l numisem la început, cînd mă cam scotea din fire, şi aceasta se' întîmplase de cîteva ori în primul an, pe cînd îşi exercita asupra mea exigenţele de minuţiozitate pedantă ale răposatului Hammer. Că socotea asta ca fiind în propriul meu interes, o înţelegeam prea bine. (Mai tîrziu am înţeles-o şi mai bine. Arnesen avea nevoie să aplice aceleaşi metode severe, lucru pentru care azi îi sînt recunoscător.)

Dar să revenim : pe vremea aceea nu puteam concepe că pedanteria, cum o numeam eu, putea coexista în acelaşi suflet cu pasiunea.
La aceasta se mai adăuga faptul că „Sven era căsătorit şi avea o căsnicie aproape fericită. Pe scurt, din cînd în cînd puneam un semn de întrebare în privinţa a ce se putea ascunde în spatele înfăţişării lui nonşalante. Dar trebuie să mărturisesc că serata aceea mi-a dat mult de gîndit. Printre altele m-am gîndit niţeluş la Gunvor. Totul s-a sfîrşit, de altfel, într-o notă uşor comică. Toţi cei de faţă observaseră, bineînţeles, ce fascinat era Sven. Printre musafiri se afla şi fiul unuia din marii noştri armatori. Tînărul era, o ştiam cu toţii, îndrăgostit nebuneşte, dar inofensiv de Vera. în seara aceea, mai întîi s-a îmbătat zdravăn într-un ungher, după care s-a dus la Sven şi i-a propus să iasă amîndoi pe teren, cum spunea el, şi să se răfuiască. A trebuit să-l stăpînim cu stăruinţă şi chiar cu oarecare violenţă. Puţin timp după aceea au sosit ziarele de dimineaţă cu ditirambele criticilor, şi am plecat cu toţii.
A doua zi, cînd ne-am întîlnit la birou, cu întîrziere de o oră — aşa cum ne înţelesesem —■ cam traşi la faţă după numai patru ore de somn, Sven a propus, pe la ora unu, să ieşim şi să mergem la un restaurant, să vedem dacă un pahar de bere n-ar putea să ne mai învioreze. în faţa paharului de bere — care într-adevăr ne mai înviorase —- îmi mulţumi încă o dată pentru că-l luasem cu mine la Vera. Fusese un eveniment, spuse el. „Dar, continuă imediat foarte serios, cred că aşa ceva nu trebuie să se mai repete. Ar fi prea primejdios. Pentru mine, vreau să spun !" se grăbi să adauge după aceea. Şi, mai mult pentru sine, presupun : „Regret, dar nu vreau să fiu ca molia care se repede drept în luminare".
îl cunoşteam atît de bine, încît ştiam precis că ceea ce-mi spune este cît se poate de serios. Şi cred că l-am şi înţeles. Gunvor adora pînă şi pămîntul pe care călca el. Ceea ce era cam exagerat, consideram noi, prietenii din anturajul lui. Era, de altfel, şi prea pe faţă. Şi, pe deasupra, e bine, pentru un bărbat, să fie adorat aşa, în genunchi ?

Era absolut clar că, dacă el ar fi alergat după aventuri, ea ar fi privit cu multă gravitate lucrurile. Iar Sven n-ar fi putut evita aflarea adevărului. De altminteri el însuşi îşi privea căsătoria cu toată seriozitatea. Observasem asta în mai multe rînduri, şi am observat-o din nou în dimineaţa aceea. Cuvintele lui constituiau o declaraţie solemnă făcută în faţa sticlei de bere, în mijlocul zgomotului acela de comenzi, apeluri adresate chelnerilor, zornăit de tacîmuri, clinchet de pahare şi sticle risipite jur împrejurul nostru. Că — în iarna care a urmat — pe Vera n-a mai văzut-o nici în societate, nici între patru ochi, e atît de sigur cît poate să fie, în lumea asta, un lucru omenesc. Două motive — printre multe altele — mă fac să fiu aşa de sigur în privinţa asta. Sven însuşi luase hotărîrea de a nu o mai întîlni, şi ştiu, cu aceeaşi certitudine cu care ştiu că trăiesc, că hotărîrea îi era de neclintit. Pe de altă parte, practic vorbind, nici n-ar mai fi avut posibilitate s-o vadă, căci n-a mai rămas decît cîteva zile la Oslo, iar în aceste cîteva zile, ne-am aflat împreună de dimineaţă pînă noaptea tîrziu, discutînd tot ce era de discutat în legătură cu întreprinderea. Apoi a plecat din nou la Gardermden, la un nou curs de instrucţie militară.

în cursul iernii a mai revenit de trei sau de patru ori, şi pentru scurt timp la Oslo ; era vorba, de fiecare dată, de cîte un proces la curtea supremă, care nu putea fi amînat. De lucrările pregătitoare mă îngrijisem eu pînă în cele mai mici amănunte. Cît timp a stat la Oslo, am fost, iarăşi, toată ziua împreună; erau o mulţime de chestiuni pe care trebuia să le descurcăm amîndoi.

Vera, la rîndul ei, a fost şi ea plecată din Oslo, o mare parte a iernii. A avut mai întîi un turneu la Bergen, apoi unul la Stockholm, unde a rămas o bună bucată de vreme, chiar după ce turneul se terminase. Avea destule relaţii pe acolo, fiindcă rrlama ei era suedeză.

într-un rînd, cred că era cam pe la sfîrşitul lui februarie, m-am întilnit cu ea pe stradă ; abia se întorsese de la Stockholm. M-a oprit şi am stat de vorbă. în cursul conversaţiei m-a întrebat într-o doară :

— Şi prietenul acela al tău, avocatul ăla şic — cum îl chema oare ? Aha, Sven Arneberg, mi se pare — a dispărut de pe faţa pământului ?
Tot ce-i puteam relata era că, deocamdată, el se afla pe altă parte a suprafeţei pământului, adică la Gardermden. Aşa fiind, povestea lui Sven şi a Verei ţine de acea singură noapte de noiembrie, şi apoi de încă o noapte, noaptea aceea de primăvară din cabana din munţi, în timpul trecerii lui Sven prin Oslo, nu discutasem, bineînţeles, tot timpul *numai* chestiuni de drept şi tranzacţii. Numele Verei nu l-a pomenit, totuşi, niciodată. într-un rînd, îmi amintesc că a adus vprba de Sander. Sander era ofiţer de rezervă mobilizabil, ca şi el. Studia medicina, dar atunci — cred că şi asta trebuie să fi fost tot prin februarie — se afla în nord, la Gardermden, tot la un curs de instrucţie militară. Chiar Sven îl convinsese, dacă nu mă înşel. în orice caz, Sven mi-a spus :
■— Ar trebui să urmezi şi tu un curs de instrucţie. E important să înveţi a mînui armele automate. I-am răspuns că asta ar fi minunat, numai că unul din noi trebuie să rămînă, totuşi, la Oslo spre a se îngriji de treburile întreprinderii, presupunînd, evident, că nu vom fi atacaţi într-o zi, două. Şi cu asta ne-am antrenat într-una din acele discuţii nesfîrşite despre război. Dacă de la bun început fusese sigur că marele război avea să vină, acum era încă mai sigur că în acest război aveam să fim tîrîţi şi noi.
— Nu-ţi dai seama ? spunea. Noi nu mai reprezentăm doar un biet colţ de lume, cum ne-am obişnuit să ne considerăm. Mai devreme sau mai tîrziu, una sau alta din tabere, pe drept sau pe nedrept, va socoti că ar fi un avantaj pentru ea să ne atragă în război. Şi atunci, ei bine, atunci va trebui să luptăm !
După aceea s-a baricadat, Dumnezeu ştie pentru a cîta oară, cu formula lui şablon :
— Asta sare-n ochi !
Dar eu tot nu credeam.
Nu doream să cred în război — şi acesta era, poate, motivul cel mai serios. De bine, de rău îmi satisfăcusem serviciul militar şi eram destul de bun la

trageri, în parte tocmai datorită lui Sven. Mă interesau însă prea puţin chestiunile militare, iar un război în Norvegia n-avea cîtuşi de puţin loc în visele mele de viitor, nici măcar în cele mai rele.
Vorbind cinstit, aveam alte lucruri la care să mă gîndesc. A conduce un birou de avocatură multilateral ca al nostru (da, începusem să spun, pe ascuns „al nostru") cred că nu e puţin lucru pentru un om de numai 26 de ani — chiar dacă-l aveam ca ajutor pe harnicul şi neobositul Arnesen (24 de ani), chiar dacă soţii Jahr se aflau tot la postul lor, ca mai înainte, şi aşa mai departe. Trebuia să stau închis în birou nu numai toată dimineaţa, dar, aproape de regulă, şi după-amiaza şi seara, iar uneori eram obligat să fac apel şi Ia cî- teva ore din noapte. Se întîmpla ca pentru dormit să-mi mai rămînă doar puţină vreme. Dar, slavă Domnului, eram tînăr şi-mi plăcea munca.
îmi amintesc bine că în iarna aceea m-am adîncit în lumea de probleme jurisprudenţiale, această lume ciudată ca un labirint, în care atît de mulţi se rătăcesc, dar în care cel iniţiat poate observa mici semne pe la cotituri şi prin unghere, semne care-l pot duce pe drumul cel bun şi-l pot ajuta să găsească ieşirea. Tot în iarna aceea a trebuit să mă descurc prima dată absolut singur, fără Sven, fapt care m-a ajutat să descopăr toată bogăţia şi strania forţă de atracţie a profesiunii noastre, înrudită pe undeva cu jocul de şah, după cîte pot înţelege. Să pregăteşti un proces, să înţelegi ce este esenţial şi ce fortuit, adesea simple accesorii derutante, să vezi ce trebuie sacrificat pentru a ajunge la rezultatul dorit — munca aceea era de natură să-mi umple sufletul, din cînd în cînd, cu o pasiune intimă şi sobră, nu prea departe de ceea ce un înţelept a numit voluptate cerebrală.
În sinea mea, nu eram sigur dacă Sven simţise şi el, vreodată, aceeaşi voluptate. În schimb, pe măsură ce iarna înainta, eram din ce în ce mai convins că ucenicia mea propriu-zisă la Sven se terminase, că acum era de presupus că puteam să-l învăţ pînă şi pe el cîte ceva.

Nimic nu şedea în calea amorului meu propriu. Ceea ce regret mult acum, gîndindu-mă în urmă, nu e că n-am putut să-i dovedesc lui Sven ce capabil devenisem, căci de fapt, asta i-am mai dovedit-o. Uneori, cînd îmi parcurgea atent însemnările făcute în timpul diferitelor procese, îl vedeam zîmbind, lucru care i se întîmpla extrem de rar :
—• Foarte bine ! spunea. Şi atunci ştiam că e mîndru de mine ca şi cînd aş fi tras o serie de lovituri în plin, cu arma automată.
Deci nu asta regret, ci faptul că ne-am văzut totuşi prea puţin în iarna aceea, cea de pe urmă iarnă. Către sfîrşitul primăverii îşi termină în sfîrşit instrucţia. Se întoarse acasă, de data asta definitiv. La cîteva zile după aceea — spre bucuria lui, dar mai puţin spre mulţumirea mea şi a Gunvorei — fu înştiinţat că, în caz de mobilizare, avea să fie căpitan şi comandant de baterie în cadrul cutărui şi cutărui divizion. Era pe la mijlocul lui martie.
Cu toate astea ziua de 9 aprilie veni, chiar şi ¡pentru el, în mod cu totul surprinzător. Dar se dovedi, cu acest prilej, în ce grad se pregătise pentru ceea ce avea să se întîmple.
Sosisem la birou pe la nouă şi jumătate. Avioane germane zburaseră ceasuri în şir pe deasupra cartierului în care locuiam — păsări negre care făceau un ocol şi apoi se îndreptau plutind, spre noul lor cuib Fornebu. Se puteau auzi bubuiturile răzleţe ale artileriei antiaeriene norvegiene, şi norişori albi se vedeau pe cer în spatele sau dedesubtul corbilor negri ai războiului ; dar, după cum am putut vedea, nici unul n-a fost nimerit, îmi adusei aminte, dintr-o dată, despre ce auzisem vor- bindu-se încă de cu iarnă, anume că vizorul special de care au nevoie aceste tunuri pentru a ţinti cu precizie şi care costau zece mii de coroane bucata, nu fuseseră cumpărate, din motive de economie. Parcă eram zăpăcit cînd intrai în birou. Nu înţelegeam, refuzam să înţeleg ceea ce se întîmplă. Pe deasupra mai erau şi alte lucruri la care trebuia să mă gîndesc. Mama se îmbolnăvise cu două zile mai înainte, iar în seara precedentă boala se înrăutăţise

foarte rapid. Eu, care locuiam împreună cu ea şi eram unica rudă apropiată pe care o avea la Oslo — fratele meu mai mare fiind medic în Nordland, iar sora, mai mare şi ea căsătorită şi stabilită la Stockholm — fusesem obligat să mă ocup singur de mama. Trimisesem către seară după un medic, acesta mormăise ceva spunînd că era vorba de un început de pneumonie, că trebuie să-l chem imediat în cazul cînd febra va creşte, şi că s-ar putea să fie nevoie s-o internăm în spital. într-adevăr, în cursul nopţii febra crescuse, aşa că pe la ora şapte dimineaţa încercasem să dau de doctor. Zadarnic. Puţin după aceea începuseră a se învîrti pe deasupra noastră păsările acelea mari. Trebuia, şi încă cu orice preţ, să găsesc un medic pentru mama şi s-o internez în spital, dar mai întîi şi întîi era musai să mă duc la birou ca să.iau ceva bani. Presupuneam, şi acesta era poate singurul gînd limpede din capul meu, că, probabil, la bancă urma să mă aştept la oarecare dificultăţi.

La birou îl găsii pe Sven. Era calm, dar parcă absent. Mă întrebă doar atît :

— Tu pleci ? Poţi să te înrolezi în divizionul meu. Răspunsei :

— Da, plec. Dar s-a îmbolnăvit mama şi mai întîi trebuie să mă ocup de ea.

La asta nu-mi răspunse nimic. Cred că nici nu auzise. Dar înainte de a ieşi se opri în uşă şi-mi spuse :

— Doamna Jahr va aranja tot ceea ce trebuie aranjat, cred că ştii. I-am dat puteri depline. Fă şi tu la fel.

După aceea nu l-am mai văzut mai bine de o lună. L-am întîlnit apoi în munţi, unde am rămas împreună, vreme de un ceas, în amplasamentul acela de buşteni. Cu asta — gata.

Dar înainte de dimineaţa aceea ciudată de mai, ni se întîmplase amîndurora, o mulţime de lucruri. Pe unele din acestea, vreau să spun din cele întîmplate lui, le cunoşteam.

Ieşise din birou, se urcase în automobil — am uitat, mi se pare, să pomenesc că de vreun an avea maşină — se dusese acasă, unde lucrurile necesare erau gata îm-

pachetate şi o evacuase pe Gunvor împreună cu fetiţa într-un loc stabilit cu mult timp înainte ; era o fermă aparţinînd unei rude a lui Gunvor, nu prea departe de cîmpul de instrucţie unde staţiona divizionul lui. Gunvor era din nou gravidă ; de vreo lună încoace sarcina devenise tot mai pronunţată. De la fermă, Sven se îndreptase drept spre divizionul său, unde ajunsese încă pe la ora douăsprezece.

Apoi se succedară toate acele evenimente care aveau să-l aducă într-o situaţie cu totul aparte. Gunvor şi fetiţa, împreună cu doi din oamenii de la fermă, au fost ucişi printr-o simplă întîmplare nenorocită : un avion german rămas cu prea puţină benzină — sau ulei Diesel

— fusese nevoit să se debaraseze de o parte din încărcătură. Pilotul a lăsat să cadă patru bombe, dar numai una din ele a fost aducătoare de moarte. Asta se întîmplase la 11 aprilie. Cei patru morţi au fost îngropaţi două zile mai tîrziu, în atmosfera de panică specifică războiului, fără ca Sven sau careva dintre rudele Gunvorei să fie de faţă.

Sven a fost înştiinţat despre cele întîmplate chiar în ziua înmormîntării. Trebuie să se fi simţit singur şi părăsit ca un ultim supravieţuitor de pe pămînt.

Divizionul său s-a predat — practic vorbind, fără luptă — în ziua următoare.

Dar Sven şi alţi cinci inşi, printre care şi Sander, au luat calea munţilor, în căutarea unui loc de unde să poată continua lupta. Aşa a început campania aceea care i-a dus atît de departe spre răsărit şi spre nord.Cît despre mine, într-un anume sens nu mi se întîm- plase mare lucru atunci cînd l-am întîlnit din nou pe Sven. Doar că murise mama.

Chiar acum — este ora opt seara — am recitit cele scrise despre Sven în cursul zilei. Spre surprinderea mea, constat că am omis un amănunt extrem de caracteristic.
Bineînţeles, n-am avut de gînd să descriu diversele ca- pacităţi şi însuşiri intelectuale ale lui Sven. Era bine înzestrat, dar nu avea nimic miraculos. Ca intelect, pot spune că îi eram pe deplin egal.
întrebarea în faţa căreia am fost pus în ultima vreme este cu totul alta : exista în personalitatea lui vreo forţă cu totul deosebită, avea, în caracterul lui, ceva pînă la care eu să nu mă pot înălţa şi care să ateste că eu — da, fie şi aşa — că eu eram destinat să fiu totdeauna mai prejos în comparaţie cu el ? Dar întrucît încerc să-i analizez caracterul, şi această putere enigmatică pe care bănuiam că o are, mi se pare destul de curios că tocmai cele două calităţi principale ale lui, calităţi care îmi vin cel mai stăruitor în minte ori de cîte ori îi evoc amintirea şi la care ştiu că m-am gîndit şi astăzi dimineaţă, cînd m-am aşezat la maşina de scris, tocmai acestea n-au fost prezentate în expunerea mea.
Aceste două calităţi, pentru ca, în sfîrşit, să le spun pe nume, erau pudoarea lui neobişnuită şi faptul că era — ei bine, trebuie să folosesc într-adevăr cuvîntul care l-ar fi făcut să părăsească încăperea dacă l-ar fi auzit — era *îndrăgostit* de neamul său şi de patria sa într-un asemenea grad, încît nu ştiu dacă mai exista, pe lumea asta, cineva care să-i semene. Aceste două calităţi se întrepătrundeau perfect într-în- sul. Se poate spune, cred, că amîndouă erau prezente în fiecare celulă din trupul şi din sufletul său, dacă sufletul, bineînţeles, are celule, lucru despre care n-am auzit ceva sigur.

Faptul că ştiu cîte ceva despre aceasta, adică despre iubirea lui de patrie, nu înseamnă că de la el am auzit-o. Nu vorbea niciodată despre asta sau, mai bine zis, niciodată în mod direct. în general detesta să-şi trîmbiţeze sentimentele. Nu-i plăcea nici să le etaleze, să facă paradă de ele, vreau să spun ; cred că vedea ceva ruşinos în asta.
în serile petrecute la el — am mai spus — Gunvor nu reuşea nicidecum să-şi mascheze devoţiunea cu care îl iubea. îi strălucea în ochi dragostea şi, ceva mai mult, desfăşura o rară virtuozitate pentru a găsi, din cînd în cînd, pretexte de a-l alinta. îmi închipui că-i procura o satisfacţie deosebită numai faptul de a-i putea atinge cu degetele jacheta de tweed. Şi aş pune mîna în foc că, dacă se ducea pînă la bucătărie ca să aducă, hai să zicem, o sticlă cu apă de Seltz, făcea ce făcea şi trebuia să-l mîngîie, ca din întîmplare, pe păr. Dacă descoperea că eu, sau altcineva, atunci cînd eram de faţă mai mulţi, remarcasem asta, era foarte jenată.
Cît de îndrăgostit era el de ea, după cinci ani de căsnicie, e ceva despre care nu pot spune ceva sigur. E adevărat că se îndrăgostise din senin de Vera, dar aceasta mi se pare că se petrecea cumva pe alt plan. Că o iubea mult de tot pe Gunvor, i-am citit-o de multe ori în ochi cînd nu se ştia observat — şi e bine să subliniez lucrul acesta.
îşi iubea enorm şi fetiţa, se lumina la faţă numai uitîndu-se la ea, şi ea era, de asemenea, vrăjită de el. Totuşi expresia cea mai pasionată pe care l-am auzit rostind-o în legătură cu fetiţa, a fost : — Copiii ăştia sînt tare nostimi, nu ? Cealaltă mare dragoste a lui, dragostea faţă de Norvegia — recunosc că m-am molipsit şi eu de la el, mă jenez să folosesc termenul acesta — dragostea de ţară, deci, i-am descoperit-o în desfăşurarea firească a lucrurilor, nu prin intermediul declaraţiilor. Aş spune, mai curînd, că mi s-a dezvăluit, fragmentar şi fără voia lui, în decursul mai multor ani.
Dragostea de natură era, la el, ceva cu totul aparte.

îmi aduc aminte de o minunată duminică de primăvară ; ieşisem din oraş şi treceam pe lingă o bisericuţă, cu uşa neagră larg deschisă, primindu-şi bisericoşii. Atunci a spus :
— Oamenii care intră, pe o vreme ca asta, într-o biserică plină de praf, nu-mi prea vine să cred că pot fi cu adevărat credincioşi.
într-un rînd a primit o bursă pentru studii juridice în străinătate. Pe vremea aceea eu tocmai intrasem la Universitate. L-am întîlnit puţin timp după întoarcerea în ţară şi l-am întrebat cum se simţise în lumea largă. Ştiam că fusese în Germania şi în Franţa — era cu un an înainte ca Hitler să pună mîna pe putere. întrebarea mea era mai mult formală, pentru că, aşa cum e şi firesc, ştiam foarte bine că fusese minunat; măcar de-aş fi fost eu în locul lui ! Dar răspunsul lui m-a uimit.
— Daa, a spus el, tărăgănând vorba. Daa, se înţelege de la sine că a fost minunat. în special în ultimul timp, cînd, cu fiece zi care trecea, mă gîndeam că rămîne tot mai puţin.
Simţind însă că se exprimase prea nemijlocit, s-a jenat şi a încercat s-o dreagă cu o glumă :
— Realitatea-i că sînt un om crescut în sălaşul meu. Nu prea sînt făcut să colind străinătăţile.
în anii dintre cele două războaie, existau pe la noi cîteva grupuri de superpatrioţi — unii dintre aceştia au devenit ulterior nazişti — care aveau obiceiul să se ridice netam-nesam în picioare şi să intoneze *„ja, vu elskor"* [1] în restaurante şi prin alte localuri publice. Dacă se întîmpla ca cineva să nu se ridice, superpatrioţii se porneau pe apostrofări : „Comunişti ! Fără patrie ! Afară cu ei !"
Evident, asemenea manifestări aveau loc mai mult în timpul campaniilor electorale şi în cursul altor întruniri de acest gen.
0 dată mă găseam cu Sven într-un restaurant, asta se întîmpla înainte de a fi fost angajat la el, cred că prin 1936 : un grup de la o masă vecină se sculase în picioare şi intona imnul naţional. Toţi cei din local s-au

[1] Imnul naţional norvegian.

ridicat şi ei. Sven şi cu mine am făcut la fel. Dar se vedea limpede că toată lumea era vexată de acest supliciu. În ceea ce mă priveşte, eram iritat; în primul rînd pentru că totul mi se părea penibil şi de prost gust, în al doilea rînd pentru că îi cunoşteam din vedere şi din auzite pe cîţiva dintre aceşti cîntăreţi şi ştiam că sînt nazişti, iar în al treilea rînd pentru că tocmai ni se servise peştele. Dar supărarea mea era o nimica toată pe lingă indignarea lui Sven. — E nedemn ! bombănea el. Nu le-o fi ruşine ? Îl cunoşteam destul de bine pentru ca să ştiu ce vrea să spună : grupul acela de tineri cu mutre de brute tîra în noroi atît imnul cît şi simţămintele pe care acesta le reprezenta, folosindu-l în scopurile lor de propagandă.

Aş mai putea aminti o mulţime de asemenea mici incidente, dar nu e necesar, în orice caz, nu pentru mine personal.

Ştiu cu toată certitudinea că sentimentul acesta era, la Sven, de o putere care-l transforma într-o adevărată pasiune. Şi pasiunea era cu atît mai vie, cu cît el nici nu voia, nici nu putea să şi-o exprime prin cuvinte.

Uneori mă întreb eu însumi : „Oare acest sentiment, această pasiune genera într-insul capacitatea de a prevedea cu atîta siguranţă ceea ce avea să se întîmple ?"

Aş prefera să cred că era doar din întîmplare ; dar nu sînt de loc sigur.

Să reiasă oare, din cele arătate pînă acum, că Sven era un tip plicticos ? Cîtuşi de puţin. E adevărat că nu l-am auzit niciodată spunînd o vorbă de duh ; dar nici banalităţi şi prostii nu spunea. Nu era genul său. Era inteligent, deschis la inimă, ponderat, gentil. Avea simţul umorului. îi plăcea teatrul, avea simţ muzical, citise mult, mai ales istorie ; din beletristică prefera poezia lirică şi romanele poliţiste, o împerechere ciudată, s-ar putea spune. Dar de ce s-o spui ?După cîte ştiu, n-avea nici un duşman. Nu că aceasta ar fi neapărat o virtute, dar în cazul de faţă asta se datora — regret, dar trebuie să apelez iar la un cuvînt puţin agreabil — da, se datora inocenţei lui. Acum lucrurile s-au cam lămurit. Am răsfoit cele scrise şi cred că nu l-am nedreptăţit pe Sven în vreunul din punctele esenţiale ale personalităţii sale. Am făcut bine că am scris. în prezent îmi dau seama că, în ciuda multiplelor deosebiri dintre noi — şi în anumite domenii ne deosebeam punct cu punct — nu apar prea vrednic de plîns în comparaţie cu el. Cînd mă gîndesc la ce eram şi la ce nu eram, la ceea ce am făcut şi la ce n-am făcut, la ce-am realizat şi la ce n-am realizat din 1924, cînd ne-am întîlnit, şi pînă la 9 aprilie 1940, aş putea spune, dacă ar fi vorba de vreo întrecere între noi : *AU right,* să-i dăm drumu !

Post scriptum, la 22 aprilie 1954.
în mapa în care păstrez aceste pagini pe care tocmai le-am recitit cu sentimente atît de amestecate, se află, ca încheiere, cîteva rînduri scrise cu creionul pe o hîrtie specială. Sună aşa :
,,E o tîmpenie ! Nu ajută la nimic să scrii."
Pînă la 9 aprilie...
Dar după aceea ?
Pînă în ziua aceea, de care e vorba în realitate, am fost tot atît de bun ca şi el!
Pînă în ziua aceea, în care primejdia plutea în văzduh, am fost tot atît de curajos ca şi el!
Pînă în acea zi a adevăratelor exigenţe, am satisfăcut toate exigenţele !

Ţin minte că am mîzgălit aceste rînduri spontan, într-un acces de autodetestare tot atît de spontană. Nu le-am mai scris la maşină, căci tocmai a sunat telefonul. Era Sander.

se propune o excursie de Paşti

SANDER ERA ŞI MAI ZORIT DE CA OBICEI. — Ia un taxi şi vino imediat pînă la noi ! spuse el. Mai sînt doi inşi, şi vrem să-ţi propunem ceva. E vorba de o propunere pe cit de plăcută, pe atît de importantă, cred eu.

Am chibzuit la iuţeală, dar nu putui găsi un pretext serios ca să refuz. Am răspuns, prin urmare, că voi veni. Sander îmi reaminti adresa, dar o ţineam minte ; locuia pe Jacob Aallsgate, într-un imobil care aparţinea bătrînei doamne Arneberg şi pe care îl administram noi. În cinci minute — luasem un taxi — eram acolo, îmi deschise chiar Sander.

Cunoşteam acest gen de apartamente, chiar dacă în acesta nu intrasem niciodată. Era mare şi încăpător, cu camere spaţioase şi bine aerate. Iar Berit arăta, ca de obicei, la fel de drăguţă. La intrarea mea în salon, doi bărbaţi se ridicară în picioare. Pe unul din ei îl cunoşteam destul de bine. Era inginer, se numea Petter Hoit, şi luase parte la campania din 1940. Prima dată îl întîl- nisem în cătunul din munţi, unde mă dusesem împreună cu Vera. în timpul ocupaţiei colaborasem, o perioadă, la cîteva acţiuni ilegale, pînă în 1942, cînd a fost nevoit să se refugieze în Suedia. Din cînd în cînd mai schimbam cîte un cu- vînt, pe stradă. Un om destul de descurcăreţ. Era constructor de vapoare.

Celălalt înalt şi aproape slab, avea o privire pătrunzătoare care, într-un fel sau altul, îţi amintea de vînătoare şi de viaţa în mijlocul pădurii. Mai văzusem eu această figură, dar unde ?
— Bună ziua, Knut ! spuse el, strîngîndu-mi mîna.
Avea o mînă puternică şi aspră.
— Bună ziua, Anton !
îl recunoscui de îndată ce-i auzii vocea. Se aflase şi el în munţi, în ambuscada aceea. Pe atunci era murdar, cu tot obrazul năpădit de barbă. Dar nasul ascuţit şi ochii ca nişte cărbuni aprinşi îi erau, şi azi, aceiaşi.
Mi-a plăcut că-mi spusese Knut.
Îmi ieşise în întîmpinare, la o jumătate de milă în jos de cătun, cînd m-am dus acolo cu Vera. Spusese, şi aceasta cred că trebuie să fi fost la el un fel de prezentare :
— Aici, în munţi, mi se spune Anton.
La care eu răspunsesem :
— Sven şi Sander obişnuiesc să-mi spună Knut. Iar ei i se spune Vera.
Sander intră direct în subiect.
— Acum două zile am primit o scrisoare care a făcut drum lung ca să mă găsească. A călătorit aproape două luni, prin America şi prin alte continente. Era de la Erik Oppi, nu ştiu dacă-ţi mai aminteşti de el. L-ai cunoscut cînd ai fost în munţi. Era cel mai înalt şi cel mai voinic dintre toţi. Pînă şi finlandezul se dădea bătut în faţa lui cînd îşi încercau puterile.
Îmi aminteam vag, sau doar îmi închipuiam că-mi aduc aminte, de un vlăjgan grozav de bărbos pe care îl numeau Erik.
— Mă gîndisem să-ţi arăt scrisoarea asta ieri, spuse Sander, o băgasem chiar în buzunar, dar am uitat. După cum ştii, ieri n-a ieşit nimic aşa cum am vrut. Dar acum poţi s-o citeşti.
Scrisoarea purta data de 10 februarie şi era destul de scurtă. Avea o caligrafie inegală şi suna astfel :
„Dragă Sander,

Acuma mă urmăresc din nou, mai rău ca înainte. Încearcă să mă gonească din casă şi de pe pământul meu. Dacă ai avea timp să vii aici, într-o zi, poate că ai putea să-i sperii puţin.

Cu salutări prieteneşti,
ERIK OPPI.

— I-am scris imediat, explicîndu-i de ce nu-i răspunsesem mai curînd, continuă Sander. I-am spus, de asemenea, că voi căuta să vin de Duminica Tomei.
Dar puteam să nici nu-i mai scriu. Azi-dimineaţă m-a sunat Anton. El primise o scrisoare de la soţia sau, mai bine zis, de la văduva lui. O ai la tine, Anton ? Anton îmi întinse scrisoarea. Era aproape la fel de scurtă.

„Dragă Anton Mobrăten,
Erik al meu e mort. Şi-a pierdut viaţa în pădure, săptămîna trecută, strivit de un arbore, dar eu cred că a făcut-o dinadins, şi aşa crede şi Ole.
Voiau să ne ia jerma, iar el spusese cu o zi înainte că, dacă ar dispărea el, poate că nu ne-ar mai lua-o. Ce trebuie să fac ?

Cu salutări prieteneşti,
HELGA OPPI. "

Un răstimp privii în tăcere scrisoarea.
— Era mare ferma ? Se îndatorase cumva cumpărînd-o, sau cum a fost ?De loc ! răspunse Anton. Cred chiar că era una mică, o simplă gospodărie, şi o moştenise de la părinţi, cu vreo zece ani în urmă. Făcuse un împrumut ca să construiască, precum şi o ipotecă asupra proprietăţii, şi se prea poate ca în privinţa asta să fi stat mai prost lucrurile.
Rămăsei iarăşi pe gînduri cîteva clipe.
— Şi ce vreţi să fac eu în afacerea asta ? Să merg in munţi şi să cercetez ?...

— într-un fel, da ! zise Sander. Cu alte cuvinte, ne-am gîndit să doborîm mai multe muşte dintr-un singur bobîrnac.
Se ridicase şi mă privea încordat :
— Spune-mi, te rog, n-ai avea chef de o excursie la Paşti ? Vreau să spun o adevărată excursie de Paşti, cu saci de dormit şi tot calabalîcul. Cred că asta ţi-ar folosi, eşti cam palid la faţă. Plecăm în Duminica Floriilor, aşadar la 11 aprilie, mergem cu maşina pînă la poalele muntelui, iar apoi — un, doi, trei — peste munţi şi văi !
Ideea nu era chiar aşa de rea. îmi convenea să evadez puţin din oraş în zilele de P,aşti -— de asta eram sigur. Anna şi copiii se aflau în nord, în Hadeland, iar eu aveam mînă liberă. în munţi... asta iar mă ispitea. Numai că, din principiu, eu nu sar niciodată într-un picior la o propunere, pînă nu ştiu precis ce se ascunde îndărătul ei.
Răspunsei că, deoarece Pastele cădea atît de tîrziu în anul acela, plănuisem să mă duc spre sud şi să întîmpin primăvara, decît să plec în munţi în căutarea iernii. Reţinusem deja o cameră la un hotel din Kristi- ansand. Lucrul era, din întîmplare, adevărat.
El făcu un gest cu mîna.
— Se poate contramanda ! spuse apoi degajat. Excursia pe care am plănuit-o noi poate fi destul de interesantă, zic eu. Ne-am gîndit să mergem pe ruta cunoscută. Cît despre porţiunea de drum mai plicticoasă, trebuie să te anunţ că dispunem de un Cadillac, cu şofer cu tot, care ne trece peste regiunea de văi cît ai zice peşte.
Trebuie să fi arătat ca un semn de întrebare. Drept care se simţi dator să-mi explice mai amănunţit. Armatorul Gundersen — îl cunoşti ? Nu-l cunoşti, aşa e, nu eşti avocat fiscal şi nu ai relaţii cu înalta societate. Gundersen ăsta — un om dintr-o bucată, în felul lui — crede că eu i-am salvat viaţa. Destul de ciudat, dar există, totuşi, un sîmbure de adevăr în povestea asta. Astăzi m-am pomenit cu el în cabinet, îndată după ce sunase Anton. Trebuia să-l mai supun cîtorva probe de control —- ultimele, căci nu mai are nimic. În timp ce

umblam cu eprubetele, reflectam, şi-mi făceam fel de fel de planuri. I-am declarat că e sănătos şi că nu are nevoie decît s-o ia mai domol şi să se odihnească vreo două săptămîni, după care i-am povestit despre planul nostru — în momentul acela era numai planul meu personal şi încă unul provizoriu — şi astfel am ajuns să-i spun că umblam după un om care să aibă maşină. Spunîndu-i asta, nu aveam nici un gînd ascuns. Dar el :
— Maşină ? Poţi dispune de Cadillac-ul meu, cu şofer cu tot. N-o să ţe coste nici o coroană. Eu plec cu soţia la ţară de Paşti, să mă odihnesc, aşa cum spui, iar acolo n-avem nevoie decât de şareta cea mică !
(— Şareta cea mică, e un Nash 1953.) Abia după aceea pleacă pe Riviera, cu Cadillac-ul, ca să sărbătorească învierea şi viaţa — propria lui înviere, cred eu, şi propria-i viaţă nouă. Dar să revenim la...
— Ruta ? întrebai eu. Ce rută ai
stabilit ? Dar o ştiam.
— Ruta pe care a mers Sven şi cu noi ceilalţi, în cele unsprezece zile din 1940. Dar fiindcă trebuie să facem excursia în cel mult jumătate din timpul ăsta, un Cadillac care să întreacă viteza sunetului străbătînd văile, pică tocmai bine. Anton va fi şi el cu noi, cel puţin primele patru zile. Şi Petter ar fi vrut să meargă, dar soţia lui stă să nască din zi în zi. Tu ai fi în orice caz al treilea, dar în circumstanţele actuale eşti pur şi simplu indispensabil, pentru că urmează să trecem prin valea în care locuia Erik Oppi, şi numai tu eşti omul care să-i poată strînge cu uşa pe-ăi care au urzit drăcovenia aia împotriva lui.
— Vine cam prea pe neaşteptate, spusei eu. Trebuie să-mi dai puţin răgaz, să mă mai gîndesc.
Dar mă gîndisem în toate felurile. Care va să zică bunul Sander voia să mă ia cu el ca un fel de martor care să-l asiste în timp ce-şi retrăieşte epoca de glorie. Trebuia să merg cu el, să dau tîrcoale şi să adulmec urmele paşilor lăsate de erou în zăpada căzută cu paisprezece ani în urmă. Nu, mii de mulţumiri !
Sander era atît de preocupat cu gîndurile lui, încît nu observă expresia de pe faţa mea, dacă bineînţeles aveam vreuna, deşi nu prea cred.

Anton, în schimb, trebuie să fi băgat de seamă ceva. El se uită la ceas şi spuse că era timpul să plece. La fabrica de skiuri lucrul începea la ora şapte şi lui îi plăcea să fie punctual.
Se prea poate să fi fost şi asta. Dar unul din motivele pentru care se grăbea să plece era acela că voia să-l lase pe Sander să stea de vorbă cu mine între patru ochi — cam asta am înţeles eu, cu toate că nu-s cititor de gînduri.
Petter nu remarcase nimic. Abia dacă se simţise că e şi el de faţă. Se uitase la ceas în mai multe rînduri, iar acum îl însoţi pe Anton, vădit uşurat. Nu-i plăcea să lipsească prea mult de acasă, pretindea el. îi mai citisem pe faţă, cîndva, expresia aceea de nervozitate, odată cînd mă aflam cu el şi aşteptam împreună un remorcher.
Sander rămase cîteva momente pe gînduri.
— Ăştia doi au fost mai norocoşi decît Erik Oppi ! vorbi el după aceea. Bineînţeles că sînt şi mai capabili. Erik nu era, poate, prea ager la minte. Dar Anton, care în 1940 lucra la o fabrică de skiuri, a ajuns administratorul fabricii. Petter, care era cel mai tînăr inginer la o uzină electrică, a trebuit să fugă în Suedia şi să-şi găsească de lucru la un şantier naval din Goteborg. Acum este unul dintre cei mai buni constructori de vapoare ai noştri.
Apoi, ca şi cum şi-ar fi adus aminte brusc în ce loc şi în care moment se află :
în sfîrşit, zise, acum, cînd cele două modele de virtute au plecat, cred că trebuie să bem şi noi u

npăhărel ! Chiar dacă ieri am luat cîte unul în plus. Ce zici, Berit ?
După ce ne aduse de băut, Berit dispăru. Avea cîteva rufe de călcat, susţinea ea. Iar noi aveam, desigur, ceva de discutat... Eram oare chiar *atît* de lămurit ?
Stăteam şi aşteptam. Nu prea eram grăbit să spun ce aveam de spus. Şi nici Sander nu se grăbea, numai că el era acela care trebuia să înceapă. -— în fond e un plan vechi, spuse el. Mă gîndesc să parcurgem din nou traseul expediţiei noastre. Ar putea fi nostim să revezi locurile acelea — da, şi să te întîl- neşti cu vreunul din oamenii de pe atunci. Mai înainte nu aveam însă motive serioase şi nici timp, de altfel. Acum e cu totul altceva. Întîmplarea asta cu Erik Oppi... Dar nu e numai problema lui Erik. Ştii tu că astă- noapte am stat treaz ore în şir şi m-am tot gîndit şi răzgîndit la frazele acelea ciudate pe care ni le citea Vera ? Că sînt nişte plăsmuiri, e un lucru de care sînt destul de sigur. Dar în clipa în care am început să meditez — dacă mi-e îngăduit să folosesc un cuvînt aşa de pretenţios — mi-a dat de gîndit adevărata *mare* falsificare, acea mare grabă de a uita, cea la care participăm cu toţii zi de zi.
— Te-ai gîndit vreodată, intervenii eu, că ceea ce tu numeşti marea grabă de a uita este, poate, un lucru indispensabil pentru a trăi ? Dă-mi voie să amintesc de un fenomen care nu e tocmai diferit : ştim cu toţii că trebuie să murim într-o bună zi. Dar dacă cineva bate pasul pe loc şi nu se gîndeşte decît la asta, de dimineaţa şi pînă seara, acest cineva nu mai are timp să trăiască.
— Ba da, recunoscu el, m-am gîndit şi la asta. Dar cel care uită de nişte lucruri esenţiale vieţii numai pentru că îi sînt neplăcute, acela trăieşte, nu zic ba, însă trăieşte o viaţă falsă.
Respiră adînc ca şi cînd şi-ar fi luat avînt, ceea ce mă făcu să-mi dau seama că avea să spună ceva foarte serios.

[HO]— Ştii tot atit de bine ca şi mine că se operează o falsificare destul de abilă a istoriei ocupaţiei noastre, spuse el. Mă refer la istoria oficială şi semioficială, la discursurile oficiale, la cercetările astea oficiale care mai mult învăluie decît dezvăluie, plus la toată împăunarea şi lăudăroşenia asta particulară. Aşteaptă doar ca toate astea să fie amestecate cum trebuie cu frazeologia corespunzătoare şi să ajungă şi în cărţile de şcoală, şi ai să vezi nişte lucruri,!... Nu m-ar mira dacă această campanie din Norvegia lui 1940, ar sfîrşi prin a deveni unul dintre cele mai bine organizate şi puse la punct din toată istoria lumii, mă gîndesc la războiul dus de *noi,* nu al nemţilor.
Dintr-un motiv sau altul, în seara aceasta nu aveam însă chef să fiu de acord cu Sander asupra nici unui lucru.
■—• Evident, au fost învăluite multe, admisei eu. Aşa s-a întîmplat în toate ţările, după război şi după ocupaţie. Dar au şi fost dezvăluite multe. Iar minciuna oficială nu e mai gogonată la noi decît în alte ţări. ■— Puţin îmi pasă de altă ţară ! zise el. Eu în ţara asta trăiesc şi mistificările de aici mă interesează. Vezi bine că, în anumite chestiuni, ar trebui tăiat în carne vie, dar cînd colo — Doamne, păzeşte-mă — se mulţumesc să aplice un plasture. Ştii ce înseamnă asta ? Ticăloşie !
Şi încă o ticăloşie prostească !
Ne-a fost dat să trăim şi să avem un război care, într-un anumit fel, este unul dintre cele mai interesante din istorie. Tocmai pentru că am fost luaţi pe neaşteptate din aşternut. Tocmai pentru că adversarul, nemaipomenit de abil, ne-a lovit atît de zdravăn şi de rapid, încît a spulberat în numai cîteva ore biata noastră fărîmă de plan, de ordine şi de perspectivă.
În urmă a rămas debandada.
Dar în mijlocul acestei debandade s-au dat pe faţă anumite trăsături de caracter, unele în bine, altele în rău. Cît timp eşti soldat şi mărşăluieşti ordonat în pas de defilare sau în formaţie de luptă, cum dracu

să-ţi dai seama — şi cum să mai ştie şi altcineva — dacă eşti laş sau brav? în fond, şi cuvintele astea!... Laşi, cred că sîntem cu toţii. Dar dacă, totuşi, există în tine ceva care nu te lasă să dai ascultare laşităţii ? Cum poţi şti asta, atîta timp cît eşti frînat şi ţinut în loc de vecinii tăi din dreapta şi din stînga, de camarazii din faţă şi din spate?
Dar să vină haosul, aşa cum a venit la noi, să urmeze descompunerea, cum s-a şi întîmplat, telefonul şi telegraful să fie scoase din funcţiune, posturile de radio să încapă pe mîinile inamicului, radioul de campanie şi telefoanele militare să nu fie nici creditate şi nici cumpărate, aviaţia să fie nimicită în prima zi, lasă pe unul şi pe altul din cei aflaţi în posturi de conducere să fure sau să trădeze, — lasă ca toate astea să se întîmple dintr-o dată, aşa cum s-a întîmplat la noi : abia *atunci* individul are posibilitatea de a arăta de ce-i în stare, numai atunci.
Şi atunci — o ştii prea bine — am ajuns să vedem ceea ce ni se părea de necrezut — de necrezut de josnic şi de necrezut de măreţ — anume că deosebirea dintre cei buni şi cei răi nu era chiar aşa de enormă.
Poate că n-a fost chiar aşa de enormă la început ; da, înţeleg prea bine asta. Dar s-a dovedit că în momentele în care totul se desfăşoară vertiginos şi devine de nerecunoscut, poate fi suficient un singur pas greşit, o singură clipă de laşitate, şi ai şi intrat în derută, te şi pomeneşti alergînd într-o direcţie complet greşită, direct spre prăpastie. Dar un pas cugetat, un pas curajos, un pas împotriva propriei tale laşităţi, da, acest pas te ajută să-l faci pe următorul, pe următorul şi iar pe următorul... în felul acesta se poate întîmpla ca un om nu de cine ştie ce ispravă, forţat de o împrejurare capitală, să devină om adevărat, tot mai om, din ce în ce mai om, ajungînd ca într-o bună zi să fie mult mai bun decît îl plănuise creatorul. Şi invers.
Nu este, la urma urmei, foarte interesant ? în orice caz, destul de interesant ? Şi n-ar fi destul de interesant să constaţi — cercetind temeinic, fără scrupule, cinstit, dacă aşa ceva n-ar fi imposibil — să constaţi, zic, cîţi — sau, cu alte cuvinte, cit de puţini — dintre

■cei sus-puşi au fost la înălţime atunci cînd a fost vorba de altceva şi de ceva mai mult decît să troneze într-un fotoliu de piele şi să-şi dea importanţă ? Gîndeşte-te, te rog. Poate că s-ar putea afla motivul profund şi secret pentru care n-au fost la înălţime. Pentru că există la toţi un motiv serios, comun, de asta sînt tot aşa de sigur pe cît sînt de sigur că trăiesc. Dar şi mai minunat ar fi dacă am putea afla secretul celor care *au fost* la înălţime.

Iar dacă am mai avea încă puţină energie după ce am cercetat toate astea — după ce le-am cercetat cu adevărat — n-ar merita oare şi truda de a vedea cît de cît ce s-a întîmplat cu fiecare din ei după aceea ? De exemplu, cu aceia care n-au fost la înălţime. Mă înşală, oare, pe mine ochii sau într-adevăr i-am văzut pe mulţi dintre ei, în ultima vreme, instalaţi tot în confortabilele fotolii de altădată ?

Figuri cunoscute. Într-un fel, figuri prea bine cunoscute. Oameni care, înainte de război, au lucrat cu relativ devotament pentru regimul lui Nygaard [I], care au lucrat apoi timp de cinci ani — de nevoie, să sperăm, dar, relativ, cu devotament — pentru Quisling şi care acum lucrează mai departe cu acelaşi devotament pentru noii potentaţi. Pînă la urmă are să li se cam tocească, însă, fundul pantalonilor de atîta devotament.

Din fericire, pînă şi Sander trebuia să-şi mai tragă din cînd în cînd răsuflarea. Cînd se opri ca să mai răsufle un pic, mă simţii dintr-o dată destul de obosit sufleteşte. Ceea ce spunea Sander mai auzisem de atîtea şi de atîtea ori. Poate chiar prea des. Şi eu o spusesem de mai multe ori, dar asta nu mă scutea de a fi indispus.

— Ce-ai fi vrut să facă bieţii oameni ? răspunsei eu. Nu uita că deţineau nişte funcţii oficiale. Tu şi cu mine putem discuta, fireşte, căci n-am fost nici şefi de birou, nici primari, nici prefecţi. Realitatea e că, aflîndu-ne sub ocupaţie, fiecare s-a străduit s-o scoată cit mai bine la capăt. Tactica pămîntului pîrjolit nu e făcută

[I] Şelul guvernului norvegian dinainte de război.

pentru Norvegia, asta o ştii prea bine. S-a muncit destul şi din greu timp de o mie de ani pentru a clădi puţinul care există.
— *All right, all right, all right !* spuse el.
Putui să-mi dau seama că şi Sander era niţeluş obosit, încît ca doi vechi prieteni ce eram, aveam totuşi şi ceva comun.
— Atunci să tragem o linie peste asta. Dar peste cealaltă latură a problemei nu cred că vom putea trage. Pentru că Erik Oppi nu constituie un caz izolat. Ce crezi tu că s-a întîmplat după război cu toţi acei anonimi, cu toţi cei care n-au parvenit şi n-au avansat dînd din coate şi din genunchi, cu ajutorul prietenilor şi al prietenilor prietenilor acestora, şi care deodată
— ca prin minune, dar destul de încurajator — au dovedit curaj, putere şi spirit de sacrificiu în ziua în care pur şi simplu nu folosea la nimic să arăţi ceva din toate acestea, ba chiar era extrem de nefolositor şi de primejdios ?
Nu ţi-o pot spune cu siguranţă, pentru că materialul de care dispun e cam puţin şi cam împrăştiat. Dar pot să deduc.
Mi-e teamă că Norvegia, această întinsă ţară a noastră, n-a prea avut cine ştie ce mare nevoie de ei după aceea. Au fost ţinuţi pe dinafară, bătrîne. N-am colindat ţara în lung şi-n lat ca să pot întocmi o statistică, dar cunosc o mulţime de cazuri.
De altfel totul a început în 1940. Cînd Anton, ca să pomenim numai de el, s-a întors vara acasă şi s-a prezentat la fabrică, ceilalţi lucrători, cei care rămăseseră pe loc, au încercat să pună la cale o acţiune împotriva lui, acuzîndu-l de lipsă de solidaritate. Şi ţine minte că omul plecase la luptă. Mă rog, să zicem că se temeau de şomaj. Dar să vorbeşti de lipsă de solidaritate ? ! Da, poate unde ceilalţi au preferat să rămînă acasă.
— Şi le-a reuşit ? întrebai.

— Drept e că nu le-a reuşit. Administratorul fabricii era ofiţer şi fusese el însuşi pe front. Şi apoi n-a fost nici un fel de şomaj, cred că ştii.
Dar cunosc şi alte exemple, numai din micul nostru cerc. Aveam un carnet cu nume şi adrese, şi am încercat, pe cît mi-a fost posibil, să ţin legătura cu băieţii notaţi acolo. Dar cînd a trebuit să fug în Suedia, în 1944, carneţelul s-a pierdut, iar după aceea legăturile le-am menţinut aşa şi-aşa. Iată încă unul din motivele pentru care ţin la această excursie.
În orice caz, pot să-ţi spun un lucru : cînd s-au întors acasă din acel război ciudat, n-au prea fost întîmpinaţi cu urări calde de bun venit. S-a întîmplat să fie primiţi ca şi cînd, ei bine, ca şi cînd ar fi făcut ceva rău, ca şi cînd ar fi profanat cine ştie ce obiceiuri, ca şi cînd ar fi comis vreo delapidare sau altceva asemănător.
Şi un lucru e sigur : Dacă aceasta e realitatea — şi în multe ocazii aceasta e — faptul nu provine în nici un caz din vina guvernului actual; de altfel orice ai avea de obiectat împotriva lui, ştii cred, că în primii ani el însuşi îl rechema pe Sachsenhausen. Dacă oamenii care au luptat pe front, ori cei care şi-au riscat viaţa într-un fel sau altul, dacă toţi aceştia, atît la oraşe, cît şi la sate — dar mai ales la sate — au fost întîmpinaţi după aceea cu o rece ridicare din umeri, asta este — socot eu — din cauză că însuşi poporul norvegian vrea astfel.
— Dar tu ? intervenii eu. Tu te-ai descurcat destul de bine. Şi Petter, şi Anton.
— Noi ? pufni el. Cred că pentru noi n-a fost nici o problemă. Da, pentru Anton ar fi putut să iasă destul de rău. Dar noi — eu şi Petter — noi eram, vezi bine, titraţi. Cît despre Anton, ăsta e un diavol împieliţat. Cu Erik, însă, e altceva. Şi mă tem că întîmplarea lui e perfect tipică.
Se aşeză o clipă.
— În felul lui, Erik era cam... original. Cînd se scufunda în gînduri, i se întîmpla adesea să mormăie de unul singur sau să gesticuleze aparent fără sens. Noi cam făceam haz de asta. Dar era ferm ca stânca. Cred că cunoşti fraza asta, trebuie să fie în vreo

carte : „Nu ştia ce-i frica !" Ei bine, eu n-am întîlnit decît un singur om de care sînt sigur, pe deplin sigur, că nu ştia ce-i frica : Erik.

Nu era însă nici vreun soi de Sven Dufva [I], să nu-ţi închipui cumva asta. Avea o judecată sănătoasă, chiar dacă nu era ager la minte ca Anton sau ca Asmund. Dar despre Asmund o să afli pe urmă. Nu, Erik avea o minte teafără. Doar că era cam încăpăţînat şi cam bizar, pe lîngă că, ditamai vlăjganul ce se afla, se dovedea adesea simţitor şi susceptibil. Pe scurt, un amestec din cele mai ciudate. Sven l-a înţeles instinctiv, din prima clipă. Iar el, în ce-l priveşte, se uita la Sven ca la un zeu. Şi tocmai pe el l-au zdrobit.

După părerea ta, de ce nu cunoaştem prea multe asemenea cazuri ? Bineînţeles, dacă ceea ce spun eu este exact. Eu cred că mulţi oameni au avut atîtea de pătimit, într-un fel sau altul, şi atît de decepţionaţi au fost, încît pur şi simplu le-a pierit graiul.

— Asta nu se referă în nici un caz la tine, spusei. Dar a-l opri pe Sander cu o simplă replică, era ca şi cînd ai fi încercat să stăvileşti un torent vijelios de primăvară cu un băţ de chibrit.

— Nu, Doamne fereşte ! răspunse el fără şovăială. Dar, destul de ciudat, făcu totuşi o pauză.

— Şi cum îţi imaginezi că vei lămuri şi vei îndrepta toate astea printr-o excursie în munţi ? adăugai eu. Era atît de cufundat în gînduri, încît nu-mi sesiză tonul.

— Nu totul, asta e clar, dar ceva-ceva, poate. De exemplu : pînă la urmă ajunsesem vreo treizeci de inşi, iar dacă mai socoteşti oamenii de legătură şi ajutoarele de prin cătune, eram încă pe atît. După cum ţi-am spus, însemnările mele s-au pierdut. Dar dacă ajung sus, în acele cătune, cred că am să mi-i reamintesc. Iar dacă reuşesc să pun mîna pe un singur

I Sven Dufva, erou care nu întruchipează decît forţa fizică şi spiritul de abnegaţie, în poemul epic cu acelaşi nume al lui Johan Ludvig Rune- berg, celebru poet suedez (1804—1877).

om, indiferent din care cătun, o să fie ca şi cum aş da de capătul unui fir călăuzitor.
Şi încă un lucru, dar cel care mă interesează în cel mai înalt grad : Este vorba de frazele astea pe care Vera le tot pune în gura lui Sven. Sper să dovedesc că nu-s decît pure ficţiuni. Nu ştiu cum se va realiza asta, dar ceva tot o să se poată.
— Crezi că el a lăsat în urma lui niscaiva cuvinte memorabile, aşa cum un turist lasă, pe unde a trecut, coji de portocală ? observai eu.
De data aceasta mă auzi. Rămase un timp pe gînduri, apoi se aşează iar în fotoliu, privindu-mă ţintă. "Ştiu însă că pe faţa mea nu avea ce citi. Faţa mi-era zăvorită, ochii închişi.
— Prin urmare aşa priveşti tu lucrurile, vorbi el în cele din urmă. Mda... În sfîrşit, poate că ar fi trebuit s-o ştiu.
Urmă din nou un bun răstimp de tăcere. Recunosc, o jumătate de minut sau cam aşa ceva nu este, probabil, chiar atît de mult, dar tăcerea era apăsătoare, secundele se scurgeau anevoie.

îmi închipuiam că-l cunosc bine de tot pe Sander, atît de bine cît ne este posibil, în general, să cunoaştem o fiinţă din lumea aceasta păcătoasă. Eram prieteni din anii copilăriei, ba şi adversari uneori — cîteva încăierări grozave ca între băieţi constituiau încă un motiv plăcut pentru ca să mă simt legat de el. Vorbisem de nenumărate ori despre tot ce-i în lume şi, de asemenea tăcuserăm amîndoi de multe ori, într-o ambianţă din cele mai prieteneşti. Dacă există totuşi, în mine, vreun ungher pe care Sander să nu-l cunoască, îmi era tare greu să cred ceva asemănător despre el, el nefiind omul care să aibă cine ştie ce ascunzişuri sufleteşti.La drept vorbind, tăcerea nici nu era chiar atît de apăsătoare. Eram sigur că în momentul acela, stînd astfel cufundat în fotoliu, reflecta :
— Ei drăcia dracului ! Oare va trebui să deschid! buboiul ăsta ?
Cît despre mine, mă gîndeam că, dacă se va decide să facă o incizie în buboi, era un medic mult mai bun decît îl crezusem.
Aşa mă gîndeam, cînd, în sfîrşit, îşi reluă cuvîntuL ■—
Tare-i dificil să aibă omul de-a face cu tine. Şi continuă, în timp ce mă privea, iarăşi, ţintă :
— Ştim amîndoi că tu eşti mult mai înzestrat decît mine. Dar cînd începi să reflectezi, cum îţi place ţie să spui, ai face mai bine să te opreşti, pentru că aproape întotdeauna judeci greşit. Cred că ştii şi tu asta, nu-i aşa ?
— Mai departe, spusei.
Urmă o scurtă pauză.
— îţi mai aduci aminte de Gabba Jansen ? întrebă apoi Sander, făcînd una din acele digresiuni neaşteptate, dar obişnuite la el.
Dădui afirmativ din cap. îmi aminteam foarte bine de Gabriel Jansen, nu mă putusem decide niciodată să-i spun Gabba. Sander mă privi din nou.
— L-am întîlnit astăzi, pe stradă. Printre altele, m-a rugat să-ţi transmit salutări.
Iar pauză.
— Ştii că i-ai mîncat zilele în ultimul an de gimnaziu ?

Rămăsei un pic uluit; împotriva voinţei mele, totuşi, fiindcă îmi propusesem ca în momentul acesta de nimic în lume să nu mă mai mir.
— I-am mîncat zilele ? făcui eu. Cred că nu-ţi mai aduci tu bine aminte. La examen a fost primul, iar eu al doilea. Ai uitat asta ?
— Nu, n-am uitat de asta. Dar i-ai mîncat zilele, totuşi. L-ai văzut în ultima vreme ? Un biet şef de birou ramolit, mai mult nici n-o să ajungă. De atunci nu şi-a mai venit în fire. Tu aveai rezerve, el — nu..
Despre acel ultim an de şcoală eu ştiam însă mult mai mult decît Sander ; dar nu mă gîndisem să i-o împărtăşesc.
— Poţi să te mai gîndeşti la un lucru. Acum Sander îşi recăpătase vocea lui calmă, de medic. îţi mai aduci aminte de ultimul Paşte în timp de pace, petrecut împreună, în 1939, la munte, în cabana lui Sven ? Sven, Gunvor, fetiţa lor cea mică, tu şi eu. Am petrecut de minune. Doamne, ce minunat a fost!
Făcui semn că da. îmi aminteam perfect de Paştele acela. Pentru prima oară, atunci, Sven ne-a vorbit despre război. Dar în cursul discuţiei, îl înfundasem.
— Da, îmi aduc aminte, încuviinţai eu. Toate femeiuştile din hotel se foiau cu skiurile pe lîngă cabană, în speranţa că te vor întîlni.
— Ba pe tine, bătrîne. Dar nu despre asta voiam să vorbesc. Poţi să-ţi aduci aminte cum ne spunea Gunvor ? *Cei trei muşchetari.* Pentru că — zic eu — ne simţeam atît de în largul nostru împreună. Sven era taciturnul Athos, e limpede. Tu şi cu mine, Aramis şi d'Artagnan, dar care din noi Aramis şi care d'Artagnan, nu ştiu. Vreun Porthos nu aveam printre noi.
— Tu erai Aramis, precizai eu. Nu alergau toate fetiş-canele după tine ?
— Ba, după tine şi cu asta, basta ! Dar, pentru că veni vorba, trebuia să am şi eu un loc acolo. Sven n-ar fi uitat asta. La noi în companie, precum şi mai către sfîrşit, în munţi, am vorbit de multe ori despre tine. Că ar fi fost bine să fii printre noi şi altele de felul ăsta. Ei bine, e adevărat că şi el te numea d'Artagnan.
„Copilării !" îmi spusei.

Pauză. Sander se aşteptase, desigur, să spun ceva. Dar nu spusei nimic, aşa că trebui să continue tot el. Acum se afla însă pe gheaţă subţire, şi ştia asta.
— N-a fost să fie aşa. Să fii şi tu cu noi, vreau să spun. N-aveai nici o posibilitate să vii, asta o ştii şi tu şi o ştiu şi eu. Sven a aflat-o şi el cînd m-am întors în munţi din călătoria făcută la Oslo. Nu era nici urmă de neînţelegere sau de animozitate. Ar fi bine ca acest lucru să-ţi intre odată în capul ăsta pătrat.
Nici un dram de neînţelegere ? Nici pic de animozitate ? Se prea poate ca pînă la urmă să nu fi existat»
Totuşi, acest aşa-numit d'Artagnan n-a venit. Iarăşi pauză.
Sander părea iritat. Cred că tăcerea mea începea să-l calce pe nervi.
— Să mă bată Dumnezeu, dar cred că în sinea ta eşti cel mai ambiţios om din cîţi cunosc ! zise el.
— Ambiţios, eu ?
Fără voia mea, rămăsei pentru a doua oară uluit.
— Oamenii ambiţioşi, îi răspunsei, au obiceiul să cam facă oarecare caz de ei, nu-i aşa ? Zgomot, reclamă şi altele de soiul ăsta. Eu îmi văd însă de meseria mea paşnică, de avocat.
— Paşnică, într-adevăr ! E tocmai ce-am spus eu. Cred că a fost destul de paşnică, meseria asta a ta, şi în activitatea ilegală. Intîmplător, cunosc însă şi eu cîte ceva despre ea. Ştiu, de exemplu, că vreo doi dintre colaboratorii tăi, au îngălbenit aflînd de unele riscuri personale pe care ţi le asumai tu.
— A, aşa ! mă gîndii. Va să zică mai cjontrolat ? Dar în acelaşi timp eram convins că sînt nedrept cu el. Sander continuă :
— În orice caz, cred că trebuie să fi i încîntat de activitatea *aceea.* Cred că ar putea să-ţi satisfacă şi cea mai trufaşă vanitate. Primejdie în orice zi şi în fiecare ceas al zilei, iar dacă munca reuşea, nici o cinste, nici o glorie, nimic palpabil.
Aş fi putut să-i răspund : „Da, munca aceea mi se potrivea !" Dar în seara aceasta, nimic nu-mi intra în voie. Rostii :

— Munca aceea a fost destul de bună atîta vreme cît a fost. Uneori, atunci cînd socoteam că ceva mersese de minune, ne cam grozăveam — e drept — şi ni se părea că i-am tras pe sfoară încă o dată pe proştii de nemţi. Dar a venit apoi eliberarea şi dreapta răfuială. Cred că-ţi aminteşti ce lucruri am aflat atunci. Că fiecare din noi figura, de mult timp, în registrele lui Tehmer şi ale altora, că Gestapo-ul avusese spioni în propriile noastre rînduri — oameni ale căror nume poate că nu le ştim nici în ziua de azi
— şi că nu ni se dădea decît mai multă sfoară, aşa cum face un pescar iscusit, cu somonul. Tot ce ştiu, e că şi eu eram înregistrat. Dacă s-ar fi produs invazia pe care o aşteptau ambele tabere, poate că am fi fost luaţi încă o dată din aşternut.
— În primul rînd, asta nu e adevărat ! sări Sander, Nu e adevărat decît în parte, în cel mai rău caz. Şi apoi, asta nu are nimic de-a face cu chestiunea noastră. Nu succesul vorbeşte, ci contribuţia fiecăruia, Nemţii erau profesionişti, iar noi amatori. Din cînd în cînd putea să iasă prost, asta e clar. I-am păcălit, totuşi, destul de des. Dar la altceva voiam să ajung eu acum. Crezi că întîmplător am pomenit de Gabba Jansen ?
Pot să-ţi spun doar atît că dacă nu-ţi bagi minţile în cap şi nu înţelegi că nici tu nu eşti mai mult decît un simplu om, vei sfîrşi prin a te ruina, aşa cum s-a ruinat Gabba ! Nu-i răspunsei nimic. De data aceasta explodă.
— Doamne, Dumnezeule, omule, dar crezi că eşti singurul care se simte cu conştiinţa încărcată din pricina soartei lui Sven ? Dacă-i aşa, ce să mai zic *eu ?* Nu pricepi că dacă ar fi fost necesar — deşi n-a fost — ca unul din noi să rămînă în urmă, la mitralieră, mie îmi revenea misiunea asta ? El, în calitate de comandant, trebuia să conducă detaşamentul înapoi. Cred că asta sare în ochi !
Dar el singur a hotărît aşa şi nimeni nu l-ar fi putut clinti, asta o ştiu prea bine. Dar dacă lucrurile s-ar fi petrecut aşa cum ar fi trebuit, aş fi fost eu mort, iar el

ar fi trăit. Crezi oare că-i plăcut să nu te gîndeşti decît la asta ?

Numai că nu-i de nici un folos să te gîndeşti la asta.De altminteri nici nu mă gîndesc, în afară de cazurile în care dau de un ramolit ca tine. Mă gîndeam : „Acum trebuie să se lămurească !" Nu ştiu de ce, dar mă găseam într-o dispoziţie minunată. Spusei :
— N-ai găsit buba, Sander. Cu toate acestea pot să-ţi spun că eşti un medic mai bun decît mi-nchipuiam. Cît despre excursia aceea, cred că ai putea să-mi acorzi cel puţin vreo două zile timp de gîndire.
Sander se dezmorţi într-o clipă. Credea că, în sfîrşit, mă băgase în buzunar.
Dar Berit trebuie să fi fost cititoare în gînduri. Chiar în acea clipă ea intră cu nişte pahare de seltz, unul chiar pentru ea.
— Puteai să te dai bătut din capul locului. Sander obţine întotdeauna ce vrea, cred că ştii, spuse ea. Cu asta, luarăm loc în fotolii, băurăm cîte un păhărel şi petrecurăm o oră plăcută stînd de vorbă.
Dar, la plecare, coborînd scările, mă gîndeam :
— S-a isprăvit şi cu asta ! în ce mă priveşte, nici gînd de excursie, mulţumesc !

Mă înşelam totuşi.o raită pe frontul din 1940

O ÎNTlMPLARE ATRAGE DUPĂ SINE PE cealaltă, aici ca şi pretutindeni, de altfel. Am început prin a scrie despre Sven. În dimineaţa următoare întîlnirii cu Petter, Anton şi Sander, m-am aşezat la masa de scris şi, neglijîndu-mi treburile mai importante, am aşternut pe hîrtie povestea despre călătoria mea şi a Verei, cu

automobilul Crucii Roşii, pînă la ambuscada din munţi, unde se afla Sven, în intervalul de la sfîrşitul lui aprilie pînă la începutul lui mai 1940. Transcriu, mai jos, filele scrise în legătură cu acea călătorie. Le-am scris la repezeală şi într-un fel de bravadă, pentru că ziua a fost atît de plină de tot felul de incidente banale, ca şi cînd cine ştie ce putere necunoscută ar fi mobilizat tot ce se putea tîrî, tot ce se putea furişa cu scopul de a mă împiedica să scriu cele ce aveam de scris. Telefonul n-a încetat o clipă, clienţii făceau coadă afară, — numai şi numai lucruri care nu mă priveau, tot felul de bagatele. Un client a venit să discute cu mine despre ceva „de care ajunsese, în sfârşit, să-şi aducă aminte", cum spunea el. Cu fiecare element nou de care-şi aducea aminte, procesul lui devenea mai problematic. Presimţeam că avea să se sfîrşească prin a mă face să renunţ la proces şi să-i trimit o notă, una mică de tot, referitoare la timpul pe care mi-l răpise. O notă care pînă la urmă trebuia trimisă spre onorare, dacă n-aş fi preferat cumva s-o arunc în coşul de hîrtii.
Doamna Jahr a intrat de asemenea în birou, cu expresia aceea uşor ofensată pe care o avea pe faţă de patru săptămîni încoace, de cînd aflase că m-am mutat de acasă. Doamna Jahr dovedea multă sensibilitate cînd era vorba de Anna.
Problema cu care venise doamna Jahr se referea la un proprietar care devenise de nesuportat. într-unui din imobilele acestuia se spărsese o conductă de apă, reparaţia costase atît şi atît, iar acum voia să-l pună pe chiriaş să plătească. „La dracu, spunea el. Mocofanii ăştia plătesc aceeaşi chirie ca în 1939, iar mie îmi revine, curat, doar o jumătate din venitul pe care-l aveam în acelaşi an. Oare paraziţii ăştia nu trebuie să plătească nici măcar pentru o ţeavă de apă ruginită ?"
Doamna Jahr era de părere să nu resping cazul. Omul prosperase rapid în ultima vreme, căile fiindu-i lesnicioase. Era un tip întreprinzător, aşa cum îl cunoscusem înainte de război, dar acum devenise agasant, pentru că avea impresia că toate autorităţile se coali-

zează împotriva lui personal. Am promis că voi examina cazul.
în toiul acestor treburi mai sună şi Sander. Obţinusem răgaz pentru a-i da răspunsul definitiv pînă vineri, aşadar a doua zi dimineaţa. Asta însemna 9 aprilie, dată pînă la care trebuia să reflectez. Dar nu mai avea răbdare să aştepte. Pretextul telefonului era, de altfel, valabil. îi spusesem, cum era şi adevărat, că nu mai aveam sac de dormit. în ultimul an de război îl împrumutasem unuia dintre băieţii care se ascundeau prin hăţişuri şi nu-l mai primisem înapoi. Era, pe deasupra, şi un sac extrafin. Deci acum, joi 8 aprilie, Sander mă sună ca să-mi comunice că-mi procurase un sac de dormit. Unul ultrafin, mai bun şi mai uşor chiar decît al lui. — E tot aşa de fin ca şi ăla în care Hemingway a iubit-o pe Maria, în timpul războiului civil din Spania, spuse. Cred că ştii: s-au iubit în el de se zguduia pămîntul.
— N-a fost Hemingway, obiectai eu, ci unul din personajele sale.
— *AU right.* Dar dacă ai chef de aşa ceva, sacul de dormit te aşteaptă. Căpăstrul ca să zic aşa, îl ai. Vaca poţi să ţi-o procuri şi singur.
Cu ocazia aceasta mă anunţă că telefonase şi comandase provizii pentru trei inşi. îşi închipuia că totul e aranjat.
A trebuit să-i repet că nu-i pot spune nimic precis pînă a doua zi dimineaţa.
După telefonul lui Sander am avut încă doi-trei clienţi. Apoi a trebuit să mă duc la tribunal pentru cîtva timp. Cînd m-am întors, am aflat că fusese pe la birou Anna.
Cu toate acestea am reuşit să scriu o parte în cursul dimineţii. Restul l-am scris acasă, după-amiază. Ceea ce am scris, se poate citi mai jos.

Primele trei săptămîni din perioada de după 9 aprilie 1940 mi se înfăţişează ca un coşmar lent, bine combinat şi perfid.
Nemţi pe stradă. Nemţi şi trădători la radio. O presă sugrumată, cuprinsă de spaimă, lamentabilă. Numai

ştiri proaste la posturile de radio străine. Starea de spirit din oraş îmi sugera un maimuţoi care stă lîngă un pian şi izbeşte, sacadat şi haotic, toate clapele. Celebrul umor oslonez se descarcă exclusiv asupra noastră personal, atribuind guvernului şi aşa-zisei noastre puteri militare, tot haosul, toată incapacitatea. Cînd îi auzeam pe aceşti ironişti făcîndu-se singuri, cu ou şi cu oţet, nu mă mai gîndeam la un maimuţoi, ci la hiena despre care citisem cîndva : hiena care primise un glonte în burtă şi o luase la goană cu măruntaiele atîrnînd, pentru ca mai apoi să se oprească şi să-şi mănînce propriile-i maţe.
Unii se învirteau de colo-colo, posomoriţi la faţă, şi nu voiau să spună prea mult. Pe cîţiva dintre ei i-am întîlnit mai tîrziu, în rezistenţă.
Atitudinea celor mai mulţi în acele două-trei săptămâni, lăsa să se înţeleagă — pe cît îmi puteam da eu seama — că venise timpul ca fiecare să se descurce singur. Şarpele cu clopoţei, care se numeşte bursa neagră, începuse deja să ridice capul. Oslo, care în decurs de numai un an îşi adunase forţele şi devenise — imediat după Bergen, poate — cel mai inimos şi mai vesel oraş din ţară, arăta un chip mohorît şi posac. Se întîmpla în mod regulat — da, aproape ori de cîte ori mă întorceam de la birou — să mă muncesc cu gîndul dacă e cazul să mai ţin biroul de avocatură. „Dracu să-l ia ! Nu vreau să mai am a face cu oraşul ăsta blestemat !"
Numai că nu aveam încotro. Trebuia să am de-a face. Printre altele trebuia să mă duc, s-o văd pe mama, pe care o internasem în spital, în ziua de 10 aprilie. Era o pneumonie, aşa cum prevăzuse doctorul. Boala îşi făcea mendrele după tipic, numărul obişnuit de zile. Dar cînd să intre în convalescenţă, surveniră alte soiuri de complicaţii. După paisprezece zile, muri de un atac de inimă. Primisem un telefon în timpul nopţii, dar am ajuns prea tîrziu.
A doua zi după înmormîntare, urcam agale, în pantă, strada Karl Johan. Fusesem în oraş, la o bancă. Asta

era pentru noi o bătaie de cap în plus ; un moratoriu ne crea o sumedenie de probleme.
Era o zi plăcută de primăvară, cu cer însorit şi aer călduţ. În împrejurări normale, fetele ar fi ieşit la plimbare ca să arate cît de drăguţe şi bronzate sînt. Acum însă femeile dispăruseră de pe Karl Johan, zîmbetele dispăruseră şi ele. Pe stradă trecea un detaşament german ; sergentul, sau cine ştie ce gradat o fi fost, striga : *Eins-zivei-drei-vier !...,* iar soldaţii intonau un marş vesel : *Kraft durch Freude.* La Grand Hotel, în faţă, se afla, ca întotdeauna, un mic grup de oameni care priveau în jurul lor. După ce îi depăşii, îmi trecu prin minte, fugitiv, că pe unul din cei zăriţi acolo îl cunoşteam parcă. Şedea mai în spate. Nu avea cumva ochelari negri ? Părăsii însă acest gînd, căci, ca să spun adevărul, aveam o mulţime de alte lucruri la care trebuia să mă gîndesc. Nu eram nici de cinci minute la birou, cînd secretara mă anunţă că un domn doreşte să stea de vorbă cu mine.
Cînd îi pronunţă numele — Sander Paulsen — îmi dădui seama dintr-o dată că el era cel din grupul de la Grand Hotel. Cred că vechiul lui costum de sport era elementul care-mi atrăsese atenţia. Dar costumul arăta acum destul de uzat, fireşte, iar el însuşi părea mult mai slab decît cînd îl văzusem ultima oară. Ei, dar şi eu slăbisem, aşa cum avea să remarce Sander. Sander era brun la faţă, ca pielea de curcă, şi arbora o bună dispoziţie pur şi simplu insolentă. în ce mă priveşte, eram palid, cu zbîrcituri pe faţă, căci ultimele trei săptămîni mă îmbătrîniseră cu cîţiva ani. Trecu direct la subiect, aşa cum îi era obiceiul. Ştiam eu cumva dacă persoana cutare se află la Oslo ? Cel pe care-l numise era un bărbat mai în vîrstă pe care-l cunoşteam în treacăt. Ştiam că, într-o oarecare măsură, avea unele legături cu armata. Amîndoi furăm de părere că nu era prudent să-i telefonăm la birou ; dacă se afla acolo, se aflau, fără îndoială şi nemţi care-l supravegheau. Sander îl sună acasă şi avu noroc să-l găsească. îl salută din partea lui Sven şi-l întrebă dacă putea să vină pînă la el, într-un sfert de oră. Era vorba — spunea el — de un fleac.

După aceea îmi spuse că e timpul să plece, dar mă întrebă, în fugă, dacă putea să doarmă la mine o noapte sau două.
Putea, bineînţeles. Aveam în permanenţă o cheie suplimentară într-un sertar de la birou, şi i-o dădui. Apoi nu-l mai văzui decît seara, tîrziu, dar era atît de obosit, încît aproape că se prăbuşi pe pat. Singurul lucru pe care putu să mi-l povestească fu că Sven, el şi o grupă a lor, cum spunea, se retrăseseră undeva, în munţi, şi avuseseră o mică ciocnire cu nemţii. El fusese trimis ca să încerce a procura cîteva lucruri de care duceau lipsă. Coborîse cu o zi înainte — într-un automobil cu permis în regulă, spunea el — fusese la Elverum, apoi la Hammer, dar nu reuşise să găsească cele necesare. Dacă lucrurile mergeau bine aici, aşa cum spera, avea să se întoarcă în munţi a doua zi dimineaţa.
Totul a mers bine, după cum aveam să aflu mai tîrziu. Mai tîrziu, adică patru zile după aceea. Lucrurile pe care trebuia să le caute şi să le ducă în munţi, erau două-trei percutoare de mitralieră, cîteva benzi cu cartuşe, tot pentru mitralieră, plus o cantitate de muniţii pentru armele lor „Krag-Jergensen". În zorii zilei plecă şi după aceea nu-l mai văzui. A doua zi, un om îmi aduse cheia la birou. Dar oricît de scurtă îi fusese această vizită la Oslo, avusese, totuşi, timp să facă o prostie cît toate zilele, după cum avea să spună mulţi ani după aceea. Avea în buzunar o scrisoare adresată de Sven, Verei. Uitase s-o arunce în cutia poştală cu o zi înainte şi, într-una din cursele făcute în ultima după-amiază, se nimerise să-l poarte paşii chiar pe lîngă casa în care locuia Vera. Atunci îi trecuse la repezeală prin minte să urce cu scrisoarea, cauza fiind, printre altele, aceea că plicul, mototolit de atîta stat în buzunar, ar fi putut trezi, poate, bănuieli dacă ar fi fost expediat prin poştă ; nu avea nici cea mai mică idee despre felul în care se făcea cenzura poştală şi apoi se temea — teamă stupidă, de altfel — ca Sven, distrat cum era, să nu fi indicat locul sau să fi dezvăluit cine ştie ce secrete. Aşa că urcase, sunase şi o întîlnise pe Vera. Auzind de la cine venea scrisoarea, Vera îl silise să ia loc cît timp avea s-o citească. Şi

astfel — ar putea părea ciudat multora, dar nu şi mie • — în mai puţin de un minut aflase chiar de la Sander locul în care se găseau. Asta, bineînţeles, după promisiuni de discreţie totală, jurăminte sfinte etc. etc. Jurăminte care, desigur, ţinuseră exact cinci minute.
Rămăsese un răstimp în fotoliu, citise scrisoarea încă o dată, şi in tot acest timp pe frunte i se oglindea o grămadă de gînduri. Apoi spusese aproape ameninţă-toare (după cum relata mai tîrziu Sander) :
— Am să plec în munţi cu o ambulanţă a Crucii Roşii, mîine sau poimîine. Trebuie să-l văd pe Sven. O să mă conducă Knut.
— îţi interzic ! ţipase Sander.
La care ea răspunsese :
— N-are ce să se întîmple rău ; din contră, poate ieşi chiar ceva bun din asta. Aşteaptă ! Pînă una-alta o să-i trimit prin tine cîteva rînduri.
Scrisese ceva la repezeală, apoi băgase hîrtia într-un plic pe care îl sigilase cu ceară.
— îţi interzic, strigase, din nou Sander. Dar ce putea face ? N-avea timp de pierdut. Trebuia să plece şi fiecare minut îi era preţios.
— Pe cînd coboram scara, mă trimiteam singur la toţi dracii, povestea el mai tîrziu.
Aveam de gînd ca, înainte de a pleca, să mă reped pînă la tine şi să-ţi cer să-i împiedici cu orice preţ escapada. Numai că, de îndată ce am pus mîna pe ceea ce trebuia să obţin, pămîntul a început să-mi ardă sub picioare, aşa că am fost mai mult decît bucuros cînd am putut, în sfîrşit, să arunc lucrurile în maşină şi să-l rog pe jandarm — da, chiar un jandarm era — să conducă repede, ca şi cînd pe urmele noastre ar fi fost dracul în persoană. De fapt, aşa şi era. Astfel că Sander nu mă putuse revedea, în schimb, Vera se înfiinţă în biroul meu chiar în ziua aceea şi mă rugă să fiu gata de plecare a doua zi. Mi-o spuse pe un ton de parcă mi-ar fi poruncit. O înţelegere cu Sven, explică ea.
în ziua următoare, în timp ce, în biroul somptuos în care fusesem invitat, semnam nişte documente, Vera se şi înfiinţă, echipată ca soră de caritate. Misiunea prevedea, printre altele, recuperarea pansamentelor şi

truselor medicale abandonate în diferite locuri şi aducerea lor înapoi, la Oslo. De altfel, în privinţa majorităţii acestor obiecte aveam să ne atingem scopul, cu excepţia unei mici părţi care a fost dacă pot spune astfel, uitată în retranşamentul din munţi.
Mijloacele prin care Vera reuşise să obţină permisul, maşina, benzina şi echipamentul au rămas şi pînă în ziua de astăzi o enigmă pentru mine. Mi-amintesc că o dată, întrebînd-o cum de izbutise să se facă recunoscută ca văduvă de război, se mulţumise să zîmbească. Nimic mai simplu, zicea. Mai greu era, atunci în 1940, să obţii o ambulanţă a Crucii Roşii. Adăugase apoi, cu o urmă de uimire în glas :
— Bărbaţii erau curios de neînţelegători pe vremea aceea.
Aşadar, pornirăm cu maşina pe drumul lung şi plicticos ce urcă spre Hammer, apoi spre Elverum, şi de acolo, mai sus. Ne însoţiră pe rînd, mai întîi o primăvară timpurie şi înflorită, apoi o primăvară şi mai timpurie, cu dezgheţ şi drumuri desfundate, proaste şi, în cele din urmă, cînd ajunserăm între dealuri, un peisaj arid de iarnă întîrziată şi pustie. Străbătuserăm parcă îndărăt un întreg anotimp.
Carnetul de conducere obţinut cu un an înainte, pe vremea cînd Sven îşi cumpărase maşină, îmi prinsese de minune. Cu toate astea nu eram, desigur, un şofer cu cine ştie ce experienţă. Drumurile erau proaste şi, cu cît luam altitudine, făceau şi mai greu urcuşul. Pierdurăm mai mult de o zi şi o noapte cu drumul, căci conducerea automobilului îmi cerea maximum de atenţie. întrezăream peisajul pe fugă, în rest fiind concentrat asupra bolovanilor. Din fericire, căci altfel poate aş fi fost tentat s-o descos, ceea ce s-ar fi terminat, dacă nu chiar cu un conflict, în orice caz cu unele semne de întrebare pentru mine.
Cît dură drumul, nu scoase aproape nici un cuvînt, fiind pesemne adîncită în gîndurile sale. Nu cred că însemnam în ochii ei mai mult decît înseamnă, în Extremul Orient, un culi cu ricşa sa în ochii unei nobile lady — doar un instrument necesar pentru a ajunge undeva.

Aşa că nu spusei nici eu mai nimic, mai ales că nici nu aveam mare lucru de spus.
Nu prea aveam pe vremea aceea cine ştie ce amor propriu.
În primele zile de după 9 aprilie, pe cînd mama zăcea mai toată vremea fără cunoştinţă, iar medicii erau de părere că nu va supravieţui crizei, mă pomeneam gîndind : De s-ar sfîrşi, cel puţin, mai repede ! Aş mai avea timp, croindu-mi drum prin Nordmarka, să ajung la Ringerike sau Hadeland... Nu ştiam că se dădeau lupte la Ringerike.
Ajunsesem să doresc moartea mamei, biata de ea. Mai tîrziu, după trecerea crizei, mi-a apărut limpede faptul că acum era prea tîrziu pentru a mai pleca pe front. La Ringerike ciocnirile încetaseră, iar în munţi, la Valdres sau Guldbrandsdalen, unde se mai dădeau încă lupte, nu puteam ajunge...
Şi atunci mi se înfiripă în minte un alt gînd, un gînd liniştitor. Avusesem cea mai bună scuză din lume ca să nu mă duc pe front. Mi-ar fi fost imposibil să plec, cînd lucrurile stăteau aşa cum stăteau. Dar nu era, oare, acesta, doar un mijloc de a mă pune la adăpost ? Nu insemna pentru mine o consolare in momentele de desperare pe care le trăiam ca cetăţean al acestei ţări frămîntate de evenimentele tragice, în durerea pricinuită de o mamă bolnavă pentru care nu mai existau speranţe şi a cărei stare se înrăutăţea zi cu zi ?
Gînduri nu prea încurajatoare, mai ales pentru un om într-o stare de spirit şi aşa destul de proastă. Acum, întorcîndu-mă cu gîndul în urmă, îmi dau seama că atît de mult preţ pusesem, în cele din urmă, pe temeinicia acelei scuze şi atît de curată mi se părea că mi-e conştiinţa, încît — sau poate tocmai din cauza aceea — m-am grăbit să intru în activitatea ilegală. Dar asta s-a întîmplat mai tîrziu. În aprilie 1940 nu putea fi încă vorba despre vreo activitate ilegală. După paisprezece zile — mai exact la 22 aprilie, deci cu o zi înainte de moartea mamei — primii la birou o scrisoare prin care se anunţa că soţia lui Sven, Gunvor, împreună cu fetiţa fuseseră ucise. Eram pe atunci într-o asemenea stare

sufletească încît îmi amintesc că vestea nu mă şocă : „Ah ! Da, desigur. Nici nu se putea altfel !" îmi spusei. Un singur lucru mă supăra, prea semăna totul cu o problemă de geometrie. Familia Gunvorei fusese ca şi paralizată o săptămînă întreagă ; abia după aceea îi dăduse prin minte că ar fi trebuit, poate, să ne înştiinţeze pe noi, cei din Oslo. Mă gîndii că, probabil, uitaseră să-i scrie mamei lui Sven — poate nu-i aveau nici măcar adresa — prin urmare era de datoria mea să-i duc bătrînei vestea nenorocirii. Da, doamna Arneberg era bătrînă. Mi se pare că număra, pe vremea aceea, şaizeci de ani. în ziua următoare muri mama.

O săptămînă mai tîrziu, îi serveam Verei drept culi în călătoria spre Sven, eroul din pădure.

în momentele în care nu mă simţeam culi, mă simţeam codoş ; nu-i combinasem eu ?

Frumoasă excursie !

Furăm opriţi, în cîteva rînduri, de gărzi germane. Hîrtiile le aveam însă în perfectă ordine, aşa că se uitau doar la ele şi ne făceau semn că putem merge mai departe.

Porniserăm la patru după-amiază şi de-abia către seară eram la Hammer. A doua zi pe la prînz ajunserăm la Elverum, unde furăm reţinuţi cîteva ore, după care plecarăm mai departe.

Cum pe această porţiune Vera nu cunoştea prea bine drumul, trebui să ne oprim de cîteva ori pentru a cere lămuriri.

Pe la şase ajunserăm la o clădire care semăna cu orice, începînd cu o fermă şi cu un oficiu poştal şi terminînd cu o cabană de munte. Eram aşteptaţi. Mi se părea că omul din casă ne priveşte cam bănuitor. Lucrurile se lămuriră însă repede. Vera vorbi cu el o dată, apoi din nou — după ce în prealabil urcase în odaia ei şi îşi schimbase uniforma de soră de caritate cu un costum de ski; şi ce mai costum ! Bocanci de piele de elan cu părul gri-alb pe dinafară, pantaloni albaştri strînşi pe corp, un hanorac din piele de pui de ren abia născut, moale ca mătasea şi alb ca zăpada. După această ultimă convorbire, omul devenise dulce

ca mierea. Vera întrebă dacă putea trimite un skior cu o scrisoare pînă la Sven — în pădurile din munţi zăpada nu se topise — şi bietul om nu putu refuza, fireşte. O jumătate de oră mai tîrziu, un skior pornea la drum chiar sub ochii noştri.
După o oră-două se întoarse cu o scrisoare pentru Vera. Vera o citi şi ne înştiinţă :
— Vor verii doi oameni să ne ia, mîine după-amiază. Dacă fusese într-adevăr nervoasă în timpul drumului, şi fusese — ei bine, acum orice urmă de nelinişte i se risipise. După cină rămase vreo oră în vechea cabană de bîrne, împreună cu ţăranul şi cu mine. Era atît de veselă, de vioaie şi de plină de farmec, încît ar fi cucerit un regiment întreg. Cînd se duse la culcare
— destul de devreme — ţăranul rămase în picioare, uitîndu-se lung după ea şi clătină din cap, uimit :
— Asta trebuie să fie drăguţa lui Sven Arneberg, după cît pot pricepe.
Răspunsei că nu ştiu mare lucru despre asta, însă că aşa părea să fie.
— Da, spuse el cu chibzuială şi experienţă, ca şi cînd ar fi preţăluit un cal, a pus mîna pe o bucăţică fainâ. Sander, mă lămuri el, poposise la el în timp ce urca muntele, şi îi dăduse de veste despre noi. In caz că veneam, sosirea noastră avea să fie peste vreo două zile, spusese el. într-adevăr, erau tocmai două zile de atunci.
— Se cunosc de mult, nu-i aşa ?
— De vreun an. Trebuie să te cunoşti bine, ca să nu dai greş.
— Hm ! Clătină
din cap.
Da, o bucăţică fainâ. Mai văzuse el destule, căci doar era om trecut, dar le punea capac la toate. Apoi adăugă că el, unul, de-ar fi fost la anii lui Sven şi ar fi avut o asemenea drăguţă, nu era prea sigur că ar fi plecat la război. Nu de bună voie, bineînţeles, în ajun mai avuseseră o ciocnire cu o patrulă germană, dar se terminase cu bine. Nu avuseseră pierderi şi luaseră şi doi prizonieri, capturaţi mai la vale pe un ieren defrişat. îi ţineau într-un grajd de la fermă, păziţi de un

om. Nu era însă nici o primejdie ca flăcăii să evadeze, ba erau mulţumiţi şi lăudau pe Dumnezeu că se sfîrşise războiul ■— cum credeau ei. Unul din ei rupea cîteva cuvinte în norvegiană — fusese pe-acolo pe cînd era mai tînăr. Le plăceau *vitele.* Mulgeau vacile, aveau grijă de porci şi deja se împrieteniseră cu gospodina.
— Sînt totuşi *oameni* şi ei, numai să le scoţi prostiile din cap ! încheie omul.

În după-amiaza zilei următoare lucrurile îşi urmară cursul. Apăru un individ bărbos, spunând că venise să ne ia. Era Anton.
Noi eram gata echipaţi. Vera, în costumul elegant de ski gen Hollywood ; avea în spate şi un minuscul rucsac care putea conţine, după părerea mea, o periuţă de dinţi, o pudrieră şi o pijama de mătase, deşi Sander avea să-mi destăinuie mai tîrziu, spre toamnă, cînd l-am mai întîlnit o dată, că mai încăpuse înăuntru şi o sticlă de şampanie.
Cît despre mine, şi eu eram tot în costum de ski, un costum al cărui model, furat de Quisling, a devenit mai tîrziu uniformă de gardă. Rucsacul îmi atîrna destul de greu. Speram că totul avea să meargă bine, că vom fi scutiţi de neplăceri, şi găsisem de cuviinţă că n-ar fi rău să iau cu mine niscaiva tutun şi băutură, aşa că scosesem din modesta pivniţă a mamei trei sticle de rachiu şi trei de coniac. Ţigări şi tutun de pipă aveam berechet, cît putea să încapă în sac. Deasupra legasem zdravăn cu sfoară un ditamai pachet cu pansamente. Merserăm vreme de-o oră.
Nu mă prea simţeam în apele mele. Deşi nu mi-e tocmai la-ndemînă să recunosc, acesta-i adevărul : mi-era frică !
— încă puţin şi ajungem, ne înştiinţă Anton.
Curînd după aceea din dreapta îşi făcu apariţia un skior, ieşit din marginea pădurii. Era un om înalt, cu o înfăţişare delicată, proaspăt ras şi bronzat ca un indian. Se înclină respectuos în faţa Verei : —■ Locotenent... şi îşi pronunţă numele, un nume suedez distins.

Apoi îndreptîndu-se de mijloc, surprins (surprindere simulată, după cum aveam să aflu mai tîrziu) exclamă :
— Doamne sfinte ! Vera ?
Urmă apoi un schimb de exclamaţii şi toate curtoaziile de rigoare — vorbărie idioată şi fără rost, într-un asemenea loc, mi se părea mie —- după care spuse :
— Am fost însărcinat să te conduc la Sven. Anton, făcu el întorcîndu-se pe jumătate — tu ai să-l însoţeşti pe domnul pînă în vale.
Am fost despărţit de Vera. Nu am mai văzut-o pînă a doua zi dimineaţa, cînd am reîntîlnit-o în cabana dărăpănată, unde ne petrecuserăm seara şi dormiserăm noaptea.
Cred că e momentul să intervin cu cîteva amănunte pe care mi le-a relatat Sander, cu prilejul uneia din rarele întîlniri pe care le-am avut cu el în toamna lui 1940.
După cum am mai amintit, Sander îi dusese lui Sven scrisoarea Verei.
— La citirea ei, cred că a rămas stupefiat, povestea Sander. După aceea mi-a împărtăşit conţinutul scrisorii, din care reieşea că Vera avea de gînd să pornească într-acolo în zilele imediat următoare.
Dacă i-ar fi putut expedia o telegramă în care să-i spună : *Nu veni*ar fi făcut-o, sînt sigur, în seara aceea însă eram ocupaţi cu o mulţime de treburi, ca şi în dimineaţa următoare, cînd avurăm cîteva lupte uşoare cu patrula numărul doi. Abia după-amiază tîrziu, găsii puţin timp pentru a-i pomeni de chestiunea aceasta lui Cari Gustaf, suedezul — ţi-l aminteşti, nu-i aşa ? Ce era de făcut ? Trebuia oare să-l trimitem pe Sven în vale, la fermă ?
Cari Gustaf, trebuie să ştii, era un ofiţer foarte instruit şi îşi cunoştea meseria mai bine decît oricare dintre noi, pot spune. Se ferea însă, din delicateţe, să facă prea mult caz de însuşirile sale, nu intervenea decît arareori cu sfaturile lui şi asta numai cînd lucrurile o cereau. Acum însă luă iniţiativa, şi încă repede.
Nici vorbă de fermă. Cel mai bine era ca întîlnirea să aibă loc sus, în cabană. Acolo avea să se deretice şi să se cureţe, să se aştearnă ienupăr proaspăt pe podea. Merse pînă acolo încît trimise un om jos, la fermă, ca

să împrumute două cearceafuri curate. — Tu, îi spuse lui Sven, trebuie că miroşi ca o cocină de porci. Nu pot să-ţi simt duhoarea, fiindcă nu sînt nici eu mai prejos. Ia să vină încoace o albie, ceva ! O să spălăm cămăşi, ciorapi şi izmene, iar după aceea unchiul Sven o să facă frumuşel baie din creştet pînă în tălpi. Şi jos cu afurisita asta de barbă ! După aceea, Vera Bang !
Aşa că ne puserăm pe treabă : deretică, spală cu leşie, găteşte, fă ordine, îngrijeşte-te de încartiruiri în hambarul de jos... Toate astea le făcurăm noi : Cari Gustai, Petter şi cu mine. Sven n-avea decît să se supună. Părea cam toropit. Faţă de ceilalţi ne feream, vorbeam vag despre o regrupare tactică... Abia cu două ore înainte de sosirea voastră aveau să afle cum stă treaba, în afară de Anton, care ştia, evident.
La drept vorbind, nu prea eram liniştiţi, căci nu ştiam cum vor privi oamenii o treabă ca asta. Dar Sven era favoritul lor, şi cînd le-am spus că e vorba de una dintre cele mai elegante femei din Oslo, care nu-şi mai putuse pune frîu dorinţei de a-l vedea, au strigat cu toţii : „ura !"
Ne-am simţit însă foarte uşuraţi atunci cînd aţi plecat din nou.

În seara următoare a avut loc a treia ciocnire, iar două zile mai tîrziu, ultima

.Anton şi cu mine pornirăm, aşadar, mai departe. Drumul era prost, nu se putea umbla pe el, aşa că o luarăm la stînga. De altfel, drumul tocmai cotea la stînga. Am mers astfel cam vreo două sute de metri. La un moment dat terenul din dreapta începea să urce abrupt, era acolo o săpătură ca o tranşee, la marginea drumului, iar dincolo un povîrniş deschis care urca şi el vreo şaizeci-optzeci de metri, spre pădure. Exact deasupra tranşeei se aflau o mulţime de buşteni. S-ar fi putut să fie chiar retranşamentul, mă gîndeam eu, şi chiar aşa era. Anton mă conduse încă vreo douăzeci-treizeci de metri
— acum aveam dedesubtul nostru, spre stînga, o vîlcea împădurită — trecurăm un drumeag, apucînd la deal, către povîrniş — se vedeau vreo şase sau opt

oameni care ne priveau în tăcere din spatele retranşamentului
— şi apucarăm de-a curmezişul peste povîrnişul descoperit, după care intrarăm în pădure.
Cabana se afla la vreo două-trei sute de metri mai sus, cu o mică ţarină împrejur. Ceva mai în spate se aflau hambarul dărăpănat şi grajdul. Afară, în cerdac, mă întîmpină Sander. Nimerisem într-o societate stranie, iar seara care urmă fu şi ea o seară ciudată.
înăuntru se găseau, în picioare sau lungiţi, vreo opt-zece inşi; unii şedeau pe bănci şi pe scăunele, alţii pe marginea patului, vreo doi lîngă zidul spart.— cum i se spune, la munte, căminului — sucind şi răsucind nişte ciorapi puşi la uscat. Erau murdari, bărboşi, slabi şi aspri, unii cu cîte un efect de uniformă, cei mai mulţi în civil, în haine destul de ponosite. Dar — lucru care se observa imediat — aproape toţi aveau căşti germane. Mi se păru deodată că echipamentul meu de ski, curat, albastru închis, ca şi obrazul proaspăt ras, contrastau prea evident cu cele de aici.
— Asta e Knut, spuse Sander, simplu.
Nu răspunse nimeni, nimic.
Dădui rucsacul jos şi-l rugai pe Sander să vadă ce este în el.
Pansamentele nu stîrniră decît prea puţin interes.
— Astea... ca să ne ştergem cu ele la fund. Nemţii trag prea sus, nu nimeresc decît vîrfurile brazilor ! vorbi unul.
Unul din ei avea, totuşi, braţul bandajat — remarcai eu. La apariţia tutunului se putură auzi cîteva mormăieli mai vesele. Dar cele şase sticle — asta se vedea lămurit — încălziră dintr-o dată atmosfera din încăperea cea strimtă.
— Hei ! strigară toţi în cor. Iar unul dintre ei se uită mai atent la mine şi spuse : ;
— Aha ! Păi dacă-i aşa, se cheamă că ne eşti prieten ! Putem să-i promitem, în cazul ăsta, că dacă la noapte vin nemţii şi se întîmplă să fii omorît, te îngropăm cu toate onorurile, exact cum am făcut şi cu cei douăzeci şi doi de nemţi !

Celui care mi se adresase astfel îi spuneau „Ceasornicarul".
După aceea nu se mai uită nimeni la mine. Nu mi se mai acordă nici o atenţie. Fusesem admis. Toţi urmăreau, fără să le scape vreun amănunt, cum se ocupă Sander cu rachiul.
El aşează cele şase sticle pe masă, în ordine de bătaie, şi le examină cu atenţie.
— Pe trei din ele le arestăm în dulap ! hotărî el, şi îşi şi puse în aplicare hotărîrea. Dar la trei le venim de hac chiar în seara asta. Era bine să le fi avut ieri, dar putem petrece şi astă-seară.
— Să mă ia dracu dacă nu se potriveşte de minune ! zise unul. Mie-mi convine.
— Asta face cîte două păhărele de om, continuă Sander netulburat. Şi mai rămîne o duşcă pentru Pal, de la prizonieri, şi pentru Sven, cînd o veni.
— Nu-i mai trebuie lui rachiu ! se striga (şi mi se părea că toţi strigă : nu ştiu însă dacă era chiar aşa). Ehei ! Sven are ceva mai bun decît rachiul!
Sander ieşi în faţă cu o căniţă de tinichea. Se pare că asta era măsura. Mai avuseseră rachiu şi înainte. Veniră cu toţii cu ceea ce aveau de băut, tot felul de ceşti şi pahare. Cât timp se împărţi băutura, domni o linişte plină de reculegere.
După aceea urmară suspine şi exclamaţii de fericire.
— Rachiu ! Ăsta rachiu !
— Nicăieri nu-i bun ca aici, în pădure !
— Ha ! Face aproape cît o femeie !
Sander hotărî ca paharul al doilea să urmeze peste o oră. Dacă voiau, chiar şi mai tîrziu. Dar cu toţii, la unison, acceptară *peste o oră.*
Era ciudat să observi cît de puternic acţionase un singur păhărel asupra acestor oameni robuşti şi căliţi. Nu trecuse nici un sfert de oră, şi vorbeau toţi de-a valma.
Iar pălăvrăgeala aceea era, hai s-o numim... sănătoasă. Dacă îmi imaginasem vreodată că oamenii aceştia vorbeau despre război în timpul lor liber, îmi dădui seama acum că trebuia să mă răzgîndesc.

Să fi fost oare efectul nopţii de dragoste a lui Sven ? Sau al păhărelului ? Sau al amîndurora laolaltă ? Oricum, cele ce s-au spus nu erau pentru urechile delicate, îmi amintesc o mulţime de fraze, dar nu îndrăznesc să le reproduc decît pe cele mai blînde. Unul susţinea că fetele din Modum erau atît de arzoaie, încît, dacă te culcai cu vreuna din ele, era ca şi cum te-ai fi culcat cu un coşcogea peşte. Bineînţeles, dacă ar exista vreun peşte în care să clocotească sîngele. Trebuia să te ţii bine de pat, cu amîndouă mîinile, dar şi astfel, tot se întîmpla să fii aruncat pe jos, aşa se mai zbăteau. Altul strigă :
— Modum ? Tu nici n-ai habar de Modum. Singur spuneai că n-ai stat acolo decît şase zile.
— Da. Dar dacă aş mai fi rămas încă şase zile, acum n-aş mai fi în viaţă !
Cari Gustaf intră şi-şi primi şi el paharul. (Mai tîrziu am aflat că el, împreună cu alţi trei — Petter, Anton şi Erik — făcuseră cu schimbul, de strajă, în faţa cabanei lui Sven. Trebuiau să împiedice ca vreunul din oameni, într-un exces de veselie, să urce şi să bată la uşă sau în pereţi.)
Unul din oameni strigă la el :
— Cred că a venit timpul să-ţi laşi barbă pe bucile alea de copil, Cari Gustaf ! Altfel o să se înşele fetele şi or să creadă că eşti femeie.
Cari Gustaf răspunse calm :
— Probabil că tu ai nevoie de barbă ca să-ţi arăţi bărbăţia. Eu, nu. Dacă dau de o fată, am eu cu ce să-i arăt bărbăţia.

Unu la zero pentru tine, Cari Gustaf ! aprobă un tip pe care-l numeau Petter. Era cel care, mai tîrziu, s-a dovedit a fi Petter Hoit

.Strigătele, rîsetele şi glumele continuară. Partea pur fizică a amorului a fost zugrăvită cu peneluri muiate în sînge şi alte paste şi vopsele groase. Nimic din cele trupeşti n-a fost lăsat pe seama fanteziei. În timp ce ascultam glumele acelea din care ieşeau mirosuri, aburi şi fum, mi se părea că înţeleg într-o altă lumină, nouă, străvechile picturi rupestre. Animalele pictate pe

pereţii peşterilor constituiau desigur o *hrană.* Şi erau pictate de artişti înfometaţi care încercau, astfel, o formulă magică. Cu ajutorul zeilor şi al acestor imagini, ei sperau că se vor trezi cu hrana, în carne şi oase, chiar în faţa grotei.
Nu mă puteam împiedica de a gîndi că fusesem frustrat sau, poate, scutit, de viaţa asta. Nu-mi dădeam seama prea bine.
Cei de faţă aveau un ceaun enorm plin cu cartofi puşi la fiert, în vatră. Cînd cartofii fură gata, unul din oameni prăji, cu multă îndemînare, slănină în două tigăi. Mîncară cu toţii slănină şi cartofi ! îmi primii şi eu porţia mea şi acum, cînd mă simţeam mai odihnit, mîncarea mi se păru mai mult decît bună. Puţin mai tîrziu se schimbă garda, iar Sander a trebuit să slujească din nou ca paharnic.
Din cînd în cînd venea şi se aşeza lîngă mine, pe marginea patului.
îmi povesti despre ciocnirea din ajun. Totul se terminase cu bine, capturaseră o mitralieră, dar nemţii trăseseră ca nebunii, deşi terminaseră aproape toată muniţia. Doi dintre ai noştri fuseseră atinşi de gloanţe — unul în umăr, altul în braţ •—• dar nu era nimic primejdios.
Credea că în curînd avea să se mai înviioreze lucrurile. Nemţii începuseră să cam bănuiască, fără îndoială, că era la mijloc ceva care le zăvora drumul acela, căci în ultimele zile zburaseră pe deasupra lor mai multe avioane ca de obicei. Dar poziţia era atît de bine ascunsă şi de camuflată, încît din văzduh nu se putea vedea altceva decît lucruri paşnice. împrumutaseră pînă şi un cal de la una din fermele cărora le aparţineau cabanele, şi doi oameni împrăştiaSeră bălegar peste zăpadă ; . asta nu prea avea nimic de-a face cu războiul, aşa-i ?
Avuseseră, pînă atunci, două întîlniri cu patrulele germane. Prima dată căzuseră toţi nemţii. A doua oară, cu o zi înainte deci, îi doborîseră pe toţi, în afară de doi pe care îi luaseră prizonieri. Şi îmi cită cîntecul lui Sinklar :

Nu s-a întors acasă nici măcar un om
care să poată povesti compatrioţilor săi
ce primejdios e să-i vizitezi pe-ai
Norvegiei oameni de munte.

— Ehei ! încheie Sander versurile, cu o grimasă amară care părea să spună cam aşa : Cred că şi tu eşti convins de asta, nu ?
în comportarea sa era ceva amar şi copleşit. Mă întrebă dacă adusesem ceva noutăţi, ei avuseseră un aparat de radio în cabana de sus, dar cu o zi înainte trecuse prin el un glonte, iar ceasornicarul nu reuşise încă să-l pună din nou în funcţiune. Dar pe la noi nu se auzise nimic nou.
— în fond, e cam totuna, spuse el. Se vede că totul merge pe dos. Dar —• şi începu să redevină stăpîn pe sine — nici noi nu ne-am spus încă ultimul cuvînt ! Apoi rămase tăcut şi, după cum puteam observa, trist. Mă întrebam dacă nu cumva i se întîmplase ceva pe la Oslo, vreo decepţie cu femeile. Dar în primul rînd nu prea păţea el aşa ceva şi, în al doilea rînd, nu era omul pe care să-l doboare o decepţie în amor.
Din păcate trebuia să plec înapoi chiar a doua zi, dis-de-dimineaţă : altfel am fi putut vizita împreună poziţia — mai bine-zis toate dispozitivele. Erau două, ba chiar trei. Poziţia principală era aceea în care ne găseam noi. Pe la spate nu putea fi atacată, iar pentru a fi asaltată frontal ar fi fost nevoie de o forţă covîrşi-toare. Aşa fiind, aveau posibilitatea să se menţină mult timp acolo, pînă ce, mai devreme sau mai tîrziu, ar fi putut începe ofensiva din Mamses, spre sudul provinciei Trondheim, sau din Andalsnes, urcînd prin Romsdalon şi coborînd din nou prin Gudbrandsdalen. Nu eram sigur, însă, dacă crede el însuşi în toate acestea.
Starea lui sufletească mă contamină şi pe mine. De multe ori, după 9 aprilie, mă simţisem copleşit de descurajare, dar abia în seara aceea, la cabană, în timp ce şedeam pe marginea patului, alături de Sander, mă inundă pentru prima dată gîndul că, poate, totul avea să se sfîrşească prost. Simţii deodată fiori prin şira

spinării. Mă mai liniştiră însă gălăgia, vesela trăncăneală şi glumele fără perdea ale bărbaţilor din cabană. Sander tocmai le turna al doilea păhărel.
O oră mai tîrziu, dormeam ; în calitate de musafir, mi se repartizase o jumătate de pat.
Înainte de culcare ieşisem pe afară, să văd cum e vremea. Tot cerul, spre nord, era luminos ca vara. A doua zi, la opt, Sander, Cari Gustaf şi eu eram în picioare. Cari Gustaf, care se dovedi a fi extrem de amabil, mă condusese prin împrejurimi, arătîndu-mi ultimele invenţii militare, cum le numea el. Lucrul cel mai important era camuflajul, mai ales acum cînd avioanele germane zburau aproape în fiecare zi pe deasupra.
Dar aproape la fel de important, îmi mai explică el, era ca oamenii să fie ţinuţi într-o continuă activitate. Văzut dintr-un avion german, locul nu înfăţişa nimic milităresc : o simplă fermă de munte, unde unii mînau calul şi împrăştiau bălegar, iar alţii doborau şi stivuiau buşteni.
Mitralierele erau camuflate într-o covergă de cetină şi nu puteau fi reperate din văzduh. Ne aflam iar în cabană cînd intră Sven împreună cu Vera.
Partea de sus a feţei lui Sven era tăbăcită şi brună. Partea de jos, cea acoperită pînă mai deunăzi de (barbă, arăta foarte palidă. Această alăturare de nuanţe îi dădea o înfăţişare stranie.
La început nu mă văzu. Părea cufundat adînc în propriile-i gînduri.
— Uite-l pe Knut, îi atrase atenţia Sander.
Se apropie de mine, parcă trezit pe neaşteptate din somn.
— Va să zică ai venit şi tu ! zise.
Nu, nu mă înşelam : în vocea lui se citea dispreţul. Apoi brusc, păru că se deşteaptă a doua oară. Se înviora la faţă şi îmi puse mîinile pe umeri.
— Mi-a părut rău cînd am auzit de mama ta, rosti el. O iubeam mult, cred că ştii. Păcat de ea... Prea de timpuriu s-a dus. Şi te rog să mă ierţi dacă... dacă... am uitat...

Zîmbi. Vechiul lui zimbet. Ştiam acum că mă considera iarăşi de-al lui sau — dacă cineva ar ţine să spună aşa — că între noi era din nou totul *all right.* Cum să-mi explic asta ? Cu zîmbetul acela mă făcuse fericit.
Totdeauna mă simţisem slab în faţa lui, dar acum era vorba de ceva mult mai deosebit.
Apoi se petrecu ceva care — da, neapărat trebuie s-o mărturisesc — ceva care mă cam miră. Sven scoase din buzunar un act. O jumătate de coală de hîrtie. Pe ea scrisese cît se poate de concis că el şi Vera Bang se consideră soţ şi soţie, chiar dacă împrejurările nu le-au îngăduit o cununie după canoanele obişnuite.
Se menţionau, după aceea, data şi locul. Acum ar fi vrut ca Sander şi cu mine să semnăm ca martori. Era oarecum încurcat — absolut adevărat : cetăţeanul Sven era încurcat — cînd adăugă :
— Poate vi se pare că-i prea curînd, că a trecut prea puţin de cînd a murit Gunvor. Dar de atunci s-au petrecut atîtea, încît mi se pare, ca şi vouă, desigur, că au trecut ani, nu doar cîteva săptămâni. Semnarăm. Şi cum Cari Gustaf era şi el de faţă, semnă şi el.
Vera băgă hîrtia în buzunar. Abia atunci mă uitai mai atent la ea.
Se luminase la faţă de o strălucire pe care nu i-o mai văzusem pînă atunci şi nici n-aveam s-o mai văd vreodată.
Curînd după aceea pornirăm înapoi, de data aceasta avîndu-l pe Anton drept călăuză.
Coborîrea cu maşina fu mai uşoară decît urcuşul. Acum cunoşteam drumul şi devenisem mai stăpîn pe volan. Vera parcă era şi ea alta. Nu mai vedea în mine un simplu şofer, ci camaradul şi prietenul său de încredere.
— Ah ! Ce fericită m-a făcut călătoria asta ! exclamă ea în mai multe rînduri.
Ca şi rîndul trecut, înnoptarăm tot la Hammer. A doua zi, la amiază, eram la Oslo.
Ziua următoare am aflat că aliaţii părăsiseră Andalsnes şi Namsos.

Şi apoi ?

Apoi nu l-am mai văzut niciodată pe Sven. Două luni mai tîrziu am aflat că fusese dat dispărut. La biroul oficial, unde fusesem să mă interesez, mi s-a spus că acoperise o retragere şi că după aceea nimeni nu-l mai văzuse. Se presupunea că fusese omorît; dar nemţii nu dăduseră nici un comunicat în legătură cu asta.
Mi-a revenit mie sarcina de a le anunţa pe bătrîna doamnă Arneberg şi pe Vera.
Doamna Arneberg a primit vestea cu destul calm. De fapt, ştiam eu că aşa are să se întîmple, a spus ea simplu.
Iar după crîteva clipe a adăugat :
— Mulţumesc, Knut.
Acolo nu mai aveam nimic de ispus sau de făcut. Vera a refuzat să creadă că Sven e mort. După părerea ei, el trăia şi avea de îndeplinit vreo misiune importantă.
Credinţa aceasta şi-a păstrat-o, cel puţin faţă de noi, prietenii, pînă în ziua de azi.
În cursul aceleiaşi convorbiri, mi-a destăinuit că avea să aibă un copil de la Sven. Am mai văzut-o de vreo două ori, toamna ; încet-încet a devenit evident că, în privinţa aceea, spusese adevărul.

Cu două luni înainte de Crăciun şi-a luat un concediu de la teatru şi a plecat într-o călătorie, nu ştiu unde

.După cîteva luni s-a întors cu un bebeluş dolofan. Oît despre ea, dacă e posibil aşa ceva, arăta mai frumoasă ca oricînd.

Sander s-a înapoiat toamna, aşă cum am mai spus, căsătorit de curînd. înainte de Crăciun şi-a luat ultimele examene, după care i s-a pierdut urma într-un spital de provincie. Iar eu mi-am văzut de ale mele.serile din februarie ■ aprilie

ÎN DIMINEAŢA DE 8 APRILIE AM RAMAS la pensiune, ca să termin de scris cele povestite pînă acuirn.

Singura întrerupere se datoră unui telefon de la Vera.
Seara, pe la ora opt şi jumătate, tocmai mă întorceam în camera mea, după ce-mi. luasem — cum se spune — cina modestă de pensiune, eînd cineva sună la uşă. Era Anna.
Rămăsei cam descumpănit.
Locuiam acolo de şase săptămîni, şi pînă atunci nu mai venise pe la mine. De altfel îmi şi declarase solemn că n-are să calce niciodată pragul acelei case dezgustătoare. Cînd aveam să ne spunem ceva — şi s-a întâmplat, desigur, să avem — rămăsese stabilit să mă duc la ea sau să vină ea la birou.
Dar acum iată că se afla aici, intr-un mantou de primăvară, larg şi foarte frumos — model negru pe fond roşu — pălărie neagră cu pană roşie, şi cu voaleta aceea care, ştia asta, ii şedea atît de bine. Mantoul şi pălăria şi le cumpărase de cîteva zile.
Singurul lucru agasant în toată povestea asta era că se nimerise să vină tocmai acum, seara... Aveam o întîlnire de la care nu puteam lipsi.
— Te rog să mă ierţi ! spuse ea cu năsucul în vînt. N-aveam de gând să calc pe aici ; dar nu te-am găsit astăzi la birou şi... De altfel numai din întîmplare am trecut pe aici. Am coborît pînă la Maiken, ştii, cred, că locuieşte pe strada asta. Să nu-ţi închipui că duc o viaţă — cum să spun eu ? — neregulată. De copii are grijă doamna Thorstad, de la primul etaj ; o să-i culce ea astă-seară, şi de altfel o să mă duc, de aici, direct acasă. Sînt însă cîteva lucruri care nu pot aştepta. Privi în jur.
— După cum vezi, nu e nimeni la mine, spusei.
— Dar cine ţi-a pomenit de aşa ceva ? Vai, ce dezgustător eşti !
îi dăduseră lacrimile.
— Ai putea să fii un pic mai drăguţ, oînd mă înjosesc pînă într-acolo încît să vin aici !
-— Şi nici n-a fost nimeni, accentuai. Femei, vreau să spun.

— Cred şi eu. Consideră că nu-i de rangul ei să vină aici, oricare ar fi ea! zise Anna, uitîndu-se încă o dată în jur. Un loc într-adevăr dezgustător, exact cum mi-am închipuit.
— Ţi-am spus doar că nu e nimeni...
— Bine, bine, am auzit. Din explicaţii de felul ăsta, nu cred decît ceea ce vreau.
— Ai vrea să cred şi eu despre tine tot ceea ce mi-ar conveni să vreau ?
— Cu mine e altceva, şi asta o ştii prea bine ! replică ea. De altfel, de atunci nu l-am mai văzut pe nătărăul ăla. După cum ţi-am spus mi-a telefonat de trei ori, dar ultima dată i-am vorbit atît de acru la telefon, încît cred că s-a supărat. Asta, de fapt, ar fi trebuit s-o înţeleagă de la bun început, dacă era cu adevărat om. în general, nu-mi dau seama ce s-a întâmplat cu mine, de-am putut să fiu slabă în faţa lui, măcar o singură clipă. Şi, de altfel, n-am fost de loc slabă în faţa lui, nici vorbă de aşa ceva. Aşa că de ce ţi-ai părăsit casa şi...
Chestiunea asta o mai discutasem noi.
— S-au mai văzut de-astea, răspunsei eu. Aşa se întîm- plă cînd bărbatul trăieşte o criză şi simte nevoia să rămână cîtva timp singur.
— O criză care îl obligă să se mute într-o pensiune ? Nu, te-ai mutat aici doar ca să-mi faci rău mie, ăsta a fost motivul. Ca să mă sperii. Dar nu era nevoie. Eram speriată eu dinainte. Cu toate că nu făcusem nimic rău.
Probabil că-mi citise ceva pe faţă, căci continuă imediat :
— Un sărut în societate, ce mare lucru e ? Doar toţi fac la fel.
— Numai că tu nu eşti măritată cu toţi ! îi amintii. Plecă ochii, fără a-mi răspunde. Era încîntătoare. Simţeam că foarte uşor putea să se întâmple între noi un lucru decisiv ; dar nu trebuia să se întîmple. Şi, mai ales, nu în seara aceasta.

Continuai deci :
— Dar randevu-ul din seara următoare ? Şi asta o practică toată lumea ?
— Nu ştiu, îngăimă ea. Nu ştiu decît că am fost o proastă şi că... Dar ştii bine că nu s-a întîmplat nimic. Ai sosit tu şi... Cînd am văzut cît de serios ai luat-o, am fost chiar bucuroasă. La început, vreau să spun. Cînd am văzut însă că ai luat-o, totuşi, prea în serios, mi-a fost cu adevărat frică şi...
Abia âşi mai putea stăpâni lacrimile.
— Din cînd în cînd te cam porţi ca o biată gîscă, Anna.
— Da, şopti ea, şi se ghemui la pieptul meu, ca şi cînd i-aş fi spus ceva drăguţ.
Rămase aşa un răstimp. îi mîngîiam mantoul nou.
Dar îmi reveni iar în minte seara întîlnirii ei şi redevenii rece. Rece şi — da, şi cuprins de o mulţime de sentimente contradictorii. Ea murmură cu faţa lipită de haina mea :
— Dacă-i aşa, tratează-ină ca pe o gîscă ce sînt ! Ai şi făcut-o la început, numai că prea aspru pentru o sărmană prostie. Dar ce s-a întâmplat cu tine după aceea ? Parcă nu mai erai tu. Nici una, nici două ţi-ai făcut geamantanul şi ai plecat. Pauză.
— Dar ştiu eu bine ce s-a întâmplat ! continuă tot ea. Se aşezase într-unui din fotoliile acelea uzate din cameră, cu năsucul ei mic şi drăguţ în sus :
— Te-ai chinuit fără rost cu gîndurile, apoi ai dat peste cine ştie ce femeie oribilă care şi-a închipuit ca are vreo şansă ! Şi atunci, nici una, nici două... Anna nu e o structură intelectuală. în orice caz, nu e în aşa măsură încît să te dea gata. E drept că şi-a luat bacalaureatul cu note foarte bune, după aceea a terminat şcoala superioară de comerţ tot cu „foarte bine". Era o excelentă funcţionară de birou şi avea o leafă bună, cînd am intrat eu în scenă. Dar nu asta vreau să spun. Fapt. e că, la ea, toate concepţiile mai importante, toate inspiraţiile şi ideile nu vin din

creier, ci din alte organe şi simţuri sau prin cine ştie ce reţea de conductori, un fel de radar feminin.
Zîmbii.
— Ciudate sînteţi voi, femeile ! Dacă un bărbat traversează vreo criză, neapărat vă închipuiţi că trebuie să fie o femeie la mijloc.
— Păi dacă-i adevărat ! exclamă Anna ; şi continuă : Dar dacă îmi pică în mînă, nu ştiu ce-o să se întîmple. S-ar putea s-o omor.
— Dar pe mine nu vrei să mă omori ?
— Pe tine, nu ! Tu nu eşti decât un prost ! Un copil ! Aşa ai fost totdeauna !
Iată care era părerea soţiei mele Anna... La cei douăzeci şi nouă de ani ai săi, păstra încă o bună doză de farmec copilăresc.
— Crede-mă, îi spusei eu, că un bărbat poate traversa o criză şi din alte motive.
— Şi, mă rog, ce fel de motive ai avea tu ? Întreprinderea merge minunat, toţi te iubesc, ai o soţie drăguţă, pentru că, orice s-ar spune, toată lumea mă găseşte drăguţă.
— Am remarcat şi eu.
— Iar începi ! Dar altceva voiam să spun : există undeva doi copii drăgălaşi care întreabă mereu de tine şi te caută prin toată casa.
Nu intră însă mai adînc în acest subiect. Unul dintre lucrurile pentru care, în acea perioadă, îi eram recunoscător, era că nu folosea niciodată copiii ca pe o armă împotriva mea, nici într-un fel, nici în altul. Dacă pomenea de ei, o făcea întotdeauna discret şi lejer. Se uită la mine :
— Oricare ar fi motivul pentru care ai plecat, cred că te-a îmbrobodit cineva, după cîte pot înţelege eu. Crezi, poate, că eşti fericit ? Arăţi lamentabil, dacă vrei să ştii. Eşti mai nefericit ca mine, atîta pot să-ţi spun. Şi crede-mă că nu-i uşor de spus !
În ochi îi sticliră cîteva lacrimi, dar şi le şterse atît de repede, de parcă nici n-ar fi fost.

— Va să zică te-am căutat astăzi la birou, dar erai la tribunal. Să ştii că de la un timp încoace, de cîte ori mă vede, doamna Jahr îmi arată atâta discretă simpatie, încît cu adevărat îmi pare rău de tine.
Surise.
— Dar să-ţi spun pentru ce am venit aici ! Maiken n-a găsit cameră, pentru Paşti, la hotelul de pe munte. Dacă a rămas definitiv hotărît că tu nu mergi cu noi la Hadeland, aş putea să-i ofer eu una din camere. În felul acesta economisim ceva bani, copiii au şi ei o companie, iar eu scap de neplăcerea de a mă duce acolo singură ca să mă simt prost. Ea vrea să aibă însă răspunsul pînă deseară, pentru că mai are o ofertă.
Maiken era drăguţă şi cumsecade. Avea o fiică de aceeaşi vîrstă cu fata noastră mai mare şi un soţ care de fiecare Paşti pleca singur în munţi şi încerca să doboare cîte un record — probabil propriul său record stabilit cu un an în urmă.
Ii răspunsei că, în ce mă priveşte, proiectasem o excursie în munţi, împreună cu Sander şi cu încă un prieten. Saci de dormit, şi cam atît. Aveam să refacem ruta pe care o străbătuseră Sven şi Sander, în 1940.
— într-un anume sens, sper că va fi destul de interesant, încheiai.
Ea se lumină la faţă auzind de Sander.
— Atunci sînt mai liniştită ca pînă acum, spuse. Pentru că atâta timp cit nu-mi găsesc liniştea şi totul rămâne nesigur, vreau să spun, cred că Sander este exact omul în stare să-ţi scoată din cap ideile tale fixe. Da, pentru că nu prea eşti în toate minţile
— asta o ştii şi tu, nu ?
îi repetai, în chip de consolare, fraza aceea de care mă foloseam adeseori :
— Sînt cam nebun, recunosc, dar din moment ce-s conştient de asta, înseamnă că nu sînt nebun.
Convorbirea mai dură cîteva minute pe un ton mai amabil. îi spusei că mantoul era drăguţ, că pălăria

mi se părea impudică, dar că voalul îi venea bine. Aceasta o mai consolă, zise :
-— Numai de-ai putea să scapi de această aşa-zisă criză în care te afli, căci în fond eşti un bărbat destul de drăguţ !
— Să sperăm, răspunsei. Ceea ce-i neplăcut la o criză de-asta sufletească e că nu poţi şti cum se termină decît după ce a trecut.
— Lasă, nu mai vorbi aşa, spuse ea.
îi chemai un taxi. întârziase deja cu o jumătate de oră, deşi îi promisese doamnei Thorstad că... Nu ştiu de ce, dar acum, la plecare, se afla într-o dispoziţie mult mai bună ca la venire. Mă uitai la ceas. Zece fără un sfert. întâlnirea o aveam la 10. Era timp să fac şi pe jos drumul. Trebuia totuşi să mă grăbesc.
Anna adusese în camera mea mohorîtă atâta căldură şi feminitate, încît acum simţeam nevoia să mă aerisesc puţin şi, mai mult decât atît, să-mi pun din nou în ordine mijloacele lăuntrice de apărare. Trecînd pe străzile peste care se lăsase liniştea serii, reconstituiam împrejurările în care se iscase această situaţie absurdă.
Un lucru era, în orice caz, sigur : nu eu eram acela care începuse.

Totul începuse cu vreo două luni în urmă. Ne aflam, eu şi Anna, la o reuniune, în casa unui om cu care firma noastră avea legături de afaceri, un om *all right* care se ocupa de fel de fel de lucruri. Ii administram cîteva imobile şi, în acel timp, tocmai ne pregăteam să-i susţinem un proces în legătură cu un lot de mărfuri ; era vorba de o sumă destul de mare. Dar asta n-avea nici o legătură cu povestea noastră, adică, de fapt, tot avea una.
La reuniune, printre numeroşii invitaţi se afla şi un tînăr din aşa-zisa lume bună. Se îmbogăţise datorită unei moşteniri şi era aproape comanditar într-o mare întreprindere. La drept vorbind, un snob.

Studiase, mai bine zis *petrecuse* cîţiva ani la Oxford, după aceea lucrase într-un birou, cu alte cuvinte trîndăvise în fotoliile cîtorva cluburi din Londra, iar acum, o dată înapoiat în ţară, încerca să pară mai englez decît englezii. îl mai întîlnisem întîmplător din cînd în cînd, auzisem cîte ceva despre el şi cu timpul căpătasem împotriva lui o antipatie atît de puternică, încît, dacă dădeam undeva peste el, îmi strica toată seara, îi studiasem maniera de a flirta cu cîte o doamnă : într-un fel sau altul încerca să-i dea respectivei a înţelege că îi făcuse o nemaipomenită favoare preferind-o. Mă şi gândeam uneori : „Cum naiba poate accepta o femeie una ca asta ?"
Dar câte nu acceptă cîteodată femeile ! La urma urmei, insă, pe mine prea puţin mă priveau toate astea. în orice caz, tipul avea căutare, vreo treizeci de ani, necăsătorit, şi dispunea de bani; asta putea, desigur, să lămurească multe.
Dar poate că femeile nu cunoşteau ceea ce era cunoscut multor bărbaţi din cercul lor, anume metodele lui speciale de care se folosea în stadiile mai avansate
ale aventurilor, ca şi concepţia specială pe care o avea faţă de discreţie. Sau ştiau şi asta ?
Tipul avea un birou, dacă mă pot exprima astfel, la parterul întreprinderii la care era comanditar. Mobilierul său cel mai important consta dintr-un bar amenajat chiar la masa de lucru, plus un dulap cu literatură pornografică ilustrată, aşezat într-un colţ. Alături se găseau o cameră de baie şi un alcov pentru dragoste.
Se petrecuseră fel de fel de istorii în biroul acela, fapt pe care, cu vocea lui scăzută, afectat obosită, el îl recunoştea, ba nu avea nimic împotrivă chiar să intre în amănunte. Amănunte ironice, s-ar putea spune. Era discret în sensul că nu dădea niciodată nume ; se mulţumea doar cu descrieri şi aluzii fine care permiteau însă celor iniţiaţi, buni cunoscători ai oraşului, să bănuiască, şi între timp să ştie de cine era vorba.

îşi închipuia, cumva, că în Anglia e semn de bună creştere să te lauzi cu astfel de lucruri ? Văzuse el, oare, că englezii care îl suportaseră se grozăvesc cu aşa ceva ?
Mă întreb însă cum de-l suportau norvegienii noştri. În chip de explicaţie, trebuie să precizez, în primul rînd, că avea mulţi bani. li mai auzisem pe unii susţinînd că putea să fie uneori foarte amabil. Erau aceleaşi personaje care îmi reproşau mie lipsa de înţelegere faţă de el.
La reuniunea despre care vorbesc, se nimerise, la masă,
chiar lîngă Anna. N-am dat prea mare importanţă acestui lucru. Aveam încredere în Anna.
Într-un tîrziu, cînd serata era în toi, a trebuit să ies pînă în hol ca să iau cîteva ţigări din pardesiu.
Acolo am dat peste tip. Era împreună cu Anna şi se sărutau. Şi nu exista nici un motiv care să mă facă să cred că nevastă-mea făcea asta de nevoie.
La vederea mea, scena se termină cam brusc. Dar tipul nu-şi pierdu cumpătul, lucru care nu ştiu nici eu dacă trebuie considerat neruşinare sau vreo calitate demnă de invidiat. Îmi spuse cu vocea lui scăzută şi nepăsătoare :
— Mi-am permis să vă sărut soţia.
Mi-a fost silă să încerc a părea aspru sau spiritual. Răspunsei doar atît :
— Am văzut. Îmi dau seama, acum, că — proibabil — în ultima vreme am neglijat-o prea tare.
Apoi mă întorsei în salon fără să-i arunc vreo privire Annei.
De altfel aproape imediat se înapoiară şi ei, bineînţeles, împreună.
Curând după aceea eu şi Anna am plecat.
N-am spus nimic în maşină, şi nici n-am dat atenţie faptului că a încercat să-mi pună mîna pe braţ. N-am spus nimic nici cînd am ajuns acasă.
Prima care a vorbit a fost ea : nişte fraze încîlcite la

care ţin minte că i-am răspuns şi eu ceva.
— Se zice că, într-o căsnicie, cel de-al şaptelea an e cel mai dificil.
I-am retezat-o :
— Al şaptelea an este, ca şi ceilalţi, cum şi-l fac cei doi parteneri de viaţă sau măcar unul din ei. Ai inventat panseul ăsta doar ca să-mi serveşti un pretext.
N-a reuşit să provoace o scenă, aşa că nici n-a fost vorba de vreo împăcare.
A doua zi am avut, ca să zic aşa, o dispoziţie cam mohorîtă.
Dimineaţa mi-a telefonat la birou amfitrionul din seara trecută. Trebuia să plece peste o zi în Anglia, unde avea să rămînă o săptămînă. întreba dacă se putea vedea cu mine, seara, la biroul meu ; dorea, spunea el, ca înainte de plecare să-şi rînduiască toate treburile. La ora şase şi jumătate i-am spus despre asta Annei, precizând că se putea să cam întîrzii. Ştiam că voi avea de cercetat o mulţime de documente

.

Am căzut de acord să vină după ora şapte. La ora şapte mă aflam la birou ; omul meu n-a venit însă. La şapte şi jumătate mi-a telefonat spunîndu-mi că i se îmbolnăvise pe neaşteptate soţia, că voiajul în Anglia trebuia contramandat şi că aşteptau să vină medicul (după cum avea să se constate era vorba de o apendicită acută).
Nu mai era nimic de făcut. M-am gîndit totuşi că, de vreme ce tot mă aflam acolo, puteam tot atît de bine să examinez şi singur documentele pe care le aveam asupra mea.

începui să citesc, dar n-am reuşit să mă concentrez. La ora opt fără zece am renunţat, am închis h 5
în casa de fier, şi am plecat.
N-am pretenţia că aş avea însuşiri telepatice. D; i se întâmplă uneori lucruri ciudate ca, de altfel, multora dintre noi, probabil.
Coboram pe strada Karl Johan. Ar fi trebuit s-o iau la dreapta, spre staţia metroului. în loc de asta, am apucat-o spre stingă, spre piaţa Eger, de parcă m-ar fi îndemnat ceva sau cineva.
Pe trotuarul larg de pe latura de sud a pieţei, în colţul opus magazinului de băuturi spirtoase, se afla Anna. Era opt fix. Februarie. O vreme destul- de ceţoasă. Am recunoscut-o însă imediat, ca şi cînd m-aş fi aşteptat s-o găsesc acolo. Am traversat piaţa de-a curmezişul, am ajuns în spatele ei şi eram tocmai pe punctul de a-i pune o mînă pe umăr, când l-am văzut pe individ urcînd dinspre strada 0vre Hoot, direct spre noi. Ştiam că întreprinderea la care pretindea că lucrează îşi avea birourile ceva mai jos. La vederea mea, se opri brusc, şovăi un moment, de parcă s-ar fi împiedicat în propriile-i picioare, dar continuă să se apropie. De fapt,

nici nu mai avea altceva de făcut. Exact în clipa aceea Anna băgă şi ea de seamă că mă aflu lîngă ea.

De data aceasta tipul îşi pierdu cumpătul. Cred că-i era frică să nu fie ibătut în plină stradă. Ridică mîinile, ca într-o poziţie de apărare.

Bîlbîia, iar vocea nu-i mai era acum nici scăzută, nici nepăsătoare ; era neliniştită :
— O... o... întâlnire ciudată.
— Foarte ciudată ! răspunsei. Apoi am luat-o pe Anna de braţ, i-am întors spatele şi am pornit înapoi, pe Karl Johan, spre staţia de metrou
Dar n-am ajuns pînă acolo. în Sterting&plass am găsit un taxi. Ne-am înapoiat acasă fără a scoate o vorbă, ca şi în ajun.
în ce priveşte neliniştea tipului, cred că avusese motive serioase s-o bage pe mînecă, fie chiar şi o jumătate de secundă. Cînd l-am văzut ridicînd mîinile, am înţeles imediat că orice ar fi învăţat sau n-ar fi învăţat el în Anglia, box nu ştia ; poate că asta nu se învaţă în fotoliile de club. Nu ştiam însă. Eram sigur că puteam — în doi timpi şi trei mişcări — să-i zdrobesc nasul, să-i învineţesc amîndoi ochii şi să-l las lat pe stradă.
M-ar fi tentat, recunosc, dar am alungat gîndul acesta tot atît de repede pe cît îmi venise. A face aşa ceva, ar fi însemnat să-i recunosc, într-un fel, o oarecare calitate de om !
Acasă, Anna a încercat să se apere, trecînd ea la atac. De ce, adică, n-ar fi avut oare dreptul să se ducă la cinema cu un bărbat, cînd eu îi spusesem că voi fi ocupat toată seara ?
I-am adus la cunoştinţă că la cinema se intră la ora nouă, nu la" opt.
întocmai, aveau de gând să ia un păhărel, mai întîi. Am spus : nu există nici un restaurant prin apropierea pieţei Eger. în schimb, biroul lui se află doar cu cîteva case mai jos. Acolo proiectaseră să se ducă. în cele din urmă a făcut o criză de nervi, mi se pare că aşa se spune cînd femeia se vede încolţită şi-şi dă seama că

lacrimile îi sînt ultima armă. Sincer vorbind, criza de nervi s-a dovedit autentică. Pînă la sfîrşit, a recunoscut totul : da, avusese chef să se distreze un pic, să facă ceva interzis şi palpitant, cum spunea ea. într-adevăr, avusese de gînd să-i vadă
biroul înainte de a se duce la cinema. Tipul i se părea interesant, pentru că, în fine, pentru că era atît de altfel decît eram eu.
Rugăminţi de iertare. Alte lacrimi. Apoi iar rugăminţi ca s-o iert.
Pînă la urmă a trebuit s-o culc în pat şi să-i dau un somnifer.
Am rămas în casă. Afară începuse să spulbere şi să bată vîntul ; se anunţa viscolul acela grozav care avea să bîntuie cîteva săptămîni.
Ascultam rafalele de vînt şi zăpada care biciuiau ferestrele, şi mi se părea că între vremea de afară şi starea mea exista cea mai perfectă concordanţă. Mi se mai întîmplase de cîteva ori, aşa cred, să am impresia că mi se scufundă pămîntul sub picioare. în seara aceea, însă, sînt sigur că senzaţia aceasta o aveam.
Investisem capital sufletesc în căsătoria cu Anna. Destul de mult, deşi poate că n-ar fi modest din parte-mi s-o spun chiar eu. Investisem — asta-i realitatea — tot ce aveam mai bun : dragoste, căldură, atenţie, înţelegere. Sînt atîtea lucruri de care trebuie să ţii seamă, atîtea lucruri peste care nu poţi trece într-o convieţuire afectuoasă care durează ani de-a rîndul şi care, treptat-treptat, include viaţă de familie, copii, probleme sociale, griji şi bucurii zilnice, obişnuinţă, totul.
Atîtea şi atîtea lucruri cârc nu trebuie uitate ; evită fricţiunile neplăcute, dar nu da înapoi din faţa celor folositoare, căci!acestea au darul de a produce căldură ; ai grijă ca experienţa de viaţă intimă să nu se scufunde în trivialitate, dar atenţie şi iar atenţie, căci tovarăşul tău de viaţă are şi el sensibilitatea lui. Anna nu era fecioară când am cunoscut-o. Avusese o legătură cu un bărbat, cu doi ani mai înainte. Dar tipul

era un egoist insensibil sau, în orice caz, aşa i se păruse ei. Se speriase, o rupsese cu el şi după aceea evitase să mai aibă a face cu vreun bărbat, pînă cînd m-a întîlnit pe mine.
în orice caz, aşa mi-a afirmat mie, şi cred că spusese adevărul. înspăimântată era, asta e sigur, şi prima mea grijă a fost s-o fac să-şi recapete siguranţa şi încrederea. Şi cred că am reuşit. *Voiam* să fim fericiţi, şi cred că am fost. Multă vreme, dacă nu mereu. Atâtea şi atîtea lucruri care nu trebuie uitate... Dar la ce-ţi foloseşte să te gândeşti la ele pină te-nvineţeşti la faţă, dacă într-o bună zi instinctul te .trădează ? Şi se prea poate ca instinctul meu să mă fi trădat. Unul dintre multele lucruri pe care mi le-a spus Anna a fost acesta :
— Eram atît de fericiţi, încît, ântr-un fel, chiar fericirea asta ne apăsa. Atunci mi-a venit chef să comit ceva rău, ceva care să mă facă un pic nefericită ! Sentimentul acesta cred că trebuie să-l fi sesizat şi unul şi altul. Un bărbat aşa-zis bine, în floarea vîrstei, primit pretutindeni în biata noastră viaţă mondenă din Oslo ; este inevitabil ca un astfel de bărbat să primească din cînd în cînd cî.te un semn discret şi, cu timpul, din ce în ce mai puţin discret, din partea vreunei femei, şi ea în floarea vîrstei, un semn care să spună la fel de explicit ca şi vorbele : „Vino să te joci niţeluş cu mine !"
Motivele pot fi cît se poate de diferite ! Unele femei se plictisesc şi au nevoie de amuzament, altele sînt nefericite şi le trebuie consolare. Iar altele sînt, probabil, atît de fericite, încît tînjesc după puţină nelinişte şi nefericire. Un pretext sau altul se găseşte, desigur, întotdeauna. Dacă ar fi măcar vorba de vreo pasiune ; dar de loc. Dimpotrivă. Totul e să se trăiască in pas cu timpul, iar timpul e agitat şi trepidant, parcă aşa se spune. Pe deasupra, timpul mai şi trece atit de repede, încît trebuie într-adevăr să profiţi de el. Dar mai presus de orice, trebuie să fii modern. Iar moda pretindea, în acel an, fuste mai scurte şi puţină infidelitate.
Mă gîndeam : „Există oare, în anturajul ăsta blestemat, un singur bărbat care să nu fie îmbrobodit mai

devreme sau mai tîrziu de acea fiinţă încîntătoare pe care o ţine în lenjerie de mătase, în ciorapi de nylon, parfumuri, voiajuri în străinătate şi blănuri ?" A nu se înţelege că-mi părea cumva rău de bărbaţi. Aceştia întindeau şi ei mîna la întâmplare şi se mulţumeau cu ce le pica, mă rog, aceia dintre ei care nu erau încă ruinaţi de alcool, de o muncă prea extenuantă sau de cine ştie ce alte pricini, în ce mă priveşte, fusesem ferit de asta, uneori chiar în ceasul' al doisprezecelea. Dar de mai multe ori mă considerasem eu însumi un Iosif vrednic de plîns. Dar nu voiam să intru în caruselul acesta. Iată însă că venise şi rândul meu, intrasem şi eu în carusel, pe partea opusă, ca să spunem aşa, şi faptul mi se părea rezonabil.

Toată lumea o iubea pe Anna. Mulţi erau nebuni după ea. Anna era frumoasă, veselă şi plină de viaţă. Privisem şi eu realitatea în faţă — sau cel puţin aşa îmi închipuiam — mă gîndisem şi eu că o dată şi o dată, mai devreme sau mai tîrziu, avea să se întîmple, probabil, ceva şi în căsnicia noastră, ceva neplăcut, mie în orice caz neplăcut.

Dar tocmai *una ca asta* n-o prevăzusem. Mă rog, că Anna s-ar fi putut îndrăgosti de vreun altul mai ceva decît mine — şi că asemenea bărbaţi există, o ştiam prea bine, nu eram chiar atît de nerod — era un lucru pe care mi-l imaginasem din cînd în cînd, şi chiar cu o anumită nelinişte. Văzusem o mulţime de divorţuri în jurul meu şi, în virtutea profesiunii, chiar mă ocupasem de cîteva din ele. Pătrunzîndu-le dedesubturile, aveai de ce te întrista şi nelinişti.

Dar ca Anna să-şi aleagă un bărbat pe care eu unul nu l-aş fi lăsat nici să-mi şteargă ghetele, era prea din cale-afară. Mă simţeam profund scîrbit şi... şi mă întreb dacă scîrba aceasta nu ascundea cumva şi spaimă.

Ce avea să se întîmple cu bietul meu amor propriu într-o asemenea situaţie era ceva la care preferam să nu mă mai gîndesc.

Dintr-o dată am simţit că sînt prea surescitat pentru a fi în stare să mă liniştesc şi să mă resemnez. Simţeam nevoia să mă îmbăt turtă.
Dar mi-am adus aminte că uitasem să mă mai aprovizionez cu băuturi. Nu aveam în casă decît vreo două sticle de vin. Trebuia, aşadar, să mă înfund într-un restaurant !
Dar cînid maşina a ajuns ceva mai la vale de Majoratus i, m-am răzgîndit. Viiscolul se înteţise. Voiam să iau în piept ninsoarea, să colind pe jos, prin viforniţă. Am plătit maşina şi am pornit-o pe străzi, repede, tot mai repede. Pînă la urmă mă pomenii alergînd, în timp ce vântul urla şi gemea, iar zăpada mă orbea.
În timp ce alergam, mă gândeam la Anna. Anna mea, Anna cea drăgălaşă care era atît de încîntată de frumoasa ei jucărie, încît a simţit nevoia s-o strice, s-o facă bucăţele, numai ca să poată fi un pic nefericită. Şi mi-aduc aminte că am strigat spre furtuna de zăpadă : „Dracu să mă ia!"

Iar acum, în seara liniştită de primăvară, două luni mai tîrziu, în timp ce, destul de calm în aparenţă, mă duceam la o întîlnire, mă gîndeam din nou. ca de-atîtea ori, la Anna.
Anna avea un fel de intuiţie, era imposibil să nu admit asta.
Oare ce spusese aseară ? ,,Te-ai chinuit fără rost cu gândurile, apoi ai dat peste cine ştie ce femeie oribilă, care..."
Exact aşa se întîmplase : dădusem peste o femeie, se produseseră nişte inversări de situaţii, nişte conflicte, iar conflictele acestea generaseră o serie de lucruri pe care nu eram stăpîn şi al căror sfîrşit nici măcar nu-l bănuiam.
— Biata Anna ! mă gîndii. Şi... poate şi bietul de mine.
Ajunsesem. Era chiar ora stabilită. Intrai pe uşa din

[1] Comandament.

stradă, luai ascensorul şi împinsei cu prudenţă uşa întredeschisă.

înăuntru se afla Vera, eu degetul la buze.

— Acum trebuie să pleci, spuse ea. E târziu şi mîine am repetiţie.
Mă ridicai, docil, şi începui să mă îmbrac. Vera se sculă şi ea din pat, cu acele mişcări leneşe, molatice, pe care acum i le cunoşteam atît de bine. Fără falsă pudoare, splendidă la privit, înfloritoare, desăvîrşită din creştet pînă-n tălpi — picioare lungi şi zvelte, şolduri arcuite voluptuos, pîntecele uşor curbat, talia subţire, sîni ca de femeie tînără, doar că mai împlinită, întreg trupul mai plin şi mai bogat decît s-ar fi putut bănui cînd era îmbrăcată în rochia sobră care o făcea atît de suplă. îşi luă pe umeri capotul albastru-mat de mătase chinezească fină brodat cu floricele albe ; ai fi zis că se înveşmîntase într-o bucată de cer înstelat. îşi strînse cordonul- bine în jurul mijlocului şi dacă ar fi fost o vrăjitoare din basme, o femeie care, slujindu-se de-o tainică magie în a se îmbrăca şi dezbrăca, mi-ar fi şoptit : „Nu pleca ! Rămîi cu mine pe muntele fermecat, paradisul tău e aici !" — n-ar fi putut s-o facă mai convingător. Dar aşa era ea făcută ; nu putea fi altfel. Ştiam că de astă dată voia să plec. Privii prin - cameră.
încăperea conţinea propriu-zis două lumi : sanctuarul dragostei, scund şi lat, aşezat lingă unul dintre pereţi, şi mobilele de acaju, respectabile şi foarte burgheze, grupate lângă fereastră. Mobilele acestea îmi sugerau un onorabil consiliu de familie, poate cam mărginit oleacă. Din cînd în cînd, mai înainte — pentru că mai cunoscusem camera şi în alte timpuri, pe atunci cu decenţa care se cuvenea — mă gîndisem : „Oare ce-o fi cugetînd acest respectabil consiliu de familie ? N-or fi tresărind scaunele astea cu spătare ţepene şi severe la vederea celor ce se petrec în alcov ?" Onorabilul consiliu familial îşi putea continua în pace şi onor deliberările, în cazul că n-ar fi avut parte de spectacole mai neruşinate şi mai focoase decât acesta la care participasem eu.

Numai că ştiam eu ce ştiam : se petrecuseră aici lucruri şi mai şi, lucruri faţă de care, dacă vechile scaune de mahon ar fi putut să se mişte singure, ar fi scrâşnit de indignare şi ar fi intors spatele; Vera era sentimentală şi rafinată ; făcusem această constatare de mai multe ori în ultima vreme.
— Nu eşti mulţumit de mine ? gunguri ea. Te-am decepţionat cumva ?
Răspunsei :
— Dacă eu sînt decepţionat de tine, aşa cum ţi se pare, cum trebuie oare să fii tu de mine ? De mine, care n-am fost în stare să te fac să uiţi... totul.
Ea surise, acel surâs straniu al ei, melancolic, dar, într-un fel, şi fericit.
— Mi se pare că în privinţa asta nu putem face nimic, spuse. Nu crezi oare că tocmai în asta trebuie să vedem o ispăşire pentru aventura aceea măreaţă ? În faptul că nu o mai poţi uita niciodată, vreau să spun.
N-am răspuns nimic. Ce-aş fi putut răspunde ? Eram aproape complet îmbrăcat. Părul mi-era, bineînţeles, în neorânduială ; îmi trecui degetele prin el ; din fericire se aşeza, de obicei, de la sine. Rosti pe neaşteptate :
— Din cînd în cînd mă gîndesc că trebuie să mă deteşti, nu-i aşa ?
Mă uitai lung la ea.
— Să te detest ? Am impresia că-i cam tare cuvântul. Surâse din nou, de data aceasta apelând la un surls ironic.
— Prea tare... Ei bine, ştii ce ? Măcar asta aş putea să ţi-o pretind.
— Atunci de ce mă rogi mereu să vin la tine ? nu mă putui opri eu de a o întreba. îmi dau seama perfect — şi tu trebuie să ştii asta — că nu reprezint mare lucru pentru tine.
Ea protestă :
— Te înşeli amarnic ! Tu prezinţi pentru mine o importanţă colosală. Nu mă pot lipsi de tine. Tu îmi dai...Cum să-ţi spun eu ?... Degeaba ! Nu pot să-ţi explic. O, dar să ştii că există în viaţa ta o fiinţă care... *Ştii* tu cît de singură mă simţeam ?

Se apropie de mine, cu expresia aceea pe care nu i-o putusem niciodată descifra.
— Ştii ce ? îmi şopti. într-o noapte poate că vom uita totul şi tu, şi eu.
Se apropie de mine, desfăcîndu-şi capotul şi oferin- du-mi sânii ca două cupe de aur palid, cu cei doi muguri parcă gata să dea în floare. Apoi mă înlănţui strâns, legănându-şi bustul inoet, de la dreapta la stînga, făcîndu-mă să-i simt apăsarea, plimbată astfel, a sinilor şi a sfârcurilor. Aveam, prin cămaşa subţire, o senzaţie ea şi cînd m-ar fi ¡mîngâiat chiar pe piele. Fiori mi se împrăştiară prin tot trupul. Ea îmi remarcă expresia din ochi şi zâmbi uşor. îmi dădu drumul, se îndepărtă încet, unduind molatic, şi rămase în picioare lîngă masa lustruită, de culoare închisă, întorcîndu-mi pe jumătate spatele.
Şi eu, care nu aveam decât o singură dorinţă, aceea de a-i smulge cu violenţă şi ultimul văl, de a o dezrădăcina din amintirile ei, din trecutul în care se claustra ca într-un turn de fildeş, eu încremenisem cu ochii la ea, pentru că ştiam că asta ar fi fost împotriva convenţiei noastre solemne ; era de fapt mai mult decît o convenţie, un fel de jurământ pe care mă pusese să-l fac nu o dată, ci de multe ori. Şedea în picioare lîngă masă) şi aranja nişte flori într-o vază de argint înaltă şi subţire. Flori trimise de mine. Ştiam că, după plecarea mea, avea să le scoată, să le schimbe apa şi să le pună la răcoare, în chici- netă. Şi florile le trata tot ca pe nişte lucruri sfinte.
— N-ar fi trebuit să pleci de la Anna ! zise ea, fără să se uite la mine. Anna e drăguţă.
O spusese lejer, pe un ton care ar fi vrut să subînţeleagă, în realitate :
— Anna nici nu contează. E un zero.
Auzisem fraza rostită, dar o receptasem şi pe aceea subînţeleasă, şi încă atît de clar, de parcă ar fi fost scrisă cu litere de foc în aer. Atunci m-am pomenit scrâşnind în adîncul sufletului : „Într-o zi am să te-nvăţ eu minte !"

Dar asta, numai în mine, desigur. La suprafaţă nu răzbătuse nimic, nici măcar mici cer curele, ca în apă, credeam eu atunci.
îmi îmbrăcasem numai haina ; pardesiul îl ţineam pe braţ, iar pălăria în mînă. Nu obişnuiam să le pun decît atunci cînd mă aflam la ieşire.
Ea se apropie din nou de mine, strivindu-şi pieptul de al meu ; dar de data asta nu mai recurse la practici magice.
— Noapte bună ! îmi şopti. Şi adăugă, parcă după o clipă de chibzuială : Iubitule !
Nu uită nici cîteva sfaturi practice :
— Fii atent ! închide uşa încet !
Păşii cu băgare de seamă, uitîndu-mă în dreapta şi în stînga. La ieşirea din holul întunecat, deschisei uşa încet-încet şi o închisei în urma mea la fel de încet, pînă se auzi acel „clic" slab în broasca bine unsă.
Nimeni nu mă văzuse, după cîte putusem observa. Cu toate astea aveam impresia, cum şi în alte rînduri mai avusesem, că cineva mă observa totuşi. Pe scări respirai adînc, o dată, de două, de trei ori, apoi coborîi în stradă.
în timp ce mă îndreptam spre casă de-a lungul străzilor întunecate şi liniştite, acoperite cu o pojghiţă subţire de gheaţă care mi se spărgea sub tălpi, mă întorceam cu gîndul în trecut şi încercam să scrutez viitorul. Unul mi se arăta dureros şi umilitor, celălalt, ca şi cînd m-aş fi lovit cu capul de un zid.

în seara aceea faimoasă de februarie, literalmente am trîntit-o la pămînt pe Vera ; m-am izbit de ea, zăpăcit de viscol, orb şi surd faţă de toată lumea înconjurătoare.

Şocul m-a trezit imediat la realitate. Am ajutat-o să =e ridice. Atunci abia am recunoscut-o şi tot atunci şi-a dat şi ea seama că eu eram.■— Dar ce-i cu tine ? s-a mirat. Ai asistat la o crimă ? Era exact ceea ce văzusem. Cu toate astea, sau tocmai de aceea, cuvintele sale avuseseră nu ştiu ce efect asupra mea, încît am izbucnit într-un rîs din care abia-abia mi-am putut reveni. S-a uitat din nou cu atenţie la mine.
— Urcă pînă la mine. Ai nevoie de un păhărel ! Mi-am dat seama că ne aflam chiar în faţa intrării ei. Habar nu aveam pe unde alergasem ca un bezmetic.
— E abia unsprezece, o oră burgheză, a adăugat ea, prudent. Tocmai veneam de la teatru. Ce vreme !
A continuat să-mi adreseze cuvinte banale, liniştitoare, în timp ce urcam cu ascensorul. înăuntru, mi-a oferit un coniac tare.
— Bea-l ca pe o doctorie. Dar ce Dumnezeu ţi s-a întîmplat ?
Şi mă mîngîia discret pe păr.
N-aş fi crezut niciodată, în ruptul capului n-aş fi crezut, că aş fi în stare să destăinui vreunei fiinţe vii ceva — un singur cuvînt — din ceea ce mi se-ntîmplase. Asta, dintr-o mie de motive, dar mai ales pentru acela, simplu dar hotărîtor, că ştiam că cei mai mulţi, că toţi aveau să spună : „Da, da, destul de neplăcut; dar la ce bun să-ţi faci atîta sînge rău ?" Atunci însă a răbufnit totul din mine, şi cred că n-aş •fi putut să mă opresc nici pus la zid.
— Te înşeli asupra unui punct, mi-a spus Vera, calm, la sfîrşit. Cînd e vorba de el, vreau să spun. Nu mă îndoiesc că este exact aşa cum îl vezi tu. Dar poate avea şi unele înzestrări, chiar calităţi, dacă vrei ; ceva ce un bărbat nu poate vedea, dar o femeie observă. Ei, dar ceea ce-ţi spun acum poate că-ţi face şi mai rău.
Chiar aşa era. Am auzit-o apoi spunînd :
— Dar, Knut ! Nu trebuie să iei chiar aşa de în tragic, lucrurile. Nu pricepi că aşa ceva, sau chiar

lucruri de o mie de ori mai rele, se pot întîmpla, mai devreme sau mai tîrziu, fiecăruia dintre noi ?
Stătea lîngă mine acum, mă mîngîia mereu pe păr şi simţeam cum mă învăluie de pretutindeni parfumul pielii ei, al părului ei, toată acea căldură şi tandreţe care o reprezentau pe ea. Femeia !
Fără să-mi dau seama la început, îi mîngîiam părul, braţele, pieptul, şoldurile.
— Knut, mă alinta ea. Knut, bietul meu. băieţel... Din compasiune, dintr-o disponibilitate senzitivă care în cele din urmă î«i cere drepturile, dintr-o afecţiune care era, poate, mai mult afecţiunea unei mame faţă de un copil răzgîiat ce se simte rău şi are nevoie de consolare, din toate aceste motive, cred eu, mi-a cedat în seara aceea, dînd uitării o promisiune sfîntă căreia îi fusese credincioasă timp de patrusprezece ani. După aceea a plîns şi a fost rîndul meu s-o consolez. N-a fost însă o noapte pătimaşă de dragoste. *Ar fi putut* să fie aşa, dacă... Da, dacă şi ea, ca şi mine, am fi fost, poate, *alţii.*
Dar ceea ce am căutat eu la ea în acea seară — asta aveam s-o înţeleg bine abia după aceea — au fost uitarea, căldura, siguranţa, un liman. Şi, ceea ce i-am oferit eu, apoi, cînd fusese rîndul ei să aibă nevoie de consolare, a fost acelaşi lucru. Pînă la urmă a adormit în braţele mele.
Cînd, noaptea tîrziu, îmi croiam drum prin viscol, reuşind să găsesc, în cele din urmă, un taxi care să mă ducă acasă, mă mai liniştisem într-o oarecare[1] măsură, însă numai pentru moment. Sentimentul meu faţă de Vera avea, după cîte-mi puteam da seama, două componente : recunoştinţă şi respect. Făcuse pentru mine un sacrificiu şi mă ajutase să scap dintr-un vîrtej care ar fi putut să mă tîrască cine ştie unde. Acasă am găsit-o pe Anna dormind. Ceea ce mi se pare mie însumi ciudat cînd mă gîndesc, e că m-am culcat şi eu şi am adormit paşnic alături de ea. Dar a doua zi nu mai eram chiar atît de liniştit. Mă apuca scîrba de fiecare dată cînd mă gîndeam la individul acela. Totuşi nu mai era ca în ajun. În

primul rînd pentru că şi eu... Mă rog, ceea ce făcusem eu era cu totul altceva, ceva diferit de flirtul Annei. în privinţa aceasta, nimic de zis ; cu toate astea, de necontestat era că şi eu săvîrşisem anumite fapte care nu prea suportau lumina zilei ; în orice caz, nu lumina publicităţii.

Printre ultimele cuvinte spuse de Vera, la plecare, fuseseră şi acestea :

— Să nu spui nici unei fiinţe vii, nici ţie să nu ţi-o destăinui. Dacă s-ar afla, cred că mi s-ar trage moartea ! (şi adăugase imediat) : O, nu pentru că n-ai fi destul de bun pentru mine ; dar pentru că... ei bine, cred că mă-nţelegi.

Şi am înţeles-o.

— Şi cred că mai înţelegi de asemenea, a completat, că asta nu trebuie să se mai repete. *Niciodată.*

Am înţeles şi acest lucru.

— Din nefericire..., a şoptit tot ea.

Interdicţia de a mă trăda vreodată fie chiar printr-un singur cuvînt sau printr-un gest fusese cît se poate de categorică şi o înţelesesem atît de bine, porunca se încastrase în mine atît de adînc, încît după aceea am încercat, pe cît mi-a fost în putinţă, ca nici măcar să nu mă gîndesc la cele petrecute între noi. Le-am eliminat din amintirea mea ! Le-am expulzat din conştiinţă !

Numai că asta a fost, pînă la un punct, posibil doar în primele zile. După aceea a mers din ce în ce mai greu, deoarece strania legătură dintre noi a continuat şi, în ce mă priveşte, a început să capete forme noi ; ajungînd să mă obsedeze ca un coşmar şi ameninţînd să devină idee fixă.

A continuat, bineînţeles. Într-o dimineaţă, la două zile după seara aceea, m-a sunat Vera. Mi-a mulţumit pentru florile pe care i le trimisesem, şi a adăugat că, dacă aveam timp, puteam să vin la ea, în aceeaşi seară, ca s-o mai consolez puţin, cum numea ea asta, fiindcă se simţea cam răvăşită şi dezolată ! Parcurgînd cei cîţiva paşi de la tramvai pînă la ea acasă, luptîndu-mă cu nămeţii şi cu viscolul care urla într-una, mă simţeam aidoma unui adolescent la prima lui întîlnire.

Mi-era un pic teamă şi eram departe de a fi fericit. Avusesem intenţia să încerc a reclădi ceea ce fusese distrus între Anna şi mine, să reclădesc încet şi prudent, dar, oricum, cit mai repede posibil. Cele întîmplate între Vera şi mine constituiau un lucru pe care îl înţelesesem aşa cum îmi spusese chiar ea că trebuie înţeles, o dată şi-atît. Acum însă îmi dădui brusc seama că viitorul nu-l prevăzusem. Mă aştepta în hol, în spatele uşii întredeschise. Şi astfel...
în afară de faptul că acum nu mai traversam nici o criză, totul s-a desfăşurat aproape în întregime ca la o premieră, doar că, de data aceasta, am început prin a o consola eu pe ea; dar una o trage după sine pe cealaltă.
Era tandră, devotată şi matern-afectuoasă. Dar s-o înflăcărez n-am reuşit, aşa că şi această a doua oară
— deja a doua oară — am avut senzaţia unei mici înfrîngeri.
Şi a mers tot aşa. îmi telefona din cînd în cînd ia birou, cam de două ori pe săptămînă. De fiecare dată, însă, era mai curînd mai rău decit mai bine.
într-adevăr era drăgăstoasă şi caldă, mi se abandona cu totul, îmi era recunoscătoare pentru că îi îndulceam, cum spunea ea, singurătatea. Şi se simţea mulţumită că nu există decît un om — unul singur — care să ştie despre ea cît de slabă e şi cîtă nevoie are de sprijin şi de consolare. Dar rugul cel mare care să ne mistuie pentru ca după aceea, renăscuţi din noi ca pasărea Phoenix, să ne luăm iarăşi zborul, rugul acesta nu s-a aprins niciodată. Scînteia, flacăra care trebuia să-l aprindă, nu s-a produs. Flacăra care ardea în mine era alta decît aştepta ea sau decît i-ar fi fost pe măsură.
— Şi era ciudat. Pentru că în momentele preliminare, cînd amîndoi ştiam că inevitabilul se apropie, cînd ea se ridica şi intra în dormitor, parcă invitîndu-măîn cazul cînd nu ne aflam chiar acolo —• în clipa în care începea să se dezbrace încet, şi fiecare din gesturile ei domoale şi lascive era atît de încărcat de erotism, da, atît de îmbibat de ceea ce în sinea mea numeam vraja

amorului, încît mi se înmuiau genunchii, mă gîndeam : „De data asta, gata !"
Dar nu. O dată ajuns momentul paroxistic, îmi dădeam seama că, prin nu ştiu ce fenomen bizar, ea era absentă.
După aceea îi vorbeam, evident, despre asta. Doar eram, amîndoi, oameni în toată firea. Recunoştea ea singură că nu înţelege nimic. Dar această recunoaştere nu dezlega enigma şi nici nu mă ajuta. Dimpotrivă.
Relua, în diferite forme, una şi aceeaşi frază pe care, de mult ce o auzisem, ajunsesem să o învăţ pe de rost r — E răzbunarea aventurii aceleia măreţe. Ispăşirea... Mi-e interzis, acum, să mai trăiesc ceva asemănător. Sau, ceea ce era şi mai dureros pentru mine : •— Tu ai putea să mă faci să uit totul, o clipă ! Dar cînd ajungem la — ei bine, cînd ajungem la fond, atunci am senzaţia — iartă-mă, Knut, ştiu că-ţi este greu să auzi ce spun acum — dar atunci am senzaţia că el se află chiar aici, în cameră. Şi atunci se termină totul.
Fatale cuvinte. După aceea mi se întîmpla — bineînţeles nu totdeauna, dar din cînd în cînd, şi chiar destul de des, ca tocmai în clipa în care totul trebuia să se reducă numai la ea şi la mine şi să ne simţim numai pe noi existînd, se întîmpla să am o senzaţie stranie în ceafă ; era ca şi cînd cineva mi-ar fi şoptit că el se află într-un ungher, în spatele meu, şi se uită la noi.
Dar despre aceasta nu i-am vorbit niciodată ; lucrurile stăteau destul de prost şi aşa.
După aceea, cînd îmi şoptea : „Acum trebuie să pleci !" şi mă sculam ascultător, cu sentimentul ultimei înfrîngeri, pregătindu-mă să mă întorc acasă, singur şi prost dispus, i se întîmpla, totuşi, să se însufleţească din nou. Redevenea înflăcărată şi primejdioasă, aţîţă- toare, seducătoare, atrăgătoare, o adevărată preoteasă a amorului care-mi şoptea fără cuvinte : „Nu pleca ! Rămîi la mine ! Fii al meu !"
„Aha ! mă gîndeam atunci. Acum este voie. înseamnă că a plecat el şi că ea a redevenit *ea.*" Ştiam însă din amara experienţă de pînă atunci că voia într-adevăr să plec.

Pe măsură ce zilele şi săptămînile treceau, îmi dădeam seama, din ce în ce mai limpede, că intrasem într-un cerc de magie neagră din interiorul căruia nu întrezăream nici o portiţă de scăpare.
Fusese un bun vraci, pentru mine, în prima seară. Dar acum leacul amenința să fie mai rău decît boala. Şi, oare, nu astfel se prezentau, de atîta vreme, lucrurile ? Această fiinţă misterioasă şi de neînvins care se numea Vera, trecutul ei, prezentul ei, strania putere pe care o avea trecutul asupra prezentului său, toate acestea mă împresurau ca un zid de netrecut, îmi închideau drumul de întoarcere spre Anna, îmi otrăveau perfid legăturile cu prietenul meu mort, îmi transformau, încet-încet, zilele în chin, iar nopţile într-un şir de vise rele.
Dacă aş fi fost plămădit altfel decît sînt, aş fi putut ieşi probabil fără prea mari dureri din acest impas. I-aş fi putut spune :
— Vera dragă, îţi mulţumesc pentru tot. N-am să te uit niciodată. Dar, dintr-un motiv pe care nu-l pot pătrunde, se vede că nu sîntem făcuţi unul pentru altul. Nu-i nimic de făcut în această privinţă. Rămîi cu bine, deci.
Şi astfel aş fi putut să-mi văd de ale mele, fluierînd un crîmpei de cîntec vesel. Ca prietenul meu Sander... Ceva îmi spunea însă că prietenul meu Sander n-ai fi ajuns niciodată într-o asemenea situaţie. Iar dacă ar fi ajuns, ar fi rezolvat-o repede. Pentru că exista aici un amănunt nelalocul lui, o eroare pe care el ar fi descoperit-o.
Era, da, un lucru care nu se potrivea. Iar certitudinea, sau aproape certitudinea în legătură cu aceasta, plus faptul că eram aşa cum eram, făceau să nu pot da îndărăt. Decît să abandonez partida, preferam să mă umilesc, să intru în pămînt.
E drept că exista în mine şi o latură mai cuminte, mai raţională, un alt eu aflat deasupra sau alături de acela care se încăpăţîna în această luptă absurdă cu strigoi şi cu umbre. Iar acest alt eu îi spunea celuilalt, adică mie :

— Zici că dacă ai abandona totul şi ţi-ai vedea de treabă, ar echivala cu o înfrîngere pe care n-ai putea-o îndura. Dar îţi închipui oare că poţi să te salvezi numai cu ajutorul recunoştinţei şi al respectului ? Ia apuc-o o dată de ceafă şi zgîlţîi-o bine, ca să simtă
— în felul acesta poate e-o să se gîndească şi la altceva, în clipele cu pricina, decît la sfînta ei amintire de-acum paisprezece ani !
Uşor de zis. Dar consideraţia şi respectul faţă de suprema-i hotărîre pe care o respectase cu sfinţenie atît de vitejeşte şi atît de mult timp — pînă în seara în care o făcusem să uite de ea — respectul acesta era mereu prezent, se ridica între noi ca un perete de sticlă prin care nu puteam să pătrund. Iar dacă l-aş fi spart, aş fi spart totul.
Desigur, mai încercasem eu. Ameninţasem, fusesem violent. Dar tot ea se arătase mai tare, mai tare tocmai din cauza slăbiciunii sale. Plîngea în braţele mele şi spunea:
— Nu mă judeca aşa de aspru. Dacă ai şti ce nefericită sînt !...
Şi, cu căpşorul plecat pe umărul meu :
— De ce nu ai răbdare ? Nu înţelegi că mie îmi este mult mai greu decît ţie ? Of, Doamne, cît aş dori să fiu liberă, cît aş dori să te pot face fericit !
Dar în toiul acestor mărturisiri, aveam din cînd în cînd senzaţia fugară, că, în secret, îşi rîde de mine. O uram ? O iubeam ? Naivă întrebare...

Apoi am plecat de acasă.
Aveam mai multe motive pentru asta. Din ce în ce mai des, lipseam prea mult timp seara, situaţie care nu putea dura prea mult. Dar motivul cel mai important era, desigur, acela că, în prostia şi încăpăţînarea mea, voiam să încerc a rezolva un conflict interior cu ajutorul unei acţiuni exterioare.
Cu mutarea aceea am reuşit doar să-i fac rău Annei. Bine nu mi-am făcut nici mie, nici altcuiva. Ln început Anna s-a speriat de-a binelea ; nu puteam să nu observ asta. În zilele următoare, a încercat timidă, nesigură, şi

dibuind, să se apropie din nou de mine. Dar întrucît situaţia mea devenise atît de încurcată, nu puteam să-i spun mare lucru, cel mult că trebuie să mai lăsăm să treacă timpul şi să aşteptăm să mai crească iarba. Într-un fel, era pentru amîndoi o uşurare că viscolul continua să bîntuie. în fiecare dimineaţă trebuia să pierd cîteva ore cu rînitul zăpezii, pentru ca după aceea să mă întorc în casă istovit. De regulă, aduceam de la birou o parte din lucrările pe care le puteam rezolva acasă, şi asta îmi cerea, pe măsură ce zilele treceau, eforturi din ce în ce mai mari ca să mă pot concentra. Anna, care era o fire mulţumită de sine, de loc reflexivă şi înclinată spre dezbateri interioare, considera că era mai înţelept să mă lase un timp în apele mele. Ea îşi găsea o consolare în copii.
Dar când am plecat brusc de acasă, a simţit că-i fuge pă- mîntul de sub picioare.
îmi venea să urlu şi să-mi dau cu pumnii în cap văzînd ce durere îi pricinuiam. Dar nici eu nu mă prezentam prea bine. Cînd i-am spus că traversez o criză care în nici un caz nu avea vreo legătură directă cu conflictul dintre noi, aveam probabil, o asemenea mină, încît m-a crezut cu adevărat, cel puţin în clipa aceea. Dar dacă îmi închipuisem cumva — şi cred că-mi închipuisem — că plecarea mea de acasă avea s-o impresioneze pe Vera şi s-o facă să înţeleagă că, pentru mine, aceasta devenise o chestiune vitală, am avut timp, după aceea, să mă conving că avusesem dreptate să gîndească astfel, dar într-un alt mod, o altă dreptate de cum nădăjduisem. Vera a rămas înlemnită. I se părea că părăsirea domiciliului de către mine era o lipsă de consideraţie faţă de... *ea !* Lumea putea avea bănuieli, putea să înceapă a scorni tot felul de poveşti. Mi-au trebuit mai multe seri ca s-o liniştesc şi cînd, în cele din urmă, am reuşit s-o calmez cît de cît, am constatat că, în cel mai bun caz, mă aflam în acelaşi loc din care plecasem.
Şi pentru a nouăzeci şi noua oară, ba nu, pentru a nouă sute nouăzeci şi noua oară, eram nevoit să-mi pun acea întrebare inutilă :

— Ce oare avea Sven şi eu nu am ?

În cele de pînă acum am încercat să pun pe hîrtie unele din gîndurile cu care, în seara de 8 aprilie, mă întorceam de la Vera. Dar sînt sigur că ideile nu mi s-au înlănţuit în mod ordonat şi logic, aşa cum, poate, am lăsat impresia. Cu alte cuvinte, sînt convins că le-am redactat mai mult ca un jurist care încearcă să elucideze o cauză, decît ca un artist, aşa cum ar fi trebuit să fiu pentru a putea exprima în mod sugestiv tot acel joc alternant de gînduri, idei neaşteptate şi devieri sufleteşti care, îmi dădeam seama, că dospeau în mine atunci cînd mi se întîmpla să surprind privirea mirată a cîte unui trecător — fiindcă mi-e teamă că, din cînd în cînd, vorbeam de unul singur pe stradă. Cu toate acestea, e cert că tot ce am aşternut pe hîrtie mai sus, mi-a trecut, într-un fel sau altul, prin minte în timp ce mă întorceam acasă. Cea mai mare parte constituia simple licăriri fugare care m-au făcut, în cîteva rînduri, să bombănesc de ruşine neputincioasă sau de ciudă.
— Sabia ! am strigat o dată cu ochii spre cer, amintindu-mi de nişte cuvinte rostite odată de Sander în legătură cu moartea împărătesei Messalina.
Ţin minte că, apropiindu-mă de pensiune, mă gîndeam :
— Amestecul ăsta de respect, admiraţie şi ură nu e o bună licoare de dragoste. Mai devreme sau mai tîr- ziu, n-o să mai fii bun de nimic, aşa cum se cere. Şi atunci n-o să-ţi mai rămînă decît să te împaci cu soarta !
Se lăsase îngheţul, aşa cum am spus. Un strat subţire de gheaţă se formase deasupra micilor băltoace de apă de pe stradă.
Simţeam un soi de bucurie sinistră călcând şi sfărîmînd, în drumul meu spre casă, sute de asemenea ochiuri de gheaţă. Dar o soluţie pentru mine tot n-am găsit.
Ziua de vineri 9 aprilie, a fost ca şi celelalte. De mult nu mai era obiceiul a face din această zi o aniversare deosebită. în ce mă priveşte, data respectivă nu prezenta importanţă decît prin aceea că trebuia să-i te-

lefonez lui Sander că nu am de gînd să iau parte la excursia proiectată.
Stăteam aşadar în birou şi lucram. Atunci se întîmplă un lucru datorită căruia ziua avea să fie, totuşi, un pic mai aparte. Secretara intră surîzînd şi mă anunţă că tînărul Kare Arneberg doreşte să stea de vorbă cu mine.
Evident, Vera Bang se îngrijise ca băiatul să se numească Arneberg. Kâre intră nerăbdător şi vesel.
Avusese oarecare incertitudini în legătură cu excursia sa de Paşti, din pricina unui caz de boală în familia care locuia în cabana unde proiectaseră să se ducă. Dar astăzi totul se aranjase şi obţinuse o oră liberă pentru a veni să-mi vorbească despre asta.
Asigurîndu-l că era drăguţ din partea lui, mă gîndeam că lucrul acesta putea, în fond, să mi-l comunice tot atît de bine şi la telefon.
El se apropie şi mă privi drept în faţă. Avea în ochi o strălucire pe care deocamdată nu mi-o putui explica. Vorbindu-mi, vocea îi era scăzută, discretă : era limpede că avea să-mi împărtăşească ceva care să rămînă un secret exclusiv al nostru, al amîndurora. — E încîntătoare mama, nu-i aşa ? spuse el. Simţii ca o lovitură între ochi. Din fericire sînt obişnuit cu surprizele şi nu cred că mimica mea să mă fi trădat prea mult.
Abia acum mi-am putut tălmăci expresia pe care i-o surprinsesem în privire : un ochi la gaura cheii, o dată, de mai multe ori. Curiozitate avidă, în plus, dorinţă arzătoare şi vis firesc de adolescent.
— Toată lumea este de părere că maică-ta e încîntătoare, răspunsei. Vocea îmi era, cred eu, cît se poate de calmă.
În privire i s-a stins ceva.
îmi dădeam seama că trebuia să scurtez cît mai mult această conversaţie.
Scosei portmoneul şi-i dădui cincizeci de coroane. Erau din partea lui Sander şi a mea, îi explicai. Cîte douăzeci şi cinci de la fiecare. Dacă voia să ţină seamă de un sfat bun, trebuia să cheltuiască cinci din ele ca să

cumpere un trandafir dintr-o florărie şi să-l trimită mamei sale, un trandafir frumos, cu lujerul lung, era, într-un anumit fel, mai distins chiar decît un buchet întreg, pe lingă că era şi mai ieftin. Kâre avea să fie în curînd un cavaler în toată puterea cuvîntului şi era bine să cunoască astfel de lucruri. Din rest putea să-şi cumpere ceva pentru el. Trebuia să se grăbească însă, dacă voia să facă toate astea în puţinul timp liber de care mai dispunea.

Sări în sus de bucurie, redevenind dintr-o dată un băieţel de numai doisprezece-treisprezece ani. Ştia el ce să cumpere, zise. Un cuţit de vînătoare He- palong Cassidy cu centură, aşa cum văzuse într-o vitrină ; costa 42 de coroane. Şi-şi luă tălpăşiţa.

De îndată ce-l văzui plecat, mă reaşezai în fotoliu şi-l chemai pe Sander la telefon, anunţîndu-l că aveam să merg şi eu în excursie.

— Am ştiut asta tot timpul ! spuse el.

Răspunsei pur şi simplu că se dovedea, astfel, mult mai deştept ca mine.

Abia după ce pusei receptorul la loc mă întrebai :

— În fond pentru ce ?

Dar ştiam pentru ce.

Voiam să bat în retragere, acesta era primul motiv şi cel mai puţin însemnat. Să mă retrag, nu însă ca să părăsesc cîmpul de bătaie, ci pentru a porni la atac dintr-o altă direcţie.

Dar mai exista un motiv, al doilea, motivul esenţial, cel care dospise tot timpul în sinea mea, ca în aşteptare.

Sander proiectase excursia din multe motive, dar în special dintr-o speranţă vagă că ar putea dovedi că Sven nu rostise niciodată frazele emfatice, care i se atribuiau.

Dar în cazul acesta, cred că eu aveam motive cel puţin de zece ori mai puternice să ard de nerăbdarea de a dovedi fie că le rostise, fie că nu. Dintr-un anumit punct de vedere, una din aceste două posibilităţi era la fel de convenabilă ca şi cealaltă.

Punctul de plecare îmi era favorabil. Cel ce doarme pe podea nu poate cădea din pat. N-aveam decît de cîştigat.
Pentru că, una din două : Sven pronunţase cu adevărat acele maxime, şi atunci înseamnă că era cu totul alt om decît acela pe care-l cunoscusem şi în care avusesem atîta încredere. În atare caz, dacă o cucerise pe Vera cu asemenea mijloace, n-avea decît să şi-o păstreze în vecii vecilor. Nu ţineam să mă angajez într-o astfel de concurenţă.
Sau poate că nu le rostise ; în această ipoteză Vera s-ar fi dovedit o mistificatoare de care trebuia, în sfîrşit, să mă simt o dată şi o dată eliberat, tămăduit.
Nimeni nu ştia mai bine decît mine cît de dificil era, dacă nu chiar imposibil, să procuri o astfel de dovadă indirectă, căci de ceva mai mult nici nu putea fi vorba. Totuşi, şi cea mai slabă şi neînsemnată probă merita osteneala de a o căuta, iar doi oameni puteau neîndoios, să vadă şi să audă mai mult decît unul. Da. Văzusem dintr-o dată, parcă printr-o spărtură într-un cer înnorat, că cea mai de căpetenie dorinţă a mea era să ies la liman.
„Încîntătoare... N-are decît ! Tragică... Treaba ei ! Tragică, magică, misterioasă, ademenitoare ca o sirenă din antichitate, o priveşte. Problema e să scap de ea !

"Să scap însă, subliniez, în condiţiile de mine stabilite.
— Ehei, Anna ! mă gîndeam. Prostuţa mea Anna ! Prostuţa mea dulce şi cuminte !...
Dar de ce oare nu acceptasem din capul locului excursia ? Cine ştie ?
Să nu fi fost destul de convins ?
Convins, de cine ? De mine însumi sau de ceilalţi ?
Mi-adusei aminte de o poveste auzită cîndva. Un băietan de la ţară intră într-o casă, cu o treabă oarecare. Cînd îşi termină treaba, ai casei tocmai se aşază la masă. ll întreabă dacă nu vrea să guste şi el ceva. „Mulţumesc, nu." Flăcăiaşul mîncase înainte de a pleca de acasă, aşa că ai casei încep să se ospăteze singuri. Atunci celălalt începe să se smiorcăie :
— Acasă la mine nu mă lasă pînă nu mănînc.
Flăcăiaşul ăla de la ţară eram, bineînţeles, eu. Iar Kâre era cel care mă invita la masă. Totul mergea de minune.

Dar ceva îmi şoptea, în mine, că există, totuşi, pe undeva, o nepotrivire.ll

UN CURCUBEU DE ACUM PAISPREZECE AN

Ipe urme vechi

URMA CA ŞOFERUL SĂ NE IA PE LA ZECF

în dimineaţa de Florii. Sander ne convocase telefonic pentru ora nouă, spre a avea timp să ne facem în linişte bagajul. Mai apoi se răzgîndise şi sunase din nou, rugîndu-ne să venim încă de la opt şi jumătate, aşa încît puteam lua şi gustarea împreună.
Isprăvirăm mai întîi cu împachetatul, îndeletnicire în cursul căreia ne mai şi ciondănirăm cu Anton Mobraten — de aici încolo i se va spune doar Anton — care ţinea morţiş că se încarce el cu lucrurile cele mai grele.
În sfîrşit pe la nouă şi un sfert eram gata şi ne aşezam la masă pentru dejunul pascal pregătit de Berit.
Eram singuri în bucătărie. Berit se învîrtea pe lîngă noi, cu zîmbetul ei drăgălaş. Arne plecase într-o excursie, în ajun, împreună cu Kâre şi cu doi colegi, însoţiţi de părinţii unuia dintre aceştia, proprietari ai unei cabane de lîngă Geile, cabană unde era plănuit să poposească cu toţii. Gunvor, care nu avea decît şapte ani, îşi luase gustarea în pat, fiind Duminica Floriilor, după care, pentru acelaşi motiv, fusese lăsată să mai doarmă.
Prin ferestre se strecura o lumină palidă. Afară era cam rece. Soarele licărea slab. — Să vă povestesc cîte ceva despre şofer, începu Sander. Aprinserăm cîte o ţigară, căci mai aveam
mn sfert de ceas înaintea noastră. Totodată, adăugă el, aş vrea să vă dezvălui şi substratul chestiunii. Substratul acesta se numeşte Gundersen, armatorul.
De la bun început însă, vă rog să nu vă speriaţi de şofer. E cam prea distins pentru un şofer de meserie. Dar aşa îl vrea Gundersen. Il cunoaşte careva din voi pe Gundersen ? Nu prea cred. Ei bine, e ceea ce se poate numi o personalitate.
în ce mă priveşte îl cunosc destul de bine — mi-a fost pacient pe cînd eram medic interimar la spitalul din... ei, dar n-are nici o importanţă locul. De atunci a căpătat încredere în mine, iar eu, în ultimele trei luni, m-am ocupat de el şi l-am făcut, cum se spune, ca nou.

La prima vedere, nu e nimic de capul lui. Nu ştiu cum se face, dar nu e haină care să stea ca lumea pe el. Oricît şi le-ar coase la cel mai bun croitor din Londra, după cîteva zile hainele lui arată ca şi cînd ar fi de furat sau ca şi cum ar dormi îmbrăcat cu ele. Şi-şi dă seama. Aşa că, din pricina asta, se găteşte cu alte podoabe. Să-i vedeţi corăbiile. Să-i vedeţi vila de lîngă ţărm, la Tjome. Să-i vedeţi soţia, cînd e înzorzonată din cap pînă-n picioare. Numai că podoabele pe care o sileşte să şi le pună pe ea, o grămadă de inele, broşe, perle, cercei, brăţări şi diademe, nu sînt veritabile. înzorzonată astfel, să mă ia dracu, nu arată ca prinţesa de pe muntele de sticlă, ci ca muntele, în felul acesta, el se împodobeşte cu *ea.* Apoi se mai împodobeşte cu două amante • — una aici, în Oslo, alta la Goteborg. Deşi se poate întîmpla să mai aibă şi altele, doar există destule oraşe şi în străinătate. Să nu credeţi că bîrfesc, din contră, Gundersen ţine ca toate astea să fie ştiute — doar e bărbat, ce dracu', iar 56 de ani nu e cine ştie ce vîrstă ! Soţia sa cunoaşte situaţia, dar o primeşte cu un calm imperturbabil. „Dacă Johannes găseşte vreo plăcere în asta, să-i fie de bine ! Cît despre mine, m-am potolit de mult", spune ea

.Şi cred că Johannes se comportă la fel, în ce o priveşte.
Lucru ciudat, e cam zgîrcit cu amantele. Nici vorbă de bijuterii ca ale neveste-si. Cred că e puţin sentimental, şi se gîndeşte că, dacă va avea de suferit din cauza lor, cel puţin să se ştie iubit pentru el însuşi, în consecinţă îşi schimbă amantele destul de des. Dar vă daţi seama, presupun, că această variaţie nu-i mare lucru pentru un căpitan de cursă lungă ca Johannes al meu. Are cum să-şi procure mereu altele noi. E sarcina agentului său de schimb.
Automobilul şi şoferul constituie cel de-al patrulea lucru cu care îi place să se împăuneze. Tablouri ?... Ba bine că nu. Are şi tablouri. Colecţionează norvegieni, clasici, romantici. în definitiv —- îşi face el socoteala — dacă-i moda să ai tablouri — şi ştiu că aşa e — atunci de ce să nu cumpăr ceva care-mi pare şi mie frumos ?
Cît despre maşină şi şofer, acestea reprezintă la el, ca să zic aşa, plastica *modernă.* O să vedeţi de ce. Dacă, din cele povestite pînă acuma, aţi tras cumva concluzia că Gundersen e un nătărău caraghios, v-aş ruga să mai reflectaţi puţin. Aflaţi că, în realitate, e unul din oamenii cei mai cu cap pe care i-am întîlnit. Tot ce v-am înşirat pînă acum nu constituie decît — sînt cuvintele lui — „cheltuieli de reprezentare şi publicitate".
Ei dar uite că s-a făcut zece fără cinci. E timpul s-o luăm din loc. Duceţi-vă jos. Vin şi eu îndată, numai să-mi iau rămas bun de la Berit şi de la fetiţă. Anton şi cu mine coborîrăm.
Nu găsisem de cuviinţă să mă amestec în pălăvrăgeala lui Sander. Întîmplător îl cunoşteam şi eu pe Gundersen. Era omul cel mai generos şi mai îndrăzneţ cu care avusesem de-a face în activitatea ilegală din timpul ocupaţiei.
După reclama făcută şoferului, mă aşteptam aproape la orice. Aceasta, însă, depăşea orice închipuire, aşa cum şedea lîngă Cadillacul de un albastru-închis strălucitor, în poziţie de drepţi,

parcă dîndu-ne onorul. îmi sugera ceva, şi nu-mi dădeam seama ce. Un erou din- tr-un film balcanic ? Un general tînăr din America Latină ? Nu. Ştiam acum : în uniforma lui neagră, zvelt şi exagerat de elegant, semăna cu un ofiţer fascist cuceritor de inimi, din aşa-zisa epocă de glorie a lui Mussolini, mai înainte ca acesta să-şi fi încercat eroii in războiu. Avea ceva tipic italienesc în toată înfăţişarea, pielea măslinie, părul lucios şi pomădat, privirea severă accentuată de ochii de culoarea cafelei — leit ministrul de externe Ciano. Iată cine avea să ne conducă.
Se numea Markussen şi crescuse într-o mică localitate din Nittedal, după cum ne-a relatat mai tîrziu Sander.
Era de o politeţe care friza insolenţa, şi ne vorbea în- tr-o elegantă limbă academică.
Era însă un şofer excelent. Bucata de drum parcursă în ziua aceea pînă la poalele primului munte, ar fi luat trei ore şi jumătate într-un tempo normal şi susţinut; lui i-au trebuit numai două ore şi jumătate, şi cu toate astea n-am avut senzaţia de viteză. Automobilul cel mare îl asculta ca o făptură vie şi zbura ca un vis.
— Maşina are şi cîteva instalaţii suplimentare, spuse Sander. Două aparate de radio : unul la noi şi altul la şofer. Hai să ascultăm concertul de dimineaţă !
Dar îl închise numaidecît.
— Iar cornetul ăsta acustic îl pot folosi cînd vreau să •dau ordine şoferului. N-am decît să învîrt butonul.
Nu-l învîrti însă ; n-avea nici o dispoziţie de dat.
— Cu Markussen ne-am înţeles, ne lămuri el mai departe ; a primit totul în scris, pentru mai multă siguranţă. Joi dimineaţa am stat vreo două ore într-un birou de voiaj, am trasat pe hartă ruta, am luat informaţii despre hotelurile şi pensiunile mai convenabile. După aceea funcţionarul a dat telefoane vreo oră sau două, aşa că totul e aranjat.

Norocul nostru e că în zilele de Paşti lumea nu prea ia cu asalt hotelurile de prin coclauri. Chiar eu am calculat cîte zile şi ore ne sînt necesare ca să trecem peste primul, peste al doilea şi al treilea munte, iar Markussen are lista tuturor punctelor pe la care trebuie să treacă. După socotelile mele, am putea face escapada asta într-o săptămînă. Am mai prevăzut, în plus, o zi pentru înapoiere şi alta pentru cine ştie ce întîmplare neprevăzută.

Pe tine, i se adresă el lui Anton, te vom lăsa la gară miercuri dimineaţa. Te aşteaptă soţia şi copiii. Mai departe, după cîte ştiu, ai avut grijă să-ţi aranjezi singur un mijloc de locomoţie.

— Perfect, făcu Anton.

Apoi, uitîndu-se cu un vădit şi nedisimulat dezgust la frizura pomădată şi lucioasă a şoferului, rosti :

— Mi-l amintesc eu pe individul ăsta. Pe la sfîrşitul ocupaţiei, era şoferul unui general neamţ. Pun mîna în foc că el e. Generalul a fost odată pe la noi, era, pare-mi-se, prin "44, ca să ia nişte schiuri. Se-nţelege că toată fabrica şedea sluj în faţa lui.

în timpul acesta eu îl examinam pe şofer. La cuvintele lui Anton, capul brun şi lucios îi fu scuturat de un fior. Nu, nu mi se păruse. Automobilul vră uşor spre dreapta. Pentru mai multă siguranţă, privi spre butonul tubului acustic ; era pe *closed*, iar între noi şi domnul Markussen se afla geamul dublu, izolator de zgomot. Deci, tot părere fusese.

— Crezi ? se miră Sander.

Nici el, nici Anton nu remarcaseră tresărirea aceea, dacă într-adevăr tresărire fusese. Să fie, oare, aşa ? Mi se pare ciudat. Cred că te-nşeli, totuşi. îl cunosc eu pe Gundersen. Nu zic că ar fi cine ştie ce circumspect, dar cînd e vorba să-şi aleagă un şofer particular, nici cel mai bun şofer nu e destul de bun. Poate să aleagă şi să trieze cît pofteşte — îţi dai seama că postul e foarte solicitat — şi n-ar alege

închis.

niciodată un om care să nu aibă cazierul în cea mai perfectă ordine. Se prea poate să fi fost silit la această alegere. De Markussen, vreau să spun. S-au mai văzut cazuri.
— Asta cam aşa e, consimţi Anton. Şi apoi, după atîţia ani nici nu putea avea o certitudine. De altfel, întregi tot el, vîrsta corespunde.
Tăcere.
— Ce nu-mi place la fantele ăsta, reluă Anton, e că pare a-i conveni de minune slujba.
Mă gîndeam că, dacă era într-adevăr de făcut o prostie o şi făcusem. Spusei după aceea, ca pentru a mai turna şi eu o picătură de gaz pe foc.
— Nu-mi prea vine mie să cred că, în limuzina asta magnifică, plăcile izolate sînt chiar în perfectă stare.
Sander îmi aruncă o privire consternată şi rămase pe gînduri.
Cîteva momente mai tîrziu soseam la destinaţie şi ne scoteam lucrurile din maşină. Timp de-o zi sau două aveam să ne folosim de schiuri.
La despărţire, şoferul îl blagoslovi pe Anton cu o uitătură care nu era cîtuşi de puţin amabilă. Bănuielile mele cu privire la geamurile izolatoare crescură. Aşteptarăm pînă ce maşina dispăru la o cotitură a drumului, apoi ne puserăm schiurile şi ne luarăm raniţele la spinare.
Nu ne încărcasem decît cu strictul necesar : alimente pentru două-trei zile ; speram să ne mai aprovizionăm pe drum. Cu toate acestea, rucsacul mi se părea greu, aşa că binecuvîntai în gînd excursiile făcute primăvara, cînd căutam singurătatea. Fuseseră un bun antrenament.
— E interesant ce ne-ai spus în legătură cu geamurile izolate, mi se adresă deodată Sander. Adevărul este că sînt unele lucruri care mi-au dat şi mie de gîndit. Într-o zi căutam în maşina asta ceva, nu mai ţin minte ce, un lucru pe care nu izbuteam să-l găsesc, şi cînd colo, am găsit, în schimb, un lucru pe care nu-l căutam : un fel de aparat instalat

sub scaunul şoferului. Părea să fie un fel de magnetofon, dar unul mic de tot, cum nu mai văzusem. Dar atunci nu mi-am prea bătut capul cu chestia asta. Acum însă, cînd se va ivi ocazia, ar fi cazul să mai aruncăm cîte o privire prin maşină.
începurăm să urcăm. Sander mergea în frunte, urmat de Anton. Eu preferasem să fiu încheietor. Era o adevărată plăcere să-l vezi pe Anton schiind. De altminteri, înainte de război cucerise o sumedenie de medalii în concursurile de la Holmenkollen ; îi reţinusem numele. Ce minunat luneca pe schiuri, ce ţinută falnică avea ! Eram bucuros că nu va trebui să ne luăm la întrecere.
Şi Sander era un schior remarcabil. Nu ca Anton, dar în situaţiile dificile — mai bun decît mine. îmi dădui seama de asta curînd. Schiasem şi eu, destul, primăvara, dar mai mult meditasem pe schiuri... însuşi Sander îmi spusese de curînd : „Cînd te-apucă reflecţiile, ai face mai bine să te opreşti..."
După o oră, porţiunea de urcuş cea mai grea era gata. Pădurea se mai rărise. încă o oră, şi aveam să zărim, pe culme, asemenea unui castel fermecat, silueta hotelului.
Ici şi colo se afla cîte o cabană ; pe alocuri, chiar cîte un pîlc de cabane. Exista şi un drum carosabil care se vedea că fusese folosit de curînd.
Pe coşurile cabanelor ieşea fum — se sărbătorea noul Paşte păgîn al adoratorilor soarelui. Şoseaua pentru automobile, cea mare, urca pe celălalt versant. Nu aveam să trecem pe acolo nici măcar la coborîre ; ruta noastră era alta. Trei ore — şi ne aflam în faţa hotelului. Şiruri de automobile, lungi rînduri de skiuri. — Haideţi în sala comună, propuse Sander. (Şi îmi explică un lucru pe care de altfel îl ştiam.) Hotelul e amenajat după model austriac, cred eu : un fel de braserie, aşa că lumea de la cabanele din împrejurimi poate pierde vremea aici dacă-i convine. Cît e ceasul?

Era trei şi jumătate. Tocmai răstimpul dintre dejun şi prînz. Dar şuncă, ouă şi alte gustări speram să găsim, totuşi. Şi am găsit.

Pe cînd ne aşteptam mîncarea, şi apoi în timp ce mîn- cam, şi după aceea iar, în timp ce ne fumam ţigările,auzii acele cuvinte care, în zilele următoare aveau să devină un veritabil refren : „Mai ţii minte ?" Anton lui Sander, Sander lui Anton...

De duminică dimineaţa şi pînă miercuri după-amiază străbăturăm prima jumătate a itinerarului. Mica noastră trupă avusese nevoie, în 1940, de şase zile pentru a străbate aceeaşi distanţă. Acum cîştigam timp mergînd de-a lungul văilor, de la un munte la altul. Automobilul scurta şi el distanţele, chiar dacă de cîteva ori îl lă- sarăm să ne aştepte, în timp ce noi ne abăteam spre locurile cunoscute — de Sander şi de Anton cunoscute, evident.
Dar şi escaladele peste munţi erau făcute mult mai repede decît în 1940. Sander, care luase ca bază timpul folosit de ei atunci, redusese cît putuse de mult timpul de parcurs atribuit şoferului. Nouă, în schimlb, ne acordase prea mult. Pe vremea războiului ei umbla- seră îndeosebi noaptea şi avuseseră de tras sănii grele construite din skiuri, aşa că nu se putuseră deplasa prea repede. Acum ni se întîmplă ca, în cursul dimineţii de luni, ca şi miercuri la prînz, să aşteptăm cîteva ore maşina, pe marginea drumului. Cea mai mare parte a zilei de marţi, dimpreună cu noaptea spre miercuri o petrecurăm pe „cel de-al doilea munte" cum numeau ei culmea. În total, străbătuseră, atunci, patru paragini muntoase pînă să ajungă pe poziţie.
Prima şi a treia noapte folosirăm saci de dormit. Noaptea spre joi dormirăm în paturi bune, la hotel, lucru destul de plăcut. Dar şi să stai în pădure pe cetină de brad, în jurul focului la care fierbea cafeaua, să spo- rovăieşti într-una despre lucruri mai mult sau mai puţin importante, iar după aceea să te vîri în sacul de dormit, în timp ce prin copaci, deasupra ta, susură un vînticel de noapte — nici asta nu era mi se pare mie, de lepădat.

Pe la miezul nopţii, în sacii de dormit se făcea prea cald, aşa că trebuia să ne sculăm să ne mai răcorim. Altminteri ne simţeam minunat.

După răstimpul de aşteptare petrecut luni, i-am fi putut fixa şoferului alt orar. Dar n-am făcut-o, pentru că s-a dovedit că tocmai astfel de ceasuri de aşteptare erau binevenite atît pentru Sander cit şi pentru Anton şi, bineînţeles, şi pentru mine. La fiecare popas se auzeau iarăşi cuvintele : *Ţi-aduci aminte...* În cursul acestor zile l-am cunoscut pe Anton ca şi cînd mi-aş fi petrecut alături de el ani de-a rîndul; l-am cunoscut din nou, şi mai bine, pe Sander, dar parcă nici n-ar fi trecut patrusprezece ani de cînd fusesem laolaltă ; îmi trecuse toată supărarea pe el; nu ştiu cum, dar se risipise.

Sander era acela care spunea mai mult : *îţi aminteşti.* Anton era mai tăcut, iar atunci cînd începea să vorbească despre ceva, spunea, alternativ, cînd *îţi aminteşti,* cînd *îţi mai aduci aminte.* Cunoştea foarte bine amîndouă graiurile. În mod obişnuit vorbea ca la Oslo

— lucrase şi la Oslo aproape douăzeci de ani — dar uneori, mai ales cînd se însufleţea şi îşi dădea drumul la vorbă, se întorcea la dialectul său din Romerik, din anii copilăriei.

în general însă, Sander era acela care vorbea mai mult. Anton tăcea şi asculta, doar aproba din cap din cînd în cînd, mai arunca şi el cîte o vorbă, zîmbea în răstimpuri sau protesta mai mult prin gesturi la exagerările ori la concluziile pripite şi îndrăzneţe ale lui Sander. Arareori intervenea şi el :

— Aş, oamenii de la ferma aia nu erau chiar *aşa* de răi... Sau : Acum mi se pare că o cam umfli şi tu, Sander!

Se întîmpla cîteodată ca, în timpul unei discuţii în legătură cu un amănunt oarecare, Sander să aducă vorba despre sine şi să spună : „Cine zice că-s născociri ? E adevărul adevărat. în orice caz, devine absolut adevărat dacă afirm eu !"

Dădea însă îndărăt atunci cînd Anton intervenea la timp şi—1 corecta referitor la locuri, date, replici care fuseseră rostite şi alte lucruri de felul acesta. Pentru că Anton era acela care-şi aducea aminte mai bine, bizuindu-se doar pe propria-i ţinere de minte.
Asta se vedea, bunăoară, cînd se ivea un dezacord între ei în privinţa drumului. Atunci Sander trebuia să scoată harta şi busola, să măsoare, să calculeze, să se gîndească. Anton îşi amintea el singur, de fiecare dată, exact.
Lucrul era, în fond, curios, deoarece, vorbind despre marşul din 1940, Anton o făcea întotdeauna pe un ton sobru, obiectiv, ca şi cînd expediţiile acelea peste patru munţi şi cinci văi ar fi fost lucrul cel mai firesc şi mai banal din lume. Asta se întîmpla de cîte ori ne opream undeva şi începeau, dacă pot spune astfel, să-şi execute duetele. Sander simţea un fel de nevoie de a romantiza sau, în orice caz, de a dramatiza evocările. Atunci faţa osoasă şi fermă a lui Anton se destindea într-un zîmbet de uimire — dar şi de admiraţie — pentru faptul că un om poate vorbi atîta despre nişte lucruri aşa de neînsemnate. Cînd Sander era bine dispus şi avea, incontestabil, şi mai multă vervă, Anton, în contrast cu el, se ţinea prevăzător cu picioarele pe pă- mînt ca un adevărat om al muntelui şi al pădurii.
Cît despre mine, nu luam parte la aceste discuţii decît întrebînd şi eu, cîte ceva, din cînd în cînd. Ceea ce mă interesa în mod cu totul deosebit, un lucru pe care măcar în parte trebuia să-l scot şi să-l aflu de la ei, era tot ce se referea la activitatea şi starea de spirit din detaşamentul acela care se predase fără luptă — detaşamentul din care, după cum se ştie, fugiseră, constituind grupul de rezistenţă din munţi. Pentru că, orice s-ar spune, amintirile referitoare la asta nu erau prea plăcute, spre deosebire de acelea din perioada următoare fugii lor.

Puţin cîte puţin aflai de la ei o serie de detalii cu ajutorul cărora să-mi pot forma o imagine cît de cît mai exactă.

Detaşamentul cantona pe un poligon de exerciţii — un cîmp, cum îi spunea Anton. Cîmpul se afla la poalele unui sat, faţă în faţă cu acesta. Fusese plănuit ca, în caz de război, garnizoana şi trupele mobilizate aici să apere satul; prin aşezarea lui, cîmpul de instrucţie se preta unei astfel de scheme defensive. De pe poziţiile anume construite puteau fi ţinute sub foc de mitralieră amîndouă drumurile care duceau prin vale, spre sat. În spatele satului se întindeau pădurea şi munţii, iar din această parte inamicul nu se putea ivi. Dar tocmai această poziţie excelentă — sau, dacă vreţi, tocmai satul apărat de această poziţie excelentă avea să constituie, în parte, cauza dezastrului. Pe cîmpul de instrucţie cantonau vreo mie două sute de oameni. Terminaseră aplicaţiile de iarnă şi trecuseră la ceea ce ofiţerii numeau ultimul retuş. După aceea urma să fie lăsaţi la vatră ; dar a venit ziua de 9 aprilie. Au fost mobilizate noi efective — tineri din sat, şi de prin împrejurimi ; unii primiseră ordine de mobilizare, alţii nu. Cîţiva schiori care-şi luaseră vacanţa de Paşti după sărbători — căci Paştele căzuse foarte timpuriu — au coborît din munţi şi s-au înrolat voluntari. Unul din ei era chiar Anton. Era necăsătorit, preferase să lucreze de Paşti, la fabrica de skiuri, şi să-şi ia o săptămînă de vacanţă după aceea. Tocmai îşi terminase vacanţa şi cobora din munţi, cînd l-a apucat ziua de 9 aprilie în sat. S-a înrolat numaidecît. în total se prezentaseră vreo opt-nouă sute de inşi, aşa că efectivul detaşamentului ajunsese la peste două mii.
Sven a sosit pe data de nouă, iar Sander a doua zi. Detaşamentul dispunea de tot felul de arme (în afară de tunuri antiaeriene) precum şi de mari cantităţi de

muniţii, îmbrăcăminte şi alimente. în schimb era criză de ofiţeri — printre cei opt sute de voluntari nu era aproape nici unul, iar dintre cei existenţi — cîţiva locuiau chiar în sat — unii îşi iroseau mai tot timpul evacuîndu-şi pe etape nevestele şi copiii. O astfel de stare de lucruri nu era de natură a contribui, cum se spune, la ridicarea moralului trupei. Pe deasupra mai răbufni, tocmai în aceste circumstanţe dificile, şi un conflict mai vechi între doi colonei. Era vorba de o chestiune de ordin pur practic care se transformase într-o chestiune de prestigiu, apoi într-una de morală şi pînă la urmă în tot felul de chestiuni. La originea diferendului era întrebarea care din doi are dreptul de-a folosi primul un anume automobil militar, pentru evacuarea familiei, bineînţeles. Chestiunea se încurcase în aşa măsură, încît cei doi colonei au rechiziţionat în cele din urmă, în scopul evacuării, fiecare cîte o maşină, iar automobilul cu pricina a fost preluat de un maior, care n-a făcut nici el altceva decît să-şi evacueze şi iar să-şi evacueze prea frumoasa-i soţie, împreună cu cele două fetiţe drăgălaşe.
Generalul, care în ziua de opt aprilie plecase la Oslo, la Cercul Militar — unde participa şi regele ■— era vorba de o conferinţă despre nişte dineuri istorice — generalul, deci, nu s-a mai întors la detaşament decît în ziua de 12 (şi el îşi avea familia lîngă Oslo, şi bineînţeles că trebuise s-o evacueze). Între timp se mai petrecuse şi altceva : Quisling luase cuvîntul la radio, avertizînd că ofiţerii norvegieni care continuă să lupte vor fi trataţi drept criminali, iar soldaţii drept complici. La sfîrşitul discursului, unul dintre colonei, cel mai în vîrstă, s-a ridicat liniştit de pe scaun, a intrat calm în camera sa şi, o jumătate de oră după aceea, a apărut îmbrăcat civil. Ce era în capul celuilalt nu putea şti nimeni, dar cert este că din moment ce unul se îmbrăcase civil, celălalt avea

să-şi păstreze uniforma. Era imposibil ca această stare de spirit să nu se transmită şi asupra unora dintre ofiţerii mai tineri, iar de la aceştia mai departe, la soldaţi. Era, de asemenea, posibil să fi fost vorba de vreo influenţă reciprocă în sensul că anumite stări sufleteşti din rîndurile soldaţilor să înrîurească asupra ofiţerilor, fie tineri, fie mai vîrstnici, întrucît moralul trupei, în special în sînul celor o mie două sute de la început, nu era prea bun. Lîn- ceziseră acolo săptămîni şi chiar luni de-a rîndul, în- dopîndu-se cu inepţii şi trăncăneli cazone ; unde mai pui că în chiar ziua cînd aproape terminaseră instrucţia şi aşteptau să se întoarcă acasă;, gata *războiul !*

Mai era, totuşi, şi cîte ceva care avea un efect

— da, care în general a avut un efect mai încurajator.

în dimineaţa de 11 aprilie au apărut deasupra văii trei bombardiere germane, îndreptîndu-se spre cîmpul de exerciţii. Zburau relativ jos, nu prea repede, şi ar fi putut fi o ţintă minunată pentru nişte tunuri antiaeriene. Ştiau, probabil, că nu există pe aici nici o astfel de baterie.

Mitralierele au deschis, totuşi, focul împotriva avioanelor, care au răspuns şi ele, dar nici un bombardier n-a fost nimerit. Avionul din mijloc a lansat o bombă care a căzut pe o sală de mese şi a incendiat-o ; în acelaşi timp însă a început să iasă fum şi din coada avionului. O mitralieră norvegiană trebuie să fi atins, în cele din urmă, ceva inflamabil.

N-au mai fost aruncate şi alte bombe. Celelalte două avioane şi-au încadrat camaradul rănit, şi au făcut cale întoarsă, dispărînd în josul văii, cel rănit zbura mai jos decît celelalte. în timpul acesta sala de mese ardea vîrtos, iar o vacă tăiată, care la apariţia avioanelor tocmai fusese cărată înăuntru, răspîndea peste întregul cîmp un miros ispititor, de carne friptă. După trei ore cele două avioane s-au întors (ce se în- tîmplase cu al treilea, n-au putut afla

niciodată) şi de data aceasta au bombardat serios, cîte patru bombe fiecare. Trei barăci — două dormitoare şi un depozit -— au fost incendiate, cea mai mare parte din uniforme şi din celelalte efecte, au putut fi salvate.

— Şi uite aşa, în ziua aceea am stat pe burtă, în noroi, povestea Sander. Ne-am murdărit al dracului, dar în general se poate spune -— nu era nici o îndoială în privinţa asta — că bombardamentul acela a avut pentru noi un efect încurajator. Credeam cu toată tăria că doborîsem şi noi unul din avioane, căci părea grav avariat atunci cînd a dispărut în josul văii, lăsînd dîre de fum negru în urma lui. Dar ceea ce era şi mai important, scăpasem ca prin minune fără morţi şi răniţi. Nici măcar unu.
În următoarele două-trei zile nu s-a mai intimplat nimic, sau aproape nimic, iar moralul trupei a scăzut din nou. Disciplina era slabă, oamenii murmurau, cei aflaţi aici de mai mult timp cereau să se întoarcă acasă. La ce-ar folosi să rămînă pe poziţie ? Nici nu se ştia sigur dacă este sau nu război.
Detaşamentul nu avea nici o legătură cu cartierul general sau cu guvernul; dar oamenii care ni se alăturară în zilele de 12 şi 13 — căci într-adevăr mai veniră, cîţiva din ei chiar de la Oslo, oamenii aceştia relatau că guvernul şi comandamentul suprem se aflau în munţi, într-o localitate de lîngă Elverum. În orice caz părăsiseră oraşul Hamar. Circulau, de asemenea, zvonuri despre o ciocnire care avusese loc cam între Hamar şi Elverum. în ziua de 10 aprilie Oslo fusese în panică : o ameninţare că oraşul va fi bombardat şi făcut praf, sau cam aşa ceva — jumătate din populaţia oraşului se refugiase prin sate şi prin pădurile din munţi, şi, dacă nu se întorsese, cu siguranţă că încă se mai afla în dispersare.
E oare război ? se întrebau soldaţii. Pentru moment era de ajuns să le aminteşti de bombardarea cantonamentului şi despre propaganda desfăşurată

de Quisling la radio. Dar ei erau şi rămîneau în continuare morocă- noşi şi îndărătnici, ţinînd morţiş să se întoarcă acasă. O ciocnire cu nemţii ar fi fost de natură, poate, să schimbe starea de spirit, ar fi putut să-i înfurie, probabil ; dar aşa ceva nu s-a întîmplat. Nu s-a întîmplat niciodată.
Şi zvonurile zumzăiau.
Atît ofiţerii cît şi soldaţii ştiau că nemţii ocupaseră posturile de radio încă de la 9 aprilie. Dar era oare adevărat ceea ce se spunea la radio ?
Ascultau în fiecare zi propaganda dusă de nemţi şi de Quisling. Primeau în fiecare zi ziare. Ziare scrise în mare parte cu reticenţă. În privinţa aceasta nu exista nici un dubiu. Şi totuşi...
Era o situaţie absoluţ nouă ; oamenii nu învăţaseră încă să asculte cu un auz versat şi să citească printre rîn- duri, ori să tragă concluzii din ceea ce se spunea şi, mai ales, din ceea ce nu se spunea.
Mai tîrziu au învăţat, şi încă foarte bine. Se cunoaşte cazul acelui ostaş norvegian care a spus, cînd nemţii au anunţat ocuparea Kievului : „N-au ocupat nici un Kiev, l-am văzut eu, cu ochii mei, pe hartă !" Dar în aprilie 1940, era cu totul altfel. Norvegia trăise în pace timp de 126 de ani.
Zvonurile se înteţeau de la o zi la alta, atît la popota ofiţerilor, cît şi printre soldaţi. Cincizeci de zvonuri, o sută de zvonuri pe zi. Regele, trecînd peste voinţa guvernului, încheiase un pact cu Quisling. Regele şi guvernul se aflau în Suedia. Flota engleză debarcase trupe lîngă Narvik. Trei crucişătoare germane fuseseră scufundate dincolo de Kristiansand. Regele fusese luat prizonier de nemţi, dar aceştia păstrau secretul, în speranţa unei colaborări. Flota engleză se concentrase în interiorul fiordului Trondheim şi bombardase portul cu acelaşi nume. Divizia norvegiană din 0stfold, numărînd trei mii de oameni, cea mai puternică şi mai bine dotată divizie pe care o aveam, era în marş spre Oslo.

O zi după aceea s-a comunicat însă, prin radio, că întreaga divizie intrase în marş în Suedia, şi că se lăsase internată acolo.
în aceste cîteva zile se mai făcuseră cîteva exerciţii de tragere, cîteva patrule motorizate fuseseră trimise prin împrejurimi, dar asta nu era suficient pentru a da cu adevărat oamenilor ceva de făcut. Şi timpul trecea.

— într-una din recunoaşterile astea am fost şi eu cu Anton, povestea Sander. Comanda o avea Sven. Nu mă pot lăuda că am făcut mare scofală. Eram opt oameni şi aveam cu noi o mitralieră. Ajunsesem la vreo milă în josul văii, cînd s-a auzit duduit de motoare. Ne-am trîntit în şanţ cu mitraliera în bătaie. Erau nemţi, tot în recunoaştere şi ei : trei motociclete cu ataş şi şase oameni cu o armă automată. Au trecut pe drum, chiar pe lîngă noi, cel mult douăzeci de metri mai la vale de locul în care ne aflam ; mergeau cu viteză, dar constituiau o ţintă ideală. Sven a tras o rafală după ei, dar o secundă prea tîrziu. I-am văzut accelerând. Un moment după aceea au apărut din nou, goneau la vale, dar pe alt traseu, pe un teren situat la două sute de metri mai jos. De data asta Sven a tras la timp, dar n-a nimerit. Nemţii n-au răspuns. Luaseră, probabil, informaţiile pe care le căutau. Sven era furios pe el însuşi. I-am avut în vîrful cătării ! spunea el. Şi nu am nici o scuză pentru secunda pierdută. Degeaba îmi spui tu că a fost pentru prima oară, că pentru prima oară ţinteam în oameni, degeaba-mi vorbeşti de insuficientă pregătire de luptă. N-ai decît să spui ce pofteşti. Eu ştiu ce-a fost : mi-a fost frică !
— Acest eşec total, continuă Sander, a fost, fără doar şi poate, unul dintre motivele acelei hotărîri luată mai tîrziu de Sven, aceea de a porni la drum şi de a ajunge într-un loc unde se băteau norvegienii.
Unul dintre motive. Dar mai erau şi altele. Unul dintre acestea — şi cel mai important, poate — a fost vestea morţii lui Gunvor şi a fetiţei. N-a spus nimic.

Doar a plecat de lîngă noi şi s-a închis în cameră la el. A ieşit după vreo două ore. Era îngrozitor — am fi vrut să spunem cîte ceva, dar ce puteam spune ? A lămurit tot el repede, situaţia aceea grea. N-a zis decît atît :

— Cuvintele-s de prisos !

Apoi a început să se ocupe de una şi de alta, şi-a pus la punct mitraliera. Era în 13 ale lunii. Plecînd la reuniunea de la cercul militar, generalul îşi luase şi aghiotantul — un maior care era, în acelaşi timp, şi om de afaceri. Din cine ştie ce motiv, acesta nu s-a mai întors. Generalul nu ştia unde se află. Ofiţerii mai vechi îl regretau profund. De-ar fi măcar Halfdan aici ! spuneau ei. Dacă ar fi fost măcar Halfdan, totul ar fi mers altfel, evident. Se agăţau şi ei într-una de asta, că dacă măcar Halfdan... Dar acum, cînd nici măcar Halfdan...

Generalul, despre care nimeni nu vorbea, deşi, oricum, el se întorsese, era un om în vîrstă, liniştit, taciturn. În viaţa civilă exploata o fermă, în apropiere de Oslo, şi era un apicultor pasionat.

În timp ce-l aşteptau pe Halfdan, oftau după Halfdan şi nu vorbeau decît despre Halfdan, maiorul Ulvik, comandantul, se îndeletnicea cu evacuarea familiei. îşi închipuia, pesemne, că de fiecare dată cînd îşi evacuează soţia şi cele două fiice, le joacă nemţilor o farsă teribilă.

Patriot, Ulvik ! Autentic şi din principiu ! Cît despre Halfdan — acesta îi lua pe ofiţeri în excursie cu automobilul lui elegant, îi invita să-şi petreacă *week-end-ul* în vila lui de la ţară, îi trata regeşte şi se purta cu ei ca de la egal la egal, — el, milionarul, iar ei, nişte bieţi ofiţeraşi norvegieni prăpădiţi şi flămînzi, învăţaţi să întindă margarină pe pîine în zilele de sărbătoare, obişnuiţi să ştie că lumea zîmbeşte maliţios, bineînţeles dacă nu rîde chiar în hohote, de ei, fapt care se întîmpla cu regularitate cînd în jurnalele cinematografice apăreau imagini cu recruţi norvegieni şi exerciţii militare norvegiene. La

drept vorbind nu era nimic ciudat în aceste rîsete. Imediat după prezentarea unei parade naziste sau ruseşti, apăreau pe ecran, ostentativ, cîteva imagini luate, evident, cu vreunul din aparatele de filmat meşterite cu o sută de ani înainte de inventarea fotografiei. Se vedeau, coborînd dintr-un tren sau urcîndu-se într-o căruţă, bieţi recruţi norvegieni în uniforme din era glacială sau, în orice caz, dinainte de 1814, echipament găsit prin cine ştie ce fund de depozit, mîncat de molii. Cel mai prost era însă cu pantalonii, căci de regulă fiecare soldat primea pantalonii pe care în mod normal ar fi trebuit să-i capete camaradul de alături, aşa încît expresiile acestor „boboci" arătau de la o poştă că, dacă de bine, de rău, nu le căzuseră inimile în fundul nădragilor, gîndurile, în orice caz, acolo li se aflau

[1] Aluzie la expresia norvegiană *a-i cădea inima în pantaloni,* însemnînd *a fi mort de frică.*

— Ei bine, încheie Sander, pentru a găsi nişte specimene ca recruţii norvegieni, trebuie, de fapt, să-i cauţi în Armata Salvării, dar nici acolo nu i-ai fi găsit.

Era luni către prînz. Aşteptam şoferul. în timpul acestui răgaz îşi emise Sander sentinţele finale :

— Trebuie să mărturisesc că exista în asta un fel de justiţie imanentă, o justiţie nedreaptă şi aspră, să vezi un ofiţer norvegian care, după ce a răbdat de foame patruzeci de ani într-o carieră penibilă, îmbracă haina civilă tocmai în momentul în care speră să fie nevoie de el.

în ziua de 13, seara, se înapoie Halfdan. Dar întoarcerea lui era altfel decît se scontase.

Era în amurg. Un automobil mare şi lustruit, cu drapel parlamentar (automobilul lui Halfdan ! spuneau cei care se plimbaseră în el mai înainte) a virat în faţa poziţiilor norvegiene. Din el a coborît Halfdan împreună cu doi ofiţeri germani. Au remis un ultimatum : dacă detaşamentul nu se predă pînă a doua zi la ora opt, satul va fi bombardat pînă în temelii. Acestea zise, au salutat în poziţie de drepţi,

au înmînat documentul, au salutat din nou, s-au urcat în maşină, împreună cu Halfdan, şi au plecat. În seara aceea nu s-a mai vorbit de altceva. A doua zi, la ora unu, a fost convocată o întrunire a ofiţerilor. Dar întrucît nu fuseseră convocaţi decît ofiţerii în vîrstă, cei mai tineri cam bănuiau despre ce poate fi vorba.

Ofiţerii mai tineri — prin urmare, majoritatea — voiau să se bată. Cei în vîrstă, dimpotrivă, considerau, după expresia lui Carol cel Mare, că mîna lor purtase prea multă vreme sabia. Acum voiau să semneze pentru pace.

Pe la ora trei, consfătuirea a luat o scurtă pauză. Se serviră sandvişuri şi cafea. Cîţiva tineri au putut în timpul acesta, să schimbe cîteva cuvinte cu unii din vîrstnicii care se ţineau, totuşi, mai băţoşi.

Majoritatea era, ferm, pentru capitulare.

Dar generalul ? N-avea oare generalul comanda ? Cum
de accepta să se subordoneze subalternilor ?

Iată că accepta. Generalul declarase că se va supune majorităţii.

Singura lui scuză ar fi că nu se putea bizui pe soldaţi. În cazul bombardării şi incendierii satului, ar fi urmat haosul.

— Sven a aflat despre asta pe la ora patru, continuă Sander. N-a mai aşteptat secunda fatală. A discutat imediat cu noi cinci, aceiaşi pe care-i luase atunci în recunoaştere, bineînţeles. Planul lui era simplu. Să confecţionăm o sanie din patru perechi de schiuri — asta putea s-o facă Anton. Să luăm mitraliera, arme, pistoale, atîta muniţie cîtă puteam încărca, să ne îmbrăcăm în civil (dar să avem uniformele în raniţe, împreună cu merindele necesare şi altele de felul acesta), să ne îngrijim să fim şterşi din controale şi apoi — înainte marş ! spre cel mai apropiat loc în care se desfăşurau acţiuni de luptă.

Toţi cinci am spus, fără şovăire, da ! Ar fi putut lua cu el de zece ori, poate chiar de cincizeci de ori mai mulţi; dar în cazul acesta nu s-ar fi acţionat în secret, s-ar fi creat impresia unei rebeliuni, nemţii ar fi aflat, avioanele lor ar fi urmărit un astfel de grup şi nici unul n-ar mai fi ajuns, probabil, să se alăture frontului.

S-au gîndit la un moment dat, să stea de vorbă şi cu alţi ofiţeri tineri şi să-i convingă să procedeze şi ei la fel. Dar după o matură chibzuire au renunţat. Plecau singuri. Ce aveau de gînd ceilalţi, treaba lor. Ca efectiv, socoteau ei, grupul era tocmai cît trebuia, în cazul cînd nemţii i-ar fi reperat din avion, puteau fi luaţi drept alpinişti.

Probabil însă că motivul cel mai important de a păstra secretul trebuie căutat în aceea că nu erau de loc siguri cu cine se putea sta de vorbă absolut deschis, într-adevăr, asta era situaţia.

Nu că ar fi bănuit pe careva din camarazi de trădare (cîţiva din ei erau, totuşi, trădători, după cum s-a dovedit mai tîrziu). Dar ce s-ar fi întîmplat dacă vreunul dintre ei, dintr-o înţelegere greşită a sentimentului datoriei, s-ar fi dus să raporteze unui superior ? Cu toate acestea, în pofida precauţiilor luate, lucrurile ar fi putut lesne ieşi prost.

Patrula lui Sven, patrulă care mai avusese această componenţă, număra opt oameni. Unul era acum bolnav. Dar şi şapte era un număr bun, socotea Sven. Pe vremuri fusese număr sacru.

Au rămşs totuşi şase, şi asta de la bun început. Al şaptelea, un vlăjgan de la ţară, puternic şi îndrăzneţ, a spus *nu.* Fusese *all right* atîta vreme cît era vorba de un detaşament regulat, în cadrele armatei. Atunci îşi făcea datoria, cum spunea el. Dar acum... aşa... nu ! îi era frică. Era, după părerea lui, ceva ilegal, pesemne un fel de piraterie.

Vlăjganul s-a dus la unul din ceilalţi ofiţeri, un locotenent pe numele său Halversen, şi l-a rugat, vorba

lui, să-i povăţuiască şi el. Şi locotenentul Halversen a venit.
Nu avuseseră prea mult a face cu el, dar îl ştiau de artilerisirfoarte bun. Tocmai se căzneau să înjghebeze sania de schiuri. Halversen a rîs de vlăjgan. Părerea lui era că planul e bun. Mulţi ar fi trebuit să facă la fel.
Mitraliera o iau ? în cazul acesta îi poate ajuta s-o împacheteze. A nu se uita că, pentru o treabă ca asta, trebuie un ambalaj special. Dacă mitraliera e nouă şi nefolosită, e nevoie s-o cureţe de vaselină înainte de a o monta.
Cîteva minute Sven şi Sander îl urmăriră cum se ocupă de mitralieră. Şi-au dat seama repede că era cel puţin tot atît de expert ca şi ei. Cineva de lîngă sanie îi strigă ; se duseră pînă acolo, unde zăboviră un timp.

— La înapoiere, mitraliera era împachetată ; locotenentul Halversen tocmai se ridica.Şi muniţie ? întrebă el. Cîte benzi credeţi că puteţi lua ?
Se sfătuiră puţin ; ar fi vrut, desigur, să ia cît mai multe, dar nici sania nu trebuia să fie prea grea. Căzură repede de acord. Omul se pricepea — în privinţa asta, nici o îndoială.
— Şi aici sînt piesele de rezervă ! spuse el la sfîrşit. Le-am împachetat separat. Uite şi un sac în care puteţi băga tot ce mai trebuie. Legaţi-l bine de jur împrejur cu o frînghie şi o să arate ca un porc tăiat sau cam aşa ceva.
Se făcuse aproape opt. Rumoare pe întreg cîmpul. Consiliul ofiţeresc se terminase şi, după cîte aflaseră, capitularea fusese adoptată. Se intenţiona a se ascunde asta, soldaţilor, pînă în ultima clipă, pentru a se păstra calmul şi ordinea, cum spunea colonelul civil (care, de data aceasta, îşi pusese netam-nesam uniforma). Dar astfel de lucruri nu pot fi ascunse ; ofiţerii dădeau zor să-şi facă bagajele, ordonanţele alergau de colo-colo şi, într-o atare situaţie, ceea ce ştie unul, ştiu şi zece, apoi o sută, şi încă unu...

Agitaţia asta le convenea de minune lui Sven şi grupului său. Pe o astfel de zarvă şi de zăpăceală, îrt tot acest talmeş-balmeş de gînduri şi sentimente, nimeni nu le mai dădea atenţie. Mai erau cîteva minute pînă la opt, cînd porniră la drum, liniştit, pe tăcute. Cîmpul de instrucţie rămînea în urmă. Urcau în munţi.1940 — peste primul munte

i IM? DE VREO TREI ORE DRUMUL FU extrem de greu. Vremea era mohorîtă, zăpada muiată, povîrnişul abrupt, iar sania grea nu înainta de loc

repede. Dar încet-încet, urcară, totuşi, o bună bucată de drum.
La căderea întunericului începură să caute un loc în care să se poată odihni cîteva ore. Mergînd mai departe astfel, n-ar fi fost exclus să se rătăcească.
La o cotitură a drumului dădură peste cîteva case, unele din ele destul de măricele. Dintr-una se prelingea o dîră de lumină printre pervazul ferestrei şi perdele — ţăranii nu se prea îngrijeau de camuflaj, încă nu se obişnuiseră cu aşa ceva. Se gîndiră că ar putea bate la uşă pentru a cere informaţii ; dar mai întîi se îngrijiră să ascundă sania.
Se auzi un tîrşîit înăuntru — cineva se apropia numai în ciorapi — apoi o voce groasă şi răguşită : „Care eşti acolo ?"
Sven, care se afla în faţă, spuse cine e. li explică celui dinăuntru şi ceea ce dorea : împreună cu cîţiva inşi, avea de traversat muntele. Se lăsase întunericul şi nu se putea merge mai departe. N-avea cumva un locşor în care să se odihnească vreo cîteva ceasuri ?
Cheia se răsuci în broască, se întredeschise uşa, şi un om vînjos cu părul cărunt, îi cîntări din ochi, bănuitor. Cum Sven îi inspirase, probabil, încredere, ţăranul deschise mai bine uşa şi întrebă, deşi cam morocănos :
— Aha ! Şi cîţi sînteţi ?
Aflînd şi asta, mai mormăi o dată, apoi vorbi ceva mai prietenos :
— Du-i colo în bucătărie.
încuie uşa la loc în urma lor, continuînd să bombăne : „E bine să încui. De la o vreme încoace umblă pe aici fel de fel de oameni".
Intrară într-o bucătărie mare, luminată. Aparatul de radio era deschis. Ceasul arăta puţin peste zece şi jumătate.
— Staţi jos, spuse omul. Apoi se întoarse spre nevastă-sa : Cred că trebuie să scoţi ceva de mîncare.
Oamenii ăştia au mers o bucată zdravănă de drum.

Fără o vorbă, femeia începu să pună pe masă pîine, unt, cîrnaţi, brînză, lapte.
Părea să fie o casă înstărită.
Gospodarul începu să-şi descoasă musafirii. Auzind că detaşamentul de pe cimpul din vale se predase, spuse doar atît :
— Da, am bănuit eu asta de la bun început. Nădăjduiesc însă că n-o să ţină mult războiul ăsta.
La radio se transmitea muzică de Wagner.
— Unde mai pui că te scoate din sărite şi muzica asta ! făcu supărat ţăranul. Muzică clasică, cică — de dimineaţă pînă seara. Să-mi mai zică şi ei, colo, din clarinet. Aia, da ! Aia cred şi eu că-i muzică ! Cel mai bine era cînd ne conduceam noi singuri ! Acu... Acu, un' te-ntorci, numai harababură.
Apoi, văzînd că terminasem de mîncat, urmă :
— Hm ! Cred că loc de dormit o să fie, că argatul a spălat putina. Un puturos. Socotea că sîntem prea aproape de cîmpul de instrucţie.
Camera argaţilor era, aşadar, goală. Avea vreo două- trei paturi. Să fie doar cu băgare de seamă cînd or aprinde focul
.Sven mulţumi pentru bunăvoinţă, adăugând că aveau să plece devreme, cu siguranţă mai înainte ca cineva de la fermă să se fi sculat. Aşa că, dacă-i este îngăduit să plătească pentru mîncare şi găzduire chiar acum...
Ţăranul mormăi că doar nu le dăduse cine ştie ce, ca să aibă pretenţie la plată. Pînă la sfîrşit luă însă o hîrtie de zece coroane.
Si Sander îşi încheie acest capitol al povestirii astfel :
— Cam asta-i tot despre ţăranul ăla. Ne-a cam amărît felul său de a privi lucrurile.
Anton interveni :
— Omul era destul de cumsecade, doar puţin cam nă- tîng. Războiul şi alte chestii de-astea erau prea grele pentru el; el voia să-i cînte din clarinet. Bătrîna era mai isteaţă, şi mai bună la suflet.

Porniră din nou la drum pe la trei, cînd tocmai începea să se lumineze de ziuă. Vremea continua să fie mohorîtă, cu nori joşi, dar asta era bine. Din loc în loc norii pluteau atît de jos, încît se prefăceau într-o negură care atingea vîrfurile copacilor ; iar asta le convenea. Pîrtia era însă lunecoasă — zăpadă căzută de curînd peste crusta de gheaţă — şi asta nu le mai convenea.

Ştiau că prin coclaurile acelea se află un hotel. **Sperau** să mai fie încă lume acolo. În cazul acesta **puteau,** probabil, să afle ceva mai amănunţit cum se **prezintă** situaţia dincolo de celălalt versant al muntelui. Un plan bine pus la punct nu aveau. Totul se petrecuse atît de repede în ajun, încît nu reuşiseră să **ia decît** o singură hotărîre — aceea de a continua să **se bată.** Abia acum li sc punea prima problemă de ordin **practic,** anume spre ce vale să se îndrepte şi cît **trebuie să** urce sau să coboare. Ştiri şi informaţii sigure **nu aveau** de loc. Pe cîmpul de exerciţii umblau numai **zvonuri** care se băteau cap în cap, iar **peste** asta **mai veneau şi** confuziile răspîndite, prin radio, de Quisling. -— La hotel nu aveam să aflăm mare lucru, **îşi con**tinuă Sander povestirea. A trebuit să găsim **singuri** ceea ce credeam noi că e soluţia cea mai bună — **şi** numai bunul Dumnezeu ştie dacă aceea era. De ne-am fi orientat puţin mai către vest, am fi putut da de nişte detaşamente norvegiene combatante ; alte grupuri răzleţe se şi uniseră cu ele. Dar detaşamentele astea s-au predat şi ele, atît de repede, încît abia am fi apucat să simţim mirosul prafului de puşcă. Deocamdată însă hotelul acela le era ţinta cea mai apropiată. Sperau să existe un aparat de radio bun. Forţele norvegiene trebuiei să fi avut şi ele, pe undeva, un post de emisie. Poate că un aparat bun, situat într-un loc favorabil, ar fi prins ceva ştiri.

¡Ninsese puţin în cursul nopţii, aşa că nu se aşteptaseră să găsească prea multe urme de skiuri. Erau totuşi cîteva, dar după semnele lăsate de beţe

puteau să observe că cei ce trecuseră pe acolo, oricine ar fi fost ei, merseseră la deal.
în timpul dimineţii vremea se mai limpezise. Se aflau la liziera pădurii. în depărtare se zărea hotelul. Apoi stratul de nori se lăsă iarăşi jos, dar apucaseră să-şi ia ca punct de reper un desiş de copaci care părea să se afle destul de aproape de hotel; desişul înainta pe platou, ca un promontoriu. Se îndreptară într-acolo, ţinînd pe lîngă marginea pădurii.
Se auziră, de două-trei ori, avioane germane, dar nu le văzură. Zburau pe deasupra platoului de nori. în cele din urmă ajunseră la desiş şi apucară spre dreapta, în direcţia în care credeau că se află hotelul, căci acum nu-l mai vedeau. Se lăsase din nou negură. Ajunseră totuşi acolo mulţumită lui Anton. Pe unul din coşuri ieşea fum. în curte se vedeau cîteva perechi de schiuri, dar nu multe.
îşi desfăcură schiurile, traseră sania înăuntru lîngă un perete de după colţ, şi se apropiară de uşă. Pentru orice eventualitate, aveau pistoalele' la îndemînă, în buzunare.
Ieşi un om. Deşi în civil, îl recunoscură îndată. Era maiorul Ulvik.
îl văzuseră pe cîmpul de exerciţii cu vreo trei ore înainte de a pleca. Luase şi el parte la adunarea ofiţerilor. Se vede că pornise la drum mai înaintea lor, înnoptase cu însoţitorii săi, pe undeva, mai pe sus şi astfel ajunsese la hotel pe drumul drept. Sven şi cu ai săi pierduseră urmele de schiuri cînd au început să urmeze liziera pădurii.
Ulvik, care îi cunoştea pe Sven şi pe Sander, rămase niţeluş încurcat. *Niţeluş* era cam puţin spus, de altfel. Dar încurcătura nu dură decît o clipă ; înţelesese, evident, că ne aflam cu toţii în aceeaşi barcă.
— Aici nu puteţi rămîne ! spuse el destul de hotărît, după ce mai întîi salutase. (Va să zică voi eraţi... şi aşa mai departe...)

Nu intenţionaseră să rămînă acolo. Dar le vorbise atît de apăsat, cu obişnuitul său ton de comandă, încît Sander întrebă :
— Şi de ce nu ?
Ulvik era, evident, pe punctul de a răspunde şi mai ferm : „Fii la locul dumitale, locotenente", sau ceva asemănător. Se reţinu însă. îşi aminti, desigur, că era în civil şi că, în această situaţie, se recomanda puţină politeţe !
Ii lămuri că ultimii oaspeţi plecaseră de cîteva zile. Proprietarii — prieteni ai lui — plecaseră şi ei, în cursul zilei, împreună cu ultimii oameni de serviciu. El şi însoţitorii lui sosiseră dis-de-dimineaţă, după ce merseseră toată noaptea (aşadar folosiseră lanterne pe un platou deschis, în timp de război şi cu avioane germane care îi puteau descoperi în orice moment). Dar întrucît el era prieten cu hotelierul şi întrucît el însuşi avea să coboare ceva mai tîrziu, li se îngăduise, lui şi celorlalţi, să rămînă acolo şi să se odihnească. El răspundea acum de hotel, care trebuia să fie închis şi zăvorit. De altfel totul era în ordine, aşa că...
Sven spuse pe un ton cît se poate de liniştit că nu vede ce complicaţii s-ar crea dacă ar intra, împreună cu băieţii lui, să ia o mică gustare.
Maiorul rămase cam deconcertat. Apoi răspunse că, aşa cum le mai spusese, personalul de serviciu plecase. Cu toate acestea întîmplarea făcuse că tocmai şezu- **seră la** masă, el şi prietenii săi — o gustare rece, în bucătărie. Masa încă mai era întinsă şi mîncare se **găsea, din** destul, pentru şase inşi. El putea să le acorde trei sferturi de oră pentru masă şi după aceea încă **un** sfert pentru spălatul veselei şi pentru curăţenie. **Peste o** oră trebuie să închidă, să tragă zăvoarele şi **să** pornească la drum.
Aici se ajunsese cu tratativele, cînd se auzi un fîşîit **de** schiuri care se apropia, iar de după colţ apăru un **tînăr în** civil şi cu rucsac. Inginerul Hoit de la uzina electrică din valea de dincolo, se prezentă el. Stătuse **într-o** cabană împreună cu cîţiva prieteni, şi

se îmbol**năvise,** o simplă răceală, totuşi răceala ăsta îl făcuse **să** piardă cîteva zile. Prietenii lui porniseră spre... **(numi** cîmpul de instrucţie). Avusese de gînd să coboare **şi** el **într**-acolo, numai că auzise la radio despre capitulare.
Ca şi ceilalţi, se interesă dacă nu era rost de ceva mîncare la hotel.
Maiorul încercă să-şi repete tirada, însă Sven i-o reteză scurt :
— Dacă e de mîncare pentru şase, o să ajungă, cred, şi pentru şapte.
Sven, Sander şi ceilalţi cinci intrară în bucătăria spaţioasă. Gustările reci erau fără cusur. Maiorul şi însoţitorii săi tocmai terminaseră de mîncat. Pe plită aburea o cafetieră grozavă cu cafea fierbinte. Prin uşile întredeschise se auzeau, probabil din salonul cu şemineu, glasuri; erau şi femei acolo. Un miros de ţigări ajungea pînă în bucătărie.
în timpul mesei îl puseră şi pe inginer la curent cu situaţia. Acesta spuse doar atît :
— Cred că există pe-aici lucruri de-alea care se cheamă ferestre, nu-i aşa ?
Ieşi apoi, împreună cu Sander, să dea o raită printr-una din încăperile de lîngă bucătărie (în direcţia **opusă** locului de unde se auzeau vocile). Acolo crăpară **o** fereastră şi măsurară distanţa pînă la zăpadă : nici **o** greutate.
După masă — curăţenia era făcută, vasele spălate, resturile de alimente puse la loc sigur, în raniţe — intră maiorul. Dădu satisfăcut din cap, văzînd ce ordine era. După aceea îşi privi ceasul.
— Aşadar, domnii
mei... îl urmară afară.
Acum se arătară şi prietenii săi — un bărbat şi două doamne. Bărbatul, un anume Svenneby, fusese — ca şi Sven, ca şi Sander — tot locotenent şi tot pe acelaşi cîmp de exerciţii. în viaţa civilă era reprezentantul unei firme şi locuia la Oslo. Parcă învîrtea nişte afaceri cu unele case de comerţ

germane. Cele două doamne erau, de asemenea, cunoscute — una soţia locotenentului, deci a reprezentantului comercial, care o evacuase în munţi, cealaltă sora ei ; amîndouă, îndrăzneţe şi sportive.
Locotenentul Svenneby nu era cîtuşi de puţin încurcat. El spuse :
— într-adevăr, aşa cum, desigur, v-a spus maiorul, am avut, cînd am văzut ce întorsătură iau lucrurile, grijă să fim şterşi din controale. De altfel nici nu mai putea fi vorba de controale în haosul ăla. Şi am venit încoace. în ce mă priveşte, n-am nici un interes să fiu internat într-un lagăr, cine ştie cît timp, ca prizonier de război. Am de gînd să mă întorc la Oslo. Mă aşteaptă biroul.
Tot Sven fu acela care vorbi.
— Aha, vrei să te apuci iar de afaceri ? Bineînţeles, se pot produce creşteri interesante de preţuri în tranzacţiile cu maşini, în caz că războiul va dura.
Locotenentul, adică reprezentantul comercial, răspunse sec :
— Războiul ăsta n-o să dureze chiar *aşa* de mult. în ceea ce ne priveşte pe noi, cred că s-a şi sfîrşit.
Sven replică :
— Atîta vreme cît au loc lupte în toate colţurile ţării, poate considera un ofiţer norvegian că războiul s-a încheiat ?
Svenneby nu-şi pierdu cumpătul. Se vedea bine că e construit dintr-un material mult mai rezistent decît deconcertatul maior Ulvik.
— După părerea mea, răspunse el calm, războiul acesta a fost o neînţelegere din prima clipă. La ce ne-am amesteca noi în jocul ăsta în care s-au angajat marile puteri ? Ascultaţi un sfat bun şi haideţi cu noi la Oslo, domnii mei.
Sven răspunse că ei nu aveau nimic de făcut la Oslo.
Svenneby îl gratulă cu un zîmbet prietenos, dar dispreţuitor, aşa cum se uită omul matur la un copil nerăbdător.
— Romantici ! zise el, simplu.

Erau numai la un metru unul de celălalt, discutau politicos, dar între ei se căsca o prăpastie. Maiorul interveni :
— Aş vrea să-i rog pe domni să privească în altă parte în timp ce încui.
îl ascultară cu toţii.
Sven spuse după aceea că ei ar vrea să se mai odihnească puţin lîngă peretele dinspre soare, măcar că nu era de loc soare.
Maiorul tuşi uşor; desigur socotea că s-ar cădea să spună cîteva cuvinte de bun rămas.
— Hm ! Cred că, dintr-un punct de vedere, e foarte regretabil că rezistenţa noastră a fost atît de scurtă.
— A fost fără speranţe din prima clipă ! îl întrerupse reprezentantul comercial.
— Hm ! într-adevăr. Permiteţi-mi, totuşi, să-mi exprim speranţa că ne vom revedea în — hm ! — în împrejurări mai fericite.
Apoi cei patru porniră la drum, maiorul spre locul în care îşi evacuase ultima dată soţia şi copiii, iar reprezentantul comercial Svenneby la vale, spre maşinile lui nemţeşti.

Ceilalţi şapte se îndreptară spre peretele unde presupuneau că e soare şi rămaseră acolo, în picioare, pînă cînd cei plecaţi dispărură. Apoi dădură ocol casei şi intrară înăuntru, pe fereastră

!Hotelul era confortabil. În alte împrejurări ai fi fost tentat să te instalezi într-însul pe mai multe zile. Ei nu -rămaseră decît vreo cîteva ore, timp necesar inginerului pentru a se pregăti în vederea drumului ce urma să fie făcut în cursul nopţii. înainte de a porni la drum peste platou, voia să se asigure, spunea el, că nu mai are febră. în ipoteza că mai era încă suferind, e uimitor, însă, cit de repede s-a putut înzdrăveni in cursul după-amiezii. Poate că asta s-a datorat unui lucru pe care...
Căci s-au petrecut cîteva lucruri.
Unul din oameni apăsă, întîmplător pe clanţa uşii exterioare. Se constată astfel că uşa nu era încuiată. Să le fi acordat, totuşi, maiorul cîteva ore de odihnă în fotoliile comode ale hotelului ?
înainte de această descoperire, Sander făcuse însă un lucru pe care, probabil, nu l-ar fi făcut dacă ar fi ştiut că maiorul lăsase uşa deschisă. Anume, găsise cheile de la subsol, dăduse o raită pe acolo şi îmbunătăţise simţitor proviziile de merinde pentru fiecare om. Dînd apoi peste o uşă la care nu se potrivea nici una din chei, meşteri uşurel broasca, nu era cine ştie ce complicată. Uşa dădea în pivniţa cu vinuri. Nu luă mare lucru. Doar trei sticle de cherry, care fură savurate, în comun, în salonul cu şemineu, şi patru sticle de rachiu pe care le repartiză în raniţe. Apoi închise la loc pivniţa. Nu că ar fi servit la ceva s-o lase încuiată ; destul de curînd aveau să treacă pe acolo altfel de oameni — imposibil să ştii din ce parte — iar ăştia n-aveau să se lase intimidaţi de ferestre închise şi uşi zăvorite.
Era foarte plăcut în salonul cu şemineu. înteţiră focul şi se întinseră comod în fotoliile moi. Se simţeau de două ori mai bine la gîndul că, poate, aveau să treacă săptămîni sau luni de zile pînă cînd se vor mai lăfăi astfel. Şi chiar aşa avea să fie.
Cîţiva inşi se ocupară tot timpul de aparatul de radio, care, destul de adevărat, era mare şi de prima calitate.

Au cercetat toate lungimile de undă posibile, dar a fost cu neputinţă să prindă vreun post de emisie norvegian — dacă, bineînţeles, exista vreunul. Inginerul, care se dovedi a fi un om fin şi agreabil, se înzdrăveni uimitor de repede, după ce dădu pe gît trei-patru pahare de cherry. De aici încolo, spunea el, avea să propovăduiască numai folosirea acestei băuturi ca leac împotriva răcelii. Dar cherry şterpelit... La căderea serii, cei şase porniră la drum. Inginerul le făcea, din curte, semne de adio. Găsiseră o cheie de rezervă a uşii de la intrare, în locul celei pe care maiorul o băgase în buzunar la plecare sau o ascunsese el ştie unde. Inginerul promise că va închide şi va încuia el.
Făcuseră vreo oră cînd se auzi în urma lor fîşîit de schiuri şi zgomot de beţe. Se întoarseră şi scrutară întunericul. Era inginerul. Venea spre ei.
— Începusem să mă plictisesc, zise el. Şi pe deasupra mă simt sănătos ca un nou-născut. Aşa că m-am gîndit să... După cîte înţeleg, aveţi de gînd să ajungeţi undeva unde se mai dau lupte.
li răspunseră că aşa era.
El îi întrebă unde îşi propuseseră să meargă. Cînd află unde, exclamă :
— Ce întîmplare ! Chiar acolo lucrez eu. Am acasă tot dichisul : puşcă, pistol, muniţie. Bineînţeles, dacă vreţi să mă luaţi cu voi. N-o să se prăpădească uzina fără mine.
Sven spuse că dacă ceilalţi nu au nimic împotrivă, el e de acord.
Ceilalţi nu aveau nimic împotrivă.
Aşa se realiză primul spor de efectiv. Acum erau şapte, străvechiul număr sacru.

1954—coborîrea de pe munte

LUNI DIMINEAŢA, 12 APRILIE — URMARĂM un drum vicinal îngust, care, cu cotituri şi ocoluri, ducea în vale. Vremea era senină şi însorită, iar în adierile vîntului simţeam primul suflu al primăverii.
Ne folosirăm de schiuri cît fu posibil, dar în cele din urmă renunţarăm la ele şi le luarăm pe umeri : era prea complicat să te menţii tot timpul în echilibru pe pirtiile de zăpadă înclinate de pe margine.
Ne aflam acum pe un drum carosabil care începea din vale şi suia spre fermele şi căsuţele muncitoreşti prizărite pe înălţimi. Trecuse şi un automobil sau două, după cum puteam vedea. Probabil, orăşeni invitaţi să-şi petreacă Paştele la munte. De altfel nu era cine ştie ce practicabil pentru automobile ; avea întipărite adînc urme de roţi pe care dezgheţul le transformase în mici pîraie şi rigole largi pline de apă ; din loc în loc se vedea cîte un petic de gheaţă galben-verzuie cu baligă de cal încrustată între urmele de roţi, şi tot drumul era atît de îngust, încît două vehicule cu greu ar fi putut trece unul pe lîngă celălalt.
Remarcai că Sander şi Anton trăgeau mereu cu coada ochiului, căutînd ceva, ei ştiau ce, pe partea dreaptă a drumului.

La o cotitură, priveliştea se deschidea dintr-o dată spre vale. Pădurea se sfîrşea ; nu mai erau, în josul pantei, decît cîteva hăţişuri mohorîte. La vreo

jumătate de milă mai la vale puteam să distingem rîul; curgea în torente alb-verzui, dar în bulboane era de un albastru lucios bătînd în verde. În fund se înălţa un coş de fabrică, iar împrejurul lui se vedeau grupuri de case albe şi roşii. Era, aşadar, uzina electrică despre care vorbise inginerul Hoit! — adică Petter. Pe ambele părţi ale drumului pe care mergeam se întindeau terenuri deschise, iar pe dreapta se afla o fermă mare şi frumoasă — o clădire principală albă, cu două etaje, o alee ducînd din şosea pînă la fermă, iar de o parte şi de alta a aleii, între clădirea principală şi drum, dependinţe spaţioase de cărămidă.

Sander şi Anton se opriră.

— Cred că asta-i ferma, spuse Sander. Dar, pe legea mea, ce dependinţe straşnice au mai apărut !

Anton dădu din cap :

— Da, asta e. După cum bag de seamă, îi merge bine lui Martin Lien. Lui Erik îi mergea tocmai pe dos. Râmaserăm o clipă locului, ca şi cînd n-am fi ştiut ce avem de făcut.

Sander îşi mai roti o dată privirile jur împrejur. —• Sîntem cu aproape o săptămînă mai devreme decît în 1940, căci am avut o primăvară timpurie. Atunci am mers pe schiuri pînă acolo. Şi acum, hai să ne vedem de drum. N-avem ce face aici. Spunînd aşa, întinseră pasul voiniceşte, de parcă ar fi vrut anume să lase, cît mai grabnic cu putinţă, o distanţă cît mai mare între noi şi fermă. După vreo jumătate de oră, ne oprirăm pe marginea drumului, aşteptînd maşina. Aveam de aşteptat cel puţin două ore, timp suficient ca să aflu şi eu despre vizita făcută la

această fermă în 1940.1940 — unul dintre cei mai cumsecade oameni din sat

Au AJUNS ACOLO A TREIA ZI PE INSERAT — 'bineînţeles dacă se socoteşte ca primă zi, seara plecării.
încercaseră să caute loc de odihnă la o mică fermă, cale de vreo milă mai la deal. Erau obosiţi, flămînzi şi uzi — se culcaseră noaptea într-un hambar, dormind aproape pe pămîntul gol, şi nu mai puseseră în gură mîncare caldă din ziua trecută ; sus, pe munte, căzuse zăpadă grea, muiată, care se transforma în ploaie pe măsură ce coborau. Sania constituia o complicaţie care le dăduse mult de lucru prin zăpada dezgheţată. Dar ţăranul şi femeia lui se eschivară, gesticulând cu amîndouă miinile. Auzind ce fel de oameni sînt, i-au rugat să plece cît mai departe şi, dacă se poate, cît mai repede. În ajun trecuseră nişte nemţi pe acolo, spuneau ei — nu, după ştiinţa lor nu se afla nici un neamţ în vale, dar nici ostaşi norvegieni nu se aflau, aşa că — nu, nemţii nu trecuseră pe acolo decît ca să *controleze.* Unul din ei ştia şi norvegiana şi de toate. Le explicaseră că vin ca *prieteni,* dar că trebuie să-i *avertizeze* pe bunii ţărani norvegieni — da, pe ţăranii norvegieni cei buni, spuneau ei — să nu găzduiască sau să ajute oameni care se dau drept soldaţi norvegieni, pentru că aceştia, cică, sînt fie pungaşi şi anarhişti, fie oameni zăpăciţi de propo...

propagandă, cică *propagandă* inconştientă, bolşevică. Iar *dacă* dau cumva găzduire şi mîncare acestor bande, lucrul are să se afle repede, şi atunci adio casă, adio hambar... Au să le dea foc. Iar astea nu mai erau doar vorbe de clacă şi trăncăneală, căci în satul din vale nemţii arseseră cinci ferme, cu vite cu tot, iar cînd feciorul ţăranului de la una din ele a încercat să scape din grajd calul cel mai bun, l-au împuşcat pe bietul flăcău. Şi de două ori pe zi avioanele germane zboară pe deasupra ca să *controleze.* Şi au acolo ocheane şi tot felul de marafeturi, de văd totul !

Mai ales bătrinei îi meliţa gura; omul stătea lîngă ea, pe prispă, şi doar aproba din cap, ca şi cînd fiecare strigăt înspăimîntat ieşit din gura femeii ar fi fost literă de evanghelie.

Către sfîrşit, bătrîna se înălţă pe cele mai înalte culmi ale elocinţei. Ii numea ucigaşi şi incendiatori pe aceia — şi bineînţeles „aceia" nu puteau fi decît soldaţii norvegieni — din a căror pricină nemţii ardeau fermele sărmanilor ţărani, dacă îi adulmecau prin ogrăzi. Atunci bărbatul o luă de braţ şi spuse de cîteva ori : *Mari !*

Cei doi îşi pierduseră cu totul simţul raţiunii, fireşte dacă avuseseră vreodată aşa ceva ; nu era nimic de făcut cu ei. Cei şapte au pornit mai departe, la vale ; au mai apucat totuşi să întrebe dacă există cumva vreun telefon pe acolo. Dar nu exista nici unul. Un dram de noroc, oricum, tot mai aveau. Ceva mai la vale au întîlnit un pădurar care urca. Acesta s-a oprit, prevăzător, a scuipat un sos brun de tabac, şi le-a dat unele informaţii. Două automobile germane trecuseră pe acolo doar cu o zi înainte ; auzise vorbindu-se de trei, dar el nu văzuse decît două. După cum înţelegea el, nemţii presupuneau că niscaiva soldaţi norvegieni au de gînd să coboare din munţi şi să bage groaza în oameni. Nu, de ieri nu-i mai văzuse pe nemţi ; dacă pîndeau cumva la un

cot de drum, asta n-o putea şti. Şi-au continuat drumul, nu prea liniştiţi.
Părea a fi destul de dificil să treacă prin valea aceea, dacă nemţii şedeau la pîndă, mai ales dacă existau pe-acolo şi naziști care să le relateze orice mişcare suspectă a norvegienilor.
Trei automobile ? De pe munte coborau trei drumuri, îl aleseră pe cel de la mijloc.
— N-am ce zice de nemţi : nu se joacă, rosti Petter după ce se despărţiră de pădurar.
Era de presupus că nemţii trebuie să fi fost informaţi despre ostaşii norvegieni retraşi în munţi. în cazul acesta se prea poate să fi existat mai multe grupuri de rezistenţă ; n-ar fi trimis nemţii trei maşini numai ca să lichideze şase-şapte oameni.
Cine putuse să-i informeze ? S-au gîndit o secundă, la Svenneby, dar găsiră că era exclus. Nu era el, lucrul avea să se dovedească mai tîrziu.
Ulterior au aflat că exista un anumit număr de asemenea grupuri, numai că cei care îi sesizaseră pe nemţi
— indivizi de pe cîmpul de instrucţie — le exageraseră numărul. Aflîndu-se ce avea să se întîmple, efectivul detaşamentului se mai împuţinase, în adevăr, mulţi luînd calea munţilor, dar nu în cine ştie ce proporţie. Mai mult încă : Cei mai mulţi din cele cîteva sute de dispăruţi îşi luaseră pur şi simplu tălpăşiţa, şezu- seră ascunşi cîteva zile, apoi o luaseră spre casă. Dar spionii nu aveau cum să ştie asta ; în zăpăceala aceea, două sute de oameni puteau să devină repede patru sute.
Sven şi însoţitorii săi nu cunoşteau nici ei mare lucru. Ei se gîndeau că, probabil, există denunţători prin partea locului şi că, în urma informaţiilor furnizate de aceştia, un automobil german putea să stea ascuns după o cotitură, cu mitraliera în bătaie. Că nemţii nu pierdeau din ochi tot ce era combatant norvegian, înţeleseseră cei şapte mai înainte chiar de a ajunge la ferma aceea. Pe deasupra lor. trecuseră, în ultimele douăzeci şi patru de ore, mai

multe avioane germane decît ar fi fost normal. Avioane de recunoaştere, după cum se părea. Fuseseră nevoiţi să se ascundă de mai multe ori în pădure.
L-au întrebat pe Petter despre regiunea din vale ; dar inginerul nu era la uzina electrică de acolo decît de vreo jumătate de an. şi nu cunoştea mare lucru. Ştia doar că ceva mai la vale se află o fermă înstărită. Era într-adevăr una dintre cele mai bune ferme din sat. Proprietarul ei făcea parte din consiliul judeţean şi din administraţia băncii — era chiar preşedinte — pe lîngă că mai avea şi alte funcţii. Lui Petter, care îl văzuse de cîteva ori, îi făcuse impresia unui dobitoc îngîmfat şi acru ; era socotit însă drept unul din cei mai cumsecade oameni din sat şi i-ar fi fost ruşine să se spună cîndva despre el că refuzase să acorde ospitalitate soldaţilor norvegieni.
Şeful de post V Şi ăsta era *all right,* un om de treabă, după cîte ştia Petter, dacă, bineînţeles, nu-şi ieşise şi el din minţi de frică. Cît despre nazişti nu credea să fie pe acolo ; în orice caz, el nu auzise de existenţa vreunuia.
Acestea fiind spuse, Petter s-a despărţit de tovarăşii săi lîngă aleea care ducea spre clădirea principală. Trebuia să coboare pînă la uzina electrică, să-şi împacheteze lucrurile şi să anunţe că pleacă la război.
Era ora opt. Căzuseră de acord să se reîntîlnească în vale, lîngă pod, pe la două. După cele întîmplate, preferau să traverseze valea cît mai repede cu putinţă.
După plecarea lui Petter, cei şase au stat cîteva momente să mai reflecteze. Nemţii fuseseră, cu siguranţă, şi ei acolo, căci ferma se afla chiar lîngă drum. Cum însă aveau nevoie să mănînce şi să se odihnească, după ce ţăranul de adineauri îi lăsase cu buza umflată, erau nevoiţi să continue a sonda terenul. O luară, aşadar, în sus, pe alee.
în poartă s-au oprit şi au hotărît să intre deocamdată Sven şi Sander, singuri. Lucru ciudat, nu se simţea

nici picior de cîine, aşa că cei doi au ajuns nestingheriţi pînă în mijlocul curţii. De la fereastra bucătăriei răzbătea lumină. Cei de aici nu-şi băteau capul cu camuflajul, poate unde îşi închipuiau că-i protejează aleea. Sven şi Sander se puteau uita netulburaţi in bucătărie. Oamenii de la fermă cinau, strînşi în jurul unei mese aşezate chiar în dreptul ferestrei. În perioada aceea nu era mare lucru de făcut pe la ţară. Bălegarul fusese cărat pe cîmp, dar pe ţarini încă mai stăruia zăpada, afară, doar, de porţiunile orientate spre sud ; muncile de primăvară nu începuseră. Nu erau prea mulţi la masă ; doar bărbatul, nevasta şi încă trei inşi : un băietan şi o fată aflată încă la vremea adolescenţei — aceştia păreau să fie odraslele gospodarilor — şi o namilă de argat. Ceva mai în fund se puteau distinge două fetişcane ; una care servea la masă şi alta care păzea laptele.

Altcineva nu părea să mai fie. Totul se arăta liniştit şi paşnic, aşa încît, după toate aparenţele, ar fi putut exista posibilitatea de a îmbuca ceva şi a pune capul jos, undeva, peste noapte.

Pe de altă parte, nu era nimerit să se grăbească ; nu se obişnuiseră să deranjeze oamenii în timpul mesei. Sven şi Sander s-au întors la ceilalţi patru şi le-au explicat care e situaţia.

N-ar fi fost mai bine să aştepte pînă ce iese argatul afară — mai mult ca sigur că acesta locuia în dependinţele servitorimii —■ şi să discute cu el ? Toţi fură de aceeaşi părere. După vreun sfert de ceas, vlăjganul îşi făcu apariţia. Anton se îndreptă spre el. Omul veni pînă la poartă şi îi privi pe deasupra ei.

— Veniţi de peste munte ? se interesă el.

— Da, chiar aşa.

— Din detaşamentul ăla care s-a predat, nu ?

— Întocmai.

— Şi te-ai gîndit să ajungi cumva la un detaşament care se mai bate ? stărui el. De data asta se întoarse spre Sven, văzuse că acesta era şeful.

— într-adevăr.
— Aha ! Dreptu-i că-i mai hărţuie încă pe nemţi dincolo, peste munte, spuse argatul arătînd cu degetul. Acuma, ce-o să spună gospodarul ăsta despre mîncare şi găzduit, n-am de unde şti. Hm !... Da' mai rău decît „nu", n-are să vă zică.
Zicînd aşa, voi să plece. Dar Anton se luă după el.
— Stai, că merg şi eu, interveni Anton. Eşti de-aici, din partea locului şi ai putea să ne lămureşti în privinţa drumului, cum e chip să răzbatem dincolo şi alte de-astea.
În timpul acesta, Sven, Sander şi cu un al treilea intrară în casă. Ceilalţi doi rămăseseră de pa^ă lîngă sanie.
Masa fusese strînsă, iar fereastra camuflată. Cele două fetişcane se pregăteau să mănînce şi ele, lîngă sobă. Omul şedea la masă, suib lampă, şi citea un jurnal
— un jurnal, pe cît se părea, local. Femeia lucra cu igliţa de cealaltă parte a mesei. Fetiţa citea o carte
— desigur o carte de şcoală — iar băiatul se trăsese mai încolo, în colţul sobei, şi şe juca cu un pisoi.
Sven mărturisi sincer că e vorba de un mic grup de ofiţeri şi soldaţi norvegieni care se îndreaptă spre nord pentru a se uni cu un detaşament combatant. Că ar vrea, dacă e posibil, să cumpere ceva de mîncare, să-şi usuce hainele şi să se odihnească un pic. Au de gînd să-şi continue drumul chiar în cursul nopţii. Tăcere în cameră. Nu o tăcere pur şi simplu, ci o tăcere duşmănoasă, încremenită.
În cele din urmă omul vorbi — şi chiar aşa arăta : un dobitoc îngîmfat şi acru :
— Hm ! Nu ne-am prea gîndit să ne expunem pentru aşa ceva.
Sven răspunse că, după cîte îşi putea da seama, nu se expuneau la nimic. În sat nu era nici un neamţ. El, Sven, ca şi ceilalţi cinci, nu se aflau amestecaţi în vreo acţiune ilegală, ci, dimpotrivă, în cea mai legală

cu putinţă. Şi, de altfel, nu priveşte pe nimeni dacă un norvegian vinde cîte ceva de-ale gurii unui alt norvegian.
Omul tăcu din nou un răstimp. Apoi spuse :
— Hm ! Numai că noi nu ne-am gîndit să ne expunem pentru aşa ceva — v-am mai spus. Ne-am zis că e mai cuminte să ne ţinem la o parte.
Apoi adăugă :
— în zilele noastre umblă teleleu, de colo pînă colo, cîtă şi mai cîtă adunătură. Nu poţi să ai grijă de tot felul de derbedei şi de vîntură-lume.
Lui Sander îi sări ţandăra. îşi pierdu cumpătul şi scoase pistolul.
Aşa care va să zică ? Aşa îi primeau ei pe ostaşii norvegieni ? izbucni Sander, şi cu o vorbă spusă la întîmplare, îi aminti că, după cîte era informat, în ajun se purtase mult mai binevoitor faţă de nemţi.
Observînd că lovitura nimerise în plin, se întoarse către omul care intrase o dată cu ei.
— Du-te şi spune-le celorlalţi să stea de pază. Nimeni nu are voie să părăsească ferma.
Sander se comporta ca şi cum n-ar fi remarcat o anume expresie de pe chipul lui Sven. Dacă tot am început — îşi zicea el — barem să merg pînă la capăt. Observă o oarecare privire a ţăranului şi deveni din- tr-o dată cititor de gînduri sau, in orice caz, aşa se credea.
— Cum ? se răsti. Te gîndeşti să telefonezi şefului de post ? Nu mai trage nădejde ! Unde-i telefonul ?
Pe ţăran îl cam apucase tremuriciul : pistol, amenin-ţări... Căută să devină prietenos, se căzni chiar să schiţeze un zîmbet şi bolborosi că, mă rog, la o adică ar putea să se înţeleagă ca între oameni. Dar Sander ştia cam ce-i poate pielea. îl cunoştea
— cum avea să ne spună lui Anton şi mie, la o mar-gine de drum, după paisprezece ani de zile — îl cu-noştea de parcă ar fi copilărit împreună. Un lucru era clar, după părerea lui, a lui Sander : un specimen ca ăsta — nazist sau nu — tot omul

nemţilor avea să ajungă, şi încă destul de ieftin, dacă nu chiar pe gratis.
— Telefonul i ceru el.
Telefonul atîrna pe perete, în cămăruţa de lîngă bucătărie. Cămăruţa era un fel de birou, doar că avea şi un pat.
Sander meşteri ceva pe la aparat. Pe cîmpul de instrucţie se împrietenise cu un inginer de la telefoane şi învăţase unele şmecherii de la acesta. Ca urmare, era nevoie, acum, de o reparaţie serioasă pentru ca telefonul să mai poată fi folosit.
— Aşa, i se adresă el, după aceea, ţăranului. Acum sîntem asiguraţi pentru la noapte. Fiindcă o să rămînem aici cîteva ore, cred că înţelegi asta.
•— Da, da, bodogăni omul. Nu mă gîndisem la aşa ceva.
— Bine, încheie Sander. Poţi să te şi juri. Dar acum am impresia că eşti dispus să ne dai ceva de mîncare
— o trataţie, acolo, cel puţin ca aia pe care le-ai servit-o ieri, nemţilor.
În tot acest timp, Sven nu scosese un cuvînt. Dar se citea limpede că nu este prea mulţumit. În cele din urmă rosti doar atît :
— Trebuie să vorbim despre asta mai tîrziu, Sander.
Ţăranul n-a mai scos o vorbă. S-a îndreptat ţeapăn, spre sobă, s-a aşezat acolo şi acolo a rămas. Toată lumea tăcea.
Nevasta şi una din slujnice au pregătit masa cea mare din bucătărie. Şi, destul de ciudat : în timp ce punea masa şi aducea de mîncare, în ochii femeii nu se observă nici pic de duşmănie. Slujnica avea şi ea în priviri ceva care în nici un caz nu aducea a tristeţe.
Masa fu încărcată din belşug. Se aduse pînă şi bere făcută în casă ■— bună şi ea.
În colţul său, lîngă sobă, ţăranul tăcea mai departe.

Unul dintre oameni se întoarse în casă. Sander îşi dădea seama că e mai bine să-l lase pe Sven să preia iarăşi comanda, şi asta cît mai degrabă.
Spuse :
— Ce spui tu, Sven — tu care ai comanda — n-ar trebui oare mai întîi să-i lăsăm pe ceilalţi trei să mănînce şi să facem noi de gardă ?
Sven se lumină la faţă. Era de acord.
Aşa că ieşiră în curte. Sander ştia ce-l aşteaptă :
acu-i acu !
Şi aşa a fost.
— în fond, ar trebui să-ţi iau orice drept de comandă, începu Sven. Şi Dumnezeu ştie dacă, la drept vorbind, n-ar trebui să te izgonesc din rîndurile noastre. Ofiţerii şi soldaţii norvegieni au ca primă îndatorire pe aceea de a se purta ca nişte gentlemeni în *orice* situaţie. Tu însă te-ai comportat ca cel mai de rînd dintre nemţi. Ce ai de răspuns la asta ?
— Ce să răspund ? Ai dreptate în fiecare cuvînt pe care-l rosteşti ! Am contravenit la toate regulile militare şi civile de bună conduită ; ştiu asta, şi sînt dispus să mă supun la orişice ai hotărî. Nu pot să spun, pentru a mă apăra, decît că, atunci cînd ne-a făcut „derbedei" şi „pierde-vară", mi-am pierdut cumpătul. Dar nu într-atît încît să nu pot înţelege că ar fi fost primejdios să lăsăm teafăr telefonul.
— Aşa ? făcu Sven, simplu. Rămase un moment pe gînduri, apoi adăugă : L-ai observat cum şedea în colţul sobei ?
— Da.
Sven izbucni pe neaşteptate în rîs.
— Poate e bine, totuşi, ca cineva să-şi mai piardă cumpătul din cînd în cînd !
Şi pînă să se dumirească Sander, îl bătu pe umăr, adică îi trase una zdravănă.
— Bătrîne Sander !...
Sander rămase aşa de zăpăcit — ne-a mărturisit el mai tîrziu — încît nu ştia dacă trebuie să rîdă sau să

plîngă. De aceea n-a făcut nici una, nici alta, însă îi dădu înapoi, lui Sven, o lovitură tot aşa de zdravănă.
— Bătrîne Sven !...
După aceea Sven dădu o raită pe la locuinţa servitorimii. Ca să-l schimbe pe Anton, spunea el. Se întoarse însă singur şi pe gînduri.
— Anton o să vină şi el să mănînce cu noi, zise el. Dar... şi se opri un moment. Argatul se numeşte Erik Oppi, e în vîrstă de 29 de ani, necăsătorit, puşcaş, cunoaşte bine nemţii şi vrea să meargă cu noi. Are armă şi muniţie. Ce spui de asta ?
Sander răspunse că, după cît îl ajută pe el mintea să priceapă, asta era bine. Numai dacă omul e *all right,* bineînţeles. N-ar fi însă mai bine să-i întrebe şi pe ceilalţi ?
— E *all right !* confirmă Sven. Şi în situaţia de faţă (acum vorbea şeful) nici nu mai este necesar să-i întrebăm pe ceilalţi !
Amintindu-şi de afurisitul de ţăran care îşi pierdea acum şi argatul, Sander nu mai putea de mulţumire.
După aceea se aşezară şi ei — Sven, Sander şi Anton la masa din bucătărie. Sven grăi.
— Cred că vom rămîne aici vreo trei-patru ceasuri, cît ni se vor usca hainele şi celelalte lucruri. Poate că unii dintre noi or vrea să se culce pe jos în camera argaţilor ; în ultima vreme n-am prea dormit de multe ori ca oamenii.
încetul cu încetul, ţăranul de lîngă sobă îşi mai recăpătase curajul, nu însă şi bunăvoinţa.
— O să mă plîng de asta ! îşi regăsi el graiul. E o samavolnicie.
— N-ai decît ! i-o reteză Sven. Şi cui, mă rog, ai vrea să te plîngi, te-ai gîndit ? Autorităţilor norvegiene ? Ce dracu' ai păţit de te plîngi ? aşa o să-ţi răspundă. Ai refuzat să dai mîncare şi adăpost unor soldaţi norvegieni. Ce erau să facă oamenii ? S-au descurcat şi ei singuri, dar nu s-au legat de nimeni, nici un fir de păr nu l-au atins. Dar dacă socoteşti că pentru tine, nemţii reprezintă adevărata autoritate,

te-aş sfătui să fii mai cu luare-aminte. Ştii ce-ţi vor răspunde ? ,,De ce nu ne-ai spus asta mai repede ? Ai aşteptat mai întii să plece." Aşa că oricui ai reclama, plîngerea ta tot aşa de prost o să fie primită. Ţăranul mai bombăni puţin, apoi se lăsă păgubaş. Oamenii se culcară, de fapt, dormiră în bucătărie, pe duşumeaua goală. Cîte unul făcea, cu rîndul, de gardă.

Ţăranul se duse şi el în cămăruţă şi se culcă. Spunea că e obosit. Sander îl putea vedea : stătea lungit pe pat cu ochii ţintă în tavan.

Nevasta continua să-şi facă de lucru în bucătărie. Se vedea cît de colo că arde de dorinţa de a întreba ce şi cum.

După vreo două ore, timp în care Martin al ei adormi în sfîrşit, îndrăzni să se apropie şi să întrebe, cu voce scăzută, spre a nu-şi deştepta bărbatul :

— De unde vin ? încotro se duc ? Sînt multe cete dintr-astea prin munţi ?

Ca şi Erik, relată şi ea că în văile de peste celălalt versant al muntelui continuau luptele.

Pe la ora unu intră Anton împreună cu Erik.

Erik era complet echipat, dacă se poate spune aşa : vindiac, bocanci de schi, raniţă.

El se îndreptă spre femeie.

— M-am hotărît să merg cu oamenii ăştia, Maria ! îi spuse.

— Nu se poate ! Femeia îşi împreună mîinile ca pentru rugăciune. Ce-o să se întîmple la urmă ? Mă duc să-l trezesc pe Martin !

— Lasă-l pe Martin să doarmă ! răspunse Erik. A înghiţit destule în seara asta. Dar cată să înţelegi... Eu m-am tot gîndit la asta. Aici n-au ars nici o fermă, însă dincolo au pus foc la cinci gospodării una şi una, ca şi a voastră.

Femeia rămase un răstimp locului, cu ochii în podea.

— îmi pare rău de tot ! şopti ea. Şi adăugă : într-un fel, fireşte !

Apoi privi în jur. Toţi ai casei se culcaseră de mult, băietanul, fetişcana, slujnica ! Femeia era singură, dar, desigur, voia să se mai încredinţeze o dată de asta.—- Dar, într-un fel, te înţeleg foarte bine, Erik ! spuse ea. Şi acum aşteaptă un pic, am pregătit cîte ceva de-ale gurii pentru ceilalţi. Doar n-o să-ţi dau ţie mai puţin.
Pornirăm la drum pe la ora unu şi jumătate.
Sven scoase bani să plătească. Femeia se împotrivi, dar el insistă :
— V-am luat cu forţa, zise el. Ar trebui să-i cerem scuze bărbatului tău, dar nu vrem să-l mai trezim. Eram obosiţi şi flămînzi, altfel n-am fi făcut ce-am făcut. Dar pentru ceea ce am obţinut cu de-a sila, în orice caz ţinem să plătim.
Şi îi vîrî banii în palmă.
— Atunci a fost de două ori cu de-a sila, zîmbi femeia ; păstră însă banii.
Ii însoţi pînă în tindă. Era puţin încurcată :

E *aşa* de nervos, Martin ăsta al meu ! vorbi ea către Sven. Dar, altfel, să nu credeţi că-i om rău.1940—1954 inatacabilii şi vulnerabilul

MAŞINA IMPOZANTA ŞI STRĂLUCITOARE

apăru la un cot al drumului. începurăm să ne pregătim. Anton bombănea precum că nu-i place să călătorească atît de elegant — ar putea să creadă lumea că sîntem nişte afacerişti sau eva- zionişti fiscali.

De fapt nu-i plăcea şoferul : ăsta era motivul. -— Nu înţeleg ce ai cu Markusplassen ! spuse Sander cu inocenţă.

Markusplassen era numele cu care-l alinta pe şofer. Ii răspunse mormăind că tipul ăsta spilcuit miroase de la o poştă a general german. Anton era sigur în privinţa asta, ca un bun pescar care, pe măsură ce trec anii, e tot mai sigur că mîndreţea de somon pe care l-a prins odată, de mult, în cutare bulboană, nu era lung de 45, ci de 60 de centimetri.

De altfel şi noi eram din ce în ce mai de acord cu el. Prea multe lucruri confirmau că, într-adevăr, peştele acela fin *era* lung de 60 de centimetri.

în automobil nu discutarăm decît lucruri fără importanţă.

Pe dinafară, hotelul arăta ca o casă veche de ţară în stil elveţian, dar înăuntru era destul de confortabil : camere spaţioase, cu apă curentă, şi caldă şi rece. Sander găsi chiar o cameră cu baie, de care beneficiarăm toţi trei.

E posibil ca automobilul nostru să fi stîrnit oarecare senzaţie în faţa hotelului. Dar lucru cu adevărat cert e că senzaţia zilei era şoferul. Şezu şi el la masă, cu noi. Şi în timp ce ne mîncam friptura de viţel şi pilaful cu sos — Markussen refuzase un pahar de vin, amintindu-ne, în limbajul lui corect, aproape prea rafinat şi academic, despre starea mizerabilă a drumurilor de provincie, adresîndu-se însă numai lui Sander şi mie — fata de la bucătărie rămăsese în prag nemai- săturîndu-se să-l tot soarbă din ochi. Dinăuntru se auzeau chicoteli, discuţii în şoaptă, rîsete. Din cînd în cînd, slujnica din uşă era dată la o parte şi alta îi lua locul.

În sufragerie era destul loc. Ne aflam, cum se spune, în săptămîna liniştită.
După prînz trebuia să-i facem o vizită văduvei lui Erik Oppi. Anton ştia unde se găseşte mica ei fermă. Aveai de mers vreo trei-patru kilometri pe vechiul drum principal plin de cotituri, apoi încă vreun kilometru pe un drum local accidentat pe care automobilul nu putea merge.
Şoferul făcu cei patru kilometri în patru minute. îi spuserăm să nu ne aştepte — nu ştiam cît va dura vizita — aveam de gînd să ne întoarcem pe jos la hotel. Timp era ; aveam la dispoziţie toată după-amiaza şi seara.
Era în lucru un drum nou, i se putea urmări traseul, ca o linie dreaptă, de-a lungul versantului, în timp ce urcam agale pe drumul pietros şi plin de noroi, Anton ne povesti mai în amănunţime ceea ce în seara aceea Sander atinsese doar în treacăt. Pe vremea războiului, fabrica de schiuri la care lucra Anton trebuia să-şi procure material din provincie — lemn de frasin, de mesteacăn, de pin. Anton era trimis din cînd în cînd să evalueze materialele în pădure. În felul acesta a ajuns şi prin locurile acestea, unde se gospodărise Erik, cu care, de altfel, păstrase oarecare legături şi după campania din 1940. Petrecuseră împreună un Paşte, pe munte. Anton era în concediu, iar Erik veinise să prindă păsări. După aceea s-au căsătorit, amîndoi, şi fiecare şi-a văzut de-ale lui. În primăvara lui 1944 s-au întîlnit din nou. Anton avea de cercetat o pădure de mesteacăn situată în apropiere de gospodărioara lui Erik, aşa că i-a scris şi s-au înţeles să locuiască la el cît timp avea de lucru în pădure. Cu ocazia aceasta a cunoscut-o şi pe nevastă-sa, femeie foarte isteaţă şi chibzuită. Aveau un băieţel, şi se părea că o duc destul de bine. Numai că Erik nu prea era în apele lui. Multe lucruri îi mergeau pe dos. Susţinea că îl persecută marii fermieri din comună.

Devenise bănuielnic şi neîncrezător. Un străin nu şi-ar fi putut da seama prea lesne dacă avea sau nu motive şi cît de întemeiate erau. Dar nevastă-sa care, în general, îi dădea dreptate, îi mai reproşa pînă şi ea, uneori, văzîndu-l că prea suspectează pe toată lumea : „Acuma lasă, Erik, că şi tu eşti prea de tot." Greu de tot căpătase de lucru cînd s-a întors în sat, pe la mijlocul verii lui 1940. Parte din dificultăţi i le făcea, evident, Martin Lien, care nu-i putea ierta că plecase pe nepusă masă tocmai cînd să înceapă aratul.

La înapoiere, a încercat mai întîi la Martin. La uşa acestuia i se păruse că-i de datoria lui să bată în primul rînd. Dar uşa lui Martin a rămas închisă. La drept vorbind, nici el nu se prea aşteptase să i se deschidă. Gospodina ar fi vrut să-l primească:, dar... A mai încercat la vreo două ferme, dar peste tot a fost refuzat.

•— Ce să ne încurcăm cu unul ca tine ? i se răspundea. Tu ai obiceiul să-ţi iei tălpăşiţa taman cînd e mai mult de lucru.

La cea de-a treia fermă, ţăranul i-a spus una care l-a făcut pe Erik să-şi iasă din sărite. — Cred că tu, măi, Erik, ar trebui să-ţi cauţi mai degrabă o slujbă la nemţi, fiindcă aici, în sat, ţi s-a cam dus vestea !

— Cred şi eu ! i-a întors-o el. Ori la nemţi, ori la tine, totuna-i, măcar că te socoţi norvegian de-al nostru. Tot în burta neamţului intră totul. Ţie prea puţin îţi pasă. Bani să iasă.

Răspunsul i-l relatase el însuşi lui Anton ; era mîndru de el. Şi, într-o oarecare măsură, avea dreptate, numai că nu este nimerit să-i arunci asemenea lucruri în faţă tocmai celui la care cauţi de lucru.

Cît a avut de lucru în pădurea aceea de mesteacăn, Anton a mai discutat şi cu alţi oameni şi printre aceştia, şi cu cei doi proprietari ai pădurii. Iar de la ei şi-a putut da seama de o altă latură a lucrurilor. Cînd s-a întors *din războiul lui* — cum se spunea

prin partea locului — Erik a făcut la început o prostie : *a trăncănit* despre tot ce făcuse şi pe unde fusese, cu toate că ar fi trebuit să ştie foarte bine, ca unul care crescuse chiar acolo, cu ce fel de oameni are de-a face.
Lumea credea că se laudă.
De exemplu, omul care făcuse cea mai puternică impresie asupra lui Erik fusese Sven Arneberg. Ţinea şi la Sander, dar nu ca la Sven ; Sven era, pentru el, idol. Vorbea tot timpul de el, îl ridica în slăvi, povestea că, în ultima zi, Sven se luptase absolut singur cu o armată germană de mai multe sute de oameni, pentru a acoperi retragerea camarazilor săi şi că omorîse la nemţi... Dar cine le mai ştie numărul ? Povestea asta n-o credea nimeni, era limpede, şi de aceea Erik fu considerat un palavragiu, un fanfaron şi un nerod. Pentru că numai nerozia lui, zicea satul, îl împinsese să se alăture acelei cete care trecuse prin sat în primăvara lui '40, căutînd nemţi cu care să se bată.
Unui bătrîn i se năzărise să-l poreclească după numele omului despre care vorbea cel mai mult. Au început să-i spună *Sven Arneberg,* lucru de care s-a făcut multă vreme haz.
Anton i-a lăsat pe cei doi să spună tot ce aveau de spus. Apoi le-a mărturisit că şi el făcuse parte din grupa aceea şi că tot ceea ce relatase Erik era adevărat.
Au rămas atunci cam încurcaţi şi n-au mai avut ce să spună. Se citea pe feţele lor că amănuntul acesta nou le cam dăduse de gîndit. Lucrul la care se gîndeau însă cu adevărat era să-şi vîndă mestecenii, şi la un preţ cît mai umflat, ca la „negru". Mai înainte ca Anton să se fi prezentat, dacă se poate spune aşa, cei doi apucaseră să-i spună cîte şi mai cîte, că Erik e tot mai sucit şi mai morocănos, mereu pornit pe harţă şi îndrugînd tot felul de vorbe fără noimă, precum că o *să vină ea ziua* în care s-o termina războiul ăsta, şi atunci au să dea socoteală toţi cei

care — naziști cu trup şi suflet sau numai pe jumătate — aduseseră servicii duşmanului. — Trei sferturi din sat ! ar fi spus el cîndva. Într-un cuvînt, lucru sigur este că avusese de furcă pînă să-şi găsească o slujbă stabilă. De multe ori a trebuit să se mulţumească să spargă lemne ori să facă cine ştie ce corvezi de rînd, el care era unul din cei mai buni muncitori forestieri din sat. Pentru că — şi asta o recunoşteau toţi — cînd se punea el cu nădejde pe treabă, nu exista altul care să-i semene. Mizerie însă n-a îndurat. Locuia la părinţi, în mica gospodărie a acestora, şi în cea mai mare parte a timpului găsea el cîte ceva de făcut. în 1943, murin- du-i ămîndoi părinţii, s-a însurat şi a început să se ocupe de gospodăria moştenită, de fermuliţă, sau cum vreţi să-i spuneţi. Cînd l-a vizitat Anton, acareturile erau aproape în ruină, dar Erik spera că în ziua în care se va sfîrşi războiul şi va putea obţine un împrumut pentru construcţie şi defrişare, lucrurile aveau să arate altfel. Avea curaj aşadar — dovadă că, atunci cînd i-a venit sorocul, a construit, a desţelenit pămîntul. în epoca aceea a lui 1944, fabrica a cumpărat, în fine, pădurea de mesteacăn. Anton a aranjat astfel lucrurile, încît Erik a obţinut să se ocupe el de tăierea copacilor şi de transport. Nu era însă cine ştie ce afacere. După aceea el a tăiat şi a cărat o cantitate de lemn de pin pentru fabrică, pînă, ce, o dată cu încheierea păcii, s-a putut obţine din nou lemn de hikory... — În ultimii doi sau trei ani nu l-am văzut şi nici n-am mai auzit de el, încheie Anton. Mă gîndeam din cînd în cînd la el, mă întrebam cum îi merge şi-mi tot puneam în gînd ca într-o bună zi să dau o raită pe aici. Dar totdeauna mă dădeam după treburi şi... Pînă ce m-am pomenit cu scrisoarea asta.

Ne apropiarăm de ferma lui Oppi. Era aşezată într-o vîlcea ; construcţii simple, dar solide, totul- proaspăt şi curat.

La vreo sută de metri mai jos. se construia un drum nou. Traseul era gata săpat şi minat. Drumul acesta încălcase o bucată bună de teren.
Văduva, Helga, era acasă, căci îi scrisese Sander, înştiinţînd-o de vizita noastră.
înăuntru era curăţenie, tot lucrul la locul său, dar se cunoştea că nu-i casă de om înstărit. Cît despre Helga, arăta cam de patruzeci de ani, poate ceva mai puţin. Era oacheşă, palidă şi destul de frumuşică, o idee cam corpolentă însă — tipul mamei de familie. în bucătărie se aflau trei copii. Cel mai mare, un băiat, părea să aibă vreo zece-unsprezece ani, şi chiar îi avea. Ceilalţi doi erau fete, una în vîrstă de şapte ani, alta de trei, după cum aveam să aflăm. Fetele trăgeau o păpuşă de cap şi de picioare, iar băiatul ţinea pe genunchi o pisică roşcată care torcea zgomotos ; cînd am intrat noi, băiatul s-a ridicat brusc, aşa că pisica i-a căzut pe podea ; apoi şi-a vîrît un deget în gură şi nu şi-a mai luat ochii de la noi.
Helga văzuse de departe maşina, ne spuse, şi pusese de cafea. Să binevoim a pofti înăuntru. Trimisese şi după Ole, cel care fusese împreună cu Erik în ziua cînd s-a întîmplat nenorocirea... Se gîndise că voiam poate să ne informăm de la altul mai degrabă decît de la ea ; astfel — cine ştie ? — am fi crezut că nu-s. decît scorneli de-ale ei...
Curînd după aceea apăru şi Ole, un om voinic şi robust, cam de-o vîrstă cu noi sau pe-aproape.
La cafea o ascultarăm mai întîi pe Helga. De la o vreme începuse să le meargă şi lor binişor. Asta, cam pînă acum un an. Fusese de lucru destul, fie la tăiat în pădure, fie la drumul care începuse a se construi. Asta, ziua. Seara, Erik îşi desţelenea pămin- tul. Au avut cîteva recolte bunicele şi lucrurile începuseră să se înfiripe. Incet-încet, Erik dăduse uitării necazurile de odinioară. începuse să creadă că cei patru-cinci ţărani mai cuprinşi care-i purtau pică, uitaseră de vechea poveste. Se înşela însă, aşa cum s-a dovedit.

Acum un an, cînd s-au plătit despăgubiri, potrivit expertizei, pentru porţiunile de teren încălcate de noul drum, Erik n-a primit decît jumătate din ce primiseră cei din deal, ca şi cei din vale, cu toate că drumul, trecînd şi de-a lungul versantului pe care se găsea ferma şi prin porţiunile plate din vale şi de pe deal unde avea teren arabil, lui Oppi îi lua de două ori mai mult pă- mint.
Dar asta nu fusese decît începutul. îndată după Anul Nou, a sosit o scrisoare de la bancă. Amîndouă împrumuturile, cel pentru construcţie, cît şi cel funciar, fuseseră reziliate. Se cerea rambursarea sumelor primite, în total şase mii de coroane, sumă care trebuia plătită în rate. Aceasta — se specifica în scrisoare — din cauza devalorizării construcţiilor şi a diminuării proprietăţii funciare, consecinţă a trasării drumului.
Erik nu putea în nici un chip să procure cele şase mii. S-a dus la bancă şi s-a interesat cum e posibil să primească doar o mie de coroane despăgubire, cînd proprietatea îi fusese afectată, valoric, cu patru mii. 1 s-a răspuns însă că cele două chestiuni n-au nimic de-a face una cu alta. Era vorba de două instanţe complet diferite.
Cît despre megieşii de sus, ca şi cei de jos, aceştia primiseră fiecare cîte două mii despăgubire, în timp ce împrumutul fusese redus cu două mii, aşa că cele două sume se anulau, paguba fiind acoperită de despăgubiri.
Asta a picat ca din senin pe capul lui Erik, demoralizîndu-l cu totul. A încercat să obţină o amînare din partea băncii, dar n-a fost chip. Treptat-treptat, s-a lămurit că intenţia băncii era de a-i scoate ferma la licitaţie şi a-l despuia de întregul avut. Zi de zi şi noapte de noapte — povestea Helga — săp- tămîni de-a rîndul, numai asta l-a frămîntat. După părerea ei, începuse s-o cam ia razna. Se pomenea vorbind tare, de unul singur, şi spunea nişte lucruri de-o făcea să-i fie şi frică. Zicea că numai de la el se trag toate ponoasele. Dacă n-ar mai fi el, mult mai bine s-

ar rîndui lucrurile pentru ea şi pentru copii. Mai trecuse o săptămînă, răstimp în care încercase din nou să obţină o păsuire de un an, dar primise un nou refuz, ultimul.
în ziua următoare se afla sus, în pădure cu Ole. Tăiau nişte pini.
— Restul povesteşte-l tu, Ole, îl îndemnă Helga.
Ole fu destul de scurt. Se duseseră împreună pe platou, cale de vreo jumătate de ceas de casă, pentru a doborî pini, trunchiuri înalte, groase, de calitate. După obicei, trăgeau amîndoi la joagăr, apoi fiecare îşi do- bora copacul său. Terminaseră de tăiat un pin enorm, cînd Erik a spus :
— Acum poţi să te duci să-l dobori pe-ălălalt. Ce-a mai rămas aici, pot şi singur.
Ole a făcut întocmai. Nu mult după aceea a auzit trosnete şi pîrîituri. S-a uitat în sus. Pinul se prăbuşea, şi se prăbuşea chiar cum plănuiseră ei. Dar parcă în acelaşi timp se prăbuşise şi Erik, deşi se afla destul de departe de rădăcina copacului în momentul în care a căzut sau s-a lungit la pămînt. Fiindcă ai fi zis chiar aşa : că se lungise pe spate. Iar pinul s-a prăvălit peste el.
Ole a alergat într-acolo. Erik zăcea pe spate, pe o stîncă netedă, cu coşul pieptului sfărîmat. Dar încă nu-şi pierduse cunoştinţa.
— A ieşit prost ! a mai apucat el să spună.
Şi asta a fost tot. Şi-a pierdut cunoştinţa şi cîteva minute mai tîrziu, era mort

— .Şi doar n-avea ce căuta pe lespedea aia, sfîrşi Ole. Iar de greşit nu cred să fi greşit. N-avea cum să facă vreo greşeală, pentru că era cel mai bun forestier din cîţi am cunoscut.

Sander ne rugă să plecăm noi înainte. El mai avea de vorbit ceva cu văduva.
După cîteva minute ne ajunse din urmă.
Dacă nu mă înşelam, o bancnotă de o mie de coroane îşi schimbase stăpînul.
— Ei, ce spui în calitate de jurist ? mă întrebă el.
Deocamdată nu puteam spune decît că, bineînţeles, cazul părea destul de ciudat şi că oricui îi putea trezi bănuieli. După cîte puteam însă să-mi dau seama, nu existau motive întemeiate pentru a se intenta proces cuiva. Fireşte, poate că ar fi fost cazul să fie examinate ceva mai atent atît hotărîrea de expropriere, cît şi motivarea băncii. Dar...
— Knut are dreptate, zise Anton. Sînt convins că l-au tratat neomenos şi nedrept pe Erik. Dar cine o poate dovedi ? Şi cine are curaj, într-un sat ca ăsta, să se vîre într-un asemenea viespar ?
La piciorul pantei, cam în locul unde ne lăsase maşina, ne aştepta un om. La vederea noastră, făcu un pas spre noi.
— Domnii au venit în plimbare ? ni se adresă el.
Sander şi Anton, furaţi de discuţie nu-l observaseră.
Dînd cu ochii de el, se opriră cam descumpăniţi.
Omul îşi drese glasul. Nu-i venea la îndemînă. Dar pe de altă parte se vedea că arde de curiozitate să ştie ce-i cu noi, încît s-ar fi îmbolnăvit dacă n-ar fi intrat în vorbă.
Hm ! Văzuse că am fost pe la văduva lui Erik Oppi..
Eram cumva rude ? Nu, nu eram rude.
îşi dădu seama că trebuia să execute o manevră de învăluire şi să ne atace dintr-un flanc sau altul.
Începu cu Erik. Un om minunat şi un bun tată de familie. Dacă se purta rău cu cineva, cu el însuşi se purta rău. Satul îl socotea... în sfîrşit, cam ciudat.

Asta, în special după ce se înhăitase cu o gaşcă trecută pe acolo în timpul războiului ; da, era prin 1940, sigur. Spuneau că se duc să omoare nemţi. Iar el, nici una, nici două, a plecat cu ăia, cu toate că avea o slujbă bună şi tot ce-i trebuia. Felul cum plecase li s-a părut multora o nerozie. În chestii deastea, oame- nii-s foarte prepuielnici.

•Cînd s-a întors acasă, nimeni — pare-se — nu mai voia să aibă de-a face cu el. Mă rog, o fi bine să împuşti nemţi, dar nu să pleci aşa, hodoronc-tronc... Ce încurcături i-a făcut lui Martin Lien, plecînd aşa cum a plecat ! Aşa că, după aceea, lumea nu prea credea că se poate pune temei pe el.

Iar într-o bună zi şi-a găsit moartea în pădure.

Rămine nevastă-sa singură pe lume, văduvă şi cu trei copii.

Greu de crezut că omul acesta putea fi ţăran, chiar dacă vorbea în dialectul regiunii. Un om de la ţară, oricît de curios ar fi el, nu s-ar arăta niciodată aşa de pus pe indiscreţii şi clevetiri. Noi tăceam.

Dar el ţinea morţiş să scoată, totuşi, ceva de la noi.

— Domnii sînt, poate, de la asigurări ? Nu cred ca Erik să nu se fi asigurat, oricît îi mergea lui de bine.

— Sîntem comisia criminalistică de anchetă ! i-o retează Sander.

Şi cu aceasta plecarăm, lăsîndu-l cu gura căscată în mijlocul drumului.

— Nu-mi inspiră nici un pic de încredere dobitocul ăsta ! (Sander fremăta.) E a doua oară cînd ni se spune aşa ceva despre Erik. Ce mai porc de cîine ! Mă întreb dacă nu cumva e amestecat şi el în tărăşenia asta. Aş fi curios să ştiu cine-o fi individul.

—• E ceasornicar, spusei eu. N-aţi văzut vitrina ? Era chiar în spatele lui.

A fost ca şi cum le-aş fi descărcat, şi lui şi lui Anton;., cîte un snop de alice în fund. Au sărit ca arşi.

— Ceasornicar ! izbucni Anton. Ăsta !

? ! Sander fu ceva mai reţinut :

— Sînt ceasornicari şi ceasornicari.

Ne întorsesem la hotel. Şedeam în salonul încălzit.,, încărcat de mobile, canapele, fotolii de piele vişinie şi oglinzi enorme în rame de mahon. Probabil că vreun hotel din Oslo îşi reînnoise mobilierul, vînzîndu-l pe cel vechi, care ajunsese aici. Între două oglinzi atîrna. un tablou mare, un peisaj reprezentînd un fiord însorit. Un fiord dintr-acelea oare există şi se poate admira în natură dar care, atîrnat pe perete, într-o ramă galbenă, masivă, îţi apare a o contrafacere enormă,,, ca o bancnotă falsă.
— Aşadar, tu crezi că Erik a fost victima unui complot, vorbi Anton.
— Aici nu-i vorba să crezi sau să nu crezi, spuse Sander. Asta stă scris cu litere de foc în nenorocirea care s-a întîmplat.
— Te înşeli, replică Anton. În orice caz, eu n-aş întrebuinţa cuvinte aşa de mari. Ce s-a întîmplat aici e mult mai simplu decît pare, şi totodată mult mai încurcat. Eu am crescut la ţară, cunosc mai bine lucrurile, şi pentru mine totul e simplu ca lumina zilei.
În toată tărăşenia asta nu există decît un singur om,, şi ăsta se numeşte Martin Lien, Dacă vrei să te gîndeşti numai o secundă, o să înţelegi.
Cînd Erik s-a întors acasă, în 1940, avea un duşman, şi duşmanul ăsta era Martin. îl duşmănea pentru încurcăturile pe care i le-a făcut atunci, cînd avea atîta? de lucru. Noroc, pentru el, că în părţile astea de sfîn— tul Ion nu-i mare zarvă. Munca,. abia după aceea: începe.
După părerea lui, Martin avea temei să-i poarte pică. Va să zică Erik plecase netam-nesam chiar înaintea arăturilor de primăvară ; şi plecase, socotea el, fără motiv, pentru că, în mintea unora ca Martin, era.
o nerozie ca un muncitor de rind să plece la război, cînd toţi oamenii de ispravă din sat îşi vedeau de-ale lor. Poate că asta din urmă nu şi-a spus-o decît sieşi, n-a mai discutat-o şi cu alţii. Dar fii sigur că toţi oamenii cu dare de mînă din sat gîndeau ca şi el.
Motivul cel mai puternic însă, acela care-l rodea şi care l-a făcut să n-aibă linişte ani de-a rîndul şi să nu

ierte, este că în seara aceea din 1940, cînd Martin a fost umilit ca niciodată în viaţă — şi umilit de faţă cu nevasta, cu copiii, cu slujnicele — în seara aceea Erik l-a părăsit tocmai în ceasul înjosirii, cum s-ar spune. S-a însoţit cu cei care-i umiliseră stăpînul şi a plecat de la fermă, adăugind ruşinii acestuia şi ponoase, creindu-i dificultăţi.
— Tu eşti şi mai sever decît Sven ! Cu mine, vreau să spun, îl întrerupsese Sander.
— Nu-ţi reproşez modul în care ai acţionat atunci. I-ai dat o lecţie bună lui Martin, dacă, bineînţeles, era omul care să bage la cap. Dar el n-a învăţat nimic din lecţia primită. În schimb s-a răzbunat pe Erik.
Cît despre sat, satul n-a făcut decît să ia parte în mod tacit la toată istoria asta, aşa cum se întîmplă, în general, la ţară.
Acum cred că înţelegi motivul adevărat pentru ¿are Martin n-a vrut ca satul să cunoască de ce nu putea uita trădarea lui Erik. Nu voia ca lumea să ştie că fusese umilit. Dar umilirea a ajuns să fie cunoscută în sat, asta e limpede — adu-ţi aminte de cele două slujnice. Şi Martin ştia că mulţi nu-l au la inimă, şi că toţi făceau haz pe socoteala lui, pînă şi aceia care, în sinea lor, considerau că e urît ca un om de talia lui să fie expus la aşa ceva. într-un sat ca ăsta, necazul suferit de cineva îi bucură pe ceilalţi, e ca un fel de hrană care se mestecă pe îndelete, clefăindu-se dintr-însa tot anul. Martin cunoştea această mentalitate şi de-aia îl ura pe Erik aşa crunt. Aşa că totul se lămureşte. S-au găsit trei-patru inşi dispuşi să-i facă un mic serviciu lui Martin. Repet că părerea celor mai mulţi era că Erik făcuse o prostie plecînd aşa cum a plecat. Mai ţine seamă că Martin era preşedintele băncii şi aşa mai departe. Pe de altă parte, s-a mai întîmplat ca însuşi Erik să le dea apă la moară, făcîndu-se el singur nesuferit cu gura lui mare.
Restul n-a fost decît un angrenaj de roţi dinţate care se pun în mişcare una pe cealaltă. Toţi acei care au

luat parte la cele ce au urmat, ar putea să jure că n-au luat parte la nimic. Şi cred că n-ar jura strîmb.
într-un asemenea sat, toată lumea ştie cine deţine puterea. Nu-i vorba de politică, sau — dacă vreţi — tocmai asta-i adevărata politică. Oamenii ştiu cine poate să le dea de lucru sau să-i poftească pe uşă afară, cine le poate acorda sau refuza un împrumut, cine poate pune o vorbuliţă în aşa fel încît un om să ajungă, cum se spune, fie pe lista albă, fie pe lista neagră. În acelaşi timp, cei de care depinde o hotărîre, cei din conducerea unei bănci, de pildă, au învăţat să simtă dincotro bate vîntul; căci pentru asta au fost aleşi.
Iar cei care *deţin* puterea ? Âştia nu fac altceva decît să se conformeze unor hotărîri adoptate pe cale legală, în baza unor legi de ei făurite. A fost cel mai lung discurs pe care l-am auzit vreodată din gura lui Anton. Mă gîndeam :
„Cît timp o să-i trebuiască lui Sander pînă să-şi dea seama că Anton îl acuză de crimă ?" Nu i-a trebuit mult timp.
— Cu alte cuvinte, vrei să spui că eu sînt cel care i-a luat viaţa lui Erik, zise el.
— Sau eu, răspunse Anton. Dacă, fireşte, vrem să privim problema din această latură. Ştii, doar, că eu l-am convins să meargă cu noi.
în ce mă priveşte, mă gîndeam că, mai degrabă, treaba asta o făcuse Sven. Dar nu voiam să mă amestec.
— Atunci amîndoi sîntem implicaţi în această crimă ! spuse Sander.
O spunea în glumă, dar nu părea de loc pus pe glume.
în momentul acesta o femeie de serviciu anunţă că «ra chemat la telefon doctorul Paulsen.
— Nu ştiu dacă eu m-aş fi încumetat să-i spun toate astea, i-am mărturisit eu lui Anton, în timp ce Sander ieşea. Ai, cu siguranţă, dreptate ; dar Sander, cu fantezia lui atît de activă, e în stare să-şi închipuie că

•el poartă răspunderea morală pentru toată nenorocirea asta^
Anton se scărpină sub bărbie.
— Şi eu sînt cam indispus din această pricină ! recunoscu el. Eu nu am o asemenea fantezie, cum îi spui tu, şi n-am considerat lucrurile din punctul ăsta de vedere, atunci cînd am început. Dar, pe legea mea, acum mi-e ciudă pe mine, te rog să mă crezi.
— De altfel e uimitor cît de bine cunoşti mentalitatea ¡şi psihologia sătească, observai eu. Trebuie să ştii că şi tata era de la ţară şi am aflat destule şi de la el.
— De fapt, de unde am pornit ?... făcu Anton. A ! De acolo că şi eu sînt tot dintr-un sat. Ce-i drept, nu e vorba însă numai de asta, adăugă el după o scurtă pauză.
Şi iar o scurtă pauză.
— Ştii că acasă, la Mobrăten, eu eram cel mai mare dintre copii ? reluă el pe neaşteptate.
— Nu. Aveaţi o fermă bună ?
— Ferma nu era mare, dar aveam o pădure bunicică. Aş fi putut, oricum, s-o duc mai bine la ţară — din punct de vedere al banilor, vreau să spun — decît o duc acum, ca administrator la oraş.
— Şi de ce n-ai preluat ferma ?
Faţa i se împietri, ochii îi deveniră dintr-o dată de nepătruns — era ca şi cînd s-ar fi lăsat peste ei o perdea.
— E o poveste cam lungă, zise el cu voce egală. Dar realitatea asta e, cum ţi-am spus-o sau cum am gîndit-o. Toate satele-s la fel.
Sander se întoarse. Nu mai era prost dispus. Era mal. degrabă înfierbîntat, aşa cum te înfierbînţi la joc, cînd devine palpitant.
— Am spus-o eu totdeauna : cel mai inexplicabil lucru- în satele astea e cît de repede se poate răspîndi un zvon! zise el. Doar venim direct de la Oppi şi în cătun nu există nimeni care să aibă telefon. Nici n-am văzut pe cineva încălecînd pe bicicletă şi luînd-o la. goană ca alungat de dracu din

urmă. Şi totuşi cineva trebuie să fi fost. Pentru că la telefon era chiar primarul. Ştie că am stat de vorbă cu văduva, aşa, că. mi-a propus o întîlnire cu el şi cu Martin Lien, mîine dimineaţă. Da, spunea că, din întîmplare, Martin tocmai se găseşte la el. I-am răspuns că vom veni nu mîine dimineaţă ci chiar acum. Ferma lui se află chiar pe coasta asta.
— Nu cred că-i chiar aşa de mirare că s-a dus vorba, făcu Anton. îţi dai seama şi tu : cu un automobil ca ăsta sîntem destul de vizibili. Şi-apoi, nu uita că am stat de vorbă cu ceasornicarul.
— Văd eu că tu la toate găseşti o explicaţie. Dar haî să mergem !
După opinia lui Sander, nu era rău ca în seara aceasta să ne folosim de maşină. Dar şoferul nu era de găsit nicăieri. Mai mult ca sigur că îl înghiţise una din femeile de la bucătărie. Aşa că a trebuit să ne slujim de picioare.
Primarul avea o fermă arătoasă, la numai o jumătate de kilometru mai sus, înspre nord. O clădire principală mare şi albă, acareturi nou-nouţe, vopsite în roşu. Era şi avocat, ni se spusese la hotel. Şi mare proprietar de păduri, pe deasupra. Unul dintre cei mai buni' oameni din sat, dacă nu cel mai bun. Băturăm la uşa bucătăriei. O femeie tăcută, îmbătrînită şi cu pieptul lat ne conduse prin vestibul, pînă la primar ; se numea Krogsrud şi avea ca la vreo cincizeci de ani, un tip înalt, masiv şi jovial. în orice caz, *pentru moment* jovial. Se afla împreună cu Martin Lien.
— care putea să fie cu opt sau zece ani mai în virstăi — într-o cameră aproape aidoma cu încăperea prevăzută cu cămin, de la hotel. Pînă şi tabloul era leit. Provenea, pesemne, de la aceeaşi licitaţie.
A doua zi aveam să aflăm că primarul era, de altfel, şi coproprietar al hotelului.
Primarul se sculă în picioare. Martin Lien îl imită.
— Cred că pe unii din domni i-ai mai întîlnit cîndva, nu-i aşa, Martin ? zîmbi primarul.

— Pe doi dintre noi ! precizã Sander, arãtînd spre Anton şi spre sine. Apoi fãcu prezentãrile : administratorul Mobrãten, avocatul Valstad, doctorul Sander Paulsen.
— Da, îmi amintesc de aceşti doi domni ! spuse Martin Lien. încerca să fie şi el jovial, dar fãcea parte din categoria oamenilor seci şi. acri, şi nu prea avea aptitudini pentru aşa ceva.
— Cred cã atunci totul a pornit de la o neînţelegere, adãugã el. Dar a trecut atîta timp, şi eu, personal, nu port nimãnui ranchiunã.
Se strãdui să zîmbească. Dar ochii săi mici spuneau mai răspicat decît o sută şi una de jurãminte şi blesteme cã, dacã am fi murit pe loc, cu toţii, o lacrimă n-ar fi vãrsat.
Sander tãcea. Chipul sãu îmi da să înţeleg limpede cã, orice ni s-ar fi spus, de data aceasta avea să aibă grijă să nu-şi mai iasă din fire.
Primarul ne invită în fotoliile de piele şi ne tratã cu trabuce ; noi preferam însă ţigãrile noastre.
— E trist ce s-a întîmplat cu Erik Oppi ! vorbi el. Un muncitor vrednic şi un bun tată de familie. Poate un caracter cam dificil. Biata femeie a rãmas fãrã nici un sprijin, cu trei copii. Trist, foarte trist.
Tãcere în cameră.
În cele din urmă, Sander arãtă cã noi primisem o scrisoare care ne informa despre decesul lui Erik, aşa cã potrivisem astfel lucrurile încît în timpul excursiei de Paşti, să trecem pe aici, prin comunã.
— Din capul locului ni s-a pãrut extrem de curios ca un pãdurar încercat cum era Erik să fi cãzut victima unui accident, aşa cã am luat cu noi un avocat. Avocatul a întreprins o anchetă particularã şi pur provizorie. După cîte a putut să conchidă, totul pare, într-adevãr, destul de ciudat.
— Hm ! fãcu primarul privind ţintă masa.

Adevărul este, cum s-a mai spus, că acest Erik era un caracter foarte dificil. Multă lume a considerat drept o absurditate gestul său de atunci, cînd a plecat să facă pe viteazul. Dîndu-şi seama şi el, ulterior, de prostia făcută, a avut, probabil, un şoc care l-a zdruncinat. Dar, cu timpul, se părea că lucrurile intraseră în normal. Numai în ultima vreme devenise din nou cam ciudat. Mergea pe drum şi vorbea de unul singur. Dar că şi-ar fi curmat singur viaţa, acesta *e* un lucru pe care el, primarul nu putea să-l creadă.

— Se prea poate să se fi gîndit la ale lui, să fi fost prea absorbit, spuse el. I se întîmpla de multe ori.

Din nou tăcere.

Absurditate, prostie... Cuvintele se repetau cu persistenţă de laitmotiv, ca într-un basm alcătuit după tipic.

Dar Sander nu-şi pierdu cumpătul.

— E explicabil că multora li se păruse absurd şi naiv ca Erik, un muncitor de rînd, să plece la război, cînd oamenii cei mai cuprinşi, fruntea satului, rămăseseră acasă. O asemenea optică i se părea dintr-un anumit punct de vedere, de înţeles. — Sander vorbea tărăgănat, parcă alegîndu-şi cuvintele. — Totuşi celor care au fost împreună cu el în campanie şi l-au văzut riscîndu-şi viaţa de mai multe ori, şi cu sînge rece, nu li s-a părut că au de-a face cu un nătîng sărac cu duhul.

Primarul interveni grăbit, precizînd că povestea cu nerozia nu era scornită de el şi că, în ce-l priveşte, nici nu se gindise la aşa ceva. Dar lumea e lume şi oamenii aşa-s obişnuiţi să-l judece pe acela care se poartă altfel decît obştea. Şi iar o pauză.

Era cazul să spun şi eu ceva.

— Domnul primar — zisei — e de părere că Erik era cufundat în gînduri, *atunci.* O asemenea presupunere mi se pare îndreptăţită, mai ales că, după cîte am auzit, omul avea destule gînduri cu care se mun-

cea. li era, fireşte, teamă că-şi va pierde fermuliţa. Apropo... În ce priveşte despăgubirea pentru drum, chestiunea ar putea fi reactualizată, cerîndu-se contraex- pertiză. De altfel mi-e greu să mă pronunţ în problema aceasta, înainte de a cerceta toate documentele. Poate că ar fi necesare unele investigaţii.
— Mda...
Primarul continua să fixeze tăblia mesei, în chestiunea despăgubirilor n-ar crede că s-ar mai putea modifica ceva, cuantumul fusese stabilit de nîşte experţi reputaţi, iar termenul în care se putea solicita o contraexpertiză expirase. în privinţa ipotecilor pe casă şi pe pămînt — se pare că la asta mă gîndisem pomenind despre documente — în privinţa asta, deci vorbise el personal, cu conducerea băncii ; la fel şi Martin Lien, aici de faţă. Şi el intervenise. Şi se pare că există posibilitatea de a se ajunge la un compromis, cel puţin provizoriu. De altfel e neomenos — nu-i aşa ? — să laşi pe drumuri o biată văduvă cu trei copii.
Asta voia să ne comunice.
Sander răspunse că erau într-adevăr veşti bune.
Putea să le împărtăşească şi văduvei ?
Primarul şi Martin Lien se uitară unul la altul, încuviinţînd reciproc din cap. Primarul spuse că, după părerea lui, nu vede ce ar fi de obiectat. în definitiv, chestiunea era aranjată, asta mulţumită lui Martin. Se mai vorbi şi despre o listă de subscripţie. Nu sînt atotştiutor, dar cred că aş fi în stare să jur că ideea acestei colecte îi trecuse primarului prin cap doar cu o secundă mai înainte de a pomeni de ea. Ce avea să rezulte, însă, nu ştia deocamdată nici el. Cu aceasta, convorbirea luă sfîrşit. Ne ridicarăm şi ne despărţirăm politicos de aceşti cei mai de vază oameni din sat. Coborîrăm panta în tăcere.
— Cred că povestea aia cu investigaţiile suplimentare a fost o încercare indirectă de şantaj, scumpul meu avocat Valstad ! vorbi într-un tîrziu

Sander, cînd cobo- rîsem jumătate din drum. De altfel trebuie să-ţi mulţumesc.
Mai făcurăm o bucată de drum, după care Sander grăi iar :
— Partea cea mai rea — şi era cît pe-aci s-o spun — este că Erik a avut, pare-se, dreptate. Acum, că el e mort, lucrurile merg mai bine.

Cîtva timp după aceea ne aflam din nou împreună, în camera lui Sander, cu cîte un păhărel în faţă. Dar Sander nici nu se atinsese de băutură. Tăcea şi se gîndea.
La un moment dat tresări.
— Naiv... nătîng... caracter dificil... Nu le inspira încredere, asta-i realitatea. Asta-i concluzia. Complot sau nu — fapt e că nu le inspira încredere un om care lăsase lucrul şi plecase să se bată, cînd ţara fusese atacată prin surprindere. „Un muncitor destoinic, un bun tată de familie..." Nu se puteau încrede în el, asta e ! Nevasta şi trei copii la care se gîndea mai mult decît la el însuşi... Nu le inspira încredere !
Spusei :
— Ascultă : Cred eă-l cunoşti bine pe armatorul ăsta al tău; Pe el şi pe mulţi alţii de genul lui, că doar te învîrteşti prin lumea asta mare ca un fel de edec cultural, după cîte înţeleg. N-ai putea să vorbeşti cu vreunul din ei, să ceri un ajutor cît de mic pentru văduva asta cu trei copii ? Căci în colecta asta de aici n-o să cred decît după ce-oi vedea-o încheiată, cu banii pe masă.
Sander răsuflă greu.— Nu-i prea cunoşti pe milionari. Mai bine te-ai gîndi să căutăm nişte comori, ca în legendele strămoşeşti. Ideea ta nu-i rea, dar ştii cît îl costă pe un milionar fiecare coroană pe care o dăruieşte ? Opt coroane, nouă coroane, zece coroane. Află de la mine că o văduvă sărmană cu trei copii reprezintă mai mult decît poate suporta bugetul unui milionar. Cît despre Gundersen,

îmi dau scama că e unul din bogătaşii cei mai cumsecade. Dacă îl găseşti bine dispus, merge bine. Dar dacă e în dispoziţie proastă, totul iese pe dos. Şi singurul lucru pe care i l-aş putea face, dacă s-ar arăta prea al dracului, ar fi să-i prescriu un tratament mai sever. „Văduvă cu trei copii"... Nu sună prea atrăgător. Cine ar mai afla despre o asemenea faptă bună ? Doi-trei ţărani, cel mult. Or, cu ăştia nu-şi capătă omul notorietate. Nu, nu, nu, aşa ceva se cheamă la ei, o proastă investiţie. Cu picturile, mă rog, e altceva. Ţi-ai fi imaginat, poate, că armatorii sînt un gen uman care posedă din întîmplare cîteva vase, dar care mai înainte de toate iubesc tablourile. Da, fiindcă aşa par să stea lucrurile. Dar ţine seamă, în primul rînd, că averea aceea e scutită de impozite şi atîrnă cuminte pe pereţi, raportînd venituri — dacă a fost achiziţionată cu chibzuială, bineînţeles. Dar, pe de altă parte au şi *ceilalţi* armatori tablouri — pricepi ? De aceea pictura este pentru un armator un articol de primă necesitate. Mulţumită ei înlătură zvonurile că i-ar merge prost afacerile... Cred că pot să-ţi împărtăşesc un secret : Cei mai mulţi din ei nici nu pot suferi tablourile şi, în orice caz, pictura modernă, deşi o cumpără. Cînd se duc în străinătate, preferă să achiziţioneze tablouri vechi de cel puţin o sută de ani şi atît de înnegrite de fum, încît nu se mai poate vedea la ele decît rama. Dar, fie vorba între noi, ar putea combate un armator eventualele zvonuri tendenţioase cu privire la mersul afacerilor sale, dăruind zece mii de coroane pentru copiii săraci ? Ar veni oare la el o sută ori o mie de oaspeţi ca să admire pe văduva şi pe copiii ajutaţi, aşa cum îi admiră tablourile ? În primul rînd fiindcă, pentru asta, ar trebui să-i împăieze. Iar pe de altă parte, înţelegi, reputaţia !... „Nu cumva o fi luat omul calea bisericii ?... Sau îi merge prost ?"... Dar hai să ne gîndim şi la altceva, în ce mă priveşte aş vrea să sorb un păhărel. Mai e ceva de băut ? Să ciocnim pentru

Martin Lien. Deie Domnul să-i meargă al dracului de bine cîtva timp de aici înainte, lui şi vrednicei sale neveste !

1940 şi 1954— cea dintîi crimă

Joi DIMINEAŢA DĂDURĂM O RAITĂ PRIN prăvălii, aprovizionindu-ne pentru două zile. După aceea făcurăm iarăşi drumul din ajun, în direcţia lui Oppi. Sander coborî şi lipsi o jumătate de oră. Anton şi cu mine râmaserăm în maşină, dis- cutînd despre vreme, în timp ce ne uitam la ceasornicar : parcă se lipise de fereastra de jos a casei. O jumătate de oră mai tîrziu şi la trei mile mai departe, în susul văii, ne luarăm rămas bun de la maşină şi de la şofer şi apucarăm la deal, pe cărarea care ducea spre ceea ce Sander şi Anton numeau „al doilea munte". Ceasul arăta zece fix cînd ne puserăm schiurile. Vremea era mohorîtă. Merserăm timp de opt ore, doar cu un popas de vreo două ore la o cabană. Era destulă lume la munte. Întîlnirăm mai multe pilcuri de oameni venind din partea opusă. Obosisem. Nu-i uşor să umbli opt ore din zi prin munţi, picioarele îţi amintesc, noaptea, cu un fel de bucurie răutăcioasă, că ai stat cam prea mulţi ani închis într-un birou.
Muntele nu era cine ştie ce înalt. Porţiunile de platou alternau cu acelea de pădure, o pădure rară. De cîteva ori trecurăm peste nişte mici lacuri alpine. într-un loc trebui să facem un ocol de vreo jumătate de leghe pentru că apa năvălise pe gheaţă. Cînd terenul îngăduia, Sander şi Anton mergeau unul

lîngă altul. Eu mă ţineam la doi- trei metri în urma lor. Muntele acesta, ca şi cel dinainte, le evoca fel de fel de amintiri. Auzeam fraze ca acestea :
„îţi mai aduci aminte de cocoşul ăia de munte pe care l-am luat drept neamţ ? Era colo, jos !" Sau :
„Cam pe-aici am dat peste bufniţa aceea care s-a repezit la Petter."
La primul popas s-a discutat mai pe îndelete ; Sander avea memoria mai vie; Anton, mai sigură. Dar nu cred că-mi poate folosi la ceva vreuna din întîmplările care se referă la această parte a campaniei. Seara ne prinse într-o pădurice de pini aflată sub o falie. înnoptarăm aici. În 1940 ■— îşi aminteau ei — în locul acesta îi învăluise ceaţa, greşiseră drumul şi ajunseră cu chiu, cu vai pe falie, unde sania era gata- gata să se prăvălească în prăpastie cu doi oameni înhămaţi la ea ; scăpaseră, însă, cu bine.
Freamătul cetinilor de pin ne trăgea la somn. Adormirăm.
Miercuri, 14 aprilie, pe la amiază — a patra zi, deci — coboram povîrnişul lin al muntelui, îndreptîndu-ne spre deschizătura largă a văii. Iată-ne şi la marginea pădurii. Sander şi Anton căutau să găsească semne de recunoaştere. Ne învîrtirăm cîtva timp încoace şi-ncolo. Ca de obicei, tot Anton fu acela care găsi, pînă la urmă, drumul cel bun.
Coborîrăm o pantă care mai tîrziu avea să se transforme într-un drum forestier plin de bălegar şi şiroaie de apă.
— Aici ne-am oprit ! anunţă Anton.
Drumul forestier făcea, acolo, o cotitură. Dincolo de cotitură cobora direct în vale.
Sander se uită la ceas. Mi se păru că se posomorise şi devenise livid la faţă, cu toate că şi pe el, ca şi pe noi ceilalţi, ne tăbăciseră destul soarele şi vîntul în timpul acelor cîteva zile petrecute pe platou.
— E unu, spuse el. Am făcut pînă aici, trei zile şi jumătate. Atunci am avut nevoie de şase. Şi aici, în vale, s-a întîmplat ceva care uşor ar fi putut face ca

expediţia noastră să se încheie rapid. Ai să afli îndată.
Anton şi Sander coborîră prudent cam vreo treizeci-patruzeci de metri pe drumul forestier. Pe partea dreaptă, chiar lîngă drum, se afla un pin falnic. Anton se opri.
— Aici !
Da, în locul ăsta am făcut ceva care după aceea ni s-a părut o adevărată nebunie, îmi explică Sander. Într-adevăr, eram cam nebuni, aşa că... Cred că trebuie să stăm puţin aici. Am impresia că te uiţi cam nedumerit. Observi ceva deosebit ?
Ne oprirăm la patru-cinci metri mai jos de pin. Dacă păream intrigat, era din cauză că amîndoi, şi Sander şi Anton, căpătaseră ceva straniu în priviri.
Oricît mă uitam de atent, nu se vedea altceva decît drumul forestier care continua să coboarc, la vale.
Le spusei că nu remarc nimic deosebit.
— Ei bine, zise Sander, deosebirea dintre tine şi noi, în momentul de faţă, este că tu nu vezi aici nici un strigoi, în timp ce Anton şi cu mine vedem. Aşa că ascultă : Primul care s-a urcat pe acolo a fost Sven. Mergea cît se poate de prudent, recomandîndu-ne ca noi, ceilalţi, să ne ţinem la cîţiva metri în urma lui. Cei doi cu sania încheiau şirul. Speram ca în valea asta, la vreo două leghe ceva mai jos, în locul unde valea se strîmtează şi devine aproape prăpastie să întîlnim trupe norvegiene. Dar nu eram prea siguri ; doi-trei oameni cu care ne încrucişasem dimineaţa, pe munte, auziseră zvonindu-se despre retragere.
Sven s-a oprit puţin mai sus de cotitura pe care ai văzut-o. A tras cîtva timp cu urechea. Apoi s-a întors şi mi-a şoptit •
-— Sînt cîţiva acolo. îi aud vorbind, dar cred că pe nemţeşte.
M-am căţărat şi eu lîngă el. La început n-am auzit nimic. Apoi au ajuns pînă la noi cîteva

cuvinte purtate de o pală de vînt. Şi unul dintre cuvinte l-am înţeles : *Heimat*

.Partea proastă era că putea să fie şi în norvegiană, *heim att,* şi în nemţeşte.[1]
Dacă era în nemţeşte, însemna că dedesubtul nostru se află trupe germane. În cel mai fericit caz, *asta* însemna că trebuie să ne schimbăm tot itinerariul, respectiv să urcăm iarăşi muntele şi să ne îndreptăm spre vest.
Mi-am dezlegat schiurile. îngheţase zdravăn în cursul nopţii, şi zăpada întărită ţinea minunat. După-amiază vremea se mai îmblînzise şi ninsese ca de vreo doi-trei centimetri. Puteai să mergi pe stratul ăsta de zăpadă, ca pe o pătură.
M-am strecurat pe furiş cîţiva metri mai la vale, înlăuntrul pădurii.
Chiar lingă pinul acesta, la patru metri deasupra noastră, am văzut doi inşi. Vorbeau nemţeşte.
M-am furişat din nou sus şi am raportat lui Sven. Am înţeles atunci — sau doar am avut impresia că înţelegeam — mai multe lucruri deodată : Mai întîi, că în vale se aflau nemţi, asta era sigur. Apoi că nemţii, fie că fuseseră avertizaţi, fie că studiaseră harta atît de bine, ştiau că acesta era unul din cele mai importante drumuri care cobora din munţi. Dacă fuseseră înştiinţaţi tocmai despre noi, asta n-o mai ştiam, şi nici n-o bănuiam (dar ei, de fapt, fuseseră informaţi). Mai tîrziu am putut să aflăm ceva mai mult, pentru că nemţii -— după cîte avea să ni se spună — se interesaseră.
Ceea ce ne-a salvat a fost faptul că ne aşteptaseră cu 0 zi înainte şi, văzînd că nu apare nimic, acum nu mai dădeau cine ştie ce crezare informaţiei primite. Postul acesta de pază îl ţineau, desigur, mai mult de formă. Cei doi nemţi, asta aveam s-o înţelegem mai tîrziu, şezuseră acolo mai multe ore fără să se fi întîmplat ceva, şi, în consecinţă, începuseră să se plictisească, nu mai trăgeau cu urechea cum trebuie, discutau între ei — din pricina asta îi şi auzise Sven — şi chiar în momentul în care îi ascultam noi, unul din ei a scos o armonică de gură şi a început să cînte. Strict inter-

[1] *Heim att* (din nou acasă), în norvegiană ; *Heimat* (patrie), în limba germană.

zis unor sentinele germane, ar crede cineva; dar oameni erau şi ei.
Muzicuţa aceea a fost şansa noastră hotărîtoare ■— sau, dacă vrei, ghinionul lor.
Am ţinut un mic consiliu de război, în şoaptă, chiar acolo unde ne aflam. *Puteam* s-o luăm din nou la deal şi să căutăm alt coborîş, la vreo leghe mai spre stînga, aşadar spre un punct în partea dreaptă, în susul văii. Dar cine ne putea garanta că acolo era mai uşor ? Aici erau doar doi inşi... Grosul se găsea cu siguranţă mai sus.
Lucru cert era că trebuia să stăm de vorbă cu niscaiva oameni din vale, ca să putem afla ceva mai mult. Eram lipsiţi totalmente de experienţa războiului, altfel nu ne-ar fi trecut prin cap niciodată să facem ceea ce am făcut. Ne-am făcut socoteala aşa : Doi oameni nu înseamnă nimic, admiţînd că nu se află mai mulţi în spatele lor. Pe scurt, Anton şi cu mine am primit însărcinarea să coborîm pe nesimţite în pădure şi, printr-o învăluire, să cădem în spatele lor, spre a cerceta dacă mai sînt şi alţii ceva mai la vale, apoi să urcăm înapoi şi să raportăm. În afară de asta, să observăm totul cît mai atent posibil, cum spunea Sven. Ne-am scos armele din sac şi am pus baionetele. Dar aveam ordin să nu tragem decît în caz de absolută nevoie.
Ne-am furişat la vale cu cea mai mare prudenţă, ca atunci cînd ştii că-i vorba de viaţă şi de moarte. Aşa cum şi era. Din cînd în cînd ne opream. Cîntăreţul zicea mai departe din muzicuţă cîntece nemţeşti sentimentale. Le era dor de casă şi nu vedeau, nu auzeau nimic.
Jos nu se aflau trupe. Pînă şi eu, chiar aşa neexperimentat cum eram, îmi dădeam seama că nemţii •—■ cine ştie ce subofiţer — comiseseră o greşeală. Mai tîrziu aveam să fim informaţi că, o leghe mai sus, avusese loc o ciocnire între avangarda germană şi ariergarda norvegiană. Seara, după această ciocnire, nemţii incen- diaseră cîteva ferme. Un detaşament german staţionase în vale, e adevărat, dar primise ordin să se deplaseze mai departe, iar în graba plecării, unicul post de pază fusese uitat. în orice caz,

astea au fost lămuririle primite ulterior. Cu alte cuvinte, am fi putut să-i ocolim liniştiţi pe cei doi, să ajungem la drumul din jos de ei şi să ne continuăm marşul peste vale atît cît ne era posibil. Dar toate astea nu le-am ştiut, bineînţeles, decît a doua zi.
Cealaltă posibilitate, aceea de a urca din nou pe munte şi a căuta să coborîm, apoi, cît mai spre. vest, ca să ne menţinem în sectorul norvegian al liniei frontului — această posibilitate am discutat-o a doua zi, dar am abandonat-o, printre altele din cauză că nu ştiam cît de sus se află această nouă linie. După informaţiile primite de la localnici, noua linie ■—■ fireşte, dacă exista vreuna — ar fi trebuit să se afle mult mai sus, la cîteva leghe.
A doua zi ne-am dat seama că cel mai bun lucru pe care-l aveam de făcut era să pornim mai departe, spre valea următoare.
Dar să ne întoarcem la cele întîmplate aici. După ce am aflat ce ne interesa, Anton şi cu mine ne-am strecurat, prevăzători, din nou la deal, revenind în spatele celor două sentinele. La circa cincisprezece metri în spatele lor ne-am oprit.
Şedeau pe raniţe. Unul cînta tot timpul. Şi unul şi celălalt am avut ¡aceeaşi inspiraţie. — îi luăm prin surprindere ! a şoptit Anton. Dracu să-i ia !! N-aud şi nu văd nimic.
într-un fel, ordinul primit era să-i lichidăm în cazul că situaţia ar cere-o. După toate aparenţele, cam asta era situaţia. Ca atare, ne-am tîrît spre ei cu paşi de lup.
Şedeau de o parte şi de alta a pinului ăstuia, fiecare rezemat cu spatele de trunchi, cu faţa în altă direcţie. Eu mă tîram în stînga, aşa că îmi cădea în sarcină sentinela din stingă pinului. Zăpada proaspătă era moale ca pîsla, dar despre asta am mai vorbit. Ceea ce a urmat... Da, a urmat — scenă ca în romanele de cea mai proastă calitate, aşa cum numai realitatea poate îngădui.
Al meu începuse să cînte *În einem, Kühlen Grunde.*[1] Cunoşteam cîntecul şi pînă în ziua aceea mi se păruse o melodie destul de drăguţă.

Ajunsese tocmai la refrenul *Ich möcht'am liebsten sterben, dann vär's auf einmal still*[2] — cînd *s-a făcut deodată liniște;* şi pentru el, şi pentru celălalt. Cum am spus, cunoşteam cîntecul, şi mă întreb, mereu mă întreb — nici pînă în ziua de azi nu m-am lămurit — dacă nu-mi reglasem cumva atacul chiar în ritmul muzicii.

Trebuie că nimerisem, şi Anton şi eu, drept în inimă. Îmi închipui că nici unul din ei n-a ştiut de unde le-a venit moartea. Un horcăit uşor, apoi au căzut pe-o parte, s-au zvîrcolit niţel, şi gata. Nici un strigăt, nici 0 luptă.

Anton a rămas în picioare. Cît despre mine, eu a trebuit să mă aşez pe ceva. Noroc că se afla acolo o buturugă, altfel m-aş fi prăbuşit la pămînt. Ar fi trebuit să-i chemăm pe ceilalţi ; dar nici unul din noi n-a făcut-o.

Au coborît ei singuri, după cîteva momente. Băgaseră de seamă ce se întîmplase.

Timp de o oră după aceea am avut cu toţii de lucru, pînă peste cap, pentru a şterge orice urmă. Am cărat cadavrele adînc, în pădure. Moartea fusese instantanee, aşa că nu sîngeraseră cine ştie ce. Dar nu voiam să ne asumăm nici un risc. Patru din noi purtau leşurile, iar doi mergeau în urmă, ştergînd fiecare picătură de sînge. După aceea, după ce i-am îngropat adînc în zăpadă, cu raniţe şi cu echipament cu tot, am îndepărtat şi ultimele urme de sînge de la locul omorului, atît cît ne-a stat în putinţă pe întunericul care se lăsa. Am

1 Într-un pămînt rece (germ.)
[Aş vrea să mor, atunci s-ar face linişte (germ.)

avut şi noroc. Am găsit un pin doborît de vînt şi l-am tîrît înapoi, pe propriile noastre urme, pînă la drumul forestier; în felul acesta chiar şi cel mai suspicios observator ar fi putut crede că fusese vorba de vreun fermier care transportase buşteanul, ajutat de argatul său sau de niscaiva cărăuşi. Urmele noastre deveneau astfel, dintr-o dată, cu totul nevinovate. Apoi am pornit-o la vale pe drumul forestier. Dar din motive de siguranţă după un timp ne-am oprit şi am apucat-o la dreapta, pe primul drum local pe care l-am găsit, un

drum care urca pieptiş, cum se spune ; am mers pe el vreo jumătate de milă. Apucînd-o pe drumul acesta, ne-am uitat de cîteva ori în urmă. Se făcuse complet întuneric. într-un timp am putut observa, însă, că spre nord-vest cerul nu era întunecat, ci roşu-aprins. În cîteva puncte se vedeau, de asemenea ridicîndu-se pălălăi. Ardeau patru ferme, cum am aflat mai tîrziu. Urmă un răstimp de tăcere.
— Asta a fost prima noastră faptă de eroism, spuse Sander uitîndu-se ţintă la mine. Era palid.
Trase de cîteva ori din ţigară, şi adăugă cu o voce pe care n-o mai auzisem pînă atunci :
— Prima noastră crimă ! Pricepi ? Nişte sărmani diavoli... Nişte flăcăiandri cu mutre de copil... A fost, de altfel, singura luptă la baionetă la care am luat parte în tot cursul războiului. Dar ne-a fost de ajuns, încă o pauză.
— O porcărie blestemată ! reluă el, violent, ca şi cînd l-aş fi contrazis. Nişte tinerei veseli... Blonzi... Bavarezi, după cum ne-am dat seama din acte. Tineri, repet, aproape nişte băieţandri. Şi nu cred că ei ceruseră să fie trimişi tocmai în Norvegia.
Lucru ciudat — sau poate că, dimpotrivă, nu era de loc ciudat — a fost că în tot timpul acela n-am avut o singură clipă de slăbiciune, nimic de ordin sentimental. Şocul, sau cum vrei să-i spui — atunci cînd nu mă mai puteam ţine pe picioare — a fost cu totul altceva. O spaimă întîrziată, dacă se poate spune aşa. După aceea, în timp ce-i căram în pădure şi-i îngropam, lucrurile s-au prezentat altfel. Era, într-un fel, vorba de viaţă şi de moarte, fiecare clipă putea fi decisivă. Atunci, îţi dai seama, nu ne mai rămîne timp pentru sentimente.
Dar noaptea, în timp ce şedeam în obişnuitul nostru aşternut de paie şi aşteptam să ne fure somnul... Ei bine, atunci am simţit. Am simţit, vreau să spun, pentru prima dată şi n-a fost uşor... Dar Sven a rezolvat-o şi pe *asta.*
Sander rămăsese cu ochii la pin. înţelegeam ce vede.
— Dar tu, Anton ? întrebai.

Anton se uită la mine, după aceea la Sander, apoi din nou la mine. Se vedea că e oarecum nedumerit, de asemenea, şi încurcat, fără îndoială. „
— Ei, răspunse el. Şi mie mi-era silă de mine. Băieţii ăia nu-mi făcuseră nimic. Dar la urmă m-am gîndit : în definitiv e război, ori noi, ori ei... Şi apoi, ca să zic aşa, fusese ordin.
Lui Anton — aveam eu impresia — i se părea că se face prea mult caz de un lucru de multă vreme mort şi înmormîntat. Pauză.
— Mai tîrziu, îşi continuă Sander povestirea, cînd luptele din Norvegia au încetat — asta se întîmpla, de altfel, la începutul toamnei aceluiaşi an, aşadar tot în 1940 — am mai avut o dată ocazia să urc în munţi şi să trec prin valea asta. Am căutat şi am regăsit locul —■ şi pinul ăsta, şi brădetul unde-i îngropasem în zăpadă. Dar nici urmă de cei doi. M-am interesat de asemenea — prudent, bineînţeles — despre cele petrecute pe aici în zilele acelea. E adevărat, ceva mai sus, cale de vreo leghe, avusese loc o mică ciocnire. Nemţii arseseră apoi cîteva ferme, pentru a băga groaza în oameni şi a-i avertiza. După aceea cîteva zile mai tîrziu, la trei, patru leghe mai departe, a urmat o capitulare generală.
Despre cei doi soldaţi nemţi n-am aflat nimic. Nici nu părea să se fi făcut ceva cercetări. Mă întrebam ce şi-or fi închipuit nemţii. Crezuseră că cei doi dezertaseră, că îşi croiseră drum spre Suedia, că se ascundeau prin Norvegia sau ceva în felul acesta ? După cum am aflat mai tîrziu, astfel de lucruri se mai în- tîmplau.
În orice caz, în valea asta nu au fost nici un fel de represalii.
Bine, dar cadavrele ? După topirea zăpezii, ar fi trebuit să iasă la iveală. Le-o fi descoperit cumva vreun pădurar care apoi le-a îngropat, iar după aceea şi-a ţinut gura, de teamă că, dacă se apucă să trăncănească, poate păţi ceva ? Să presupui, oare, că le-au adulmecat păsările şi vulpile şi că le-au devorat cu păr cu tot ? Ei bine, nu ştiu.
De altfel, nu-mi prea băteam capul cu asta, crede-mă (Sander mi se adresa mie). Doar în primele săptămîni

am fost cam... în sfîrşit, cam întorşi pe dos. Şi apoi cîte n-am văzut. Mai ales ferme pîrjolite. Dar lucru cert este că cei doi dispăruseră fără urmă. Parcă intraseră în pămînt. Să-i lăsăm deci, acolo unde ar fi intrat o dată pentru totdeauna ! Acum trebuie să coborîm la drumul principal şi să aşteptăm maşina. Mai avem de stat şi acolo vreo două ceasuri, şi atunci va putea să mai asculte Knut şi alte poveşti de-astea nostime, înainte de a-l lăsa pe Anton la gară. Sander se ridică — îi amorţiseră mădularele, lucru surprinzător la el — şi-şi aruncă sacul pe spate. În apropiere de gară se afla un hotel mic dar bine întreţinut, unde prînzirăm bine, eu şi cu Sander. Şoferul se scuzase ; dacă nu aveam nimic împotrivă ar fi preferat să mănînce în bucătărie, împreună cu personalul de serviciu.
După plecarea lui Anton, se înviorase văzînd cu ochii. Mai renunţase la politeţea aceea aproape ofensatoare şi mai-mai că devenise amabil. Asta poate şi din cauză că la recepţie, la hotel, se afla o femeie la care, într-adevăr, merita să te uiţi, — o veritabilă blondină gen Hollywood. Între ea şi şofer se stabilise un contact instantaneu, ca între o hîrtie de muşte de un negru lucios şi o musculiţă blondă. După masă, ne instalarăm în salonul cu şemineu şi cerurăm ceva de băut. încăperea era confortabilă. Singurii oaspeţi, în afară de noi, erau o pereche mai în vîrstă, împreună cu un cîine. Atît soţul, cit şi soţia, se slujeau de cornete acustice, o căsnicie, se părea, fericită.
Sander rămăsese pe gînduri. îmi dădeam seama că are pe suflet o greutate de care, într-un fel sau altul, simte nevoia să se elibereze. Nu după mult începu :
-— Iartă-mă, dar cred că va trebui să te resemnezi şi să mai asculţi ceva în legătură eu -crima asta. Presupun că-ţi dai seama : mai sînt cîteva amănunte referitoare la povestea asta, dar nu puteam să aduc vorba despre ele în prezenţa lui Anton. Anton n-ar fi putut crede decît că m-am scrîntit la cap. Şi poate că — ştiu eu ?... — chiar sînt scrîntit, sau am fost. Ţi-am povestit că, îndată după 'aceea, m-am prăbuşit şi am rămas nemişcat pe o buturugă. N-am stat mult timp aşa. Cît să fi fost ? Două secunde, trei, cinci ?... Nu

ştiu. în împrejurări din astea, o secundă poate să ţi se pară nesfîrşit de lungă. Ştiu doar că rămăsesem nemişcat. Şi în timp ce şedeam aşa, am avut senzaţia — şi, lucru ciudat, dar ce zic eu... „ciudat" ?... oribil, ceva care avea să mă chinuie mult timp şi după aceea, e că percepeam totul ca într-o stare de conştiinţă deplină : am avut, cum îţi spun, o senzaţie atît de copleşitoare, încît mi-e imposibil să mi-o lămuresc ; *un singur* lucru îl receptam. Şi ştii care ? *Liniştea serii.* Receptam vremea calmă, ninsoarea care se mai domolise — zăpada proaspătă se aşternuse ca un fel de material izolant deasupra crustei îngheţate şi o făcea să reziste (de aceea şi reuşisem să le cădem, pe nesimţite, în spate) — acum, pe înserat, zăpada se scufunda puţin cîte puţin în ea însăşi, parcă absorbită de nişte gînduri ale ei, cu suspine uşoare, zgomote aproape imperceptibile care cuprindeau în ele o fărîmă din însăşi primăvara ce se lăsa aşteptată. Cîteva păsări călătoare timpurii încercau, în văzduh, triluri timide. Pe marginea drumului susura un pîrîiaş, un fel de rîu pentru gîndaci şi furnici, dacă s-or fi aflat la plimbare. Pe mijlocul drumului nu era zăpadă, ci gheaţă, aici îngălbenită de balegă, aici curată şi albăstruie

Iar în jurul nostru se afla pădurea întunecată şi tăcută, mai întîi trunchiurile, succedîndu-se trunchi după trunchi, pînă cînd totul devenea nelămurit şi se pierdea în întuneric, iar mai departe, la deal, cetina verde- întunecată care începuse să miroasă acrişor a primăvară. Pădurea era întunecată şi severă, dar mie, chiar şi aşa, cufundată în tăcerea-i mormîntală, mi se părea, totuşi prietenoasă, ca o făptură înţeleaptă şi îngăduitoare.

Cred că n-am stat aşa mai mult de cîteva secunde. Negreşit, Anton strigase — prevăzător — după ceilalţi ; de altfel văzuseră şi ei aproape tot prin sitele cetinii. Acum urmează ceva ciudat — dacă ce ţi-am spus pînă acum nu ţi s-a părut chiar aşa de ciudat. Cînd i-am văzut pe ai mei venind la vale pe după cotitură murdari, bărboşi, cu paşi de lup şi cu mîinile în buzunar, pe pistoale — m-am îngrozit de moarte — o secundă numai, dar cit de lungă, ca şi cum propriii mei

prieteni erau o bandă de ucigaşi veniţi să mă achite pe *mine !* Ştiu prea bine la ce te gîndeşti acum, şi la asta m-am gîndit şi eu de multe ori — că, adică, pur şi simplu n-am putut percepe şi cumpăni toate astea într-un răstimp aşa de scurt. Totuşi, *trebuie* să le fi perceput şi să mi le fi reprezentat. Cum s-ar putea explica altfel că, mai tîrziu, mulţi ani după aceea, la drept vorbind chiar şi în ziua de azi, se întîmplă că, dacă aud cuvîntul *pace,* sau dacă numai mă gîndesc la el, mă regăsesc la rădăcina pinului de colo, revăd într-o parte pîrtia de cărat buşteni, cu balegă de cal pe ea şi cu un fir de apă şiroind prin mijloc, iar în cealaltă parte zăpada pe care amurgul începe s-o facă sini- lie ?... Şi retrăiesc întunericul îndesîndu-se printre copaci, şi tăcerea adîncă şi gînditoare, şi mirosul de cetină ca la înmormîntare — şi apoi mă dezmeticesc, bineînţeles, şi nu mai e pace, ci război şi zvonuri de război, şi răutate, şi spaimă...

Mi-e cam ruşine de ceea ce am de gînd să-ţi mărturisesc acum, pentru că pare un fel de superstiţie ; dar, pentru mine, tot răul care s-a abătut mai tîrziu în lume -— vreau să spun acea parte din rău care m-a lovit pe mine, direct, constituie o parte din pedeapsa cuvenită pentru fapta săvîrşită atunci... Şedea cu faţa întoarsă aiurea.

•— Nu-mi pot lămuri nimic, reluă el. Dar asta poate să nu aibă nici o importanţă ; pentru că nici unul din noi n-ar deveni mai înţelept lămurindu-şi totul şi toate, printre altele fiindcă, destul de sigur, asemenea soi de explicaţii n-ar putea pătrunde esenţa fenomenelor.

Rămase, o vreme, tăcut.

— De altfel, la cîtva timp după aceea, mi s-a întîmplat ceva ciudat, continuă el apoi, redevenind dintr-o dată mai aproape de acel Şander pe care-l cunoşteam : treaz, curios, dornic de a şti cit mai multe. Războiul se terminase, eram căsătorit, îmi dădusem toate examenele, lucram ca intern la un spital de provincie în Vestland. Trecuse, de atunci, un an. Era cam pe aceeaşi vreme. Asta o ştiu sigur, mai sigur decît că trecuse, de atunci, un an. În orice caz, anotimpul era acelaşi.

Într-o noapte am avut un vis straniu. Adică, vis să fi fost ?
După cit se pare, vis a fost, pentru că eram culcat şi dormeam. Dar la un moment dat nu m-am mai aflat în patul meu. Eram aici, în munţi, în pădure, chiar în spatele celor doi soldaţi ; stăteam chircit, alături de Anton, cu baioneta la armă ; m-am furişat aproape de tot, am vîrît baioneta — am înfipt-o prin postavul gros verde gălbui — şi ce-i curios e că tocmai senzaţia aceea de cuţit care pătrunde printr-un postav gros şi uscat, tocmai ea a trebuit să se fixeze în mine atît de trainic şi să revină cu atîta forţă. Cînd s-au întîmplat toate astea în realitate, n-am avut timp să ne gîndim la stofă şi la alte de-astea. Dar în vis întreaga senzaţie era prezentă, mult mai pregnantă decît atunci cînd se întîmplase aievea ■— şi spaima, şi sila, şi sudoarea rece a groazei, şi greaţa erau şi ele la fel de puternice, încît m-am deşteptat din somn şi a trebuit să alerg în baie, să vărs.
Visul ăsta s-a mai repetat de cîteva ori, la intervale de ani. Nu tot atît de puternic ca prima dată, dar destul de puternic ca să fie, pentru mine, un chin.
S-a risipit şi a încetat să se mai repete abia după un fapt petrecut în vara anului 1944. Ceva destul de violent, atît de violent, încît, după consumarea lui, am avut impresia că ispăşisem atît pentru atacul prin surprindere asupra celor doi, cît şi pentru multe altele...
— Dar ce-a fost ? Ce ţi s-a mai întîmplat
? Se întoarse puţin spre mine.
— A, n-a fost cine ştie ce, dacă privim din punctul de vedere al veşniciei. Am fost obligat să fac oficiul de medic la o execuţie săvîrşită de nemţi. Medicul neamţ se îmbolnăvise.
Ceea ce complica şi mai mult lucrurile, era faptul că eu eram tot atît de „vinovat" ca şi cei doi inşi împuşcaţi, vinovăţia acestora fiind că nu trădaseră. De altfel, puţin după aceea a trebuit să dispar, în sfîrşit, am traversat valea. Asta s-a petrecut în ziua următoare, la vreo jumătate de milă ceva mai spre sud. Dar asta e altă poveste. Adică, stai că n-am ajuns

încă atît de departe. Mai întîi să încercăm a respecta cronologia.
Căci încă n-am terminat cu seara aceea, vreau să spun cu seara crimei.
în noaptea aceea am dormit într-un hambar, la Amund ; ţi-am mai pomenit de satul ăsta chiar azi după-amiază, cînd ne aflam sus, la cotitură. Dar nu puteam să adorm. Ştiu că în seara aceea am fost atît de-aproape de a fugi, cum n-am mai fost niciodată, nici înainte, nici după aceea, în timpul campaniei. Mi-era silă şi de mine, şi de ceilalţi, de toţi cei care dormeau în aşternutul de paie, cei mai mulţi mai şi sforăiau pe deasupra, animalic, ca nişte porci. Oh ! Totdeauna mă apucă greaţa cînd mă gîndesc la asta. Ei bine, cred că mi-aş fi luat tălpăşiţa, dacă Sveii
— da, cine ar fi crezut că avea el înţelegerea asta — cum să-i spun ?... Omul acesta care părea opac -— dacă n-ar fi venit la mine... Ei bine, tu umbli şi scormoneşti şi întrebi tot timpul de Sven, ce-a spus Sven,. ce-a făcut Sven... Atunci ascultă : Sven a venit cu băgare de seamă, pentru a nu-i trezi pe ceilalţi, şi s-a aşezat pe paie, alături de mine. Ştia că nu dorm. Un timp nici n-a deschis gura. Apoi a spus, destul de încet, tot ca să nu deştepte pe cineva :
— înţelegi, cred, că nu *tu* ai fost acela care a săvîrşit fapta aceea de aseară. Am săvîrşit-o cu toţii, fiecare dintre noi. Tu ai fost, într-un fel, doar victima desemnată să ia asupră-şi povara.
Era ceva în legătură cu Sven, care m-a mirat. Sven nu avea cine ştie ce inteligenţă deosebită, nu-i aşa ? Mă rog, o inteligenţă mediocră, nimic altceva. Dar uneori — pentru că nu e vorba, totuşi numai de inteligenţă — era ca şi cum, fără să reflecteze, ar fi înţeles tot ce era esenţial. Şi tocmai el, care putea să se bîlbîie şi să se poticnească vorbind de cele mai simple lucruri, tocmai el a găsit atunci cuvintele cele mai potrivite. Mi se pare atît de ciudat !
Anton se culcase, dormea, iar Sven ştia bine că, despre partea lui, nu se află într-o zonă primejdioasă.

Mai luarăm cîte un păhărel şi râmaserăm mai departe,, în fotolii, vorbind despre Anton. Admirabil

om ! De meserie ebenist, cîştigase o serie de premii frumoase la Holmenkollen şi se împrietenise cu un locotenent,, care avea de asemenea oarecare stofă de schior şi care tocmai deschisese cu puţin înainte de război, *o-* fabrică de schiuri ; îl ajutase socrul său, care era arhitect. Anton se angajase acolo, mai întîi ca simplu muncitor. Concomitent, urmase cursuri serale şi ajunsese pînă la examenul de şcoală medie, fără să fi pierdut o zi. Se înscrisese apoi la alte cursuri serale, ba frecventase şi şcoala comercială, deşi între timp se şi căsătorise.

— Aş fi putut foarte bine să iau şi bacalaureatul, spunea el, dar la ce bun ? N-ar fi fost decît un canon pentru biata nevastă-mea.

Acum era administrator la fabrică, în timp ce locotenentul, care, ajuns la gradul de maior, îşi dăduse demisia din armată, avea conducerea atît a fabricii, cît şi a altor întreprinderi pe care le lăsase în urma sa arhitectul. Totuşi Anton rămăsese mai departe pădurar, vînător, schior, adică, într-un cuvînt : Anton !

Ce-l făcuse să plece de la ţară şi să se stabilească la oraş ? Sander nu ştia sigur. Odată Anton pomenise ceva în legătură cu asta, însă... Să fi fost, cumva, cine ştie ce poveste cu vreo fată ? Poate tocmai cu aceea cu care se însurase ?... Fată de fermier bogat, sau cam aşa ceva, şi un tată care nu prea vedea cu ochi buni povestea asta ? Sander nu-şi amintea. Tăcurăm iarăşi, o vreme, şi unul şi celălalt. Apoi... Apoi Sander reîncepu brusc :

— Am omorît după aceea şi alţi oameni, se-nţelege de la sine. Anton, de asemenea, şi asta se-nţelege. Sincer vorbind, am la activ o mulţime, mai ales că eram la una din mitraliere, după ce evident — am reuşit să avem două. Dar şi înainte de asta. Cînd ne-am croit drum pînă pe poziţia pe care am ocupat-o, nu aveam nici o mitralieră, din pricina unei afurisite de întîmplări despre care am să-ţi povestesc mai tîrziu. Atunci ne-am propus să capturăm una ■de la nemţi, cînd aceştia vor trimite prima patrulă contra noastră. Ne bazam în mod cert pe asta. De altfel ne-am şi îngrijit să le ajungă la ureche cîte ceva despre

noi. Respectiv, trebuia să se audă că un mic grup de ţicniţi, în mod practic fără arme, se află sus, cam pe la cutare înălţime, nu unde ne aflam noi ■— doar nu eşti nebun să-ţi închipui că aveam de gînd să ne trădăm poziţia — ci la vreo leghe ceva mai spre nord. Am trimis chiar vreo cinci- şase inşi în locul hotărît, iar aceştia au înjghebat, din buşteni, ceva care să semene a ambuscadă.

Apoi, am aşteptat patrula, cu planul de acţiune gata întocmit. Sven îl ticluise în toate detaliile. Ştiam şi unde trebuia să vină nemţii, şi unde aveau să-şi instaleze cuibul de mitraliere, după ce, bineînţeles, am fi avut grijă, noi, să tragem cîteva focuri, pentru a le indica, pasă-mi-te, unde ne aflăm. Iţi mai aminteşti poziţia. Drumul care mergea de la sud spre nord, făcea o cotitură aproape bruscă spre vest, tocmai în locul acela. La nord de cotitură ne aflam noi, pe o costişă în formă de triunghi, cu una din laturi formată chiar de drum şi cu vîr- ful îndreptat la deal, spre pădure. La răsărit eram apăraţi de pădurea care cobora pînă în drum şi de o coamă de munte care se întindea vreo jumătate de leghe spre nord. Puţin mai spre apus de acea pădure, în partea de răsărit şi din faţă a poziţiei noastre, şi drept peste drum, pregătisem trunchiuri cu care să baricadăm drumul în cazul cînd ne-ar fi atacat forţe mai mari ; dar pentru început nu ne aşteptam decît la patrulă. De fapt nu era vorba de vreun drum principal, deşi se circula pe el şi iarna.

Spre sud, terenul era de asemenea liber : o viroagă întinsă, cu cîţiva pini răzleţi. Puteam, astfel, să semnalăm apropierea nemţilor de la mai bine de un kilometru.

Valea se afla destul de sus, după cum îţi aminteşti ; încă mai era puţină zăpadă cînd aţi fost pe la noi, în jurul lui 1 mai. Dar planul ni-l elaborasem cam cu o săptămînă mai devreme, şi atunci era zăpadă din belşug pe toată costişa.

Un amănunt important este că pe partea sudică, aşa-dar la sud de drum şi la nord de noi, se întindea o fîşie de pădure lungă şi îngustă ; venea ca la vreo sută de metri la vale, direct spre sud, unde se înfigea

ca un vîrf de suliţă. Spre apus era din nou teren deschis.
Această fîşie de pădure nu era prea deasă, totuşi destul încît să ofere o bună acoperire celor doi-trei dintre noi desemnaţi să coboare pe schiuri, spre vest.
Pista era destul de abruptă acolo, aşa că puteam să obţinem o bună viteză, să ocolim tot în viteză şi să cădem în spatele mitralierei. Cel puţin aşa speram noi — Erik, antrenorul de schi şi cu mine — cărora ne revenise această misiune. Eu fusesem desemnat pe considerentul că, înainte, mai participasem la astfel de curse.
La vederea nemţilor, la vreun kilometru de acolo, trebuia să ne furişăm dincolo de drum şi să aşteptăm mai la vest de pădure. Restul, mă rog, restul depindea, printre altele şi de noroc.
Totul a mers însă exact cum calculasem. Nemţii au plasat mitraliera chiar acolo unde socotisem noi. Cei rămaşi sus, pe poziţie, trăseseră deja cîteva focuri şi doborîseră cîţiva inşi. Atunci antrenorul, Erik şi cu mine ne-am avîntat la vale unul după altul — eu în cap.
Mi-aduc aminte ca acum de ciudata dublă senzaţie pe care o aveam : pe de o parte că totul merge al dracului de repede, direct spre moarte, probabil, iar pe de alta că nu ne mişcăm de loc ; într-adevăr clipele mi se păreau teribil de lungi. Am ajuns însă jos nevătămat, am reuşit să fac, tot din viteză, mişcarea de învăluire, m-am aruncat în zăpadă la vreo treizeci de metri în spatele lor, în stînga mitralierei — privind de sus, de pe poziţia noastră — şi am deschis focul. Pe unul l-am nimerit aproape imediat. A rămas mort pe loc. Doi s-au ridicat cuprinşi de panică şi au rupt-o la fugă. Pe ăştia i-au doborît antrenorul şi Erik. Ceilalţi au încercat să scape şi ei, tot cu fuga, dar tocmai asta le-a fost pieirea. Şase dintre ai noştri aşteptau pregătiţi, cu schiurile la picioare, şi au pornit în urmărirea lor. M-am ridicat şi eu, dar n-am mai făcut cine ştie ce scofală. Acţionaseră ceilalţi, conform planului. În felul acesta am pus mîna pe o mitralieră germană.

A doua zi după ciocnirea asta am fost trimis în recunoaştere, la vale, şi — a nu se uita ! — te-am întîl- nit pe tine şi pe Vera. Restul, altă dată...

E curios cit de exact poate să-şi amintească cineva asemenea lucruri, chiar dacă nu are remuşcări. Despre aceste ciocniri îmi aduc aminte fără păreri de rău, pentru că totul s-a petrecut *în luptă.* Nu-i ciudat să existe astfel de deosebiri ? Pentru că adevărul ăsta e : am ucis.

A doua oară — asta s-a întîmplat cu o zi înainte de sosirea Verei şi a ta — a fost, la drept vorbind, o reeditare a primei acţiuni, cu excepţia, doar, că nemţii îşi consumaseră aproape toata muniţia mai înainte de a-i face noi varză ; de data asta, îşi amplasaseră mitraliera mult mai în spate şi au tras ca disperaţii.

Zăpada nu mai era tot aşa de bună atunci cînd Erik, Amund şi finlandezul — ei trei au fost aleşi de data aceea, căci eu rămăsesem la mitraliera capturată în ajun — au coborît anevoie printre petice de pămînt goale ; cred că numai întîmplarea a făcut ca nici unul din ei să nu fie lovit.

Preferam să nu luăm prizonieri. Nu că ne-am fi făcut din asta un principiu, dar n-aveam unde să-i închidem şi cu ce să-i hrănim. Pe de altă parte nici nu trebuia să-l lăsăm pe vreunul să ne scape. Cînd, a doua oară, a intrat deruta în ei şi avi luat-o la fugă spre drum, i-am urmărit pe schiuri. Dar pîrtia — cum am spus — era proastă. îmi amintesc bine de unul care mi-a revenit mie. Eram la vreo cincizeci de metri în urma lui, la treizeci de metri, la douăzeci... Dacă se oprea, se întorcea spre mine şi mă lua la ochi, *eu* aş fi fost cel care ar fi rămas acolo. Dar cine să mai acţioneze aşa, cînd e cuprins de panică ? Aşa că, ajuns la douăzeci de metri de el, m-am trîntit în zăpadă ; la treizeci de metri, am tras : două gloanţe, şi era al meu. Da, dar toate astea, în luptă. Asta-i legea războiului.

Am fi putut să-i secerăm pe toţi cu mitralierele, a doua oară ; dar eram nevoiţi să economisim muniţia.Cu toate astea, tot am fost obligaţi să luăm doi prizonieri. Petter şi Cari Gustai au urmărit doi inşi pînă ce i-au ajuns, destul de repede, din urmă.

Atunci nemţii s-au oprit ca la un semnal, au ridicat miinile în sus şi s-au întors cu faţa.
Cari Gustaf s-a şi înfuriat. „N-ai pic de ruşine ! a strigat el la neamţul său. Nu poţi să te laşi împuşcat ca un om de onoare..."
E limpede, însă, că nu puteau trage în nişte oameni care şedeau cu mîinile în sus, în semn de predare.
Unul din ei era un aşa zis „copil al Vienei" [1] şi vorbea norvegiana. „Ai pîrjolit multe ferme — mă, tu, ăla de colo — ca recunoştinţă că ţi-am salvat viaţa cînd erai copil ?" l-a întrebat Petter.
„Nu înţeleg !" — doar aţît a răspuns. Şi poate că nu înţelegea sau poate că nu el incendiase ferme — cine ştie ?
Cînd şi-au dat seama că nu vor fi împuşcaţi, au început să plîngă de bucurie. Fiindcă — spuneau — războiul, pentru ei, se sfîrşise. Numai că în privinţa aceasta se înşelau. I-am lăsat liberi după două zile, a doua zi după plecarea voastră. Le-am dat şi o scrisoare la mînă cum că fuseseră luaţi prizonieri după o împotrivire dîrză în cutare loc şi în cutare zi — am menţionat bineînţeles, un loc ceva mai spre răsărit. Acum, însă, trebuia să-i punem în libertate, scria Sven, pentru că urma să ne regrupăm forţele şi nu aveam nici un motiv să-i luăm cu noi.
I-am legat la ochi şi i-am cărat, o leghe, în automobilul şefului de post. În vale i-am dat jos şi le-am făcut semn cu degetul : „Duceţi-vă !" Şi cei doi nemţi au plîns acum pentru a doua oară, înţelegînd că războiul, totuşi pentru ei, nu se sfîrşise.
[1] Copii primiţi în Norvegia după războiul din 1914—1918.

de-a curmezişul văilor

ÎN SEARA ACEEA NU MI-A FOST UŞOR SA adorm.
întins în pat, mă gîndeam nu numai la întîm- plările legate de prima crimă — cum o numise tot timpul Sander — ci şi la cele despre care auzisem mai tîrziu, lîngă răspîntie, tot din gura lor.
îmi imaginam atît de limpede scena petrecută acolo, la rădăcina pinului, de parcă aş fi fost eu însumi martorul celor petrecute în după-amiaza aceea memorabilă.
Mă simţeam spectator, şi mi se părea ciudat că nu pot face nici o mişcare.
Dar nu numai pe cei doi nemţi îi aveam desluşit în faţa ochilor.
Şi Amund, şi ceasornicarul, şi cel pe care Sander şi Anton îl numiseră în tot cursul povestirii Iuda, toţi îmi apăreau chinuitor de vii. Eram pesemne mai aproape de vis decît aş fi crezut.

După săvîrşirea crimei fuseseră, în tot restul serii, extrem de prevăzători.
Ştiau că dacă nemţii i-ar fi prins acolo şi ar fi descoperit cele două cadavre, puteau să-şi ia adio de la viaţă.
Trebuiau, totuşi, să înnopteze undeva. Şi, oricum, mai curînd sau mai tîrziu tot ar fi fost nevoiţi să intre în vorbă cu oameni mai informaţi, ca să-şi poată da seama dacă era bine s-o ia din nou înspre munte şi să încerce să-şi croiască drum jos, cîteva mile mai la vest, sau să considere pierdută toată valea, pentru

ca, escaladînd muntele următor, să se poată îndrepta spre un punct sigur : Lillehammer. Acolo se aflau englezii. Dar asta ar fi însemnat multe zile de marş.
La vreo jumătate de leghe mai jos exista un pod peste rîu. Dar, oare, îl puteau trece ?
Mergeau în trei grupuri de-a lungul drumului comunal, plin de noroi ; grupul din mijloc trăgea sania pe schiuri. Li se interzisese să vorbească.
Cu totul, erau opt oameni. Fuseseră nouă : în afara lui Erik, li se mai adăugase încă un om, un ţărănuş descurcăreţ pe nume Tosten, vînător. Apoi unul spălase putina — cel despre care vorbise Sander cu prilejul dineului de la Vera.
înaintară preţ de vreun ceas. La fermele din susul văii luminile licăreau destul de puternic, şi din cînd în cînd îşi zăreau umbrele proiectate înainte, pe zăpadă. Se puteau considera la o distanţă potrivită de locul primejdios. La scurt timp desluşiră prin întuneric şi cîteva case, ceva mai la deal.
îşi dublară prudenţa. Anton o apucă înainte. Avea să spună că venea dinspre munţi, cu alţi cîţiva, şi că îi prinsese noaptea pe drum, şi în acelaşi timp să tragă cu ochiul -— spre a vedea cum stau lucrurile. După vreun sfert de oră reapăru, anunţînd că locul i se părea bun pentru popas. Tineri căsătoriţi, nici un copil ; gospodăria era mică, dar vara trecută omul mai defrişase ceva pămînt.
De altfel şi ceilalţi observaseră nişte maşini de scos rădăcini şi alte unelte zăcînd, acoperite de zăpadă, pe marginile drumului.
Intrară aşadar, şi spuseră, dacă nu adevărul, cel puţin aproape. Experienţa îi învăţase că în multe împrejurări e mai bine să nu se grăbească cu sinceritatea. Sven, fiind purtătorul lor de cuvînt, explică în două vorbe că veneau din munţi şi se gîndiseră să se îndrepte într-acolo, neştiind că vor da de nemţi, şi că nu doreau cituşi de puţin o astfel de întîlnire, mai cu seamă că auziseră că se întîmpla ca nemţii să ia şi ostateci, mai ales dintre cei apţi pentru serviciul militar.
Cum spusese şi Anton, nu erau decît două persoane în casă — soţ şi soţie. Arătau bine ; bărbatul, cam de

vreo treizeci de ani, înalt, voinic, deşi cam slab, un adevărat pădurar, cum întîlneşti la tot pasul prin comunele de la margine de munte. Faţa energic conturată, nasul acvilin, ochii adînciţi sub nişte sprîncene voluntare, pe scurt, un om pe care l-ai arăta lumii, peste mări şi ţări, spunînd : „Iată un norvegian". Amund — aşa se numea — nu era numai un bun pădurar ci şi, după cum avea să se dovedească mai tîrziu, zidar, dulgher, priceput adică la toate, defrişor, pe deasupra şi, în plus, un om care întotdeauna găsea scăpare dintr-o situaţie grea.
Nevasta, o femeie înaltă, hotărîtă, frumoasă, ţinea casa ca un pahar.
Cei opt şi gospodarii umpluseră pînă la refuz bucătăria, cu toate acestea îşi făcu fiecare loc. Era adevărat, confirmă Amund, nemţii se aflau chiar în vale. Cu o zi înainte trupele norvegiene se retraseseră, iar în ziua aceea nemţii porniseră în urmărirea lor. Şi nu erau puţini.
în cursul după-amiezii se auziseră împuşcături în susul văii, iar acum pesemne dăduseră foc fermelor din Millom.
Adăpost pentru noapte ? Da, în hambarul de colo erau ceva paie şi fîn, şi dacă făgăduiau să umble atent cu focul...
Se puteau găsi şi de-ale gurii. Nu aveau bucate alese, dar nişte cartofi tot erau, iar într-o putină mai rămăseseră cîţiva heringi...
Aşa că se ospătară cu heringi şi cartofi ! La rîndul lor, Amund şi nevastă-sa gustară cîte ceva din merindele de prin raniţe.
Erau tot mai încredinţaţi că în casa aceea n-aveau motive să se teamă.
E drept că Amund îi măsurase de cîteva ori cu privirea, cam cercetător. Dar chiar dacă îşi dăduse seama că oaspeţii erau mai puţin paşnici decît se recomandaseră la sosire, se făcuse că nu observă şi nu pomenise nimic despre asta. De altfel nu era prea vorbărfeţ — lucru de care aveau să-şi dea bine seama mai târziu. Cele spuse de el în seara aceea s-ar rezumau la atît. Dacă lucrurile ar fi decurs normal, oamenii ar fi trebuit să ia armele şi să iasă la

luptă. Satul însă era retras. El însuşi fusese pînă acum două zile, sus, în pădure, departe de orice drum, unde nu se ştia nimic de război. De la o vreme cei de acolo intraseră la bănuieli văzînd avioane de un tip necunoscut roind în văzduh. Aşa că o porniseră spre sat, el şi alţi doi oameni, cu două zile mai devreme decît fusese plănuit. Ieri se înţeleseseră să pornească .spre trupele norvegiene aflate jos, în vale. Dar acestea urcaseră din nou, şi încă repede, pe dealuri.
Se apăraseră crîncen norvegienii, dar fuseseră copleşiţi numeric. Prin alte locuri însă, se predaseră unii şi fără luptă, după cum auzise el...
Şi, rostind aceste vorbe, le aruncă o privire iscoditoare, de parcă ar fi zis : Nu cumva chiar dintr-acolo veniţi voi ? Nu sînteţi dintr-aceia care predau armele înainte de a le fi ridicat ?
Nu primi însă răspuns la această întrebare mută.
Abia a doua zi dimineaţă, cînd fură poftiţi la micul dejun compus din cafea, pîine şi margarină, Sven rupse tăcerea :
Era într-adevăr aşa cum bănuise Amund. Veneau de la o unitate care se predase fără luptă. Dar aveau de gînd să ajungă într-un loc în care se dădeau lupte. De aceea se şi găseau aici, dar ajunseseră pesemne prea tîrziu.
— Mi-am dat eu seama, făcu simplu Amund. Nevastă-sa nu zise nimic.
Apoi Amund plecă să dea o raită prin vale, ca să facă o mică recunoaştere a drumului principal şi a rîului. Ascunseră sania în fînul din şură şi-l însoţiră şi ei o bucată de drum. În josul văii huruiau automobile şi se auzea duduit de motoare. Amund le arătă un loc de unde puteau supraveghea drumul, fără să fie văzuţi.
Nemţii urcau dealul cu forţe destul de mari. Cam prea mari chiar — spectacolul nu era de loc plăcut. Maşini peste maşini, tunuri, chesoane, motociclete, bucătării de campanie, mitraliere — şi, printre ele, coloane de infanterişti.

Totul se desfăşura cu atîta precizie şi ordine, încît ai fi zis că e o defilare ; asta era mai rău ca orice.
Rămaseră acolo vreun ceas, spionînd prin cetina de brad.
Părea că marşul luase sfîrşit. Mai apărură cîteva vehicule întîrziate, apoi nişte motociclete şi, la sfîrşit, un detaşament de infanterie. După aceea drumul rămase pustiu şi gol.
Mai stătură culcaţi la pămînt o bucată de vreme, după care urcară înapoi, pe cărare. Nimeni nu spunea nimic.
Amund se întoarse peste vreo două ore, ou veşti. La pod se aflau sentinele germane ; în afara lor nu erau mulţi nemţi pe acolo. Toţi cei care puteau să se tîrască şi să meargă fuseseră luaţi la deal. Pentru a zdrobi şi ultima fărîmă de rezistenţă în valea aceea, aşa spusese unul dintre nemţi.
Cît despre norvegieni, se gîndiseră, fireşte, să-şi maseze toate forţele la vreo patru-cinci mile ceva mai sus. Valea era îngustă acolo. Din păcate, fuseseră nevoiţi să părăsească cea mai mare parte din lucrurile grele — printre altele şi tunurile. Mai mult ca sigur că stăteau prost şi cu muniţia.
Sfîrşitul e aproape, ar fi spus unul dintre ofiţerii norvegieni.
Sven asculta în picioare, cu privirile în pămînt.
— Atunci nu ne rămîne decît să ne îndreptăm spre Lillehammer ! exclamă el. Şi adăugă :
— Bineînţeles, dacă putem traversa valea.
Era prima şi ultima oară cînd Sven le păruse cam descurajat, cel puţin după cîte-şi puteau aminti Sander şi Anton.
Amund rămase cîtva timp tăcut.
—- Ar mai fi o posibilitate ! făcu el deodată.
ll luă deoparte pe Sven şi se sfătuiră cîteva clipe.
Cînd se apropiară, de pe faţa lui Sven se risipise orice urmă de descurajare, dacă bineînţeles, existase vreuna.
— Toată lumea să se bărbierească, comandă el. Apoi o să ne gătim şi o să ne dichisim frumuşel. Trebuie să părem nişte bieţi oameni amărîţi şi cumsecade.

Amund spuse că între timp se duce să dea o raită pe la tîmplar.
Pierdură ceva timp cu bărbieritul — n-aveau destule maşini de ras, iar dintre pădurari, puţini folosiseră vreodată altceva decît cuţitul. înainte de a fi isprăvit, Amund era înapoi anunţînd că aranjase cu tîmplarul. Apoi scoase calul din grajd şi-l înhămă la sanie.
— Trebuie să trec dincolo ! lămuri el. Am treabă la Olai Moen.
Mai rămase puţin adîncit în gînduri. Apoi intră în casă, rămase înăuntru cîteva minute, după care ieşi echipat cu raniţă, schiuri şi un Krag-Jorgensen. Puşca o dosi pe fundul săniei, sub o pătură pentru cal.
Tocmai atunci, ieşi şi femeia din staul.
— Berta, îi spuse el — cred că o să plec şi eu cu oamenii ăştia. Unde, nu ştiu. Departe, poate. De-ale gurii ai în casă, mai ai şi ceva bani şi, mai ales, ştiu că mă pot bizui pe tine. Calul şi sania le iau cu mine ; îţi aminteşti, cred că i-am promis lui Olai Moen să-l ajut la groapa de îngrăşăminte pe care şi-o face. Ne înţeleseserăm înainte de a veni războiul ăsta, aşa că nu ştiu dacă tot mai are de gînd s-o facă. Dar de cal şi sanie tot are nevoie, ştiu eu. Aşa că, dacă nu mă întorc curînd, calul o să fie la ferma lui Moen.
Ea rămăsese în picioare, tăcută.
Părea c-o frămîntă un gînd. Dar nu spuse nimic.
Într-un tîrziu şopti :
— Ai făcut întotdeauna cum ai vrut, Amund ; n-am încercat niciodată să te împiedic. N-o fac nici acum. Într-un fel, te înţeleg.
Acesta fu singurul lor rămas bun.
Apoi au adus din şopron sania improvizată pe schiuri, au legat-o înapoia celeilalte şi au pornit la drum. Mergînd la vale, Amund le explică planul său. A doua zi avea să aibă loc o înmormîntare pe malul celălalt al rîului. Coşciugul, lucrat de un dulgher din sat, era gata pregătit. Amund promisese că va duce el, cu calul său, coşciugul pînă la casa mortuară, cum îi spuneau ei ; aşa fiind, pot să vîre în coşciug sacii şi celelalte lucruri, apoi să meargă în urmă şi să lăcrămeze un pic. Cu tot războiul şi cu toată suita lui

de nenorociri, nemţii nu le puteau refuza oamenilor să-şi îngroape morţii.
Coşciugul era alb şi frumos. Devenise cam greu din pricina lucrurilor băgate înăuntru. De fapt, trebuia să fie greu, în eventualitatea că sentinelelor de la pod le-ar fi trecut prin cap să-l încerce.
Acasă la dulgher au mai zăbovit puţin. Amund considera că procesiunea ar fi părut şi mai autentică dacă în cortegiu s-ar fi aflat şi cîteva femei. Nevasta dulgherului şi sora ei tocmai se îmbrăcau. Tot trebuia să meargă la casa mortului şi să dea o mînă de ajutor, aşa că tot atît de bine puteau să urmeze şi sicriul.
— Dar să nu sufli o vorbă despre asta, pînă mîine, la pomană ! i-a recomandat Amund femeii. Atunci n-ai decît să povesteşti, pentru că oamenii, ştii bine, sînt bucuroşi să se mai înveselească la un praznic de înmormîntare.
La fiecare capăt al podului erau postate cîte două sentinele. La vederea lor, Sven a spus repede : „Descoperiţi-vă !"
Mergeau încet, aşa cum se cuvine la înmormîntare. Singurul cusur era că unii aveau haine prea deschise, plus faptul că în urma săniei lui Amund, şi remorcată de aceasta, se tîra sania cealaltă plină cu schiuri şi raniţe.
Sven dăduse crdin ca, în cazul cînd ar fi fost întrebaţi ceva, nici unul să nu ştie nemţeşte. Simpli muncitori forestieri care petrec un mort. N-au fost întrebaţi însă. Nemţii au prezentat pînă şi armele pentru onor. Lucrul acesta îl prevăzuse Sven atunci cînd le-a spus tuturora să se descopere. Prefera să fie scutit de a-i saluta pe nemţi.
— O făcurăm şi pe asta, rosti Amund, simplu, cînd se văzură dincolo.
Ajunşi la cea de a treia cotitură a drumului, spuse iar.
■— De aici în sus nu mai e nici un neamţ. De asta sînt sigur. Acum putem goli coşciugul. După aceea mă aşteptaţi aici. Eu o să dau pe la casa mortuară. Le invită pe cele două femei să urce, dar ele preferau să meargă pe jos :

— Nu stau eu pe coşciug, zise una. Ca mîine o să dorm într-unui.
Şi porniră cu demnitate în urma lui Amund, îmbrăcate în negru, fiecare cu cîte un coş pe braţ. Amund lipsi vreme de un sfert de oră ; apoi se îna- poie cu calul şi sania.
— Le-am dat voie ca tocmai mîine să povestească despre asta. Sper să-şi ţină gura pînă atunci, spuse el despre cele două femei. Dacă le-aş fi cerut să tacă toată viaţa, peste o jumătate de ceas ar fi început să trăncănească.
Incărcară tîrlia împreună cu raniţele, în sanie şi plecară.
Dar ceva mai la deal se produse o întîrziere datorită căreia aveau să se aleagă cu încă un tovarăş, unul din cei mai folositori oameni din detaşament. Nu merseseră decît o bucăţică de drum, să tot fi făcut un kilometru, şi abia trecuseră de cîteva prăvălioare, cînd — ajunşi lîngă o casă cu cîteva ceasornice atîrnate la o fereastră — Amund îşi aminti de ceva.
— Era să uit : aveam ceasul la reparat — acum trebuie să fie gata. Putem zăbovi cinci minute ?
Au fost însă zece.
!ntorcîndu-se, cu ceasul în buzunar, Amund se duse la Sven :
— Întreabă dacă mai putem aştepta vreo zece minute. Vrea să meargă şi el.
Unul din principiile de bază ale grupului era să nu refuze pe cineva care voia să se înroleze, evident dacă era apt din punct de vedere fizic, dacă ştia să tragă cu arma şi se arăta un bun camarad. Ca atare, Sven întrebă doar atît :
— E în regulă cu el ?
Amund răspunse că, fireşte, era în regulă. Un tip curajos, burlac, muzicant, de treizeci de ani. Vînător şi pescar, bun cunoscător al pădurii, bun schior şi aşa mai departe. Mecanic de precizie, lucrase cîtva timp ca armurier la Kongsberg.
Mai avea Amund o mică referinţă, dar asta numai pentru Sven şi Sander.

Ceasornicarul fusese, cum s-ar spune, în vorbă cu o fată; dar, cu vreo două săptămîni în urmă, fata îl lăsase mofluz, logodindu-se cu cel mai bogat fiu de chiabur din partea locului.
Ceasornicarul se înfiinţă numaidecît, cu schiuri, raniţă, puşcă şi tot echipamentul.
— Care va să zică aţi plecat la vînătoare ! spuse el. Ei bine, în ceea ce mă priveşte, eu nu m-am dat niciodată în lături de la o asemenea distracţie.
— Dar cu atelierul cum rămîne ? se interesă Sven.
Parcă de asta-i vorba ? I-am scris cîteva rînduri şefului de post. E un om de treabă. L-am rugat să vină mîine încoace cu calul şi cu o ladă, să împacheteze toate lucrurile şi să le ducă undeva, pînă mă întorc. în închisoare la el e destul loc ; tot nu prea ştia el la ce s-o folosească. Cîteva ceasuri poate să vîndă şi el în locul meu. în ziua de azi femeile nu mai pot fără ceas de mînă — poa' să fie şi război, şi cutremur... Se uită şi el la etichetă, vede cît costă... Dar, pentru că veni vorba, voi aveţi ceasuri de mînă ? Foarte puţini aveau
— .Am luat cu mine un mic stoc : ceasuri de sport, garantate împotriva apei. Puteţi să le încercaţi. Dar ţineţi minte că nu vi le dau decît cu împrumut, cît durează războiul!
în cele din urmă, porniră la deal, spre Olai Moen. Moen avea o fermă mare, la vreo cinci kilometri ceva mai sus.
Amund zăbovi înăuntru o bună bucată de vreme. —• N-a fost tocmai uşor s-o scot la capăt cu Olai ăsta, îi spuse el lui Sven, întorcîndu-se în sfîrşit. Groapa de bălegar e mai importantă, pentru el, decît tot războiul. Ducă-se dracului Norvegia, cu voi cu tot, numai să-mi salvez eu îngrăşămintele ! aşa mi-a spus. L-am lăsat în plata Domnului.

Imediat după aceea apăru Olai, în persoană. Era un bărbat corpolent şi vînjos, trecut de cincizeci de ani. S-a uitat cu atenţie la Sven.
Care va să zică tu eşti ăla care l-a momit pe Amund în aiureala asta ? făcu el. Eu i-am oferit o coroană în plus pe zi, dar degeaba. Apoi se întoarse către Amund.
— Măi, Amund măi, n-ai pic de glagole în cap. Acuma dreptu-i că, dacă aş fi fost cu douăzeci de ani mai tînăr, nici eu n-aş fi avut mai multă.
— Deocamdată ai grijă de oal, îl întrerupse Amund. Opt coroane pe zi : atît ne-a fost învoiala. Dacă nu mă mai întorc, să-i dai Bertei coroana în plus pentru cal, numai s-o ai !
Olai îngînă ceva care nu era nici da, nici nu. Apoi se întoarse din nou spre Sven, şi-l invită, împreună cu toţi ceilalţi, la masă.
— Avem o tocană faină ! spuse el.
Şi, într-adevăr, tocana era excelentă.
Fecioru-său — îl chema Tollef — intră şi el în bucătărie, cu taică-său, în timpul mesei. Flăcăul era mai înalt şi mai zvelt decît tatăl, totuşi voinic. El deschise mai întîi vorba.
Taică-său şi cu el — spuse — se gîndiseră că autocamionul pe care-l aveau nu se afla prea în siguranţă la fermă ; prea mulţi ştiau de existenţa lui. Aşa că, dacă nimeni n-avea ceva împotrivă, atunci el, Tollef, putea să-i transporte o bucată de drum şi totodată să ducă maşina într-un loc mai sigur. Nimeni nu avu nimic împotrivă.
Făcură, deci, cu maşina vreo zece kilometri. Sven şi Sander stăteau în faţă, lîngă Tollef, ceilalţi în urmă, pe platformă.
Pe drum aflară că Tollef era student şi urmase şcoala superioară de agricultură. Avusese intenţia să plece un an în Danemarca, să-şi completeze studiile ; dar acum erau alte lucruri la care trebuia să se gîndească.
La un moment dat intră în curtea unei ferme situate chiar la marginea pădurii. Tollef le spuse că are o

soră măritată aici. Tot aici avea de gînd să ascundă şi autocamionul.
— M-am gîndit însă, îi explică el lui Sven, că ăsta, cumnatu-meu ar putea foarte bine să ne conducă pînă dincolo de pădure şi apoi să se întoarcă înapoi cu maşina. Ştiu o fermă acolo. în sfîrşit, fata de acolo şi cu mine e vorba să ne căsătorim. Acolo, cred eu că ne-ar putea găzdui la noapte. Şi apoi — aici rămase un pic cam încurcat — mă gîndisem să întreb dacă pot să merg şi eu cu voi.
Abia atunci îşi dădură seama pentru ce luase cu el raniţa şi schiurile. Arma — s-a văzut asta la urmă •
—- se afla sub banca maşinii. Sven întrebă doar atît :
— Ţi-ai luat rămas bun de la vreunul de-ai casei înainte de a pleca ?
— Da, mi-am luat rămas bun de la mama. Apoi adăugă :
— Cît despre tata, el a înţeles ; dar nu-i place să vorbesc despre aşa ceva. Dacă îi spun, atunci consideră că trebuie să spună nu, numai aşa, ca să se afle în treabă.
S-au desfătat în fel şi chip pe socoteala acestui „ţinut al lui Amund" cum îl numeau ceilalţi oameni. Tollef a fost la înălţime, dar Amund şi ceasornicarul îl întreceau. Aceştia doi au pus pe picioare cele două cabane, tot ei au dulgherit paturi, poliţe şi dulapuri şi au ridicat baricade de-a curmezişul drumului. Ceasornicarul a instalat radio, a reparat cîteva puşti, a montat încărcăturile cu explozibil dedesubtul baricadelor şi a meşterit chiar şi un fel de telefon de campanie
— cu semnale — de la potecă până la cabană.
Numai că această comună a trebuit să plătească un tribut destul de greu. Doi din aceştia trei au căzut în cursul celei de-a treia ciocniri.
Ceasornicarul a primit un glonţ în frunte şi n-a ştiut niciodată că a fost nimerit. Glonţul care l-a izbit pe Amund trebuie să-i fi atins inima. Era conştient însă şi a mai apucat să spună :

— Nu uitaţi de Berta, de cal şi de sanie ! Asta a fost tot.

După împuţinarea detaşamentului, la 7 mai, Sander l-a însărcinat pe Tollef să aibă grijă ca învoiala cu calul să fie respectată. De asemenea i-a spus cîteva cuvinte şi lui Testen, —• acesta locuia pe celălalt versant, dar aproape în aceeaşi comună, şi era un om demn de încredere. Sander a primit o scrisoare de la el în privinţa calului, în toamna aceluiaşi an. Tosten făcuse şcoala agricolă şi ştia să scrie binişor. În timpul afinelor, comunica el, dăduse o raită pînă la Berta ca să vadă cum stăteau lucrurile : totul era, dacă se poate spune aşa, bine.

Berta trebuia să nască ; ştia că-i însărcinată, de cînd plecase Amund. Fusese cît pe-aci să-i spună, dar se răzgîndise, căci era mînioasă. La urma urmei dacă el pleca aşa, pe nepusă-masă, n-avea decît să mai aştepte pînă să afle vestea. îl lăsase însă să plece, fără ceartă, şi pentru alt motiv : se gîndise că dacă ar fi fost bărbat, poate că şi ea ar fi plecat. Cît despre Olai, îşi respectase învoiala, ba o şi între- cuse. Plătise încă o coroană în plus peste învoială, adică zece coroane pe zi. Nu mulţi ţărani ar fi făcut asta.

Dar sania era tare hodorogită.

Cînd cei doi terminară de povestit despre Amund şi despre ceasornicar, mai era încă o oră pînă să sosească maşina.

— Dacă-i aşa, spuse Sander, uitîndu-se la Anton, cred că vin la rînd, suedezul, finlandezul şi Iuda. E timp să vorbim şi despre ei.

Totuşi nu-l răbdă inima să nu facă una din digresiunile sale. Anume, aminti cîteva din sentinţele atribuite de Vera lui Sven, printre altele aceea în care se spunea că leul avea să pască alături de miel.

— Ce ai de spus despre vorbele astea, Anton ? Anton nu înţelegea unde vrea să ajungă.

— Hm ! Vorbe de-astea, răspunse el alene, vorbe de-as- tea se spun în cărţi. În viaţa de toate zilele nu le prea spune nimeni.

— Atunci crezi că nici Sven n-a putut să le rostească ?
— Sven ?...
Anton se uită cercetător la Sander.
— Mă crezi tîmpit, Sander ?
•— Nu, dar Vera pretinde că Sven le-a rostit.
— În cazul ăsta Vera a visat!
Asta-i tot ce avu de spus
Anton.

Sander înregistră răspunsul acesta cu un sentiment de uşurare aproape comică. După aceea trecu la altele

.Din clipa în care îl întîlniseră pe Amund, totul a mers ca pe roate. Într-o zi au parcurs aproape cincizeci de kilometri. Seara i-a prins la o fermă arătoasă unde au fost bine primiţi, datorită lui Tollef. Acolo au dormit bine — cei care au dormit, bineînţeles •— pe fîn curat, în iesle curate, într-un staul cimentat, de curînd construit, care nu fusese încă dat în folosinţă. Pe aici nu se afla nici un neamţ ; puteau mărşălui liniştiţi mai departe, spre ţinta finală : Lillehammer. Cu toate acestea starea de spirit era cenuşie, mohorîtă, chiar dacă nimeni nu se plîngea. La drept vorbind cei mai mulţi nu văzuseră nici picior de neamţ pînă în ziua în care le-a fost dat să vadă, printre cetina de brad, marşul acela la deal. Asta a fost o pilulă greu de înghiţit.
În timpul mesei de dimineaţă apăsa o tăcere grea, de parcă n-ar fi fost unsprezece oameni adunaţi laolaltă. Sven a discutat cu oamenii de la fermă, cerindu-le părerea în privinţa celui mai bun drum de urmat pentru a străbate valea şi a merge mai departe. Se sfătuiau în cămăruţa de lingă bucătărie. Fata şi Tollef erau în altă încăpere.
Ceilalţi ieşiseră pe afară. Unii stăteau pe prispă, alţii îşi aduceau lucrurile din staul.
în timpul acesta a intrat în curte o femeie mai în vîrstă. S-ar fi zis că plînge.
S-a oprit, s-a uitat în jur şi a întrebat :

— E vreun şef pe aici ? într-adevăr,
suspina şi se ştergea la ochi.
Sander, care se afla pe prispă, s-a apropiat de ea, întrebînd-o despre ce este vorba.
L-a măsurat din creştet pînă în tălpi, luminîndu-se o clipă la faţă, dar nu pentru mult timp.
— N-ai s-o scoţi niciodată la capăt ! a spus ea, după care s-a pus iar pe oftat şi pe tînguit.
Sander nu s-a dat însă bătut atît de uşor. Puţin cîte puţin a aflat de la ea că locuieşte la o mică fermă, sus, la marginea pădurii, numai la o bătaie de puşcă, şi că ziua trecută ascunsese doi inşi care... Se vede că femeia căpătase totuşi, puţin cîte puţin, încredere în Sander, pentru că la un moment dat a început s-o ia încolo, pesemne în direcţia gospodăriei ei. Şi în timp ce mergea, povestea ;
— Cu o zi în urmă, sau cam aşa, pentru că nici nu se luminase bine, aud că bate careva la uşă. Mă uit eu... Doi inşi! Unul, era înalt şi subţire, celălalt gras ; pe cît de scund, pe atît de lat. Vorbeau o limbă străină ; greu să-i înţelegi. Din spusele bondocului n-am priceput mai nimic, decît *mat* şi *brennevin*[1]. Ala'nalt e alt om, altă croială, şi cu ăsta te poţi descurca mai

* Mîncare şi rachiu.

lesne. Cică au fost dincolo de vale şi s-au bătut cu neamţul, dar că a trebuit să dea îndărăt, iar ăla 'nalt cică n-au de gînd să se înece în fiord la Sogne, ci să răzbească spre Lillehammer şi să se bată iar, dar că-i musai să dea de cineva care cunoaşte ţinutul şi poate să le arate drumul. Dar un' să găseşti aşa, una- două, un om care să ştie drumul la Lillehammer, că-i departe ? Ieri şi-a pierdut răbdarea şi ăluia bondoc i-a sărit ţandăra şi a strigat *mat.* La urmă a strigat *brennevin* şi a mîncat cît doi, iar de băut a băut cît patru...
Avusese şi ea la păstrare o sticlă cu rachiu vechi, pentru pustia aia de podagră, fireşte. Dar atît de tare se răţoia bondocul, încît, ce era să facă ? A scos-o la iveală. Pentru că cel înalt o povăţuise să aibă grijă de bondoc, să nu-l lase să-şi iasă din ţîţîni. Ştiu ei, îi spunea, că şeful de post din sat e nazist, şi că în comună mişună, poate, şi nemţi. Şi n-au nici un chef

să fie prinşi înainte de a începe să se bată, spunea el — cel înalt. De aceea trebuie să-i ţină ascunşi, spunea el, şi să le găsească o călăuză. Bani sînt ! a spus el, şi-i dăduse cîteva hîrtii de-un fel pe care nu-l mai văzuse niciodată. Ce mai încoace şi-ncolo ? A scos sticla, dar cît ai clipi din ochi, gata, era goală. Apoi grăsunul a izbit cu pumnul în masă, de-a făcut-o mici fărîme. E drept că după aceea a şi adormit. Asta se întîmplase seara. Astăzi a început să zbiere iar după rachiu şi după altceva, dar asta n-a mai înţeles-o. Mai pe urmă a trecut un băiat pe acolo şi a spus că la ferma din vale sînt nişte soldaţi. Aşa că dacă vrea Dumnezeu să-i ducă la Lillehammer, bine... Dacă nu, ea nu ştie ce să se mai facă cu ei. Pentru că omul acela — ăla gras — parcă-i căpcăun, nu om — bineînţeles, cînd se îmbată. Că-i mănîncă tot din casă, mai treacă-meargă, pentru că cel înalt o ţine într-una : „Bani buni ! Bani buni !" şi pare a avea o grămadă. Celălalt însă, e mult prea vîrtos pentru o biată căscioară ca a ei. Numai fie-aa i-ar putea veni de hac, dar e plecată la slujbă, iar băiatul mai bine că nu-i acasă...
Istorisindu-i toate acestea, ajunseră la locul cu pricina. Bătrina tăcu şi rămase un pas mai în urmă. Cei doi se aflau pe prispă. Unul — înalt, zvelt, într-un elegant costum de sport suedez — pantaloni de schi, de culoare deschisă, jachetă de piele gri cu guler de blană, bonetă albă, tot de piele. Cel de lîngă el, mijlociu de statură, dar lat cit o uşă de grajd. Tot în costum de schi, dar de o croială mai norvegiană. Era blond — celălalt avea părul brun — cu o barbă aurie nerasă de două săptămîni. Arăta foarte bătăios, şi chiar făcu un pas înainte. Sander se opri locului.
— Ai rachiu ? făcu, amenințător,
bondocul. Era opt dimineaţa.
— Rachiu n-am, răspunse Sander. Dar dacă vrei să mergi la Lillehammer să te baţi, avem acelaşi drum.
Faţa bărboasă se transformă cît ai clipi, destinzîndu-se într-un zîmbet ca de copil cuminte.
— Lillehammer i exclamă omul. Apoi continuă într-o limbă pe care o considera, probabil norvegiană.

— Lillehammer împuşcă nemţi. Tu placi la mine a dracului.
Vocea îi pîrîia ca o mitralieră, dacă nu cumva sugera un pumn de pietre aruncate pe o stîncă.
Cel elegant se ţinea un pas mai în urmă şi zîmbea.
Bătrînica plîngea de bucurie. Dacă mai adineauri lacrimile îi păreau cam dubioase, acum erau destul de sincere.
— Sper că Heikki n-a scos-o cumva din minţi pe bătrînă ! zise cel înalt. E plin de bune intenţii. Dar cam... belicos.
...Lucru pe oare îl remarcase şi Sander, pentru că, în bucuria lui, finlandezul îl bătuse pe umăr. Dacă bucuria i-ar fi fost doar ceva-ceva mai mare, afirma el, ar fi rămas fără claviculă.
Aşa s-au alăturat grupului Heikki şi Cari Gustai. Amîndoi făcuseră războiul din Finlanda.
— Şi astfel am devenit treisprezece, rezumă Sander. Număr care avea să se dovedească fatidic.
Sander s-a întors la fermă. Cei doi trebuiau să se prezinte şi ei, cu întreg echipamentul, într-un sfert de oră.
Oamenii începuseră se se adune în curte. Tocmai cînd Sander relata despre noua sporire de efectiv, s-a produs un incident. Un om...
Li se alăturase încă de la plecare. Un tip de toată isprava. Cîştigase cele mai frumoase premii în cursele de fond.
Omul acela — Sander nu i-a pomenit numele — se dovedise în mai multe privinţe pur şi simplu extraordinar. Din toată grupa, el avea aerul cel mai războinic ; dacă un străin ar fi intrat, de exemplu, într-o încăpere în care acesta s-ar fi aflat laolaltă cu ceilalţi zece camarazi ai săi, oameni de nădejde şi aceştia, străinul l-ar fi remarcat dintr-o ochire : ..Dumnezeule, ce mai om !"
Era masiv, voinic, brunet, cu un păr care se cîrlionţa pe ceafă şi cu nişte sprîncene împreunate deasupra ochilor. Nasul îi suferise cîndva o mică vătămare, dar asta îi punea şi mai mult în valoare chipul. Avea dinţi puternici şi laţi. La zîmbetul lui, de gheaţă să fi fost

fata, şi tot ar fi furnicat-o dulci fiori. Fusese un camarad de prima mînă, în campanie, cit timp a participat, de bună seamă. Nu obosea niciodată, era ultimul care se culca seara şi — dacă era nevoie — primul care se scula dimineaţa ; şi totdeauna proaspăt şi bine dispus, mereu în putere. Pe deasupra, şi mucalit, pînă la un punct.

ll admira pe Sven, deşi în privinţa aceasta nu era singurul. Sentimentul nu era însă reciproc, fapt explicabil, căci, în ce-l priveşte, Sven — povestea Sander — avea totdeauna o senzaţie de neplăcere cînd se afla în apropierea individului. Bineînţeles, nu era vorba cîtuşi de puţin de o presimţire. Numai că... Ei bine, după aceea toţi şi-au dat seama că tipul umbla numai după strălucire şi glorie, un carierist. Dar... Dumnezeu ştie dacă procesul era chiar atît de simplu.

/

Şi a venit dimineaţa aceea. Erau aproape gata de plecare — aşteptau doar să vină suedezul şi finlandezul — cînd individul...

— Dar mai întîi — deschise Sander o paranteză — cred că cel mai bun lucru ar fi să ne lămurim mai bine în privinţa văii aceleia.

Nu trecea prin ea nici un drum principal. Pe deasupra nici nu era o vale obişnuită, ci trei viroage înguste de-a lungul a trei mici rîuri sau mai curînd pîraie. Toate trei se vărsau într-un lac, la vreo zece kilometri mai la vale. Acolo era situat cătunul principal, unde se afla — probabil — un detaşament de nemţi. Nu era sigur, dar aşa se vede că-şi închipuia *el.* Tot acolo, în vale, locuia şi şeful de post nazist. Sven trebuia să traverseze cu grupa această vale — sau cele trei viroage — şi apoi să-şi urmeze drumul mai departe, spre nord. Cu alte cuvinte, trebuia să treacă peste cele trei rîuleţe. În asta consta manevra despre care se sfătuise cu omul de la fermă. Peste rîuleţele acestea natural, erau poduri, numai că cel mai apropiat se afla la vreo cinci kilometri mai sus ; de

aceea socrul lui Tollef îi sfătuise să treacă peste podul suspendat, prin aceasta putînd cîştiga o oră.
În amintitul cătun, şcoala se afla pe un mal al rîului, în timp ce mare parte din districtul de care ţinea şcoala era situat pe celălalt mal. în această situaţie, districtul construise un fel de pod suspendat pentru a înlesni şcolarilor trecerea. Tot pe acolo treceau şi cei-lalţi localnici care preferau un drum mai scurt. Podul fiind particular, adică construit de oamenii din dis-trict, care se cam zgîrciseră la bani, era şi îngust şi şubred ; Tollef era de părere că într-o bună zi o să se prăbuşească negreşit, şi că atîţia şi-atîţia şcolari qr să se înece ; dar pînă una alta podul rezistase. Nu figura pe nici o hartă, aşa că, dacă la podul principal se aflau sentinele germane, aici mai mult ca sigur că nu era postată nici una. Va să zică toţi se găseau în curte.
Oamenii de la fermă erau şi ei pe afară, aşteptînd să-şi ia rămas-bun. În casă nu mai rămăsese nimeni.
Deodată individul tresări :
— Vai de mine, mi-am uitat
tutunul ! Şi se repezi în casă.
Sander se cam miră, pentru că în dimineaţa aceea nu-l văzu Se trăgîna din pipă. De altfel, nu fuma decît rareori.
Asta îl cam puse pe gînduri pe Sander : Cum, adică, tutunul ? Nu uitase nici un fel de tutun. Aşa că, văzînd că trec vreo trei-patru minute şi tipul tot nu se întoarce, se luă după el. Telefonul fermei se afla în tindă. Chiar acolo se duse şi Sander. Intrînd în tindă, dădu peste omul nostru. Vorbea cu şeful de post. Era atît de preocupat, încît în primul moment nici nu-l remarcă pe Sander.
— Mă rog, recunoştea Sander, vorbind despre această întîmplare, se prea poate să fi mers şi eu tiptil şi de aceea nu m-a simţit.
Intrînd înăuntru, îl auzi pe individ.
— Da, şefule, peste circa o oră o să ajungem la podul suspendat. Luaţi ceva oameni şi vă asigur că o să faceţi o bună captură. Sînt...
Altceva nu mai apucă să spună, căci Sander îl smulse de la telefon. Tipul era mai înalt şi mai voinic decît

Sander, dar, luat prin surprindere, îşi pierdu cumpătul şi nu schiţă nici o împotrivire. Sander îi spuse şefului de post :
— Nu te lăsa tras pe sfoară, şefule ; n-a fost decît o păcăleală de prost-gust !
Apoi lăsă receptorul şi ţinîndu-l zdravăn pe celălalt de gulerul vestonului, îl tîrî afară.
Trebuie că tipul îşi pierduse capul, altfel ar fi fost pentru el o nimica toată să se smucească, să-i scape din mînă şi s-o tulească spre pădure.
Sander îl tîrî în mijlocul oamenilor, cărora le explică pe scurt cele întîmplate.
Făcuseră roată în jurul iudei. Sven, cu pistolul în mînă, era chiar în faţa lui.
— Ei, ce ai de spus ? întrebă Sven.
Vocea îi era calmă şi scăzută. Omul se făcuse pămîntiu. N-a răspuns nimic.
Nimeni nu scotea o vorbă. În schimb, toţi ţineau mîna în buzunar, încleştată pe pistol.
— Ştii, cred, că avem dreptul să facem tot ce vrem cu tine, a continuat Sven, cu aceeaşi voce scăzută. Dar n-avem de gînd să pierdem vremea cu tine. Aşa că predă raniţa şi arma (ceea ce omul a şi făcut, cu mîinile tremurînde). Şi acum şterge-o în pădure. Adică, stai. Aşteaptă un pic.
A scos portofelul şi a tras afară trei hîrtii de zece coroane.
— S-ar putea să ai nevoie de ceva bani de drum, a spus el, la fel de calm şi de scăzut. Ţine treizeci de coroane. Regret că nu le am în arginţi.
Individul a înşfăcat banii şi a rupt-o la fugă spre pădure.
Ceva mai sus, la o cotitură, s-a întîlnit cu Heikki şi cu Cari Gustaf. Trebuie să fi arătat foarte descompus, căci aceştia s-au întors şi s-au uitat lung după el.
— Dar — şi cu asta Sander încheie — fraza aceea cu cei treizeci de arginţi e singura din cele construite de Sven, frază care, după cîte ştiu, ar putea fi numită — cum să spun eu ?... — puţin teatrală. Singura care poate fi socotită, deci, ca avînd oarecare asemănare cu acele locuţiuni pe care le tot citează Vera. Tot treizeci şi trei de ani avea şi el. Vreau să spun, Sven.

Mie nu-mi plăcea că eram tocmai treisprezece. Mai degrabă îmi venea să spun : Sven, plus încă doi-sprezece.
—}■ De altfel, interveni Anton, mi-e că şi eu aş fi spus şi făcut exact acelaşi lucru ca Sven. Dacă mi-ar fi venit în minte, se-nţelege, şi dacă aş fi avut în buzunar treizeci de coroane. Fiindcă, fie că eram unsprezece sau treisprezece, individul tot o iudă era. Afară, doar, dacă nu i-am putea spune „păduche împuţit". Umbla după galoane şi cînd i-a văzut pe nemţi, şi-a dat seama că de la noi nu se poate pricopsi cu cine
ştie ce, dar că poate ciuguli de la alţii. O ploşniţă umflată de premii, întregi Anton cu o înverşunare ne-obişnuită la el. Sander sublinie :
-— Nu era însă un păduche obişnuit. Află că... Dar eu voiam să aflu, mai întîi, altceva.
— Aţi mai trecut atunci peste podul suspendat ?
— Numai un nebun îşi poate închipui una ca asta. Nu puteam şti cine sau cîţi ne aşteaptă acolo. Am făcut un ocol şi am trecut peste podul celălalt. Am furat însă maşina şefului de post.
— Ce ?
— Chiar aşa ! Ne-am gîndit că s-ar putea să fie interesant de ştiut cine, şi cu cîţi oameni ne aşteaptă la podul suspendat. Dacă, bineînţeles, era cineva acolo. Aşa că l-am trimis cu bicicleta pe unul din băieţii ţăranului, pe mezin. Ne înţelesesem s-o ia pe drum, apoi să cotească la deal şi să ne iasă în cale. Băiatul a făcut întocmai şi astfel a putut să ne informeze că şeful de post, împreună cu ajutorul său, se aflau jos, lîngă pod, amîndoi cu pistolul în mînă şi arătînd grozav de belicoşi —- mai ales şeful. Ajutorul, după cum auzisem, nu era decît un nătărău care habar nu avea de politică.
Sus, la răspîntie, cam la vreun kilometru mai la deal de pod, se afla automobilul şefului de post, o hodoroagă străveche, de şapte locuri. O păzea fiul şefului, un băietan de vreo paisprezece ani.
Ajunşi acolo, Sven a luat-o înainte şi l-a întrebat pe băiat dacă e fiul şefului de post. Da, era fiul lui. în cazul acesta putea să-i comunice că primise telefon

de la tatăl lui — telefonase de la ferma de lîngă pod că trebuia să coboare pînă la el, de îndată. Era ceya urgent.
— Dar grăbeşte-te. Pînă te întorci, am eu grijă de automobil, a spus Sven.
Şi băiatul a plecat.
în ziua aceea am constatat că doisprezece oameni pot încăpea într-o maşină de numai şapte locuri, glumi Sander.
Automobilul ? L-am părăsit pe marginea drumului îndată ce s-a consumat şi ultima picătură de benzină. Ne-a ajutat totuşi, căci am făcut cu el patruzeci de kilometri pînă în satul vecin. înainte de a-l părăsi, ceasornicarul i-a făcut cîteva mici... revizii, aşa încît cred că şeful de post în cel mai fericit caz, a trebuit să meargă pe jos, după aceea, vreo două săptămîni.
Şeful de post, zici ? Dacă nu cumva l-o fi luat dracu între timp, mai stă şi astăzi, probabil, lîngă pod.
Aici interveni Anton.
— L-a luat dracu la un an după aceea, zise el. Ştiil bine, căci doar am cumpărat mesteacăn de peste tot. Nu chiar din iad, fireşte ci mai de aproape, chiar de prin regiunea cu pricina.
— De altfel în aceeaşi zi, ceva mai tîrziu, s-a întîmplat un lucru curios, reluă Sander. Mergeam alături de Sven, cînd...
Dar, mai întîi altceva.
Întîmplarea cu automobilul a redat oamenilor buna dispoziţie. Pînă atunci se mai auziseră murmure. Li se părea că Iuda, aşa cum îl numeau toţi, scăpase prea ieftin. Nu voiseră să-l omoare •— aşa ceva s-ar fi putut întîmpla, de pildă, într-o situaţie ca aceea din 1943 sau 44 ; amintiţi-vă, însă : asta se petrecea în aprilie 1940. Nu, nu ţineau să fie omorît, dar ar fi vrut să-l snopească în bătaie, ca să-i pomenească. De aceea se simţeau frustraţi şi nu ascundeau asta. în timp ce păşeam de-a lungul drumului, prin comuna vecină, Sven a spus deodată :
— Tu te pricepi mai bine la oameni decît mine. Tu n-ai avut niciodată încredere în acel...
N-a spus mai mult, nici nu i-a pronunţat numele. Apoi a adăugat :

— Mă întreb dacă n-ar trebui să ai tu comanda.
— Eşti cam într-o ureche ! i-am răspuns eu, simplu, A fost, pentru prima şi ultima oară cînd a propus aşa ceva. De fapt, ştia prea bine că *el* e şeful. Pauză.
— Spuneai ceva despre acel Iuda, că ai să revii la el.
— A, da. Dacă am fi putut privi în viitor, l-am fi împuşcat pe loc, chiar dacă nu era decît în aprilie 1940. Pentru că — trebuie să ştii — unul dintre primele lucruri pe care le-a făcut cînd a sosit la Oslo a fost să ne înscrie în N.S. şi după aceea, în gardă [I]. A intrat în slujba Gestapoului şi a devenit unul dintre cei mai cruzi călăi pe care i-am avut.
Printre alţii, a fost torturat de el chiar Andreas, despre care ţi-am povestit la Vera, cel care a şters-o într-o noapte, cerîndu-şi iertare pentru asta. Bineînţeles, n-am mai avut de-a face cu *el* după aceea ; am auzit însă de la alţii, care au încăput pe mîna lui, că tortura cu o adevărată *plăcere ;* ca şi cînd ar fi avut ceva de răzbunat, spuneau doi dintre aceştia. Amîn- doi au folosit aceeaşi expresie.
— Eliberarea n-a mai apucat-o. Era atît de odios — şi a devenit din ce în ce mai odios — încît unul din grupurile noastre l-a lichidat cu vreo două luni înainte de sfîrşitul războiului.
Ei bine, vorbim într-una despre enigme ! Află însă că tipul constituia, desigur, o enigmă, la fel ca oricare alta. Căci un lucru e sigur — era şi el un norvegian sincer la început, şi tot aşa de înflăcărat ca oricare dintre noi ceilalţi. Mai înainte de a se schimba, bineînţeles. Iar transformarea s-a produs subit, fără avertisment, fără simptome — te rog să iei notă. Nimeni n-a observat ceva la el.
— Afară de tine, poate ? Căci tu ai intrat în casă după el.
— Da şi nu. Mi s-a părut doar că zăboveşte cam mult, şi apoi mai era şi minciuna cu tutunul. Dar nu mi-am închipuit niciodată că ar fi vorba de o trădare. După aceea l-am întrebat pe Sven dacă existase cîndva vreo neînţelegere între ei. Nu existase. Nu avusese

I Partidul naţional-socialist (fascist) al lui Quisling şi garda în serviciul acestuia.

nimic de împărţit nici cu Sven, nici cu vreunul din ceilalţi ;
am discutat destul despre acest caz, cred că-ţi dai seama.
Nu este pur şi simplu o enigmă, numai că, pentru mine, n-are decît să rămînă în vecii vecilor enigmă. Eu sînt om practic şi n-am nici un interes să scormonesc în mocirle.
—- Zici că asta s-a petrecut a doua zi după ce-aţi văzut defilarea aceea de nemţi ?
— Da, şi ce-i cu asta ?
— Atunci a văzut el *puterea.* Spectacolul puterii. Cred că ştii, există unii oameni care se pierd cu firea în asemenea împrejurări. Respectuoşii. Docilii. Aceştia venerează puterea ca pe un fel de zeitate. Cunosc şi eu cîţiva dintr-ăştia.
— Nu te contrazic ! acceptă Sander. O admit şi pe asta. Eu rămîn însă la părerea mea că a fost un Iuda.
Iar Anton completă :
— Voia galoane, aia e !

Am stat ore întregi în patul confortabil de hotel, reflectînd asupra acestor istorii. Se prea poate însă -— după cum am mai spus — să nu fi fost chiar tot timpul treaz, aşa cum mi se părea mie. Parcă îmi venea a crede, uneori, că participasem eu însumi la toate acestea. Eu privisem parcă, cu propriii mei ochi, marşul german la deal, stînd ascuns printre brazi ; parcă eu păşisem peste pod, în urma sicriului, avînd grijă să privesc în jos ca să fiu scutit de a răspunde onorului prezentat de nemţi. Şi parcă tot eu mă aflasem în curte, în ziua demascării lui Iuda. Şi tot acolo, în curte, mi-a încolţit şi o bănuială hidoasă.
Oare fusese singurul ? Sai mai erau şi alţii cărora li se părea că jocul acela de copii începea să fie o aventură fără speranţe, şi care ar fi ieşit bucuroşi din hora în care se prinseseră, dacă ar fi găsit un mijloc comod ? Poate că intenţia lui nu fusese în mod *unic* şi

esenţial- mente rea. Totuşi ei îl umiliseră şi făcuseră din el un Iuda

.Stop. Dacă avusese vreun complice, acesta trebuie j-ă fi fost unul din cei mai vechi membri ai grupului. Sven, Sander şi Anton erau excluşi. Maestrul de schi ? Pe acesta nu-l remarcasem în rîndul acela, în 1940. Petter ? De neînchipuit. Erik ? Absolut imposibil. Eu însumi ?
Atunci m-am trezit cu
adevărat. Eu nu mă aflasem cu
ei !
Lucrul cel mai bun era să le las încolo de bănuieli şi să adorm.

îmi părea însă rău că nu fusesem şi eu cu ei. Un joc de copii, poate... Dar după aceea aş fi putut deveni un om mare, cu experienţă, calm şi ponderat. Un om mare... cu experienţă... calm... ponderat...cuţi tul ruginit

U ITASEM SA NE APROVIZIONAM MIERCURI, iar în Joia mare prăvăliile erau închise. A trebuit să ducem

oarecare tratative cu cei de la hotel pentru merinde de drum, fapt care ne-a făcut să cam întîrziem.
Cînd, în sfîrşit, ieşirăm şi ne îndreptarăm spre maşină, şoferul se şi afla acolo. Nu ne-a văzut, pentru că tocmai descoprise un ştrengar de 13- 14 ani care se zgîia la maşină şi care fără doar şi poate că o şi atinsese cu mîna. De aceea ne fu dat să auzim din gura amicului nostru Markussen, care altminteri se exprima în cel mai elegant stil academic, următoarea frază :
— Ia-ţi ghearele murdare şi mîrieca aia mucoasă de-acolo, că acu-ţi înfund în burtă ritul ăla împuţit !
Apoi, dînd cu ochii de noi, ne salută şi schimbă brusc limbajul şi tonul.
Dar tot am mai avut în ziua aceea o întîrziere, aceasta, însă, absolut cu voia şi cu ştiinţa noastră.
Nu departe de hotel, drumul făcea o cotitură bruscă. La douăzeci, treizeci de metri de la această cotitură, într-un punct de unde hotelul nu se mai vedea, Sander îi spuse şoferului, prin telefon, ce- rîndu-şi totodată scuze, că nu era pe deplin lămurit cîtă vreme puteam dispune de maşină. N-ar putea el, Markussen, să-i dea armatorului Gunder- sen un telefon din partea noastră şi să se intereseze ?
Nu cerea nimic rău, mai ales că tocmai în dimineaţa aceasta era de serviciu, la biroul hotelului, blondina cea reuşită.
în felul acesta, Sander şi cu mine am avut douăzeci de minute la dispoziţie pentru a cerceta automobilul.
Micul dispozitiv fixat sub scaunul şoferului era un în-registrator pe bandă, ce-i drept, mult mai mic decît toate cele pe care le mai văzusem înainte. Tubuşorul de nichel introdus prin peretele despărţitor, alături de instalaţia telefonică, nu numai că orienta convorbirile noastre dedesubt, spre magnetofon, dar îi permitea şi lui Markussen să audă ceea ce se vorbea în spate, aşa încît să poată întrerupe şi să pună în funcţiune aparatul, după caz.
Scopul, după părerea lui Sander, era clar. Gundersen nu era omul care să piardă vremea. O serie întreagă de convorbiri de afaceri, şi nu mai puţine consfătuiri cu avocatul său în problemele fiscale, le avea pe

drum, plecînd din Oslo sau întorcîndu-se. Astfel stînd lucrurile, domnul Markussen se echipase cu un aparat de extorcat bani. Era, într-adevăr ceva de lux, o pictură ultramodernă, ca să zic aşa.
Ne întrebarăm dacă nu era cazul să astupăm tubul cu nişte vată, dar am căzut de acord că nu puteam face asta fără a-i trezi bănuielile. Or noi n-aveam de gînd să-l punem în gardă.
Mai ales că tocmai se întorcea. Era într-o dispoziţie excelentă ; se vede că primise o dulce guriţă de la cănăriţă, căci avea o mică dungă roşie la un colţ al gurii.
Sander nu se putu stăpîni.
— Am impresia că a fost ruj de buze pe receptor, Markussen.
Şi arătă cu degetul : — Acolo.
Markussen zîmbi, se şterse la gură, după care ne aduse la cunoştinţă că puteam dispune de automobil pînă a treia zi inclusiv, aşa cum fusese înţelegerea.
Cam după o oră de urcuş, valea începu să-i trezească lui Sander noi şi noi amintiri.
Îmi arătă un acoperiş roşu care se zărea prin vegetaţia de pe versantul din stînga : acoperişul casei lui Amund. Văduva locuia tot acolo, doar că se recăsătorise. Sander se dusese s-o vadă de Crăciun, profitînd de faptul că avusese drum pe aici : petrecuse, împreună cu familia, cîteva zile la un hotel situat ceva mai sus, pe munte.
ll recunoscuse pe Sander imediat, dar nu se arătase prea bucuroasă de oaspeţi.
— Poate te duci după o găleată cu apă, Lars ! i-a spus ea bărbatului.
Acesta s-a dus. Era, pare-se, un om de treabă şi el; dar nu ca Amund. Văzîndu-l plecat, s-a întors spre Sander :
— Mi-aţi luat bărbatul, atunci ! Acum ce vrei să-mi mai iei ?
—• Dar nu ţi l-am luat noi. A mers de bunăvoie, după cum prea bine îţi aminteşti, i-a răspuns Sander.
— Fie şi aşa ! Că nu s-a născut el ăla în stare să vină să-mi ia mie omul, s-a înverşunat ea, cu o logică foarte personală.

S-a mai îmblînzit, doar cînd Sander i-a relatat ultimele cuvinte ale lui Amund. A tăcut un răstimp, apoi a vorbit tot ea : ■— N-am a mă plînge nici acum. Lars se pricepe şi la fermă, şi la vite, şi-i om de înţeles : nu-mi bagă vină că mă gîndesc într-una la Amund. Apoi, brusc, s-a luminat la faţă.
— Să-l vezi pe Nils. E leit Amund !
Sander plecase de la ea gîndindu-se : „Sărmană Berta şi sărmane Lars ! Deie-i Domnul noroc măcar lui Nils. Calul s-a prăpădit, negreşit, iar sania n-am mai văzut-o. Dar sînt alţii care o duc şi mai rău." Am cotit la dreapta peste un pod ; pe aici porniseră în cortegiu, în urma sicriului care ascundea mitraliera. Ceva mai sus, Sander arătă cu mîna : — Uite, colo era casa mortuară ! Iar ceva mai departe : Acolo e alt ceasornicar acum !
îmi arătă, de asemenea şi ferma lui Olai Moen, o fermă bunişoară, ca atîtea altele. Trecuse şi pe acolo, de Crăciun. Ferma o preluase Tollef, Olai rămăsese, în linii mari, acelaşi. La vederea lui Sander rînjise :
— Aha, care va să zică trăieşti ? Credeam că te-au dus la tăiere.
Acesta era genul său de umor.
— Rasă bună ! arătase el apoi spre soţia lui Tollef, o femeie calină şi plinuţă. Ca vacile alea roşii.
Tollef avea trei fii, băieţi straşnici, care parcă tot timpul ar fi stat să împungă ; noroc că nu aveau coarne.
Dar pe mine toate astea nu mă prea interesau. În zborul maşinii, explicaţiile fugare ale lui Sander începeau să devină monotone, asemeni bornelor kilometrice de pe marginea drumului. Băiatul cu bicicleta... răspîntia cu automobilul şefului de post... un negustoraş de treabă...
înregistram destul de vag că sus, în cutare şi cutare loc, făcuseră un popas. Ici sau dincolo petrecuseră noaptea în aşternuturi de paie, iar o fată venise tiptil, tiptil, la unul din ei...
Cred că eram un pic somnoros, căci cea mai mare parte din drum o făcusem noaptea.

Mersesem mai mult de trei ore şi ne apropiam de-al treilea munte. La un moment dat, Sander îl rugă pe şofer să oprească.
— Ar trebui să urcăm pînă colo ! spuse el, arătînd spre o casă al cărei acoperiş se zărea după cîţiva copaci.
Rămase însă în maşină, ezitînd.
— Adică... ştiu eu dacă...
Făcuseră o haltă acolo îmi explică el. Era o fermă frumuşică. Un localnic, cel oare li se alăturase cu vreo zece kilometri mai în vale — numai că eu dormeam în timp ce-mi povestea despre el — le spusese că cei de la fermă erau oameni de treabă, şi chiar aşa era, doar că femeia era grozav de sucită şi tot timpul furioasă pe bărbat, cînd de una, cînd de alta. Cînd să pornească mai departe, omul se înfiinţase şi el, complet echipat, cu schiuri, cu raniţă, cu puşcă, cu de toate. Voia să meargă şi el. Cuvintele lui de bun rămas adresate neveste-si, fuseseră într-un anume sens, da, fuseseră memorabile. Membrii detaşamentului le-au repetat de multe ori mai tîrziu, atunci, mai ales, cînd omul nu le mai putea auzi.
— Acum, gata cu dihonia ! a spus el. S-a isprăvit cu cearta şi cu bătaia. E război, ce dracu' !
Sander hotărî să ne continuăm drumul.
— Pornim mai departe !
Ceasul arăta ora două cînd atacarăm cel de al treilea munte. Nu era prea înalt. Doar vreo mie de metri. Calculasem că peste patru ore să fim dincolo. Hotelul în care urma să rămînem peste noapte se afla în pădurea din vale, pe versantul nordic. Şoferul trebuia să ocolească pe la poale şi să ne întîlnească în cursul serii.
în timpul drumului, pe schiuri, pînă la hotel, ca şi în hotel, de altminteri, nimic demn de remarcat. După ce ne făcurăm siesta, timp de vreo oră, după prînz, Sander găsi de cuviinţă să-i dea un telefon doctorului la care rămăseseră peste noapte în 1940. Locuia doar la vreo jumătate de kilometru de acolo, şi trebuia negreşit să ne ducem să-l salutăm pe el, ca şi pe soţia lui, o femeie nespus de drăguţă şi înţelegătoare.
Părea cam contrariat cînd se întoarse de la telefon.

— Ne-a invitat pentru ora nouă, la o ceaşcă de ceai, anunţă el. Ceai !... în 1940 am băut cîte un păhărel pe cinste. Acum, ceai... Parcă şi glasul îi era altul. în fond însă cred că nu s-a schimbat, pentru că şi-a amintit de noi.
Aveam de aşteptat trei sferturi de oră, timp suficient, după părerea lui Sander, să-mi povestească unele lucruri despre doctor şi despre familia lui. Pentru că acolo se întîmplase ceva, şi anume... Dar pentru asta trebuia să ne întoarcem puţin în urmă. Mă întrebă, folosind una din acele neaşteptate digresiuni ale lui, dacă nu cumva observasem — atunci cînd venisem cu Vera, în 1940 — că în grupul lor se aflau destui intelectuali.
Nu, n-aş fi putut spune că asta îmi fusese impresia cea mai puternică.
Totuşi aşa este ! întări Sander. Dintre primii şase, patru aveau studii superioare — Sven, Andreas — cel care fugise — profesorul de schi, care de fapt se numea Jans, şi Sander. Apoi urmau : Petter, Tollef, Cari Gustai şi Heikki. Da, da, Heikki avea şi el studii înalte şi era specialist în *Kalevala.*
Ceea ce voia să spună, este că unii dintre ei îşi comparau grupul lor bizar, ca şi campania lor la fel de bizară, cu alte grupuri şi campanii ori expediţii celebre despre care ştiau din auzite sau din lecturi. Retragerea celor zece mii, marea... Un astfel de front nu întîlni- seră niciodată, nu cunoşteau. Poate să fi deschis ei unul. Fără doar şi poate că se mai gîndeau şi la *Odiseea.* Sau la *Don Quijote,* deşi aici cam ezitau. Despre *Cei trei muşchetari* nu putea fi vorba, întrucît ei erau mai mulţi la număr.
în comparaţiile visate căutau însă ajutor, şi sprijin mai cu seamă, în epopeile populare norvegiene : *Cenuşăreasa şi bunele ajutoare* — fireşte, pentru că se întîm- pla să găsească din cînd în cînd şi ajutor, sau *Bărbaţi nătîngi şi femei zgripţuroaice,* fiindcă întîlniseră şi aşa ceva.
Pe aripile văzduhului ajungeau uneori pînă la ei crîmpeie de poveşti.

Îşi luă sacul la spinare şi porni la vale...
Cînd ziua se-ngîna cu noaptea au ajuns la o casă mare...
Zburdînd şi zburînd peste colinele împădurite...

Asta, ca să nu mai vorbim de legenda în care se spune că, dacă nu înfăptuieşti ce ţi-ai propus, vine un duh pedepsitor care-ţi taie trei fîşii de carne de pe spate şi le aruncă în groapa cu şerpi.
Dar povestea care le plăcea cel mai mult era *Spre soare-răsare şi lună-apune.* Pentru că ei înşişi umblau, ca eroii din poveste, din loc în loc departe şi mai departe decît departe, peste şapte **mări** şi şapte **zări, spre** palatul fermecat dinspre soare**-răsare** şi lună-apune, unde încă mai exista un front împotriva nemţilor... Din păcate, nici unul din ei nu-şi amintea bine basmul. Deseori se contraziceau, cu privire la subiect, în timpul marşului, uneori aproape certîndu-se. Într-atît erau de preocupaţi de asta încît, unii din ei, cum ajungeau undeva, la un loc de popas, mai întîi şi întîi se interesau dacă nu cumva există prin casă vreo carte cu basmele populare ale lui Asbjornsen şi Moe. în definitiv nu era vorba de o carte pentru popor ?

— Carte pentru popor ! se înflăcără Sander. Aşa am spus, nu ? Carte pentru popor !... înnoptasem prin zece case, întrebasem, scotocisem — nimic ! Asbjornsen şi Moe, aţi zis ? Cine au mai fost şi ăştia ? Şi totuşi, într-o seară, am ajuns la o gospodărioară aşezată pe un dîmb chiar la marginea pădurii, departe de oameni, singuratică, tihnită, uitată de Dumnezeu. Ei bine, m-oi crede sau nu, acolo am găsit într-adevăr două cărţi, afară de Psalmi, de Cîntecele lui Seip şi alte chestii de-astea. Cărţile astea două erau o ediţie daneză străveche din *Ultimul Mohican* şi un volum de basme, ferfeniţă. Omul le cumpărase la o licitaţie, după moartea bătrînului paracliser din sat, pentru că avea o fată măricică şi fata asta se nimerise să fie mare amatoare de poveşti şi de romane de aventuri. Dăduse cincizeci de 0re pe ele. Acum însă cartea de poveşti era o terfeloagă de te-

apuca mila văzînd-o, căci fata lui o citise şi o răscitise pînă o făcuse varză. Între timp fata se măritase, era la casa ei, la celălalt capăt al satului, şi o ducea destul de bine.

S-au apucat s-o răsfoiască. Cei mai nerăbdători erau Petter şi Sander.
Dar povestea pe care o căutau, lipsea ! Se pierduseră o mulţime de foi, şi, printre ele, tocmai povestea cu pricina.
— Pentru moment mi s-a părut că nu avusesem, în toată campania, o decepţie mai mare ca asta, spuse Sander. Dar după aceea aveam s-o păţim şi mai rău. Şi unde ? La doctorul la care trebuia să ne ducem astă- seară, să-l salutăm. Doctorul acesta fusese prieten şi coleg de clasă, în gimnaziu, cu Sven. Cred că moştenise ceva bani sau făcuse rost de ei prin căsătorie. În orice caz, îşi construise în munţi o clinică particulară, un fel de stabiliment care era în acelaşi timp şi casă de odihnă şi clinică. El, împreună cu familia, locuia într-o vilă alături de clinică.
Toată trupa noastră număra atunci cincisprezece oameni, preciză Sander.
Prin urmare trebuie să fi pierdut înrolarea a doi in timp ce moţăiam sau dormeam de-a binelea în maşină, fiindcă eu ştiam doar de treisprezece. Toată trupa petrecuse o după-amiază şi o seară plăcută la doctor. Cei care aveau chef, putuseră să facă şi o baie, şi să se radă. Soţia doctorului era amabilă, iar cei doi copii, nostimi şi plini de viaţă. Pentru un motiv sau altul, se împrieteniseră în special cu Sander, iar la culcare ţinuseră morţiş să stea lîngă ei, pe marginea patului, în timp ce mama le citea povestea de fiecare seară.
— Şi le-a citit femeia o poveste, continuă Sander. Tocmai povestea despre noi le-a citit-o. Despre găina care voia să se ducă la muntele Dovre pentru a împiedica sfîrşitul lumii. Cred că şi astăzi o mai ştiu pe dinafară :
„A fost odată o găină care într-o seară şi-a luat zborul şi s-a cocoţat într-un stejar uriaş. Peste noapte a visat că, dacă nu se duce la muntele Dovre, are să vină sfîr-

şitul lumii. Fără a mai sta pe gînduri, a sărit din copac şi a pornit la drum. Merge ea ce merge, pînă ce îi iese în cale un cocoş.
— Bună ziua, Cocoşule, zice găina.
— Bună ziua, Găinuşă; da'ncotro aşa devreme ? o întreabă cocoşul.
— Mă duc la muntele Dovre, că altfel se prăpădeşte toată lumea.
— Cine ţi-a spus asta, Găinuşă ?
— Am visat azi-noapte, în stejar.
— Atunci merg şi eu, se hotărăşte cocoşul.
Şi pleacă împreună. După o bucată de drum, iată şi o raţă.
— Bună ziua, Ţuşcă-răţuşcă, zice cocoşul.
— Bună ziua, Cocoşelule. Da' încotro aşa devreme ? întreabă raţa.
Şi aşa mai departe.
Şi pînă la urmă au ajuns la muntele acela, la Dovre.
Povestea se sfîrşea cu nota aceea de ironie pe care numai în poveşti şi în realitate o poţi întîlni.
Dacă nu ajungeau la muntele Dovre, cu siguranţă că s-ar fi prăpădit lumea."
La sfîrşit, copiii au cerut amîndoi :
■— Mămico, mai vrem o dată povestea cu găina asta proastă ! Sander tăcu.
După o vreme îl întrebai :
— Le-ai spus povestea asta şi celorlalţi ?
— Nu le-am spus-o. Starea de spirit nu era propice pentru aşa ceva.

Drumul îngheţat ne conduse repede pînă la vila doctorului Ruud. Era o seară liniştită, cu clar de lună. La marginea pădurii, pe creastă, aerul era limpede, dar dedesubtul nostru plutea o ceaţă uşoară, învăluind valea ca într-un văl subţire de mătase. în ultimele ore vremea se înăsprise. Se lăsase şi mai frig, iar mestecenii strîmbi înşiraţi de-a lungul drumului stăteau zgribuliţi, parcă îmbrăcaţi în blăni albe de promoroacă. Linişte în jur. Pîrîitul gheţii subţiri şi fragile, care se spărgea sub bocancii grei de schi, parcă îmi amintea, vag, cîte ceva dintr-o existenţă anterioară ; însă nu puteam să-mi aduc aminte ce. Vizita la

doctor fu relativ scurtă. Nu zăbovirăm decît cel mult un ceas. La întoarcere, îl auzeam pe Sander înjurînd încet, dar cu năduf.

O fată în casă, îmbrăcată în alb şi negru, ne conduse în bibliotecă. Doctorul era un bărbat înalt şi deşirat, aproape chel, serios la faţă, aproape solemn. Părea mai bătrîn decît cei 47 de ani pe care îi avea

.Începu cu cîteva lămuriri, cum spunea el, sumare, adre- sindu-se, cum era şi firesc, mai mult lui Sander. Mda... Se petrecuseră în viaţa lui schimbări mari, povestea el, după întîlnirea aceea, din 1940 cu Sven, dr. Paulsen şi camarazii lor. Cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea, acum, singur, căci, din nenorocire, soţia lui murise subit cu patru ani în urmă. Cord slab. Amîndoi copiii erau plecaţi pentru moment în excursie ; erau în vacanţa de Paşti. Studiau la Oslo — băiatul medicina, fata filologia. Din fericire îi rămăseseră munca profesională şi muzica — în încăpere se şi afla, de altfel, un pian -— şi, în sfîrşit, încă vreo cîteva mijloace de a-şi amăgi singurătatea. Aceste din urmă cuvinte le pronunţase pe un ton dulceag, ca şi cum ar fi supt o caramea. Nu se servi nimic de băut. Conversaţia lîncezea. Nu ştiu de ce, dar era extrem de dificil să intervii cu ceva sau să răspunzi la tot ceea ce spunea Ruud. Referindu-se la anul 1940, îl numea o perioadă sumbră şi tristă, şi într-un fel, asta era realitatea dar ce puteam adăuga noi ? Sander făcu într-un rînd o încercare de a înviora discuţia : Uneori mai culegeam şi flori de cîmp ! spuse el; dar doctorul îl privi cu aerul de a nu înţelege nimic.
Apoi furăm poftiţi la cină de fata în alb-negru. Se servi un ceai destul de veritabil, pîine şi brînză de capră. În cinstea noastră — cu ocazia acestei vizite neobişnuite, cum o numea doctorul — se deschise o cutie de sardele franţuzeşti şi o altă cutie cu conserve de crabi. În ce mă priveşte, eu unul nu pot suferi crabii, mai ales conservaţi. Din fericire mîncasem doar cu trei ore în urmă.
La masă doctorul aduse vorba despre ceea ce el denumea „expediţia aceea romantică, dar nebunească a lui Sven" din 1940, expediţie care se sfîrşise atît de tragic pentru cel în cauză, adică pentru Sven. În general doctorul ajunsese la concluzia că, dacă atunci i-am fi primit pe nemţi cu *dragoste,* multe lucruri ar fi fost altfel. La fel şi acum, dacă ne-am hotărî, cît nu **e** prea tîrziu, să adoptăm în politică

limbajul afecţiunii, totul ar putea fi altfel. Dacă, în principiu, am învăţa să ascultăm de vocea liniştită dinlăuntrul nostru... O reeducare morală, acesta era cuvîntul. El, personal, se temea de efectele naţionalizării, idee care cîştiga tot mai mult teren în lumea occidentală... Nici eu, nici Sander nu ne amestecarăm în acest monolog. De altfel, pe doctor nu-l tulbura de loc tăcerea noastră. Avea aproape tot timpul acea voce dulceagă, un pic cîntată. Părea că se leagănă ca un copil în această nouă credinţă a lui.
îi explicarăm că a doua zi trebuia să ne sculăm devreme, aşa că plecarăm cât se putea de repede fără a ne dovedi nepoliticoşi.
Abia cînd să plecăm, s-ar fi zis că se trezeşte la realitate. Rămase oarecum surprins şi întristat. Ar fi fost atîtea de discutat ! spuse.
— De necrezut ! exclamă Sander de mai multe ori, la înapoiere, după ce reuşi să-şi recapete graiul. în 1940 era un om destul de vesel şi de plăcut. îşi adora soţia. Se prea poate ca pierderea ei să-l fi dezaxat într-un fel. Un om ca el, să clefăie turtă-dulce cu Tatăl Nostru, sub auspiciile doctorului Buchman... Propusei să închidem discuţia. Slavă Domnului, speram să nu-l mai revedem niciodată.

Nu cred că există vreun motiv pentru ca să intru în amănunte în legătură cu cele petrecute în următoarele două zile.
Vineri străbăturăm, pe o vreme frumoasă, o vale largă şi, după cum se vedea, fertilă : ogoare întinse pe ambele maluri ale rîului, case mari şi bine întreţinute, întinderi împădurite în zare.
Pe meleagurile acestea li se alăturaseră patru inşi, şi trebuiseră să refuze de două ori pe atîta ; cu eît grupul era mai mare, cu atît atrăgea mai mulţi, povestea Sander.

De trei ori lăsasem maşina să ne aştepte, în timp ce el urca pe coaste ca să salute locurile, spunea. De fiecare dată fusese vorba de ferme mici ori de căsuţe izolate. Şi de fiecare dată se întorcea mai tăcut ca de obicei.Doar ultima oară se hotărî să vorbească.
— Oamenii ăştia au fost mai cu cap decît Erik, zise el. Şi cred că au procedat destul de bine. Unul dintre ei e în consiliul cantonai, iar altul — primul la care am intrat — casier la bancă. Tustrei au înţeles însă repede, că lucrul cel mai înţelept era să nu discute despre scurta campanie la care luaseră parte. Chiar dacă îi sîcîia cineva, tot tăceau, aşa că ceilalţi se plictiseau să-i mai tot bată la cap. Iar acum, cred ei, rătăcirea lor a fost dată uitării.
Unul — ăsta din urmă — mi-a şi spus : „Cred că ştii : oamenii insistă, te descos şi sporovăie atîta vreme cît îşi închipuie că pot să-ţi dăuneze eu asta. Dar dacă reuşeşti să-i tragi pe sfoară, fă- cîndu-i să creadă că n-or să izbutească, se fac aşa de cumsecade, că ţi-e şi lehamite."
— Amărăciune, la ei ? Cîtuşi de puţin. Oameni dintr-o bucată, răbdători şi voioşi. Toţi trei s-au însurat ! Neveste drăguţe şi, în total, zece copii. Alte probleme, nu.
Pauză.
•— Mă tot gîndeam la ceva, urmă el. Şi înainte m-am gîndit, şi în timpul acestei excursii, mai cu seamă acum. Explică-mi, dacă poţi, un lucru : De ce anume îi bănuiesc pe oamenii ăştia, ceilalţi — adică cei paşnici, cei care au rămas acasă, pe lîngă fustele muierilor ? Or fi crezînd cumva că cei care au plecat şi s-au bătut au într-înşii vreo dorinţă ascunsă de a recurge la violenţă, de a aucide şi a distruge, în aşa măsură încît, într-o situaţie dată, ar putea redeveni violenţi şi primejdioşi ? Adică ar fi în stare să se ridice în mod violent împotriva celorlalţi, a paşnicilor ? Nu cumva oameni ca ăştia trei la care am fost, nu cumva sînt de două ori mai suspecţi, într-un anumit fel, tocmai pentru că fişa lor personală e atît de curată ?

Nu ştiu ce să mai cred.
Dacă te conformezi unei astfel de logici, înseamnă că n-are nici o importanţă dacă într-un război sau într-o epocă zbuciumată, cum a fost aceea din 1940, ai făcut
0 figură lamentabilă. Asta ar proba că ai fost pentru pace, nu pentru război.
Nu, pur şi simplu nu ştiu, nu ştiu ce să cred...

De Vinerea Mare, la ora unu, lăsarăm maşina şi începurăm traversarea celei de a patra culmi. Ar fi exagerat să-i spun munte. Era o coamă de deal, nu cu totul despădurită; pădurea, destul de rară, urca pînă la vreo opt-nouă sute de metri. După-amiază poposirăm, aproximativ o oră, la o cabană, unde ne ospătarăm cu veşnicele jumări cu şuncă. Stăteam pe nişte scaune băiţuite maro, lucrate în vechiul stil norvegian de pe la 1890. Buştenii din cămin erau însă buşteni adevăraţi de mesteacăn.
în camera spaţioasă mai erau trei-patru perechi — tineri care se vedea că sînt cazaţi acolo şi care tocmai îşi terminaseră plimbarea zilnică pe schiuri. Se declaraseră, fără îndoială, căsătoriţi, dar în acest caz înseamnă că recent de tot avusese loc căsătoria. Stăteau mînă în mînă, ochi în ochi, cu priviri duse, absenţi pentru toată lumea înconjurătoare. Da, îmi aduceam aminte de acele senzaţii şi sentimente plăcute care te încearcă atunci cînd ai douăzeci şi doi de ani, cînd eşti îndrăgostit pînă peste urechi şi te afli cu *ea* în excursie, duminica, pierduţi în pădure. Anul nostru 1940 ? O poveste din alte vremuri pentru aceşti tineri îndrăgostiţi. Bătălia de la Stiklestadt[1]... Dar cred că Sander nu-i vedea. El se afla departe, în tovărăşia unui pîlc de oameni arşi de soare, cu paisprezece ani în urmă.
După vreo oră ne continuarăm drumul. Se înnourase şi ningea uşor, mici fulgi albi, ca şi cînd o lebădă

[1] Sau Stiklarstad, lupta în care a murit regele norvegian Olaf II Diggra» supranumit cel sfînt (1030).

uriaşă, de deasupra norilor, ar fi fost jumulită de o mînă invizibilă.

Am mers pînă la căderea întunericului. După aceea am aprins un foc, am stat două-trei ore tăifăsuind cu cîte o cafea în faţă, apoi ne-am cuibărit în sacii de dormit **şi** am tras un somn zdravăn.
Reproduc mai jos o parte din lămuririle — sau comentariile, dacă se poate spune aşa — făcute de Sander în această parte a excursiei.

— îmi dau seama, spunea el (asta se întîmpla joi seara, la hotel, după ce ne întorsesem de la doctor) îmi dau seama că am fost absurd în seara aceea, la Oslo. Sau, în orice caz, că ţi-am lăsat impresii din cele mai proaste.
Dezgustători oameni ! De cîte ori mă aflu în preajma lor sau a ce e în legătură cu ei, simt că se răscoleşte ceva în mine.
Dar au fost — îţi dai seama — şi oameni plămădiţi din alt aluat.
Puţin cîte puţin înţelesesem că dacă am fi avut ceva mai mult timp la dispoziţie şi dacă am fi putut acţiona mai pe faţă, ne-ar fi urmat sute. Dar ce zic eu „sute" ? Mii ! Căci chiar şi în condiţiile în care acţionam noi, tot a trebuit să refuzăm o sumedenie de oameni eare ar fi vrut să meargă cu noi. Dar cu ce să-i hrănim, ca să nu mai vorbim de altele ? Nu-i puteam lua cu noi decît pe cei mai buni ; iar aceştia trebuia să fie gata imediat şi să aibă alimente din gros, să-şi umple sacii.
La urma urmei, ce le ofeream noi de se înflăcărau atît ? Căci se înflăcărau, te asigur.
Nu le-am spus-o niciodată, dar le-am fi putut spune. Le-am fi putut spune aşa : — Dacă veniţi cu noi, nu vă putem promite decît mîncare puţină, somn puţin, multă trudă, nici o simbrie, ciorapi uzi şi aspri, rufe slinoase, mereu alte şi alte canoane, iar dacă sînteţi

grozav de norocoşi — sau nenorocoşi, cum vreţi s-o luaţi — un glonţ în frunte sau în burtă. Citări pe ordin de zi ? Glorie ? Menţionări în ziare ? Decoraţii ? Carieră ? Nici pomeneală de aşa ceva.
Cu toate astea se găseau unii cărora li se părea că oferta era excelentă.
Să fi constituit oare Sven o părticică din acel secret ? Uneori aveam impresia că îi licăreşte pe faţă un fel de lumină. Cred însă că intram, din cînd în cînd, într-o stare vecină ou exaltarea, şi în asemenea momente -ţi se întâmplă să vezi atâtea.
Totuşi, cred că am găsit explicaţia. în orice caz, o parte din ea.
Noi reprezentam *ceva deosebit,* aceasta e fondul chestiunii. Ceva aparte faţă de existenţa sigură şi confortabilă de toate zilele.
Eram bărboşi, jegoşi, rufoşi, înspăimîntători, dar eram — cum să spun eu ? — eram un fel de eroi, reprezentam aventura, lumea legendelor.
Chiar aşa! Patria şi toate celelalte ! Ţara năpădită de tîlhari şi aşa mai departe ! Asta era cheia înţelesului şi juca rolul cel mai important. Pentru unii, chiar decisiv. Erau mulţi care gîndeau astfel — le-o citeam în priviri :
La dracu ! Mucezesc aici în pace şi onor, îndopîndumă de trei-patru ori pe zi. Oamenii ăştia, însă, pe legea mea, vin cu altele, îţi dau altceva : nesiguranţă, primejdie, poate şi foame, riscuri — dar ce vînătoare, ce emoţii ! Poate şi moartea ? Se prea poate. Dar... O, statul nostru fericit şi prosper ! Siguranţă, siguranţă, de o sută de ori siguranţă...
Mai e vreun lucru pe care să-l fi uitat, în m^rea lor înţelepciune, onorabilii noştri conducători ?
îşi închipuie ei că poporul norvegian aşteaptă să iasă la pensie numărîndu-şi banii strînşi la ciorap şi pregătindu-şi un culcuş cald pe un colţ de sobă ?
Dar poate că au dreptate venerabilii noştri şefi. Poate că, de fapt, asta şi fac cei mai mulţi. Cine poate şti ?...

Ai observat, probabil, că uneori cam ezit cînd e să recunosc anumite puncte şi locuri de prin comunele astea, relua el, într-alt rînd (cred că asta a fost în timpul popasului de la cabană). Acum pot să-ţi spun care-i explicaţia. E din cauza tuturor acestor grajduri şi hambare noi, mari şi arătoase, vopsite în roşu.
Astea nu erau pe vremea aceea. Acum sînt. Sînt răspîndite, mii şi mii, pe întreg cuprinsul Norvegiei. Cele mai multe, clădite chiar în timpul războiului. Bineînţeles, e foarte posibil ca multe din ele să fi fost construite cu toată onestitatea, cinstit, ca o încoronare a multor ani de trudă şi renunţări. Aş dori să cred asta.
Dar nu toate. Am trecut în timpul acestei excursii pe lîngă unele în care — dacă ţii minte, iar dacă nu, îţi reamintesc acum — am intrat, dar n-am stat mult. Parcă aud : „Luaţi-o din Ioc ! Dacă trece un avion german şi vede atîţia oameni în curte, numaidecît trîn- teşte o bombă. Şi pentru bomba asta, numai *voi* aţi fi vinovaţi !"
Cînd văd prin curte acareturile astea noi şi frumoase, îmi vine nu ştiu cum.
În 1942 şi '43 eram medic la un spital, nu contează unde. Aveam raţii fixe de hrană şi de toate cele necesare. Numai că raţiile astea nu erau îndestulătoare. O serie de alimente mai speciale nu se puteau nici ele procura, căci sărmanii noştri bănuţi erau puţini. Ştiam însă că asemenea alimente se găseau pe la fermele din jur, unde erau vîndute cu preţuri de speculă. Şi în timp ce se vindeau la preţuri de speculă, noi asistam la înălţarea acareturilor astea.
Medicul-şef avea un anumit fel al său de a-şi manifesta indignarea. De pildă, desena un afiş, pe care avea de gînd să-l tipărească în douăzeci de mii de exemplare şi să-l prindă pe pereţii noilor hambare din toată ţara. îmi amintesc textul :

Acest monument

e ridicat în memoria anilor de război şi de bursă neagră, cînd ţăranii norvegieni vindeau nemţilor la preţ legal,
iar norvegienilor pe un preţ de zece ori mai mare.
Ehei, şi toată mîndreţea asta de femei, exclamase altădată Sander (pare-mi-se că la foc, cînd pregăteam cafeaua).
îmi amintesc în special de femeile de prin gospodăriile mici ■— căci mai mult printr-astea am intrat. Cu timpul ni se făcuse lehamite de gospodăriile înstărite, şi asta din multe motive. Nici nu mai puteam suporta orice. Căci adevărul e ăsta, că dacă un om mic stă într-o fermă mare, atunci ferma îl stăpîneşte pe om, şi nu omul, ferma. Pe deasupra, la fermele mari exista telefon şi alte chestii de-astea, şi era destul de uşor ca, la nevoie, să anunţi poliţia sau pe şeful de post. Aşa că, încet-încet, ajunsesem să preferăm gospodăriile mici ; în gospodăriile mici, dacă vrei să ştii, găseşti oamenii cei mai de ispravă. N-au cine ştie cîtă ştiinţă de carte, dar şi-au întrebuinţat ochii cu folos, văzînd şi cîntă- rind cîte puţin din toate.
Ţin minte femeile micilor gospodari, şi chiar cîteva neveste de ţărani înstăriţi...
Nu ştiu dacă faptul că femeile sînt, atît de des, mai inimoase decît bărbaţii e un semn de sănătate morală sau de decadenţă. Căci ai putea spune : Bine, dar în cazul de faţă bărbaţii au fost aceia care a trebuit să plece şi să fie împuşcaţi ! Da, însă lucrurile nu s-au întîmplat aşa... în Norvegia e aşa cum ţi-am spus eu — îţi dau cuvîntul de onoare — căci în perioada aceea am învăţat să pătrund în aşa-zisul suflet popular, pînă în cele mai tainice ascunzişuri. Fiindcă erau vremuri de răscruce, nu era timp pentru prea multă viclenie ; oamenii îşi dezvăluiau atît cinstea, cît şi ruşinea, în mijlocul drumului, dacă se poate spune aşa...
Exemple ?

N-am vreme pentru toate. Dar colo — lîngă pădurea aia tăiată, o vezi ? — am mas peste noapte într-o casă. Nu era casă de muncitor cu ziua, ci aproape o mică fermă. Nu se afla nici un neamţ în comună, iar în casă, după cîte putusem afla, erau oameni de încredere. De aceea am văzut lucrurile în toată realitatea lor.
Dimineaţă ne-au pus la dispoziţie tot ce se găsea prin casă. Femeia a pregătit masa. ¡Bărbatul şedea întins în pat ; se lungise imediat ce şi-a dat seama ce fel de oameni sîntem. Era răcit, pretindea el. Sau poate că răcise chiar atunci, cred eu. Aşa că pe el nu l-am mai văzut. Femeia însă...
Cînd a înţeles că vine ceasul plecării, a început să strige : „Hans ! Ole !" Şi au apărut, mergînd agale, doi inşi ca de 20-25 de ani. îi văzusem de cu seară, fiecare în colţul lui, fără să scoată o vorbă. Nişte flăcăi zdraveni, dar atîta tot. Un pic cam posomoriţi, cam întunecaţi la faţă • înţelegi ce vreau să spun ?
Hai, pregătiţi-vă raniţele, luaţi-vă puştile şi duceţi-vă şi voi ! le-a poruncit femeia,
Cei doi arătau ca şi cînd li s-ar fi citit sentinţa de condamnare la moarte. Totuşi au început, supuşi, să-şi tî- rîie picioarele în direcţia raniţelor, a puştilor şi a ce Iernai trebuia.
Călcau îndesat şi-şi ridicau picioarele cu greutate, de parcă ar fi mers ¡prin mlaştini.
Era clar că nu puteam lua cu noi asemenea specimene^ De asta ne-am dat seama, imediat, toţi.
— I-am putea pune să taie lemne şi să care apă, a sugerat unul.
Pînă la urmă Sven i-a spus femeii pe un ton politicos — se pricepea la asta, poţi să crezi — că nu mai era loc în detaşament pentru nimeni.
— Spune-le însă că pot să se echipeze şi să pornească spre Lillehammer ! a adăugat el.
Pe vremea aceea credeam că e suficient să ajungi la Lillehammer, ca s-o duci numai în cântece şi voie bună.

— Mi-am închipuit eu ! a oftat ea. I-ai cîntărit pe amîn- doi şi i-ai găsit prea uşori.
Venind vorba de femei, Sander ajunse la alt subiect :: Fetele.
— Fetele ?... Se înţelege că am avut de-a face şi cu ele f Ce vrei ?... Şapte-opt inşi, mai tîrziu zece sau doisprezece, pînă la urmă peste douăzeci, bărbaţi în putere care trec prin sate, ajung pe înserat şi pleacă dimineaţa, îţi dai seama că au avut şi fetele un cuvînt de spus.
Cei mai mulţi erau oameni chipeşi, după calapod norvegian. Unii dintre ei, însă, destul de simpli; nu auziseră în viaţa lor de regula aceea de a păstra discreţie în jurul femeii iubite, regulă pe care bărbaţii au deprins-o pe măsura dezvoltării culturii şi civilizaţiei. Dar n-a fost nici o nenorocire că n-o cunoşteau. Abia dacă apucam să zărim chipul vreunei fete, cît despre nume... Nu-l ştia nimeni sau, în cel mai fericit caz, era uitat. Nu m-ar mira, totuşi, să aflu că de-a lungul rutei noastre ar creşte un număr oarecare de eroi mititei. Există un fel de înţelepciune biologică în asemenea împrejurări. Bărbaţii pleacă la război, nimeni nu ştie dacă se mai întorc vreodată. Ce-i de făcut ? Să ne îngrijim de alţii, să facem noi soldaţi...
îmi amintesc în special de una. O zvîrlugă dată dracului de chipeşă. Trebuie să ştii că n-am dus-o numai într-un post pe vremea aceea, cînd umblam ca nişte vagabonzi prin coclaurii Norvegiei. Desigur, cam aduceam noi cu o şatră de ţigani. Dar şi ţiganii... Nu stăruie în jurul lor un aer ca de legendă ? Nu se găseşte ici-colo, pe la ferme şi gospodării, cîte un semi-ţigan ? Ei bine a fost ceva intre fata asta şi unul din grup. Era fiica fermierului, ce mai ?... La drept vorbind, ea moştenea ferma. Şi nu era o fermă mică, şi nici ea o fată proastă.
Dimineaţa, zor-nevoie să meargă şi ea cu noi. îşi pusese echipamentul complet de schi, raniţa, puşca. Căci avea şi armă ; era membră a unei asociaţii de tir, fusese la vînătoare, împuşcase cocoşi sălbatici,

elani. Aşa că de ce, adică, n-ar putea merge şi ea la război, să împuşte o duzină de nemţi ?
Tot Sven a trebuit să intervină şi în cazul ăsta, explicînd că, din pricina consecinţelor probabile, şi a unor complicaţii de diferite feluri — cred că a pomenit şi de anumite legi trupeşti — cu multă părere de rău nu poate fi înrolată în detaşament.
S-a înfuriat în aşa hal şi au apucat-o atîtea pandalii, că la plecare am lăsat-o plîngînd şi bătînd din picioare.
— Cine a fost Făt-frumosul ?
— Eh ! răspunse Sander, evaziv. Careva din grup.
în sîmbăta Paştelui ne sculărăm o dată cu zorii, ne pregătirăm în grabă şi plecarăm. Automobilul trebuia să; ne aştepte la una din răspîntii, la ora zece, şi să ne ducă direct la poziţia ocupată în 1940, lîngă cotitura drumului. După aceea ne gîndisem să rămînem peste noapte la o cabană, să spunem la revedere atît Cadillacului, cît şi şoferului, şi să ne înapoiem la Oslo cu trenul, cînd vom avea chef. Sander telefonase proprietarului cabanei încă de joi seara şi aranjase totul. Omul nu mai avea camere libere, dar auzind că este vorba de Sander, promisese că va aranja, totuşi, ceva.
Dimineaţa era senină, calmă şi rece. Pîrtia se prezenta excelent : vreo doi centimetri de zăpadă uscată, pe crusta de gheaţă. Soarele străbătea din cînd în cînd printre norii subţiri dinspre răsărit, iar umbrele noastre se profilau ca nişte vedenii albastre dincolo de luminişurile deschise, depăşind uneori cu un metru şi ceva cîte un brad pudrat cu brumă şi zbătîndu-se tot timpul să se ţină după noi.
A fost o cursă uşoară : povîrnişuri line, crustă rezistentă, aşa că ne-am putut ţine alături de pîrtie ; şi de data aceasta am ajuns mai devreme cu o oră la. locul de întîlnire. Ne-am scos schiurile şi raniţele şi ne-am aşezat pe sacii de dormit. în faţa noastră, aproximativ zece kilometri pe jos, puteam zări lacul Mjasa. Spre nord plutea o ceaţă subţire, dar dacă ar fi fost complet senin, cred că am fi putut zări

Lillehammerul,, în curmătura dinspre apus, la o depărtare de trei- patru mile. Drept în spatele nostru se afla o fermă, arătoasă, destul de mare, cu clădirea principală vopsită în alb şi cu hambar solid, dar nu nou. — Dinadins am ales răspîntia asta, zise Sander. A fost,, pentru noi, o răscruce hotărîtoare.

Am ajuns la ferma de colo puţin după căderea serii. Unul din membrii detaşamentului mai fusese pe aici şi ştia că o locuiesc oameni de treabă, în care puteam avea încredere.Drumul era anevoios, pe lîngă că mai şi merseseră mult în ziua aceea. Erau morţi de oboseală, dar plini de speranţă. Peste cîteva zile urma să fie la Lillehammer, capătul tuturor încercărilor.

Cei de la fermă i-au primit bine pe musafirii aceştia nepoftiţi şi i-au poftit în bucătăria încăpătoare, unde **i**-au ospătat pe săturate. Se mai pusese încă o masă căci numărau, pe atunci, peste douăzeci. Cînd Sven le-a spus că au de gînd să ajungă la Lillehammer, Sander a observat că bărbatul şi femeia au schimbat între ei o privire ; dar era prea trudit ca să dea vreo importanţă faptului. Ceilalţi erau, de asemenea, la capătul puterilor ; mulţi dintre ei adormiseră la masă.

O dată ajunşi în hambar, unde tocmai îşi pregăteau culcuşurile de paie, ţăranul grăi :

— Mi-e cam greu să v-o spun, dar... Cel mai bun lucru e să spui adevărul, nu-i aşa ? Trupele noastre au părăsit Lillehammerul ieri — dacă nu chiar alaltăieri — şi se retrag prin valea Gudbrap.

Auzind aşa, multora le-a fugit somnul. Au început să-l descoasă mai cu de-amănuntul pe ţăran. Dar omul nu ştia nici el prea multe. Negreşit, mai erau lupte în •munţi, pe lîngă Tretten ; dar retragerea continua, şi — precît se părea — destul de rapid.

Dar nu avea nici un rost să se mai discute la o oră aşa de târzie, şi încă în hambar.

Unii dintre camarazi căzuseră claie pesta grămadă în fîn şi dormeau buştean. Alţii abia se mai puteau ţine pe picioare.
— Pe mîine ! a încheiat Sven. O să vorbim despre asta, mîine dimineaţă.
— O mie de ani de-aş trăi, noaptea aceea mi-ar fi imposibil s-o uit, spuse Sander.
Şedeam întinşi pe un fîn bun şi uscat. Un fîn uscat care îl făcea cînd pe unul, cînd pe altul să strănute. Era şi greu să dormi din cauza strănuturilor. Şi, ca să fiu sincer, nu numai dintr-a lor.
La început am apucat noi să aţipim, căci prea eram sleiţi, dar ne-am trezit curînd ; şi, după aceea, adio somn.
Cam intrasem la idei.

t3ll]

în ce mă priveşte, cred că în noaptea aceea mi-a trecut pentru prima dată prin cap — şi încă foarte serios — ideea că nemţii vor pune laba pe ţărişoara asta a, noastră. Cînd totul conspiră împotriva noastră (şi m-am gîndit imediat la zăpada aceea fleşcăită) şi cînd totul şi toate te trădează... E imposibil, dar pînă la urmă asta se va întîmpla.
N-am prea dormit în noaptea aceea şi mărturisesc cinstit că de cîteva ori cred că am şi plîns.
Fără să fac din asta o afacere de stat, am căutat, totuşi,, să nu-mi dau pe faţă amărăciunea. Ştiam cum privesc oamenii pădurilor asemenea slăbiciune, ce mare ruşine li se pare lor să te apuci să boceşti ca femeile. Atunci am auzit un scîncet. Şi am auzit şi altele în noaptea aceea.
Căci n-am fost singurul care se înjosea şi jelea ca o^ muiere. Din toate părţile, din dreapta, din stînga, auzeam prin întuneric icnete şi suspine. Ceilalţi nu se comportau ca mine. Eu am oarecare rutină în a-mi măslui sentimentele. Ceilalţi nu aveau. Nu erau în stare să se stăpînească şi să lăcrămeze doar pe tăcute. îşi mărturiseau ruşinea şi mîhnirea faţă de toată lumea sau, dacă vrei, faţă de tot hambarul.

Ştiam cît se chinuie şi ei să-şi stăvilească lacrimile,, ce ruşine le e că-i ia cu el talazul plînsului. Şi îmi părea aşa de rău de ei, încît tocmai această părere-de rău m-a făcut în cele din urmă să-mi înving propria mea criză. Aşa s-a scurs toată noaptea.
Dimineaţa, mulţi erau furioşi : „Ce zici ? Zici că ai auzit ceva? Boceam eu, ca un ţine? Eu? Fă-te încoace, scîrnăvie, să-ţi..."
O parte din furia asta secretă era îndreptată şi împotriva: lui Sven, se-nţelege. El îi ademenise şi-i tîrîse în toată istoria asta.
Nu ştiu ce s-ar fi putut întîmpla în dimineaţa aceea. Rezolvarea acestei situaţii — căci a rezolvat-o — a, fost, desigur, cea mai importantă sarcină pe care Svera avea s-o aibă în toată campania.
Cum a rezolvat-o ? Ei bine, aproape că nici nu e de explicat, atît de simplu a fost.
Doar cu doi n-a scos-o la capăt. Erau dintre aceia care ni se alăturaseră în ultimele zile. Ăştia şi-au pus pur şi simplu schiurile, ne-au spus că se săturaseră de copilăria asta, mersi şi la revedere, şi duşi au fost.
Noi însă am rămas. Cei mai mulţi dintre noi investiseră prea mult în acea aventură, pentru a abandona totul fără *să facă* ceva.
Dar mă gîndesc la ceilalţi. Ar fi putut să ne snopească în bătaie, pe Sven şi pe mine, înainte de a se întoarce acasă cu conştiinţa oarecum împăcată. A luat însă cuvîntul Sven.
În felul lui măsurat, a spus doar atît, că trebuie să facem ceea ce socotim că este drept; el nici nu putea, nici nu voia să ne împiedice. În ceea ce-l priveşte, el voia, bineînţeles, să meargă mai departe.
— Cred că s-ar putea, totuşi, să trecem pe lîngă nemţi, prin vreun loc sau altul, probabil pe la nord de valea Gudbrand ! a mai adăugat el.
Aşa că am rămas. Şi ne-a fost şi — cum să spun eu ? — ne-a fost şi un pic ruşine.

Ţin minte ca acum ce i-a spus ceasornicarul : „Eşti scrîntit al dracului, şi asta o ştii şi tu. Iar aventura asta în care vrei să ne bagi, e doar o copilărie, m-am cam lămurit eu. Eşti însă neajutorat, ca un copil. Aşa că nu cred c-o să te las să pleci singur în munţii ăştia sălbatici."
În momentul acela s-a petrecut un lucru dintr-acelea care pe un biet om slab de înger l-ar putea face să creadă măcar o clipă în providenţă. Fiindcă ni se oferi o şansă extraordinară.
Mai tîrziu m-am gîndit că, poate, nu era totuşi atît de extraordinară. Dacă ţi-ai băgat în cap că vei realiza ceva — aşa cum îşi băgase în cap Sven — şi dai mereu numai de pocinoguri, însă nu te dai bătut, o dată şi-o dată tot trebuie să ai noroc, nu-i aşa ? Cît despre providenţă — dacă a existat sau dacă există, vreau să spun — ea nu ne-a jucat decît o farsă ; căci ultima ei carte a fost tot cu ghinion.
În sfîrşit... Nici nu apucase să-şi termine ceasornicarul fraza — frază care a fost decisivă pentru toţi •— că au apărut două autocamioane pe culmea dealului. Coborau direct spre răspîntia unde ne aflam noi, aşadar chiar spre răspîntia asta ; iar cînd primul şofer ne-a văzut, a oprit şi a întrebat dacă nu sîntem cumva noi aceia care trebuia să mergem la lucrările de drumuri.

Aici ajunsese Sander cu povestirea, cînd apăru Cadillacul, pe coama dealului. Cîteva minute după **aceea** ne continuam călătoria în limuzina de
lux. ...Asemenea coincidenţe, mici şi neînsemnate, nu pot schimba cu nimic faţa lucrurilor.
Sander îşi urmă relatarea în maşină. Nu-l mai interesa instalaţia de ascultat. În relatările sale nu era nimic care să poată fi folosit împotriva vreunei fiinţe vii.
Cele două autocamioane fuseseră rechiziţionate de nemţi. Trebuiau să adune oameni de-a lungul

parcursului şi să-i transporte la deal, la drumul care se repara mai sus de Lillehammer.
Şoferii erau băieţi isteţi. Cînd au înţeles cu ce fel de lucrători au de-a face, s-au luminat la faţă şi au spus că, oricum, ei puteau să-i transporte pînă la drumul care domina Lillehammer-ul. După aceea, dacă o şter- geau lăsînd drumul în plata Domnului, ce vină aveau ei ?
Dar imediat unul din ei a căzut pe gînduri. Auzise ştirile din cursul dimineţii. Se pare că retragerea se efectua foarte precipitat. Nu era sigur că-i chiar aşa de simplu să-ţi croieşti drum pînă la linia norvegiană a frontului ; trebuia să mergi pe drumuri vicinale, să escaladezi munţi...
în cele din urmă a găsit ceva care i se părea lui că e soluţia cea mai bună.
Se născuse într-un sat de munte — chiar în satul în care aveau să-şi ocupe în aceeaşi zi poziţia de luptă. Le-a indicat şi numele locului. Cunoştea drumul şi răs- pîntia, cunoştea cabana şi pe proprietarul ei, îl cunoştea pe şeful de post, îi cunoştea pe cei patru ţărani stă- pîni ai păşunilor din partea locului.
Propunerea lui suna aproximativ astfel, şi a fost expusă cu o figură gravă, ca de înmormîntare : Dacă n-ar fi fost doar un biet şofer paşnic pe o rablă de autocamion, dacă n-ar fi fost prins cu arcanul de nemţi ca un animal, dacă ar fi vrut să se lupte, atunci ar fi dat dracului valea Gudbrand. Da, pentru că era limpede ca lumina zilei că intenţia englezilor era tocmai să imobilizeze cît mai mulţi nemţi cu putinţă în valea Gudbrand, iar în timpul acesta ei să înainteze rapid spre sud din Namsos, să ocupe Tr0ndelag şi Trondhjem şi să înainteze în goană mai departe, prin Dovre, să co boare prin văi şi să-i arunce pe nemţi în mare, pe partea asta. Şi atunci răscrucea de drumuri la care se gîndea el, rămînea locul cel mai nimerit. Poziţia aceea ar fi ca un fel de avanpost. Aşa că dacă ar fi fost el în locul unui asemenea grup de soldaţi i-ar fi pus un pistol în ceafa şoferului la care se gîndea în acel moment şi i-

ar fi ordonat : „Ne duci pînă dincolo de Gudbrand şi ne urci la răscrucea aia ! Dar ceva mai repede, altfel ajungi la Domnul Nostru înainte de a apuca să spui Tatăl Nostru !

Restul a mers atît de uşor, încît era aproape plicticos. Maşina avea permis de liberă trecere şi toată trupa era constituită din nişte civili norvegieni scoşi la corvadă, de către nemţi.
Au ajuns pe la amiază la răspîntia despre care vorbise, şoferul. Mai înainte văzuseră unde se afla şeful de post, cabana şi — lucru la fel de important — magazinul.
Avusese dreptate şoferul. Locul acela constituia o poziţie de invidiat. Găsiseră pînă şi o întăritură de buşteni, nu atît de mare cum avea să devină mai tîrziu, totuşi, pentru început, bună. S-au hotărît să rămînă aici.
— Aveam senzaţia că toată viaţa mea n-aş fi făcut alta decît să umblu şi iar să umblu, pentru ca, la un moment dat, pe neaşteptate, să mă văd, în sfîrşit, şi la destinaţie, acasă, spuse Sander.
Au avut cîteva ore de furcă. Au început prin a face ordine în cămăruţele cabanei şi în cele două hambare mici. într-una din camere exista o sobă ; în cealaltă, doar un cămin. Lemne uscate se aflau din belşug, iar pentru cei ce preferau să doarmă afară, se găsea fin. O mulţime de lucruri trebuiau puse la punct şi reparate, dar autocamioanele erau înzestrate cu tot felul de unelte, iar cu Amund şi ceasornicarul ca îndrumători, lucrul mergea ca pe roate.
Sander, împreună cu şoferul băştinaş au fost trimişi la negustor.
— Şi, fiindcă veni vorba despre negustor, făcu Sander o digresiune, pe legea mea, ajunsesem să constatăm că şi în rîndurile negustorilor există mai multe specii. Unii din ei se comportau ca şi cînd nu trăiau pe pă- mîntul ăsta decît ca să facă studii

preparatoare pentru iad, unde, de asemenea, aveau să fie tot negustori, pentru a refuza să le dea osîndiţilor bere pe datorie, cînd mor de sete.
Bonuri de rechiziţie ? În prăvălie la el se obişnuia să se vindă numai pe bani. Se prea poate ca oamenii din comună — care puteau plăti —■ să aibă şi ei nevoie de acele mărfuri.
Totuşi, exista şi alt soi de negustori. Dacă au primit vreodată despăgubire pentru lucrurile pe care le rechiziţionam ? Biletele noastre de rechiziţie erau *all right,* săracele ; bănuiesc însă că unii dintre negustori nu le-au prezentat niciodată ca să le schimbe în bani, ci au preferat să le păstreze ca amintire. Negustorul de aici făcea parte din categoria celor de treabă. într-adevăr, nu ne-a lipsit aproape nimic cele zece-douăsprezece zile cit am stat acolo ; şi ţine cont că în cele din urmă ajunsesem aproape patruzeci de inşi, numai sus, pe poziţie. E drept că mai căpătăm cîte ceva de pe la ferme şi de pe la cîteva gospodării mici : cartofi, slănină şi alte de-astea. Aveam — poate ţi se pare curios — dar din cînd în cînd aveam impresia că devenisem foarte populari. Incet-încet, au venit, să ne îngroaşe rîndurile vreo zece, cincisprezece oameni din comună, în frunte cu şoferul unuia dintre autocamioane ; pînă una alta, îşi băgase maşina în grajdul fermei. Pe deasupra aveam pîndari şi informatori pretutindeni pe la ferme şi gospodării. S-ar fi zis că tot satul avea de adus la îndeplinire **o** misiune.
Pe celălalt şofer l-am trimis înapoi în aceeaşi seară. Trebuia să declare că fusese silit, cu pistolul în ceafă, să ne ducă în cutare loc — un loc care se afla pe acelaşi drum, dar cu vreo zece kilometri mai sus. Mai trebuia să spună că eram un fel de bandă de tîlhari şi că n-aveam decît cîteva puşti. Speram că nemţii vor trimite o patrulă ca să se holbeze la noi. Şi nu ne înşelasem. Chiar aşa avea să se întîmple.

Tîrziu, în cursul după-amiezii, a sosit şi clipa solemnă a instalării mitralierei. Sven însuşi conducea lucrările. Unul din ajutoare era Sander, iar ceasornicarul, al doilea.
Totul a mers bine şi în ordine pînă la un anumit punct. După aceea n-a mai mers tot aşa de bine.
Sven s-a ridicat, la un moment dat, în picioare. Era, ca şi ceilalţi, scorojit şi tuciuriu la faţă, dar în clipa aceea se făcuse galben-pămîntiu.
— Lipseşte percutorul, a anunţat el. Căutaţi-l în sac.
L-au căutat. Au scotocit de mai multe ori prin afurisitul de sac. L-au întors pe dos. L-au scuturat. De percutor, nici urmă.
Mai rămînea geanta cu piese de rezervă. Au deschis-o cu băgare de seamă, deşi ştiau ce vor găsi sau, mai bine zis, ce nu vor găsi. Nimic, nici acolo.
Sven şi Sander n-au mai avut nevoie să se înţeleagă prin vorbe. Cunoşteau explicaţia acestui lucru, ca şi a mai multora.
Locotenentul Halvorsen, care îi ajutase să împacheteze mitraliera, rămăsese cîteva minute singur, în timp ce ei pregăteau sania pe schiuri.
Aşa cum şedea crăcănată pe picioare, frumoasa, brava lor mitralieră valora exact cit greutatea ei în fier vechi.

— Dacă nu înţelegi singur ce-am simţit noi atunci, n-are nici un rost să-ţi mai explic ! zise Sander. Tîrîsem blestemata aia de mitralieră peste munţi şi văi, peste alţi munţi şi alte văi, iarăşi şi din nou, trei- zeci-patruzeci de mile peste buturugi şi pietroaie. Drept e că o mai cărasem şi în automobil cîteva etape, dar mici. Ne chinuisem cu ea urcînd-o pe povîrnişuri abrupte, alunecasem cu ea la vale, pe pîrtiile pentru buşteni, unde preferam să ne rupem mîinile şi picioarele, decît s-o ciocnim. O dată, pe o ceaţă 'deasă, doi oameni au rămas cu ea spînzurată pe marginea unei prăpăstii — era un abis de vreo zece metri, o moarte sigură pentru cei doi dacă lucrurile

ar fi mers prost. Dar au ţinut sania de funie — jumătate din ea atîrna în aer — alţi doi i-au apucat de picioare, pe ăştia doi i-au ţinut alţii, şi dracu ştie cum de-au putut să tragă din nou sus fierul ăla vechi, cu o gingăşie şi o băgare de seamă de parcă ar fi fost un prunc adormit. Zile şi nopţi, şi alte zile, şi alte nopţi, am tot tîrît-o peste coclauri, pe cărări abrupte, prin fleşcăială de zăpadă, prin ceaţă şi frig.
Nu-mi închipuisem niciodată că putea să existe pe lume atîta zăpadă dezgheţată ca aceea prin care am înotat noi, în Norvegia, atunci, în aprilie 1940. Ne înfundam pînă la genunchi, intram pînă la brîu, dar blestemata de sanie se ţinea mereu după noi, legată de funie. Adesea se scufunda şi ea şi dispărea sub zăpadă. Mergeam pe crusta desfundată care se spărgea uneori pe neaşteptate, vîrfurile schiurilor ni se înfigeau în pămînt, cădeam în nas şi, ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, ne mai trăgea şi sania cîte o buşitură în spate.
în nopţile geroase aveam grijă să învelim sacul cu fîn. Ne purtasem aproape ca nişte ucigaşi, în orice caz ca nişte hoţi, ca nişte ticăloşi, pentru a ne procura ulei bun care să nu îngheţe dacă temperatura cobora cu cîteva grade sub zero. Ei **bine, ne aflam acum la** sfârşitul lui aprilie şi ne socoteam scăpaţi de griji, cînd... hop, descoperim că mitraliera era inutilizabilă. O că- rasem **în** sicriu şi rostisem **Tatăl Nostru întru veşnica** ei pomenire, o visasem noaptea, ne gîndisem la ea ziua. Şi acum, iat-o ! Nu mai făcea nici cinci parale. Rămăsesem jur împrejurul ei, roată, tăcuţi, ca în jurul unui mormînt. Nu s-a auzit măcar o înjurătură. Halvorsen ? L-a salvat moartea. Era membru al N.S. cînd m-am întors toamna la Oslo. A murit însă liniştit şi paşnic în patul său — am auzit că de o infecţie a sîngelui — prin toamna lui 1943.

Tot Sven şi-a revenit şi de astă dată primul. „Bănuiesc că mîine o să ne şi trezim cu prima patrulă germană, a spus el (aveau să treacă totuşi

două zile). În acţiunile lor mai mari de recunoaştere, obişnuiesc să trimită douăsprezece pînă la optsprezece oameni prevăzuţi cu o mitralieră. Trebuie să încercăm să le capturăm mitraliera."
După asta şi-a expus planul, care de altfel a şi reuşit apoi, graţie unei şanse fantastice, recunosc. La început însă, am avut ghinion.
Proiectul de a mă trimite la Oslo după alt percutor, precum şi după ceva muniţie, s-a născut după capturarea mitralierei germane. Fără acest prim succes, înainte de el, n-am fi putut elabora un asemenea plan. Dar dacă vrei să-ţi imaginezi cît de descurajaţi am fost în acea primă zi, pot să-ţi spun numai atît, că negustorul ne trimisese o sticlă de rachiu — „cîte o duşcă, acolo, după ce vă instalaţi", cum spunea el. Şi chiar aşa era : cîte o înghiţitură de fiecare. Admirasem îndelung sticla, o mîngîiasem, ba unii executaseră şi un dans războinic în jurul mesei pe care o pusesem. Ei bine, află că, descoperind lipsa percutorului, am şi uitat de ea. Cînd am intrat înăuntru, pe seară, am găsit-o stingheră şi părăsită pe masă. Sven, fără un cuvînt, a pus-o pe o poliţă ; crezi că a protestat cineva ? N-a protestat nimeni. Asta era starea noastră sufletească în seara aia de pomină.
Dar am avut grijă s-o golim însă pînă la ultima picătură în ziua în care am amplasat mitraliera germană.

Pe la trei după-amiază, maşina stopa la faimoasa răspîntie. Coborîrăm.
Mai întîi ne luarăm rămas bun de la şofer, înţeleşi să ne transporte bagajele la cabană, cu excepţia schiuri- lor. de care aveam nevoie la coborîre. El intenţiona să ajungă pe înserat la Lillehammer sau, dacă avea chef — expresia este a lui — să ţină drumul direct pînă la Hamar. La despărţire îi făcurăm cîteva cadouri şi ne despărţirăm de el cu toate formulele de consideraţie reciprocă. Anton părea cu totul uitat. Cît despre raportul prin care voiam să-l previn pe Gundersen în legătură cu

instalaţia de ascultare, aceasta era acum altă chestiune.
După ce maşina se pierdu în depărtare, răsuflarăm puţin, apoi privirăm cu luare-aminte panta deschisă situată între pădure şi drum. Lui Sander îi evoca atîtea şi atîtea amintiri din trecut.
După chiar spusele sale, nu aveam ceva de făcut acolo. Dar putea să fie destul de interesantă revederea acestor locuri, deoarece ne aflam chiar în regiunea în care ne propusesem să ajungem.
Pînă şi eu îmi puteam da seama că povîrnişul rămăsese surprinzător de neschimbat. Bineînţeles, nu se mai aflau mitraliere camuflate ; dar întăritura de buşteni rămăsese la locul ei, chiar la intersecţia drumurilor ; cu timpul, buştenii aveau să fie luaţi, desigur, de camioane şi transportaţi la vreun gater. Eram în 17 aprilie, cu paisprezece zile mai devreme decît în primăvara în care fusesem eu acolo, în 1940. Dar fie că primăvara venise anul acesta mai de timpuriu, fie că... Pesemne că iarna căzulse foarte puţină ¿ăpaela, căci costişa împădurită arăta ca o seră. Ori poate că vreun vînt de sud topise mai repede zăpada. Oricum pe pantă nu se afla nici pic de zăpadă, ca şi în urmă cu patrusprezece ani. — Hai să urcăm ! propuse Sander.
O luarăm pe potecă, printre brazii piperniciţi şi nu după mult eram pe tăpşanul unde se afla cabana. Se mai construiseră două cabane noi, din lemn de brad galben-deschis cioplit cu barda; se vedeau încă nodurile negricioase şi răşina care răzbătea prin crăpături. Se mai ridicaseră, de asemenea, două hambare noi, cu grajduri, din scîndură nevopsită. Nici un om.
Cu toate că nu petrecusem acolo decît o seară şi o noapte, şi asta cu patrusprezece ani în urmă, îmi putui da seama că nu mai era ca odinioară. Deasupra tăpşanului şi a pădurii plutea liniştea, dar nu liniştea aceea seculară care învăluie adesea căsuţele de munte vechi şi într-o rină, cu uşorii roşi

de vreme şi cu sute de nume sau iniţiale scrijelite în lemn, cu cuţitul, spre a aminti de una sau de alta, de o sîmbătă petrecută cu slujnica de la vaci sau de un dans pe tăpşan. Nu liniştea care se aşterne după detunături, larmă şi încleştări, o linişte populară de vestigii şi amintiri : uite urma glonţului care a trecut pieziş prin odaie şi a sfă- rîmat aparatul de radio ; aici e cealaltă gaură, lăsată de glonţul care l-a nimerit pe Ola în umăr, cînd s-a speriat şi s-a ascuns înăuntru, ca să fie la adăpost ! Nu era decît liniştea rămasă în urma a trei dulgheri care meşteriseră o baracă, apoi îşi luaseră ibricul de cafea şi-şi văzuseră de drum.

— Hai îndărăt, zise Sander. Aici n-avem nimic de făcut.

Dar după ce se aşează pe întăritura de buşteni, spre a se odihni o clipă, vechile amintiri parcă prinseseră viaţă.

— Ce poziţie ! exclamă el. Vezi tu coama aceea de munte care merge spre nord, pe partea de răsărit, şi închide panta asta însorită ca un zid ? Continuă încă vreo cinci kilometri spre nord, prin păduri. Pe versantul celălalt e abruptă ca un zid, de nici nu te poţi căţăra pe ea.

„Dar brîul acela de stînci înalte de un metru, spre dreapta ? Iţi poţi închipui un parapet natural mai bun ?

După fiecare ciocnire, stâncile rămâneau marcate de noi scrijelituri — pentru că nemţii, evident, n-au tras tot timpul prea sus...

Apoi schimbă vorba, trecînd la alt subiect. După ce s-au văzut cu două mitraliere, Sven l-a repartizat pe Sander, împreună cu un mic grup la extremitatea de nord a culmii aceleia, cu una din mitraliere, pentru cazul cînd nemţii, primind informaţii complete asupra poziţiei lor, ar fi trimis la deal un detaşament de schiori pentru a le cădea în spate.

— A fost însă inutil, căci nemţii n-au făcut niciodată o asemenea încercare, nici chiar în ultima zi.

În timp ce Sander povestea, începui să umblu încoace şi-ncolo, ceva mai sus de tăpşan. Nu ştiu nici eu după ce umblam. Sander se ridică şi el şi se apropie de mine.
— Colo, jos, între cele două stînci, se afla mitraliera, îmi arătă el. Drumul cel mai scurt de acolo pînă în pădure trecea pe lingă desişul acela de salcă.
În momentul acesta mă împiedicai cu vîrful bocancului de ceva.
Era un băţ sau ceva asemănător, ieşind din pămînt doi-trei centimetri, tocmai de ajuns ca cineva să se poticnească.
Mă aplecai să văd mai bine băţul sau ce-o fi fost eL
Dar nu era băţ. Era... îl apucai şi trăsei de el, scoţîndu-l afară. Era un cuţit cu plăsele zdravene. Fusese înfipt cu putere în pămînt, aşa că numai partea de sus a minerului îi mai rămăsese afară. îl acoperise de tot rugina. La vederea lui, Sander se aşeză pe tăpşanul îngheţat.
— Ia stai să-l văd mai bine, spuse el.
1-l dădui. Il întoarse de cîteva ori pe o parte şi pe alta.
— E cuţitul lui Sven, zise. Avea o zgîrietură pe miner ; ştiu că o dată a încercat să bată un cui cu el. Uite, încă se mai poate vedea.
Rămase un răstimp astfel, privind ţintă în faţa lui, fără a vedea însă nimic. Gîndurile îi rătăceau departe.
— Am ştiut-o totdeauna, vorbi el în cele din urmă. Şi am ştiut-o absolut sigur. Totuşi e straniu să te afli în îaţa celei mai de pe urmă şi mai decisive certitudini. Aveam noi, Sven şi cu mine, un fel de înţelegere. Chiar -eu o propusesem, înainte de a ocupa poziţia de aici. Cred că era vorba de o reminiscenţă din vreo poveste citită cine ştie cînd... Anume, am propus, ca, în cazul cînd unul dintre noi se va afla în pericol, un pericol inevitabil, de bună seamă, şi îşi va da seama că este pierdut, să înfigă cuţitul în pămînt, ca un fel de semn, dacă mai avea putere s-o facă.

Eu unul n-am luat-o chiar în serios ; a fost doar aşa, o simplă vorbă.
Iată însă că atunci cînd l-au nimerit, în timp ce zăcea la pămînt, şi-a adus aminte de învoiala noastră. Tăpşanul era reavăn, aşa că n-a fost nevoie de cine ştie ce forţă ca să înfigă cuţitul în pămînt. Ei, şi la urmă a crescut iarba şi l-a acoperit. Paisprezece ani...
Se ridicase în picioare, scuturîndu-se, maşinal, de gheaţa topită şi de cetină. Ţinea cuţitul în mîna stingă.
Pornirăm pe tăpşan, la vale. Ajunşi la întăritura de buşteni, Sander se aşează iar pe un trunchi, rămînînd o vreme pe gînduri, tăcut. Cînd deschise gura, vorbea aşa de încet, încît aveam impresia că eu sînt acela care vorbeşte. Se adresa sieşi, locului acela, cerului, tuturora şi nimănui.
—■ Ştii tu, şoptea el. Nu mă pot împăca de fel cu gîn- dul ăsta. în orice caz, ¡pînă în ziua de astăzi nu m-am putut împăca.
A fost... o mare inutilitate : asta a fost. Pericolul ca nemţii să ne încercuiască şi să ne fragmenteze, sau să se ia după noi prin pădure şi să ne captureze, era ca şi inexistent. De altfel nici n-au încercat vreodată aşa ceva.
Atunci de ce s-a sacrificat ?
Dar mă mai întreb, din cînd în cînd, şi altceva : ce scop a avut toată aventura asta ?
Fiindcă expediţia asta a noastră, poziţia ocupată aici, n-au întîrziat cu o singură zi măcar cucerirea Norvegiei de către nemţi, nu, nici chiar cu un ceas. Am trimis pe lumea cealaltă cîteva duzini de nemţi, asta e tot ce am
făcut, iar noi am pierdut trei oameni. Diferenţa asta nu înseamnă că eram mai grozavi ca nemţii — căci nemţii ştiau să se bată •— ci că noi ne aflam pur şi simplu pe o poziţie avantajoasă, de invidiat.
Poate vor spune unii că, în fond, e o treabă folositoare
să împuşti hitlerişti. N-au decît să spună.
Măcar de mi-ar demonstra cineva că am adus vreun

serviciu cuiva sau am realizat ceva.
— Uiţi — intervenii eu că Vera şi-a făcut din asta raţiunea ei de a fi. Sau o mincimnă vitală, numeşte-o cum vrei. Plus un fiu. Cred că s-ar putea spune că acest fiu este, într-un fel, rezultatul acţiunii voastre.
Sander făcu un gest de nerăbdare, ca şi cînd ar fi alungat ceva.
— S-o lăsăm pe Vera. Vera şi-ar fi putut confecţiona oricînd o minciună vitală, cum spui tu. Şi un copil. Parcă asta-i problema ?
Nu. Eu mă gîndesc la celelalte, la tot ce nu s-a întîmplat, la tot ce n-a avut nici un efect practic. Poate că este necesar să fii exemplu. Sven a susţinut asta întotdeauna. Se pare că era, pentru el, o idee esenţială.
Şi a dat exemplu. Numai că nimeni nu l-a luat în seamă. Pînă şi puţinii care cunosc toate astea, îşi bat joc de el. Dar nouă sute nouăzeci şi nouă de oameni la mie din ţara asta — ba un procent şi mai mare — nici n-au auzit de el. Iar el şi-a jertfit de bunăvoie viaţa pentru ţara asta — sau ceea ce dorea el să fie ţara asta — dorinţă izvorîtă din credinţa în ea. Zadarnic. Nu pot să mă împac cu ideea asta, şi pace. Pentru că gestul lui, contribuţia lui, a fost ca o sămînţă căzută pe pămînt pietros şi, în consecinţă, e ca şi cum n-ar fi fost niciodată înfăptuită.

Toţi cei care au adus un aport mediocru sau îndoielni

— csau s-o luăm şi aşa — au adus o contribuţie cît de cît limpede, doresc ca timpul acela să fie uitat. Şi întrucît majoritatea guvernează — eşti democrat convins, după cîte ştiu — atunci tot ce înseamnă contribuţie nobilă, rară şi sublimă trebuie dată uitării, mai ales dacă această contribuţie sublimă îi demască, fie şi indirect pe cei ticăloşi şi laşi, adică pe cei mulţi : o faptă ca asta poate părea chiar suspectă. Sven era un tip cam bizar... Parcă avea ceva straniu într-însul, ca şi cum ar fi fost oarecum

dezaxat. Părea, pe atunci, prin '40, că este cam sărit...
Ei bine, ştiu dinainte ce vrei să spui : că în asemenea cazuri nu e vorba numai de calitate, ci şi de cantitate. Dacă ar fi fost sute ca el, sau mii, sau cel puţin zece mii, acest război curios ar fi devenit ceva la care am fi putut să ne gîndim cu mîndrie, cu un fel de mirare amestecată cu bucurie. Şi ar fi fost o epocă de graţie, nu una de restrişte.
N-a fost să fie, însă, aşa; şi cu asta, basta.
Se ridică şi mai scutură o dată ceva de pe haine, tot maşinal, cu gîndurile aiurea.

Puţin după aceea pornirăm înapoi, spre cabană

.III

-ŞI DUPĂ ACEEA NU MAI E NIMI

Cînapoi la prezent

ŞI ASTFEL ,NE-AM ÎNTORS ÎN 1945.
Din chiar clipa în care am găsit cuţitul ruginit, am simţit, în ce mă priveşte, că excursia noastră luase sfîrşit. Sander, evident, simţea şi el acelaşi lucru.

— Sînt cam mîhnit, zise el după ce ne înapoiarăm la cabană.
Era între mese. Afară, vreme frumoasă. Aveam la dispoziţie camera cu cămin. Şi continuă :
— în fond, nu ştiu după ce-am umblat; şi cred că acelaşi lucru este valabil şi pentru tine. De un singur lucru îmi dau seama : că ceea ce am căutat n-am găsit.
Dacă stau să mă gîndesc mai bine, cred că speram să regăsesc ceva din vremurile acelea trecute şi uitate. Şi cum adevărul trebuie să rămînă adevăr, trebuie să recunosc că ici şi col© tot am mai întrezărit cîte ceva. Da, mi-am mai apropiat puţin trecutul.
Chiar şi *lucrurile* au venit mai aproape, mirosul, gustul, senzaţiile fizice pe care le încercam seara...
De pildă, mi-am adus pe neaşteptate aminte de rosătura de bocanc care mi-a amărît ultimele două zile de marş. Mi-am amintit chipurile multora dintre oameni mai bine decît înainte. Asta m-a ajutat să-i recunosc mai uşor, chiar dacă unii din ei s-au schimbat într-atîta, încît... Pe deasupra, ne-am apropiat ceva mai mult şi de Sven, nu ţi se pare ? Oricum, ne-am apropiat destul de mult încît să pot înţelege că frazele pe care le tot citează Vera nu sînt decît nişte simple invenţii, nişte absurdităţi. E drept că nici n-am găsit altele care să le înlocuiască pe cele debitate de Vera.
Pe vremea aceea — ştii şi tu — nu era prea vorbăreţ. Avea însă mereu cîte un zîmbet de încurajare pentru acela din noi care era cel mai obosit, mai încercat şi mai deprimat. Bineînţeles, el era acela care mergea tot timpul înaintea noastră, ca un nor protector, ziua, şi ca o coloană de foc, noaptea. În privinţa asta, nici o îndoială. El era sufletul nostru înflăcărat. Smintitul nostru număru unu, dacă vrei. *Enigma Sven* rămîne, totuşi, enigmă. De-aş putea înţelege,

măcar, pentru ce a rămas în urmă atunci, în ultima zi...

Dar, ce să mai vorbim ? Mai sînt încă atîtea taine, mai mici, dar tot taine, care mai persistă încă. Ce l-a făcut pe Erik să-şi lase treburile sale, iar pe Amund să-şi părăsească soţia, casa, căminul ? Sau poate că în aceşti paisprezece ani trecuţi de atunci, ne-am distanţat noi, prea mult, de toate aceste raţiuni secrete ? Să fi rămas el dincolo de orizontul nostru moral şi sufletesc

?Vezi tu, mi-a venit o idee care nu-mi prea place. întreabă-l pe un soţ ceva mai în vîrstă care, timp de paisprezece ani, a dormit tihnit alături de soţia sa — un om care s-a păstrat destul de bine, doar că s-a îngrăşat puţin, a deprins cîteva tabieturi şi a devenit ceva mai comod ; din fericire, însă acelaşi lucru e valabil şi pentru ea ; cu alte cuvinte o căsnicie reuşită şi armonioasă — ei bine, întreabă-l dacă îşi mai aduce aminte cum se simţea pe vremea cînd era atît de îndrăgostit de fata tînără şi suavă care era, pe atunci, nevastă-sa, încît fericirea putea friza uneori desperarea, da, pentru că fericirea îi era atît de mare încît ameninţa să-I modifice structural sufleteşte şi să-l împingă în pragul spaimei — întreabă-1, repet, dacă-şi mai aduce aminte ce sentimente şi senzaţii îl încercau cînd trebuia să se furişeze afară din oraş, noaptea, simţind nevoia să cînte de bucurie sau, poate, să lăcrimeze cu fruntea sprijinită de trunchiul unui mesteacăn... Sau întreabă-l dacă-şi mai aminteşte de seara cînd credea că totul s-a isprăvit şi alerga spre mare ca să se arunce în ea, dar s-a răzgîndit apoi, pentru că nu voia totuşi să-i rezerve ei acel triumf — întreabă-1, te rog, dar priveşte-l drept în faţă. „Da, cum să nu,

mi-a- duc aminte !" o să răspundă el cu o privire cam somnoroasă. Dar dacă mai există într-însul *puţină* onestitate, întrebarea ta va trezi ceva în sufletul său, o nostalgie, un sentiment de vinovăţie, un regret pentru lucrurile pe care nu le-a cultivat cum se cuvine şi le-a lăsat să se năruie în ţărînă. „Da, cum să nu, mi-a- duc aminte, o să spună el... adică..." Nu crezi că tot aşa s-a întîmplat şi cu noi ?

— Nu ştiu, răspunsei. Dar, în primul rînd, nu e vorba de paisprezece ani. Din 1945 pînă acum sînt numai nouă. În al doilea rînd, cred că pot să-ţi spun : Sven n-a fost niciodată o enigmă, ll deosebea doar faptul că avea într-o măsură, ceva mai mare, calităţile pe care ni le recunoaştem şi nouă înşine, atunci ca şi acum, căci anii aceştia n-au fost nici pentru noi mai îngăduitori.

Cît despre gestul lui ultim, suprem, sînt sigur că l-am putea înţelege, dacă i-am cunoaşte motivele. Sander tăcu. Eu, de asemenea. N-aveam chef să exprim ceea ce gîndeam.

Ceea ce am reuşit să găsim în această excursie-recons- tituire, reflectam eu, sînt în cel mai fericit caz, fragmente ale unui mit dintr-un continent scufundat. Dar, în ce mă priveşte, tot realizasem ceva. În ultimele zile nu mai întrebam : „Ce spunea Sven ? Ce făcea Sven ?" Devenise de prisos.

Dintr-un motiv sau altul reuşisem, într-o oarecare măsură, să-mi dau seama treptat, fără să mai întreb, ce spusese şi ce nu spusese Sven, ce făcuse şi ce nu făcuse.

Chiar şi tăcerea lui îmi devenise elocventă. De cîteva ori făcusem greşeala să-i citez lui Sander vorbe rostite de Sven. Într-una din aceste ocazii m-a privit ţintă şi, cred, uluit :

— Exact aşa a accentuat şi el, atunci. Intîi a spus cum, de altminteri, mai spusese şi altădată. „Ar fi necesar, poate, să dăm un exemplu !" Apoi a adăugat, dar încet, ca şi cînd şi-ar fi vorbit mai mult sieşi : „Chiar şi un exemplu absurd ?"

— Dar de unde o ştii tu ? Eu o uitasem demult. Abia acum îmi aduc aminte. Ţi-am reprodus-o cumva atunci, în toamna lui '40, cînd ne-am întîlnit de cîteva ori ?
I-am spus că, probabil, aşa se întîmplase. Am păstrat pentru mine „secretul" *ghicirii* gîndurilor şi a exprimărilor lui Sven, dacă se poate spune aşa. Cu o ciudată senzaţie de ceva învechit, ceva definitiv expirat, mă gîndeam acum la ziua în care mă angajasem în această excursie cu speranţa — una dintre cele două speranţe duşmănoase — de a găsi dovezi că Sven fusese propriu-zis un erou frazeolog şi un impostor intelectual care, destul de adevărat, reuşise să se amăgească pe el însuşi, aşa cum mă amăgise pe mine şi pe toţi ceilalţi atît amar de ani. Nu fusese aşa, Asta, însă, o ştiusem tot timpul, cu aceeaşi certitudine cu care ştiam că ziua urmează nopţii.
Cit despre frazele acelea sentenţioase ale Verei, nu aveau nimic enigmatic în ele. Vera începuse prin a înflori cutare sau cutare replică a lui Sven — sau, poate, a altcuiva — pînă cînd i se păruse că fraza este suficient de strălucitoare pentru a fi putut fi rostită de un erou. Şi astfel, cu timpul, o frază a născut alta, şi aceasta alta...
Era ceea ce s-ar numi o naştere virginală. O mistificare săvîrşită cu cea mai bună intenţie din lume! -
Sander stătea ca pe ghimpi. După cîte puteam observa, pregătea o lovitură care îi repugna lui însuşi. — Cred că putem s-o căutăm pe Vera şi să-i povestim despre cuţitul ăsta, zise el.

în seara de Sîmbăta Mare, ca şi în cea mai mare parte a zilei de Paşti, am fost singur. Sander avea de aranjat cîteva mici chestiuni, nişte capete de aţă pe care — dacă tot se afla aici — voia să le înnoade. Avea de discutat cu proprietarul cabanei şi cu soţia acestuia. Trebuia să se ducă la şeful de post şi la negustor, şi, în sfîrşit, socotea că e bine să le dea

bună ziua — în cazul că se mai găseau pe aici — tuturor celor oare, într-un fel sau altul, perticipaseră la acţiunea din 1940. Aceasta i-a luat oarecare timp, cu toate că reuşise să împrumute rabla de automobil care aparţinea cabanei. Cadillacul mai rămăsese o vreme, în curtea cabanei, atît în sîmbăta Paştilor, cît şi în dimineaţa de Paşti; Markussen şedea în camera cu şemineu sau colinda prin împrejurimi ; noi căzuserăm însă, tacit, de acord să renunţăm pentru cîtva timp la şoferi de lux şi la limuzine elegante. Căci Markussen nu plecase nici la Lillehammer, nici la Hamar. în schimb, cea mai drăguţă dintre vilegiaturiste îşi adusese aminte că avea neapărat de rezolvat o chestiune la Hamar în seara de Paşti, aşa că trebuia să plece cu o zi mai înainte decît plănuise. Cum Markussen avea de făcut acelaşi drum, lucrurile se potriviseră de minune : în felul acesta avea asigurat transportul pe gratis.
între timp, Markussen reuşise să se aciueze la o fermă din apropiere.

în ziua de Paşti, puţin după prînz, dispărură în sfîrşit şi Markussen şi Cadillacul şi tînăra care avea de rezolvat o treabă atît de importantă la Hamar. Celelalte tinere s-au uitat lung şi cu jind în urma Cadillacului, neascunzînd că despre treburi de-astea importante mai auziseră ele. Una susţinea că ştie ea un caz cînd, în urma unei astfel de curse gratuite cu maşina, s-a născut un copil

.Un tînăr, însă, a zăbovit cel mai mult în curtea cabanei. A stat pînă cînd s-a stins departe, în vale, ultimul refelex albătstrui al limuzinei şi după aceea iar a mai stat.
În după-amiaza de Paşti am colindat agale, de unul singur. Era o vreme mohorîtă şi frig ; pîrtia de schi era, însă, bună şi am putut face o mică plimbare prin împrejurimi, dar m-am întors destul de curînd. După atîta umblet prin munţi, terenul mi se părea prea comod. Şi n-avea decît să fie. îmi dădeam seama că, pentru vacanţa asta, terminasem cu schiurile. Rămăsei o vreme în cabană, tăifăsuind cu proprietarul ei. începuse să îmbătrînească, se plîngea el; şi era, desigur, adevărat, căci doar nu întinerise în aceşti ani ; în rest, se întîmplase însă cu el aşa cum se în- tîmplă cu mulţi oameni de la munte, anume că, la ei, îmbătrînirea constă în faptul că devin ceva mai tari la lemn şi mai scorojiţi la coajă, şi că părul şi barba amintesc din ce în ce mai clar de lichenii care spînzură în copacii bătrîni.
Mă întrebă de Vera — şi-o amintea bine. Auzind că avusese un fiu după noaptea petrecută la cabană, fu atît de mîndru, de parcă ar fi participat el însuşi la asta.
— Păcat că Sven ăla a murit şi a lăsat o aşa mîndreţe de fată ! spuse.
Era curios să ştie dacă se remăritase ; cînd află că se considera văduvă de război şi că se gîndeşte şi astăzi la Sven, fu de părere că acesta-i un lucru foarte frumos, dar prea frumos ca să poată fi şi adevărat.
— Că în ziua de azi cam aşa se întîmplă. Cică : a ta, în vecii vecilor. Asta, acum, de Paşti. La anul, tot de Paşti, iar a ta, în vecii vecilor. Numai că a altui bărbat. Da, tot pe veci, numai că a altuia. Pentru că acum s-au scurtat şi mai tare veciile astea. De la Paşti şi pînă la vacanţă, gata o veşnicie. Atît. Nici măcar din Paşti în Paşti.

O conversaţie ca aceasta îşi are şi ea folosul ei, căci mai trece timpul. Dar dintr-un motiv sau altul tot se sfîrşeşte. În cele din urmă plecai la ferma de alături, unde Sander şi cu mine căpătasem o odaie şi o cămăruţă.

Timpul se scurgea anevoie, aşa cum se întîmplă cîte-odată cînd ai rezolvat pe neaşteptate o problemă pe care începuseşi s-o crezi insolubilă sau cînd problema s-a rezolvat de la sine, fără ca tu să fi mişcat un deget.

Iar problema mea şi a Verei se rezolvase. Nu ştiu bine cînd, dar asta nu mai avea importanţă. Vera fusese a lui Sven. Ii devenise amantă o dată pentru totdeauna şi trebuia să rămînă mai departe în acest rol. Toate raporturile dintre mine şi ea nu constituiau decît o aiureală confuză, declanşată de în- tîmplare şi alimentată de caracterul meu nesuferit care nu mă lăsa să mă resemnez în postura de numărul doi. Trăsătura asta specială de caracter am avut-o, după cît mă cunosc eu, dintotdeauna. Iată însă că în cursul acestei excursii neobişnuite devenisem şi mai conştient de ea, începînd — cel puţin aşa credeam eu —- s-o consider cu mai multă luciditate. Era vorba — îmi spuneam — de o nouă viziune asupra lucru-rilor.

Schimbarea se produsese pe nesimţite. Âm devenit conştient de ea abia pe tăpşan, după descoperirea cuţitului ruginit. Atunci mi-a devenit limpede că, pe coordonatele sale morale şi sufleteşti, Sven mă depăşea. N-a fost de loc dureros, pentru mine, s-o recunosc ; dimpotrivă, mi-a liniştit cugetul.

Greu mai trecea timpul ! Aşteptîndu-l pe Sander în camera construită numai din bîrne, mă întrebam dacă nu cumva plictiseala rămîne unicul duşman al omului eliberat de orice probleme. În fine, se înapoie Sander.

Dacă în ajun fusese cam posomorit, azi se afla într-o dispoziţie excelentă.

— Afirmaţia ta că nu-i de ajuns numai calitatea, ci că trebuie şi cantitate, se dovedeşte a fi justă ! începu el. Localnicii de pe aici au asigurat şi cantitatea. Am avut cu noi, pe poziţie, cincisprezece oameni din partea locului; dacă îi mai punem la socoteală pe toţi cei de jos, din sat, care ne-au ajutat într-un fel sau altul, ajungem la cel puţin o sută. Faptul este explicabil. Aici se consideră o onoare a fi participat la acţiunea de atunci. Sau, în orice caz, ca un lucru bun. Moartea lui Sven a făcut o impresie cu totul deosebită. Nu-i vorba — ferit-a Sfintui ! — să filozofăm sau să sforăim vorbe mari despre sacrificiul vieţii şi alte chestii de-astea. Dar faptul că Sven a căzut, ca şi Amund, ca şi ceasornicarul, a dovedit că acţiunea lor implica oarecare riscuri.
Şi mai e ceva care mă face să cred că acţiunea noastră a avut şi merite : pe toată durata războiului, în satul ăsta n-a existat nici un nazist.
O altă trăsătură pozitivă : după ce luptele din sudul ţării au luat sfîrşit — în linii mari, vreau să spun —■ atunci cînd Sven a dat ultima sa bătălie, n-au rămas pe aici ferme mistuite de foc. Cînd erau întrebaţi, locuitorii din vale declarau că nici măcar nu auziseră despre noi — sau, în cel mai bun caz, că parcă-parcă se zvonise că s-ar fi aciuit pe undeva nişte zăluzi, dar aiurea, pe aici nu.
Asta e o comună *paşnică !* a spus şeful de post colonelului german.
Era acelaşi şef de post care mă ajutase la procurarea muniţiilor.
Pauză.
— Cînd au făcut ordine pe terenul cabanei din vale, au găsit ciolanele carbonizate ale unui om. Nerodul care le-a găsit le-a pus pe un dîmb, la marginea pădurii, şi le-a lăsat acolo. Cînd oamenii mai cu cap au venit să le ia de acolo pentru a-i face lui Sven o înmormîntare după cuviinţă, dispăruseră ! Fie că le

căraseră fiarele, fie că netotul uitase unde le-a pus. Din nou tăcere.
— Nemţii şi-au ridicat morţii şi răniţii, continuă San- der. Au fost patru-cinci răniţi şi vreo duzină de morţi, aşa cred oamenii care au văzut maşinile.
Dar Sven n-a rămas în urmă, atunci, numai şi numai ca să mai omoare nişte nemţi. Altul a fost motivul. Dar care ?
Intervenii cu o vorbă din bătrîni :
— La ce bun să mai dezgropăm morţii ?

A doua zi de Paşti, dimineaţa, ne luarăm rămas bun de la cabană şi de la personalul de serviciu şi, după vreo două ore de mers cu automobilul, ne înghesuirăm într-un tren arhiplin. Apropiindu-ne de Hamar, aglomeraţia devenise atît de mare, încît invidiam pînă şi sardelele dintr-o cutie ; ele, cel puţin, stau culcate ; noi ne chinuiajn în picioare. Pe deasupra îmi călca pe nervi şi veselia zgomotoasă a celorlalţi călători. De pe culoarul ticsit se auzeau trei patefoane de voiaj ţipînd simultan trei melodii diferite. Iar aerul era atît de greu, că putea fi tăiat cu cuţitul şi servit ca piure de mazăre, cui i-ar fi plăcut un asemenea piure de mazăre, bineînţeles.
Dar tot tineretul acesta bronzat strălucea de sănătate. Trenul îşi micşoră viteza, treptat, scrîşnind din frîne, ca şi cum ar fi stat pe gînduri, şi în cele din urmă opri la peronul principal din Hamar. Sander şi eu ne uitarăm unul la altul.
— O maşină ? întrebă el.
în regulă. Ne luarăm rucsacurile şi ne smulserăm de pe culoar. Aveam impresia că ne-am născut a doua oară, oameni în toată firea. La ieşire chemarăm un taxi şi rostirăm cel de-al doilea cuvînt :
— Oslo !
Bani aveam. Cu tot bacşişul dat şoferului, excursia ne costase puţin. Îndreptîndu-ne spre ţinuturile de cîmpie din Hedemark, Sander spuse :

Mă ştii că-mi iubesc poporul; la timpul său eram gata să-mi dau viaţa pentru el; dar prefer să-l înghit în porţii mici, şi nu prea multe ore în şir !Era o adevărată uşurare să călătoreşti într-o maşină obişnuită, fără izolaţie dublă, fără telefon între tine şi şofer şi fără aparat secret de înregistrare. Ne-am dezmorţit mădularele, am aprins cîte o ţigară, apoi iar ne-am mai dezmorţit. Mici tufe de piciorul-cocoşului pe marginea drumului, ogoare cu secară verde, resturi de zăpadă ici şi colo, prin viroage şi pe pantele dinspre nord ; primăvara era pe drum, iar noi călătoream spre sud în întîmpinarea ei.

numărul doi

ÎN CEEA CE MA PRIVEŞTE, AVEAM ŞI EU cîteva capete de aţă pe care trebuia să încerc să le reînnod. Fireşte, dacă se mai lăsau înnodate, în chiar ziua înapoierii, seara, îi telefonai Annei. Ea tocmai sosise — adică se întorsese de două ore şi apucase să culce copiii. Totul era în ordine.

— N-ai vrea să ne vezi ce bronzaţi sîntem ? propuse ea.

Nu-mi mai rămînea decît să mă arunc într-un taxi şi să mă duc să-i văd.

Nu exagerase. Se făcuse smead-aurie ca o amandină şi arăta mai bine decît în ultima vreme.

Mărturisindu-i aceasta, înflori la faţă, de plăcere.

— Crede-mă, îmi spuse, dacă ar trebui să fiu arsă pe rug de vie, şi ai veni tu să-mi spui că sînt drăguţă, aş uita de rug şi m-aş simţi fericită.

îi răspunsei că, după cîte ştiam eu, nu-i venise nimănui ideea s-o ardă pe rug. în rest, se cunoaşte cit de colo că nu-mi simte lipsa.
— Dacă duc lipsa cuiva şi această absenţă mă face să sufăr — sufăr lăuntric, copil mare şi prost ce eşti ! mă admonestă ea. Nu mă vîntur de colo pînă colo ca să fac paradă. De altfel şi tu arăţi bine. Ţi-a priit excursia cu Sander.
îi strecurai, pe ocolite, că începusem a crede că în curînd aveam să dau de capătul tunelului prin •care bîjbîiam de cîteva săptămîni. În orice caz, aveam o vagă impresie că încep să zăresc lumina zilei.
— Capătul tunelului, zici ? spuse ea. Dacă ceea ce spui este adevărat, înseamnă că ai început să vezi şi cealaltă parte a zînei tale. Iar zînelor le atîrnă la spate cîte o coadă de vacă, trebuie să ştii asta.
Curios cum de putea să cunoască atît de bine o femeie fictivă pe care n-o văzuse niciodată...
— Citesc gîndurile ! replică ea laconic, răspicat şi sigură de sine.
— Atunci nu te-am pierdut, Anna ?
Drept răspuns, se apropie şi se lipi strîns de mine. — • Asta-i partea tristă, şopti, că toate prostiile pe care le-ai făcut în ultimele săptămîni n-au avut alt rezultat decît să mă facă pe mine şi mai... da, m-au făcut să fiu şi mai proastă.
Voia să ştie pentru ce nu mă pot întoarce imediat acasă.
îi explicai că în primele zile tot n-avea să fie cine ştie ce plăcere cu mine, pentru că aveam de pus la punct o chestiune care de-aici încolo avea să-mi răpească mai toată ziua.
Şi era adevărat. Dar tot aşa de adevărat este că nu voiam să revin la ai mei fără ştirea Verei. Trebuia să am mai întîi o întrevedere cu ea.
Intrai cu Anna în odaia copiilor. Dormeau şi, în timp ce dormeau, păreau tot două amandine şi ei, dar ceva mai mici.

Plecai după aceea. O maşină mă duse pînă la văgăuna în care locuiam, unde, în aceeaşi seară, continuai să scriu toate acestea.
Erau mai multe lucruri pe care intenţionam să le pun pe hîrtie negru pe alb, ca să mi le fixez cît mai bine. Era bine să încep cu ceea ce era neplăcut, cu aspectele dezagreabile ale acestei istorii, aspecte cărora voiam să le aflu cît mai repede o explicaţie, o scuză, în lumina — ca să zic aşa — a noii mele viziuni a lucrurilor.
însă această viziune nu era, de fapt, chiar aşa de nouă.
După ce o anumită trăsătură de caracter ţi-a amărît toată viaţa sau cel puţin atîta timp cit îl poţi rememora, ar trebui să fii orb pentru ca, într-o bună zi, să nu devii conştient de această deficienţă. Iar eu mă chinuisem destul cu meteahna asta. Cîte- odată mă lăsa în pace, şi încă destul de mult, încît mă simţeam tentat să-mi spun : „Ai să vezi că te vei tămădui !"
Alteori se manifesta cu atîta perfidie, că părea a fi devenit cu totul altceva, contrariul ei, într-o atare măsură încît putea să mă amăgească şi pe mine, şi

f

ie ceilalţi.
n sfîrşit mai erau cazuri în care se înteţea ca la un semnal secret, răgea ca o fiară şi mă domina în întregime, alterîndu-mi toată fiinţa, ca şi cum aş fi îmbrăcat o piele de lup.
Prin urmare : Nu mă puteam resemna cu nici un chip să fiu numărul doi ; niciodată nu m-am împăcat cu gîndul ăsta. Totuşi realitatea este că am fost, şi nu o dată. Parcă mă guverna o lege naturală, un destin nemilos.
Pe de altă parte, pe celălalt plan al conştiinţei, eram convins — cu atît mai mult cu cît ajunsesem la vîrsta înţelegerilor şi a discernămîntului — că nu este vorba nici de legi naturale, obiective, nici de destin. Era mai curînd un fel de idee fixă.

Judecind raţional lucrurile, ar fi trebuit să şi rîd. Bunul simţ elementar îmi spunea că nu eram eu numărul doi mai mult decît mulţi alţii, la drept vorbind decît toţi ceilalţi.
Repet : judecind raţional. Dar nu raţiunea hotărîse pînă atunci, ci simţămintele. Iar simţămintele acestea îmi spuneau că sînt blestemat şi osîndit să fiu în vecii vecilor numărul doi, că niciodată n-am fost altceva, că această condiţie de numărul doi era o cuşcă în care aveam să stau pururi închis, şi dacă uneori, şi în treacăt, îndrăzneam să-mi imaginez că eram în sfîrşit liber, numaidecît o încasam peste degete, şi-mi sîngeram botul de zăbrelele acestei eterne cuşti, ca şi cînd nişte forţe nevăzute s-ar fi coalizat să mă ţină pentru totdeauna între gratii. Dar nici nu voiam să mă resemnez ; smuceam şi zgîlţîiam de drugi, spumegam şi urlam de furie, blestemam pe Dumnezeu, pe diavol, destinul, pe semenii mei, totul şi toate, dar zadarnic.
În definitiv, cu ce nu voiam şi nu puteam să mă împac ? Cu condiţia însăşi de a fi numărul doi sau cu protestul fără sens împotriva acestei condiţii ? Cine poate şti ?
Ştiam perfect că dacă m-aş fi dus la un psiholog de-ai noştri, moderni, acesta m-ar fi privit cu un aer protector şi mi-ar fi spus :
— V-aţi împotmolit într-o stare de spirit pur şi simplu copilărească. Pentru că, dragă prietene, orice om născut din femeie *a fost* cîndva, în copilăria sa, sau numai şi-a închipuit că este, numărul doi. Dumneavoastră, ca fiu mai mic, poate că aţi acumulat acest simţămînt într-o doză dublă. Trebuie să evadaţi din această ambianţă sufletească nocivă şi să deveniţi liber...
Asta o ştiam şi eu, căci doar nu eram un biet nounăscut. Dar o asemenea explicaţie nu mă mulţumea. Căci dacă toţi — sau aproape toţi — încearcă acest sentiment, înseamnă că toţi, sau aproape toţi, ar trebui să gîndească şi să simtă ca mine, dacă nu

totdeauna, măcar din cînd în cînd, atunci cînd li se aminteşte în chip ceva mai brutal această poziţie avută încă de la plecare. Dar nu erau mulţi care să-mi semene. Ajunsesem un bun cunoscător în materie şi-mi recunoşteam de la distanţă, după miros, propria-mi speţă, nu cunoşteam decît vreo cîţiva, şi îi evitam pe cît posibil. Căci dacă unul dintre ei şi-ar fi băgat în cap ideea fixă că, în raport cu mine, el este numărul doi, tot iadul s-ar fi dezlănţuit, fie pentru el, fie pentru mine, fie pentru amîndoi. Bine, în orice caz, n-ar fi fost. Aşa s-a întîmplat cu Gabriel Jansen şi cu mine. Am reuşit să mă comport atunci în mod atît de viclean, încît m-am înşelat şi pe mine şi pe el, consecinţele fiind neplăcute pentru amîndoi.

Deşi fusesem tot timpul colegi de clasă, nu mă apropiasem cine ştie ce de el. Prieteni îmi erau Sander şi cîţiva băieţi din banda lui. Gabriel era un tip liniştit, aproape invizibil, sîrguitor, ordonat, puţin cam plicticos. La învăţătură, numărul unu eram, incontestabil, eu. Singurul care ar fi putut să-mi ameninţe locul întîi era Sander, dar pe el nu-l interesa asta. La sport, eram oarecum egali, şi Sander, şi eu. Gabriel venea, şi aici, cu mai multe lungimi după noi. Dar iată că în clasa întîi de liceu s-a petrecut în el o schimbare. Parcă înflorise. Lucrul s-a făcut remarcat mai întîi la sport. Noi ne antrenam cîte puţin, mai mult din amuzament. Şi iată că într-o bună zi Gabriel fie că ne-a întrecut la fugă, fie că a sărit mai mult la triplu-salt. Iarna, a cîştigat de cîteva ori şi pe pîrtia de schi.

Pe la Crăciun a început să-mi ameninţe şi poziţia de numărul unu la învăţătură.

„A-ncălecat cumva pe dracu ?" mă gîndeam.

Cred însă că altceva era în capul meu.

În ianuarie şi februarie, poziţia mea era categoric periclitată.

Atunci am născocit ceva despre care nimeni nu ştie pînă în ziua de azi, în afară — cred — de Gabriel şi de mine.
La drept vorbind, n-ar fi trebuit să fiu chiar alarmat. Urmam secţia reală şi acolo materia principală e matematica. Iar la materia asta Gabriel nu se descurca prea bine. Oricît ar fi înflorit el şi oricît de asiduu ar fi tocit, n-ar fi putut depăşi limita mediocrităţii. Asta fiind situaţia, am început să-l meditez, pe ascuns, la matematică.
Abia mai tîrziu, mult mai tîrziu, mi-a devenit clar mobilul secret al acestui ajutor pe care i-l dădeam- Nu eram încîntat să triumf asupra lui, speculîndu-î punctul slab. Voiam să-l ajut în a-şi depăşi această slăbiciune şi totuşi — însă numai după aceea — să-l înving
.Sute de ore mi-am bătut capul cu el. Întrucît eram de aceeaşi vîrstă şi mă luptasem eu însumi cu problemele la care el se împotmolea, l-am putut ajuta mai bine decît oricare alt profesor, căci ştiam pe ce să insist. Pînă la urmă Gabriel s-a pus la punct cu aproape toată materia din manuale.
După aceea a venit examenul. El a avut noroc, eu puţin ghinion, şi astfel m-a întrecut cu un punct.
Reuşisem să fac minunea ca amîndoi să fim numărul doi.
Vanitatea lui trebuie să fi fost, dacă era posibil, şi mai susceptibilă ca a mea căci — sînt convins — n-a reuşit niciodată să uite că mie trebuia să-mi fie recunoscător. În orice caz, înflorirea i-a încetat şi a redevenit acelaşi de mai înainte, un tip silitor, cu destule calităţi, dar şters.
Ani şi ani de zile eu am trăit, însă, cu convingerea că nu făcusem decît să fiu pur şi simplu drăguţ cu el, să-l ajut.

Dar n-am făcut tot timpul doar experienţe piezişe, ca aceasta. Altfel, ar fi trebuit să-mi ies din minţi. Cu Sander nu m-am luat niciodată la întrecere în felul acesta şi, în plus, ţineam la el cu adevărat. Dacă e să spunem adevărul, trebuie să mărturisesc că treceau uneori luni întregi, chiar şi ani, fără ca această idee fixă a mea să-mi joace vreo festă, să se manifeste la modul dureros. Asta înseamnă că eram fericit ?
Poate că eram, însă numai pînă în ziua în care am simţit că-mi lipseşte prietenul care mă tot îmboldea în coaste. Asta era :
Dacă, într-un fel sau altul, aş fi reuşit să scap de această dispoziţie funciară, aş fi răsuflat uşurat, ca şi cînd mi s-ar fi luat o povară de pe umeri. Dar nu puteam. Trecea ce trecea, şi iar mă apucau neliniştile şi nu mă potoleam pînă ce nu-mi reconstituiam afurisita de obsesie. Parcă o căutam cu luminarea, din plăcerea de a mă chinui eu însumi, dar şi dintr-un spirit de justiţie fariseică, spre a dovedi cît eram de persecutat, de părăsit şi de trădat de toţi : de oameni, de Dumnezeu.
În viaţa Annei eram numărul unu. în privinţa asta, nici o îndoială, cu toată prostia aceea a ei, eram convins de asta pînă în măduva oaselor. Şi totuşi a trebuit să abandonez o poziţie aşa de sigură... Cu toate astea refuzam să admit că atitudinea mea mă pune într-o postură de inferioritate. De inferioritate şi de ridicol, pe lîngă că era şi repugnantă, penibilă, egoistă.
Da, dar era loc, aici, şi pentru unele trăsături şi elemente mai nobile : posibilităţi de sacrificiu, de devotament, mă rog, chiar de eroism.
Cu toate acestea, tot o cuşcă în care mă zbăteam captiv, tot un lanţ de mîini şi de picioare, tot o piatră de moară în spate, tot o platoşă strînsă în jurul pieptului, de uneori aproape că nu puteam respira — a fost şi a rămas blestemata mea idee fixă pe care o uram şi o afuriseam, dar de care dintr-un motiv sau altul, nu doream cu tot dinadinsul să mă debarasez. Şi a venit această excursie.

Că pînă şi Sven ar fi putut deveni una din ideile mele fixe, că aş fi ajuns vreodată la concurenţă cu el, iată un gînd care, înainte de 9 aprilie 1940, nu m-ar fi făcut decît să rîd. Este adevărat că Sven devenise un fel de înlocuitor al fratelui meu mai mare, cel care niciodată nu se interesase cine ştie ce de mine. El a fost de fapt, fratele meu mai mare, un frate drăguţ şi săritor care m-a educat şi a făcut ca viaţa să-mi fie mai plină şi mai plăcută. Mai tîrziu cînd ne-am împrietenit şi mi-a fost pentru a doua oară mentor, în raporturile cu el n-am cunoscut decît bucurie şi plăcere, o atmosferă de reconfortare şi bună înţelegere ; aceasta, poate, numai în parte, sau mai mult în ce-l priveşte pe el, căci, în sinea mea, în secret, cred că exista şi veleitatea de a-l ajunge din urmă în specialitatea noastră comună.

Esenţialul e însă — aşa am crezut totdeauna şi aşa cred şi acum — că îl iubeam şi că mă simţeam bine împreună cu el.

A venit 9 aprilie şi săptămînile care au urmat, cînd el m-a distanţat în aşa măsură, încît mă simţeam aidoma unui şcolar leneş. Ca o încununare, a plecat la război şi a căzut în luptă, aşa că niciodată, niciodată nu-mi mai puteam lua revanşa. Şi culmea culmilor — Vera !...

Cînd am plecat în excursie, povara din suflet mă apăsa mai greu decît raniţa şi sacul de dormit din spinare.

Şi apoi totul s-a schimbat.

Nu pot preciza nici ziua, nici ceasul în care s-a înfăptuit schimbarea. N-am înţeles ce se petrece, pînă în clipa cînd transformarea s-a petrecut. Atunci am dobîndit ceea ce numeam mai adineauri „noua mea viziune asupra lucrurilor". Am dobîndit-o treptat, pe etape, pe măsură ce se realiza eliberarea mea interioară.

Iar cauza cauzelor cred că am înţeles-o şi că o înţeleg.

Am plecat în excursie împresurat de toate gîndurile şi simţămintele mele înceţoşate. Dar încet-încet, de

la o zi la alta, am început să simt lîngă mine — invizibil, dar necontenit prezent, aproape concret parcă — micul detaşament care urmase acelaşi drum cu patrusprezece ani în urmă. Micul detaşament care se îndrepta de bunăvoie spre ceva care putea să însemne moartea.

Pe nici unul din ei nu-i mînau vanitatea, dorinţa de a se acoperi de glorie şi onoruri. Poate doar pe aceia care aveau să abandoneze. Dar ideea morţii trebuie să fi devenit, fiecăruia, cu încetul, un tovarăş de drum apropiat şi familiar. Iar cel mai apropiat şi mai familiar îi era aceluia care îşi asumase, în numele tuturor, întreaga răspundere.

O dată, cu puţin înainte de a pleca în excursie, aşterneam o frază în care spuneam că slovele pe care le-ai scris — propriile tale slove scrise — te pot privi, de pe hîrtie, liniştit şi pătrunzător, pînă în străfundul sufletului.

Există însă şi-o altă privire, mai liniştită, mai pătrunzătoare, dacă eşti în stare s-o înfrunţi

.Moartea, însoţitorul tăcut al micului detaşament din 1940, devenise încet-încet şi tovarăşul nostru de drum. I-am simţit de cîteva ori ochii aţintiţi asupra mea.
— Numărul doi ? spunea privirea aceea. Te gîndeşti la întîietate, vrei ierarhie ? Eu nu cunosc nici o întîietate. Iar în ce priveşte ierarhia, spune : ai vrea să fii numărul unu ?
Ehei, multe s-au întîmplat în excursia aceasta. O seamă de lucruri care mi se păruseră capitale şi-au redus proporţiile, s-au risipit. Presupun că am scăpat de pielea de lup. Multe gînduri şi sentimente contradictorii s-au înfruntat în mine pe tăpşanul pe care Sven îşi pierduse viaţa. Nu mă mai visam numărul unu. Mă resemnasem cu numărul trei. Cel mai fierbinte simţămînt, cea mai puternică emoţie mi-a fost recunoştinţa : recunoştinţa de a mă şti un om ca toţi oamenii, un muritor de rînd care obţine o păsuire. Care trăia.

Post-scripturii al celui ce scrie, pentru cel care a scris: „Dar cită vreme ai să fii satisfăcut ştiindu-te doar un biet muritor de rînd care a obţinut o păsuire ?"in termezzo

MARŢI, LA ORA ŞAPTE, TREBUIA SA MA duc la Vera, împreună cu Sander. La ora şase — după cum convenisem dinainte — i-am făcut o vizită bătrînei doamne Arneberg. Menajera, care începuse şi ea să îmbătrînească, mă conduse înăuntru.

Doamna Arneberg mă aştepta dreaptă, încărunţită, dar încă atrăgătoare, /într-un jilţ cu spătar înalt.
— Te rog să mă scuzi că n-am ieşit să te întîmpin, mi se adresă ea. În ultimul timp m-a cam supărat guta. în familia mea dinspre mamă, toate femeile o moştenesc cînd ajung la o anumită vîrstă.
l-am povestit pe scurt şi cît mai simplu întâmplarea cu cuţitul. Nu schiţă nici o mişcare.
— Pentru mine nu-i nici o noutate, spuse. Am ştiut-o tot timpul, după cum, poate, îţi aminteşti.
Da, am bănuit asta înainte de a se întîmpla. Apoi mă întrebă :
— Cuţitul, cred că vrea să-l aibă Vera, nu ?
îi răspunsei că în momentul de faţă se afla la Sander. Era de presupus, însă, că şi l-ar dori Vera.
-— îl ţin bine minte, reluă ea. Eu i l-am dăruit odată, de ziua lui de naştere, şi a fost tare încîntat de el. Era un cuţit frumos, din India; acum însă cred că-i mîncat de rugină.
După aceea tăcu. Cred că şi uitase de prezenţa mea. Faţa îi era liniştită, poate prea liniştită. Privea drept înainte, fix, dar ştiam că ceea ce vede, dacă vedea ceva, nu era acolo.
Mă ridicai să plec. Mîna mea făcu un gest de care aproape că m-am înspăimîntat : am mîngîiat-o pe păr.
— Mulţumesc, băiatul meu ! Doar atîta îmi spuse.
Am lăsat-o în aceeaşi poziţie în care o găsisem.

Şedeam faţă în faţă cu Vera, în salonul ei spaţios, cu ornamentaţii bogate. Ea — la un telefon dat de Sander — propusese această oră tîrzie de după-amiază. Era cam nervoasă — în privinţa aceasta, nici o îndoială. Fără îndoială că bănuia ceva. Sander îi spusese la telefon că avem să-i comunicăm ceva despre Sven. De altfel şi noi, şi Sander şi eu, eram destul de nervoşi.

Purtătorul de cuvînt era Sander. El aminti înţelegerea avută cu Sven. Povesti apoi despre cuţit, pe care în cele din urmă îl scoase şi îl puse pe masă.
— îţi aparţine, bineînţeles, spuse el. Este, dacă vrei, ultimul lui salut.
Ea rămase mult timp imobilă, ca o statuie, încît începusem să cred că nici nu are de gînd să rostească ceva. Cu toate acestea rosti cîteva cuvinte, absolut liniştită, doar că puţin, parcă, obosită.
— Natural — zise ea — asta nu vine, pentru mine, pe neaşteptate. Cealaltă posibilitate n-a fost decît un pai de care mă tot agăţam şi eu, cu disperare. Ştiam...
Totuşi e destul de ciudat.
Vă mulţumesc, prieteni, că aţi venit să mi-o spuneţi. Acum însă cred că trebuie să vă rog să mă lăsaţi singură.
O lacrimă stingheră îi străluci o clipă în colţul ochiului, prelingîndu-i-se pe obraz. Nu ştiu de ce, dar lacrima aceasta făcu asupra mea o impresie mult mai puternică decît un acces violent de plîns. Plecarăm. Părăsind salonul, o văzui în aceeaşi poziţie. Nu se uitase nici o clipă la cuţitul ruginit. Nici acum nu se uita.
Şi mai observai ceva. Poate din pricina chipului ei liniştit, nefiresc de liniştit, poate unde rămăsese cu privirile pierdute spre cine ştie ce depărtări ale gîndului, semăna, în momentul acela, cu doamna Arneberg. A doua zi dimineaţa la birou, mă gîndii că tot atît de bine îi puteam povesti şi doamnei Jahr. Cuţitul acela reprezenta oarecum un epilog, iar doamna Jahr făcea, într-un fel, parte din familie.
Când intră în birou pentru a discuta despre imul din imobilele ei, o rugai să ia loc.
Mai întîi cred că trebuie să spun însă cîteva cuvinte despre doamna Jahr.
Doamna Jahr are 50 de ani — exact aceeaşi vîrstă ca şi soţul — şi amîndoi sînt angajaţi în acest birou de 26 de ani. Cu alte cuvinte, de pe vremea avocatului Hammer.

Soţul e licenţiat în drept, iar ea bacalaureată şi diplomată a şcolii de comerţ.
Iniţial, contractul prevedea ca domnul Jahr să supravegheze imobilele şi celelalte proprietăţi pe care le administra firma, bineînţeles sub controlul riguros al avocatului Hammer. Doamna Jahr — care pe atunci se numea domnişoara Mortensen — trebuia să ţină registrele şi să se ocupe de conturi. Dar cu mai mulţi ani înainte ca Sven să fi preluat întreprinderea, se efectuase deja o rocadă : doamna Jahr preluase imobilele, iar soţul, care se dovedise a fi un contabil înnăscut, ţinea registrele.
în domeniul ei, doamna Jahr era, fără discuţie, cel mai bun jurist de birou — şi asta o ştia şi ea. Raporturile sale cu jurisprudenţa erau surprinzătoare, ca un fel de relaţii de dragoste. O chestiune abordată o dată, fie articol de lege, fie simplu aliniat, îi rămînea întipărit în minte pentru toată viaţa. Dar nu numai asta ; ştia să interpreteze faptele, să facă combinaţii şi să tragă concluzii, ca cel mai bun avocat. Făcea asta cu aceeaşi naturaleţe şi exactitate cu care alte femei numără ochiurile împletind la ciorapi.
Toţi clienţii aveau într-însa o încredere nemărginită, lucru de care, de asemenea, era conştientă. în general, se poate spune că se cunoştea bine şi ştia cît preţuieşte.
Avea însă două ciudăţenii :
Una, că dacă unul din proprietarii imobilelor de care se ocupa venea cu o problemă de domeniul justiţiei, ea îl trimitea pe dată la mine, cu toate că de multe ori eu eram acela care trebuia s-o chem şi să-i cer părerea.
A doua, că — din principiu — revendica pentru soţul său o remuneraţie mai mare ca a ei. Din cauza aceasta el primea mai mult decît merita, iar ea mai puţin ; faptul nu avea însă importanţă, întrucît totul se vărsa în bugetul comun.
Dacă înţelegeam bine, ea considera că, astfel, nu face

decît să apere drepturile femeii.
Deci, acum luase loc pe scaun, în faţa mea.
Avea o figură inteligentă, voluntară, dar nu propriu-zis frumoasă. Cu părul gros, cărunt-argintiu, purtînd o rochie de culoare închisă, puţin cam severă, arăta totuşi destul de elegantă.
Bănuisem dintotdeauna că fusese îndrăgostită de avocatul Hammer. La drept vorbind, dacă ar fi trăit, el ar fi avut acum 66 de ani. N-avea decît 50 cînd a murit — pe atunci doamna Jahr avea 34 — iar cei care-l cunoscuseră pomeneau de un anumit farmec pe care putea să-l etaleze atunci cînd voia.
Faptul că doamna Jahr se putuse îndrăgosti cîndva de mototolul ei soţ, era, ca să fim sinceri, cam greu de conceput. Copii nu aveau, îi relatai povestea cuţitului. Şi atunci se întîmplă ceva.
Adică, la drept vorbind, nu se întîmplă cine ştie ce.
— În fond, nu-i ceva nou, spuse ea cu o voce egală şi liniştită.
Faţa îi era de asemenea liniştită, poate cam prea liniştită. Se uita drept în ochii mei ; dar nu pe mine mă vedea.
Şi — ei bine, n-a fost nici un fel de închipuire : În acel scurt răstimp cît a stat atît de liniştită în faţa mea, cu privirea pierdută departe, chipul ei a devenit deodată senin, nobil, frumos ■—- mi-a amintit de doamna Arneberg şi de Vera.
Dacă aş fi avut nevoie şi de alte dovezi, le-aş fi obţinut cîteva minute mai tîrziu. I-am comunicat că aveam de gînd să pun pe hîrtie tot ceea ce aflasem în excursie în legătură cu Sven şi că aş fi dorit, pe cît posibil, să nu fiu deranjat timp de cîteva zile. Nu-mi răspunse decît atît :
— Tot ce se referă la imobile şi proprietăţi, pot să rezolv singură : partea financiară, partea juridică,, totul.

La puţin timp după ce doamna Jahr se întoarse în biroul său, îmi telefonă Vera.

Spunea că, după cum, probabil, e uşor de înţeles, se-simte abătută. De asemenea şi cam singură. Eram li-ber diseară ?
Cu regret, nu eram. Vorbirăm puţin de una şi de alta — despre excursie, despre satul din munţi şi despre locuitorii săi, care, într-un fel sau altul, considerau drept un bun al lor luptele desfăşurate pe acolo în 1940, aşa încît Sven devenise un fel de erou localnic. Despre oseminte n-am pomenit nimic ; ştiam că aflînd de ele, ne-ar fi silit, pe Sander şi pe mine, să plecăm din nou în munţi împreună cu ea ; nu s-ar fi dat bătută pînă nu le-ar fi descoperit, sau, în lipsa lor, ar fi găsit altele.
În schimb i-am transmis salutări de la omul de la cabană. Lucrul a bucurat-o.
— Ah, Ole ! îmi aduc bine aminte de el.
Facultatea ei de a memora nume a fost şi a rămas o enigmă pentru mine. Omul de la cabană se numea

.ce-i drept, Anders ; dar cel pe care acesta îl trimisese atunci, la Sven, cu mesajul nostru, se numea într-adevăr Ole.
îmi mărturisi că această conversaţie prin telefon o mai dispusese întrucîtva.
Asta îmi dădu curaj, dacă îl pot numi astfel, să-i spun că, ţinînd seama de toate cele întîmplate, lucrul cel mai bun era, poate, să lăsam să treacă vreo cîteva zile înainte de a sta de vorbă mai amănunţit. Cu atît mai mult, cu cît aveam o treabă care, practic, deocamdată îmi răpea toată ziua şi toată noaptea. Tăcu cîteva clipe, după care spuse că, în fond, aveam absolută dreptate.

Mă simţii mai uşurat decît îmi convenea s-o recunosc. Ceea ce îi spusesem despre treaba pe care o aveam, era destul de adevărat — anume că şedeam acasă şi scriam. Dar în acelaşi timp mă cam temeam de discuţia pe care urma s-o purtăm.ce e adevărul?

NU EU ÎI SPUSESEM OARE LUI SANDER CA, slavă Domnului, pe doctorul Ruud n-o să-l mai întîlnim niciodată ? S-a întîmplat şi cu această prezicere ceea ce se pare că se întîmplă cu toate prezicerile mele.
într-o dimineaţă sună Vera. Era cu totul răvăşită. Plîngea la telefon, ceva ce nu i se mai întîm- plase niciodată, spunîndu-mi că un oarecare doctor Ruud încearcă în fel şi chip să o şantajeze şi că pentru acest motiv, *trebuie* să mă vadă imediat.
Veni. îmi fu de ajuns o singură privire ca să-mi dau seama că era vorba de ceva extrem de serios. Purta voaletă, dar prin ţesătura voalului se putea observa că este umflată de plîns. Era din cale-afară de tulburată. Vocea îi tremura ; de cî- teva ori i se frînse. îmi dădeam seama perfect că de data aceasta nu mai era teatru. Din expunerea ei, destul de precipitată şi discontinuă, înţelesei totuşi, puţin cîte puţin, că tînărul Kâre se născuse în clinica doctorului Ruud. Doctorul Ruud era un mamoş bine specializat, îmi explică ea (lucrul acesta nu-l ştiam). Pe deasupra, prieten cu Sven. într-adevăr, într-un fel, Sven i-l recomandase. în dimineaţa următoare nopţii petrecute în doi, la cabană (roşi, şi cred că nici de data asta nu juca teatru) — în sfîrşit, în dimineaţa aceea îl întrebase pe Sven, mai cu- rînd în glumă, dar, de fapt, nu tocmai în glumă, la ce doctor să se ducă dacă rămîne însărcinată. Sven îi răspunsese, zîmbind, — dar nici el n-o luase doar în glumă — că s-ar putea adresa vechiului său prieten şi aşa mai departe. Cu această ocazie i-a mai povestit că toată trupa lor, cum spunea el, înnoptase o dată la doctorul Ruud, care avea o clinică particulară în cutare şi cutare loc. După aceea, cînd s-a dovedit că e ceva serios, că într-adevăr *trebuia* să aibă un copil — lucru pe care îl presimţise chiar în dimineaţa aceea, o femeie presimte aşa ceva — a luat legătura cu doctorul Ruud. Iar cînd sorocul s-a apropiat, s-a internat la el. Naşterea s-a desfăşurat normal, afară de faptul că, după cum ştiam şi eu,

copilul a venit pe lume cu trei săptămîni mai devreme.
Iar acum vine acest... acest..., şi susţine sus şi tare că în primul rînd Kâre nu numai că nu s-a născut cu trei săptămîni mai devreme dar că — asta în al doilea rînd — s-a născut cu trei săptămîni înainte chiar de data înscrisă în extractul de naştere. În total, şase săptămîni. Unde vrea să ajungă cu asta e pentru ea o enigmă. Adică nu e de loc o enigmă, ci cît se poate de limpede.
Face pe evlaviosul, pentru ca lumea să-i creadă uşor născocirile. O crede pe ea, pe Vera, bogată ca o prinţesă. O fi mergînd clinica lui, tot timpul, în deficit, dar să recurgă la asemenea mijloace !...
Numai dacă n-ar unelti ceva şi mai dezgustător. Căci, după unele semne, asta se cam întrezăreşte. Aşadar să vorbesc cu el şi să-l fac să înţeleagă că asemenea lucruri sînt pasibile de pedeapsă... îmi dădu numele hotelului la care trăsese doctorul şi plecă, adăugind că, deşi o cam vexase faptul că nu-mi găsisem timp să trec pe la ea, micul „incident" era acum, uitat. în momentul de faţă erau alte lucruri, mai importante, care îi dădeau bătaie de cap. După plecarea Verei, rămăsei cîtva timp în fotoliu, pe gînduri.
Trebuia să reflectez un pic

.Ar putea oare un medic, întreg la minte fiind, să facă asemenea afirmaţii fără a avea dovezi ? Dar, la urma urmei, *era* doctorul Ruud în toate minţile ?
Ce implicaţii ar fi survenit în cazul în care, contrat raţiunii şi bunului simţ, afirmaţiile sale s-ar fi dovedit adevărate, era un lucru la care nu voiam nici măcar să mă gîndesc.
Telefonai la hotel şi reuşii să dau de doctorul Ruud, care-mi promise că va veni numaidecît. într-adevăr, cinci minute după aceea se afla în biroul meu. De la bun început observai că la doctor nu era vorba de o joacă. Arăta mizerabil, ca şi cum cîteva nopţi n-ar fi închis ochii ; avea cearcăne roşii şi buhăite, ca omul care a plîns mult.
Am început prin a-i mulţumi pentru ospitalitatea acordată în timpul vacanţei.
Mi-a mulţumit politicos, la rîndul lui, dar a adăugat că, într-o măsură, tocmai vizita noastră contribuise ca toată povestea aceea ■— povestea aceea tristă, a precizat —■ să deştepte într-însul o serie de amintiri care-i apasă atît de necruţător conştiinţa, încît nu se mai simte în stare să păstreze tăcere.
Şi începu să-mi explice, după ce mai întîi scoase din buzunar un carneţel cu însemnări pe care îl consulta ori de cîte ori avea de precizat o dată. Era, de altfel, 0 verificare absolut superfluă, deoarece în ultimele zile revăzuse de atîtea ori aceste notiţe, încît fiecare 1 se întipărise pe toată viaţa în memorie.
Vera Bang îi scrisese pentru prima dată la 28 iunie 1940, comunicîndu-i că aşteaptă un copil conceput cu defunctul avocat Sven Arneberg... — A scris chiar aşa : *defunctul ?* mă interesai eu. întrebarea îl cam descumpăni pe Ruud. îşi reveni însă repede şi spuse că nu-şi poate aduce aminte cu precizie cum se exprimase ea la punctul acela... Dar prietenul lui, avocatul Sven Arneberg *era* mort la data aceea, aşa căli adusei la cunoştinţă că tocmai în această privinţă avusese doamna Bang, tot timpul, alte puncte de vedere decît noi ceilalţi. Ea susţinuse pînă la sfîrşitul sfirşitului că Sven nu e mort, ci a scăpat şi că trăieşte undeva, în

străinătate, ca angajat — după toate probabilităţile — al Serviciului Secret englez. Primise chiar, din cînd în cînd, unele scrisori anonime — expediate din străinătate, dar scrise în limba norvegiană — care o întăriseră în convingerea ei. Nu-i mai pomenii că scrisorile acelea fuseseră scrise, probabil, de un scrîntit aflat la curent cu această aventură romantică. Nici despre episodul cu cuţitul nu am găsit necesar să-i povestesc.
Observaţiile mele — cele pe care i le înfăţişasem, ca şi cele asupra cărora păstrasem tăcere — n-aveau nimic comun cu chestiunea în litigiu. Dar în felul acesta realizasem ceva, adică îi cam zdruncinasem siguranţa pe care o afişa. Părea chiar că dă acestei probleme, pe care eu o introdusesem incidental — anume că Sven poate trăieşte, totuşi — o importanţă neaşteptat de mare. Divagă astfel mult timp, pînă ce mă văzui nevoit să-l aduc din nou cu picioarele pe pămînt.
Să revenim, deci, la subiect. După ce i-a răspuns la scrisoare, ea s-a prezentat la el. El a examinat-o şi a constatat că avea să nască destul de curînd. Ea n-a pomenit nimic despre data concepţiei. A spus în schimb că, atunci cînd va veni ziua, ar prefera să se interneze în clinica lui. A mai spus că, din mai multe motive, preferă să facă acest lucru din timp, spre a se afla în supravegherea competentă a unui specialist. Incheiaseră şi o înţelegere provizorie în privinţa aceasta.
Apoi ea i-a scris la... (Căută în agendă : „Ce să mai caut, că doar ştiu pe de rost", mormăi el)... la 15 octombrie şi şi-a anunţat sosirea pe data de... (iar agenda, iar mormăit)... la 1 noiembrie. I-a spus că aşteaptă copilul cam pe la sfîrşitul lui ianuarie. A mai exami- nat-o o dată. Părerea lui era că evenimentul avea să se producă cu mai multe săptămîni mai devreme decît se aştepta ea. I-a şi spus asta, şi atunci a făcut o mină de parcă ar fi fost teribil de surprinsă, dar ca să spunem lucrurilor pe nume, surprinderea ei nu i-a părut autentică.

— Dimpotrivă, tocmai în acest caz sînt dispus să cred că surprinderea ei *a fost* autentică. Dacă ar fi *mimat* surprinderea, ar fi fost mult mai convingătoare. Abia dacă ar fi jucat teatru, v-ar fi convins.
— Ce vreţi să spuneţi ? se miră el.
Dar în aceeaşi clipă renunţă să mai încerce a sesiza sensul observaţiei mele, căci era prea ocupat cu datele şi însemnările sale.
La 13 decembrie (respectiv exact cu trei săptămîni mai devreme decît ziua în care noi sărbătoream în fiecare an aniversarea lui Kâre) ea a născut, aşadar, un băiat. Naşterea a decurs normal, iar copilul venise pe lume la termen.
Avusese de gînd, ca de obicei, să declare imediat naşterea.
Ea însă, sub diverse pretexte — iar aceste pretexte erau, de fiecare dată altele — a reuşit să-l facă să amîne înregistrarea naşterii. Asta a fost prima lui greşeală, pe care nu şi-o va putea ierta toată viaţa.
Intervenii din nou, fără altă intenţie, trebuie s-o mărturisesc decît aceea de a face să i se clatine şi mai mult siguranţa de sine. Nu-mi dădeam seama — i-am spus — ce era reprobabil în această amînare. Nu ştia oare şi el că, dintr-un motiv sau altul, în Norvegia noastră mii de naşteri nu erau comunicate autorităţilor — pastor sau altă instanţă ■— decît multe luni mai tîrziu ? Iar în cazul de faţă mai era la mijloc şi războiul — mă rog, stare de ocupaţie, zăpăceală, dezordine pretutindeni.
Dar această remarcă nu-l mai făcu să-şi piardă cumpătul.
Fireşte asta o ştia şi el, spuse. În ceea ce-l priveşte, însă, îşi făcuse întotdeauna o chestiune de onoare din a fi precis şi punctual în asemenea chestiuni. Pe lîngă că, lăsîndu-se convins de ea sau cedînd insistenţelor ei, trebuise să mai facă — aşa cum se întîmplă în astfel de împrejurări — şi alte concesii şi compromisuri.
— Nu înţeleg cum de-a putut să aibă o asemenea putere asupra mea ! se miră el, privindu-mă cu ochii săi inflamaţi şi penibili.

îmi relată apoi, bîlbîindu-se şi încurcîndu-se, restul istoriei : Cînd el, în cele din urmă, a expediat actele respective, a specificat — la rugăminţile ei insistente — ca dată a naşterii o zi cu trei săptămîni ulterioară celei adevărate, pe deasupra a consimţit în mod tacit ca ea să afirme, printre cunoscuţii ei, că micuţul se născuse prematur, cu trei săptămîni înainte de termen. Chiar aşa o auzise spunînd. Telefonase o dată chiar din biroul său, aşa că ascultase convorbirea, li reproşase acest lucru, dar ea n-a făcut decît să rîdă de el, pretinzînd că faptul nu are nici o importanţă şi că n-a spus aşa decît pentru a evita cine ştie ce trăncăneli inutile.

îngăduindu-i să persevereze în minciuna aceasta, îi devenise, în fond, complice cu adevărat şi se considera vinovat de a fi falsificat data naşterii copilului, cu şase săptămîni. Nu mai voia să fie însă părtaş la această infamă înşelătorie şi avea de gînd să informeze autorităţile competente despre adevărata faţă a lucrurilor.

Scrisoarea era gata ; mai trebuia doar datată şi semnată.

Trebuie să recunosc că-mi fusese destul de dificil să-mi menţin ordine în idei cît timp dură această expunere.

îl întrebai pentru care motiv socoate aşa de important să îndrepte tocmai acum o greşeală săvîrşită cu mai bine de treisprezece ani în urmă.

îmi răspunse că tot timpul îi apăsase conştiinţa mistificarea aceasta. Cînd, cu patru ani în urmă, o dată cu pierderea soţiei, l-a găsit pe Dumnezeu (chiar expresia aceasta o folosi), nevoia de a ispăşi într-un fel vechea abatere, căpătase şi mai multă amploare. Şezuse însă la îndoială, neştiind care era cel mai potrivit mijloc de a acţiona. Urmase apoi vizita doctorului Paulsen şi a mea şi, în noaptea aceea, în timp ce se frămînta în pat, neputînd să adoarmă, simţise că i s-a poruncit să spună adevărul autorităţilor, iar după aceea să încredinţeze totul în mîinile lui Dumnezeu.

Aveam din ce în ce mai mult sentimentul că argumentele obişnuite n-ar fi putut să-l impresioneze pe omul acesta.

Pe de altă parte trebuia să ţiu seama de toate posibilităţile : că din motive care, pentru moment, îmi erau neclare, pur şi simplu îndruga la minciuni ; că se cam scrîntise la cap ; că, aşa cum credea Vera, ticluise cu destul sînge rece un plan mîrşav de şantaj ; *sau că spunea adevărul!*
Asupra unui lucru eram însă aproape absolut sigur : în timp ce se pretindea un trimis al lui Dumnezeu şi un martor al adevărului, continua totuşi să-mi ascundă un anumit lucru, şi încă un lucru important şi decisiv.
Fără să-mi fac vreo iluzie că asta ar fi putut să-mi ajute la ceva, îi mai pusei cîteva întrebări, îl întrebai dacă adevărata dată a naşterii era înregistrată în registru.
Era.
Dar cea „falsă ?" Asta,
bineînţeles că nu.
Prin urmare, dacă autorităţile ar întreprinde o anchetă s-ar putea stabili, din registru, situatia de fapt ? Da.
Mai puteau fi de vreun folos datele din registru, în sensul de a se mai putea combate, cu ajutorul lor, acum, după treisprezece ani, afirmaţia Verei că băiatul se născuse mai devreme cu trei săptămîni ? E specificată greutatea copilului spuse. Asta constituie, în fond o dovadă suficientă. Dar, în afară de asta, registrul menţionează în mod expres că pruncul s-a născut la termen.
— În plus, erau de faţă o moaşă şi o infirmieră, adăugă el.
Apoi mai veni cu un amănunt care, deşi fără vreo raţiune logică, îmi întări sentimentul că spune adevărul.
— Moaşa, destul de adevărat, a murit de mult, iar infirmiera s-a măritat şi a plecat de la clinică. Nu am adresa ei actuală ; dar cred că i-ar putea fi găsită şi femeia ar putea, cu siguranţă, să confirme adevărul celor spuse de mine.
Mă gîndii din nou la registru. Pe moment nu puteam să apreciez cit de opozabilă în justiţie ar putea fi o indicaţie dintr-un asemenea registru, dacă — evident — lucrurile ar ajunge pînă acolo.

Trebuia, însă, cu orice preţ, să împiedic ca lucrurile să ajungă pînă acolo.
Trecui la argumente despre care ştiam că ar fi fost decisive pentru un altfel de om, dar despre care cu nelinişte nutream bănuiala că nu ar avea nici un efect asupra doctorului Ruud.
— Să presupunem, începui eu, că aceste dezvăluiri i-ar cauza doamnei Bang unele neplăceri. Neplăceri
— aş vrea să precizez — de ordin pur sentimental, amintiri dureroase şi aşa mai departe. Posibilitatea unor prejudicii materiale nu o văd. Mi se pare evident că data naşterii copilului şi, implicit, aceea a concepţiei lui, nu au pentru ce să intereseze autorităţile. Pentru *cineva* însă, aceste relatări ar putea avea o serie de urmări extrem de neplăcute. Neplăcute, în cazul cînd autorităţile şi le-ar însuşi, şi tot atît de neplăcute, chiar dacă de o altă manieră, dacă nu şi le-ar însuşi.
îmi răspunse că meditase asupra tuturor posibilităţilor în acele nenumărate zile şi nopţi în care se confruntase cu Dumnezeul său.
În momentul acesta nu mă mai putui stăpîni şi-l întrebai dacă n-am putea să-l lăsăm pe Dumnezeu la o parte, pentru cîtva timp.
Se uită la mine jignit şi întristat, făcîndu-mă atent că Dumnezeu nu obişnuieşte să se lase dat la o parte ! îmi cerui scuze pentru observaţia mea pripită, încercai însă un atac din flanc.
— Ce rău v-a făcut Vera Bang ? întrebai.
De data aceasta îl luasem prin surprindere.
Deşi îşi regăsi repede stăpînirea de sine, privirea i se tulbură o clipă. Iar această privire mi se păru, chiar şi după ce redeveni stăpîn pe sine, cam prea cucernică şi prea inocentă.
Nu înţelege ce vreau să spun, mărturisi. Era clar însă că înţelege foarte bine.
Sesizând aceasta, avui o senzaţie intensă, încît în primul moment nici nu mi-o putui explica. Dar în clipa următoare mi-o explicai perfect.

N-aveam de gînd să pierd acest unic şi mic avantaj pe care-l cîştigasem. Ii atrăsei atenţia că nu puteam să-mi închipui că autorităţile ar putea sau ar dori să întreprindă vreo acţiune împotriva Verei Bang, chiar dacă s-ar întîmpla ca el, ceea ce era însă de neconceput, să trimită acele sesizări. în definitiv nu se putea demonstra existenţa vreunui delict. Pentru că — îmi permiteam să-l fac atent asupra acestui amănunt — în nici un caz n-ar putea dovedi că numai şi numai datorită stăruinţelor ei înregistrase în acte nişte date ne reale.
Puteam să-l asigur, în schimb, că, mai mult ca sigur, era de aşteptat să-i fie pusă aceeaşi întrebare pe care i-o pusesem eu cu o clipă în urmă : Ce rău âi făcuse Vera Bang ?
Iar dacă totuşi s-ar întreprinde o anchetă, extinzîn- duse cercetările dincolo de chestiunea registrului, atunci tocmai acest aspect ar fi examinat.
— Nu pot răspunde decît că trebuie să-mi ispăşesc păcatul ! repetă.
Dar vocea i se schimbase. Se citea într-însa îndoiala şi neliniştea. Nu m-ar fi mirat să aflu că, o dată întors la hotel, va începe noi dezbateri cu Dumnezeul său. Obţinusem tot ceea ce se putea obţine de la o primă luare de contact. înainte de a pleca, obţinui din partea lui promisiunea că nu va căuta să întreprindă nimic înainte de a avea o nouă întrevedere cu mine. între timp voi mai discuta şi cu Vera Bang.
Rămas singur, căutai să mă relaxez în linişte, fără a mă gîndi la ceva precis.
După aceea îi telefonai Verei întrebînd-o cînd o pot vedea.
Voia să afle totul imediat, prin telefon. O avertizai însă că aşa ceva nu este recomandabil din mai multe motive, şi atunci mă anunţă că va veni numaidecît, cu un taxi.
După un sfert de oră se şi înfiinţă. încă o dată a trebuit să mă înclin în faţa vitalităţii ei — sau, ca să zic aşa, în faţa talentului său de artistă transfomaţionistă. Arăta

splendid ; orice urmă de plîns şi de frămîntare lăuntrică dispăruseră.
La cele cîteva complimente pe care i le făcui, îmi întoarse un zîmbet radios :
— Dar nu e cîtuşi de puţin de mirare ! De vreme ce am lăsat chestiunea în mîinile tale, mă simt absolut liniştită. Spune-mi, te rog ; ai reuşit să-l aduci pe idiotul ăla la realitate ?
Trebuii să-i mărturisesc că, din păcate, lucrurile nu stăteau chiar atît de bine. Apoi îi relatai, din convorbirea avută cu Ruud, atît cît consideram eu că este necesar.
— Doamne, ce om prăpăstios ! exclamă ea scurt. Apoi adăugă : Neagă şi faptul că micul meu Kâre s-a născut cu trei săptămîni mai devreme ? Nu văd unde o să ajungă cu asta.
Băgai de seamă că era nevoie să elucidez un anumit punct, şi pentru asta cel mai indicat era să atac frontal. O întrebai, deci :
— Vera, l-ai întîlnit cumva pe Sven, ai fost împreună cu el — înţelegi cu vreau să spun— şi înainte de noaptea petrecută la cabană ?
— Bineînţeles că nu ! răspunse ea fără o clipă de ezitare. Observai apoi că în mintea ei se cam înfiripa ceva, căci îmi mai servi o replică însoţită de o privire scrutătoare :
— Lucrul ăsta cred că tu eşti cel mai în măsură să-l ştii, dacă nu mă înşel.
Rămase cîteva clipe tăcută. Aveam impresia că gîndeşte foarte precipitat.
După un timp vorbi tot ea, parcă absorbită de gînduri : ■— M-am gîndit mult la el în iarna aceea. Îmi făcuse o *foarte* puternică impresie în seara de noiembrie în care mi l-ai prezentat — cred că ai observat asta. Aş fi dorit să-l mai întîlnesc. Dar plecase, apoi am plecat şi eu ; practic vorbind, am lipsit toată iarna din oraş. Ţii minte că o dată te-am întrebat de el ? Ţineam minte. Din nou o scurtă pauză.

—- Dacă l-aş fi întîlnit, aşa cum spui tu, măcar o singură dată înainte de 9 aprilie, poate că n-aş fi mărtu- risit-o. Gîndeşte-te numai cum ar fi privit lucrul acesta : pe atunci îi trăia soţia. Dar nu l-am mai întîlnit.
Isteaţă fată, Vera ! Foarte isteaţă ! mă gîndeam. înţelesese la iuţeală unde voiam să ajung cu întrebarea^ mea şi îşi deschisese o portiţă de scăpare pe care s-o poată folosi la nevoie.
îi pusei şi ei aceeaşi întrebare pe care i-o pusesem doctorului Ruud.
— I-ai făcut cumva, într-un fel sau altul, vreun rău doctorului Ruud ? Poate fără să vrei. Se poate presupune că ar avea vreun motiv să se răzbune pe tine ? Mă privi atent.
— Acelaşi lucru m-am întrebat şi eu, de sute de ori. Dar oricît m-aş gîndi, nu pot găsi nici cel mai mic motiv... Nu l-am văzut decît o singură dată, atunci, în perioada aceea. Mai tîrziu poate să-l mai fi întîlnit, o dată sau de două ori, pe stradă. Nu i-am făcut, niciodată, nici cel mai mic rău. Dimpotrivă, am fost drăguţă cu el...
Vreau să spun, adăugă ea, poate cam prea repede, că am fost amabilă, am stat de vorbă cu el, m-a invitat la el; doar am petrecut în munţi mai multe luni şi anturajul nu era prea mare ca să ai de unde alege, nici în ce-l priveşte pe el, nici în ce mă-priveşte pe mine. Cînta excelent la pian, pe deasupra, şi în general, era
un om instruit, cel puţin pe vremea aceea. Avea o soţie drăguţă şi doi copii de zahăr. Păcat că s-a prăpădit. E primul lucru pe care mi l-a spus astăzi, şi mi l-a spus în aşa fel, încît... Ei bine, nu mai înţeleg nimic. Mai-mai că îmi venea să spun şi eu acelaşi lucru. Cale de mijloc nu există, aşa că trebui să fac şi următoarea remarcă destul de neplăcută :
— Că drăguţul de Kâre s-a născut cu trei săptămîni mai devreme, e un lucru care nu prezintă cine ştie ce gravitate. Adică nu-i greu faptul că doctorul Ruud

contestă asta. N-o să ajungă nicăieri acum, după treisprezece ani. în schimb, trebuie să ţinem cont că adevărata dată de naştere a lui Kâre e trecută în registru, aşa încît lucrul acesta nu poate fi înlăturat prin explicaţii, mă rog, în cazul în care Ruud ţine morţiş să expedieze scrisoarea aia.
De asemenea, nu e sigur că autorităţile vor da importanţă sesizării lui, dacă o vor primi, evident. De ce ar face-o ? Dar să admitem că se va găsi vreun tipicar deăla, vreun şoarece de birou, care să ţină morţiş să intre în fondul problemei. în cazul ăsta ar trebui să poţi da o explicaţie absolut convingătoare în legătură cu celalalte trei săptămîni.
— Bine, dar asta e doar limpede ca lumina zilei ! exclamă ea.
Observînd însă expresia feţei mele, adăugă repede :
— Vreau să spun — vremurile, războiul, ocupaţia, starea de spirit, toate astea la un loc. Află că, de la 9 aprilie 1940, şi pulsul mi se modificase : cinci-şase bătăi în plus pe minut. Şi asta a durat ani în şir. Şi mai e un amănunt pe care l-am remarcat şi de care-mi aduc aminte pentru că vădeşte acelaşi lucru : cîţiva actori
— trei, afară de mine — şedeam odată de vorbă. Cred că era cam prin 20 aprilie. Unul din ei se referea la un fenomen care i se părea extrem de ciudat. Ceasul de mînă, care mai înainte mersese absolut exact, după 9 aprilie începuse să rămînă în urmă. Noi am încremenit — şi doamna Hendrichs şi eu. Pentru că acelaşi lucru se întîmpla şi cu ceasurile noastre. Şi asta, nu o dată, de două ori. A durat. Pînă la urmă a trebuit să ne ducem la un ceasornicar ca să ni le regleze. Şi la fel au mai păţit-o şi alţii.
Ce vreau să spun cu asta ? Dacă nervii noştri acţionau astfel asupra unui obiect neînsufleţit, cum este un ceas, cum trebuie să fi acţionat ei asupra propriului nostru organism ?
Se uita la mine insistent.

— Am fost cuprinşi de febră cu toţii, asta e ! Cînd ai febră nu merge totul mai repede ? Şi pulsul şi toate celelalte...
Iată explicaţia mea în privinţa celor trei săptămîni. Şi *ştiu* că e singura adevărată, pentru că altă explicaţie nu există !
O teorie biologică senzaţională, recunosc, formulată fără pretenţii, spontan... Se înfierbîntase, ca să zic aşa.
— Aşadar, în primul rînd, copilul *a venit* pe lume cu trei săptămîni prea devreme, continuă ea. În al doilea rînd...
În al doilea rînd, numai din pricina unei prejudecăţi idioate stăruise ca doctorul să redacteze actul de naştere cu întîrziere. Dacă o fi făcut ea asta, căci se cam îndoieşte. Mai degrabă era de admis contrariul. Ea fusese întotdeauna extrem de impresionabilă. Azi, din chiar primul moment în care Ruud a venit şi i-a declarat cu atîta hotărîre lucrul acela, a avut sentimentul că se trezeşte în ea o amintire obscenă... cu cît se gîn- dea mai mult la asta, cu atît se încredinţa că nu era decît o pură închipuire, ceva ce poate el îi insuflase prin hipnoză, făcînd parte dintr-un plan urzit dinainte. A nu se uita că era şi ea doar o biată fiinţă slabă, aflată într-o situaţie dramatică. (Aici îi străluci o lacrimă printre gene.) Au fost zile cînd nici nu-şi dădea seama unde se afla, unde mai pui că au survenit şi complicaţii, o inflamaţie a sinului, cu febră mare, cu delir. Dar putea să dovedească, dacă-i vorba de adus dovezi, că n-a părăsit clinica înainte de mijlocul lui martie.
Ce înţelegea să probeze cu ajutorul acelei date, nu mi-era prea clar.
Dar cel mai important şi mai important, susţinea ea, este că băiatul era al lui Sven. *Ştia* asta, o *simţise* din chiar momentul concepţiei.
Şi în definitiv nu puteam să văd şi eu asta ? De la an la an, băiatul seamănă din ce în ce mai mult cu tatăl său.
Iar acum vine un împuţit ca ăsta, un libidinos — da, şi una şi alta — şi vrea să tîrască în noroi şi în scandal tot

ce e mai ales, mai puternic şi mai frumos in întreaga ei viaţă...
— Dar e ştiut, urmă ea, că savanţii şi oamenii de soiul ăsta sînt colosal de retrograzi. Sînt sigură că există multe exemple similare, despre care ar putea să vorbească multe femei din perioada aia. Dar eu am socotit atunci, şi la fel socot şi azi, că... la ce bun să atragi atenţia asupra ta fără motiv, să vină tot felul de profesori în medicină să te tortureze cu întrebările lor, să ajungi poate prin ziare... De-aia, l-am rugat pe doctorul Ruud să aştepte trei săptămîni — dacă n-a fost invers, bineînţeles. Pentru că n-ar fi exclus ca tocmai el să-mi fi spus că savanţii sînt aşa de... conservatori. Da, uite acum sînt sigură că a lui a fost ideea. Să se ştie un lucru : am ,să neg în faţa oricărui tribunal din lumea asta că l-aş fi rugat ceva, iar el n-o să poată dovedi niciodată contrariul.
Dar nu *trebuie* să-şi bage nasul justiţia ! Detest să fiu subiectul principal într-o aiureală senzaţională de scandal ieftin !
— Knut! Promite-mi că ai să faci asta pentru mine ! Promite-mi că îl vei aduce la realitate pe acest individ îngrozitor, fie cu binele, fie cu forţa. Promite-mi, te rog, Knut !
Se sculă în picioare. Arăta frumoasă şi ispititoare stînd în faţa mea, aprinsă la faţă şi cu ochii întunecaţi
— sălbatică şi crudă în acelaşi timp, slabă şi dezorientată.
Mă simţeam ca un sloi de gheaţă.
Avusesem însă timp să reflectez puţin în timp ce ea vorbea. îi spusei că, fără să pot promite deocamdată nimic sigur, cred totuşi că văd o soluţie. Se lumină la faţă : unul dintre celebrele ei surîsuri care o făceau şi mai frumoasă. Se dădu lîngă mine şi mă sărută uşor pe obraz.
— Atunci nu mai am grijă. Mă bizui pe tine, cred că ştii.
Şi plecă, plutind graţios în vîrful picioarelor. Stă scris, desigur, în Biblie, în Coran sau în altă carte de felul

acesta, că tragicul şi trivialul se vor amesteca veşnic şi neprevăzut în viaţa noastră pămîntească. Aveam ceva important de lucru la birou în după-amiaza aceea, aşa că m-am repezit la un restaurant, unde am luat masa în fugă.
La înapoiere, cufundat cum eram, adînc, în gînduri, mă interpelă cineva.
— Domnul avocat Valstad ? !
Mă întorsei. în primul moment m-am gîndit : „Unde l-am mai văzut oare ?..."
Unde să-l mai fi văzut ? Era Markussen, şoferul nostru din excursia pascală.
Nu era de mirare că nu-l recunoscusem de prima dată. Era îmbrăcat în haine obişnuite şi avea la un ochi o vînătaie cît toate zilele.
Am avut lipsa de tact să mă uit o secundă în plus la ochiul acesta. El îmi remarcă privirea şi zîmbi.
— A, asta ? zise. Un mic cuvînt de salut din partea armatorului Gundersen. Am avut o discuţie acum cîteva zile. Dar după aceea, m-a recompensat berechet... în bani.
Nu mai sînt angajatul lui, şi-mi pare bine. Mi-am investit banii într-un atelier de întreţinere auto. Sînt asociat.
îmi dădu adresa.
— De altfel, în cîteva zile o să vă trimit cartea mea de vizită şi un prospect tipărit. Trebuie să-l curăţim, să-l chituim, să-l vopsim şi să-l modernizăm un pic.
După aceea o să fie un atelier clasa intii şi vom executa lucrări de întreţinere extra. Poate intenţionaţi să vă cumpăraţi o maşinuţă.
Compresa de bancnote aplicată de Gundersen trebuie să fi fost grosuţă de tot.
La o cercetare mai amănunţită, Markussen se prezenta mai bine ca înainte : devenise mai degajat, mai natural. Nici nu mai vorbea atît de preţios şi afectat.

— Căutaţi-mă fără nici o teamă, întregi el. Cînd o să aveţi — nu-i aşa ? — maşina dumneavoastră. După cum v-am spus, sînt foarte mulţumit.
Şi sublinie :
— Eu nu port nimănui pică.
Mă aşezai pe un scaun, în birou, şi rămăsei aşa cîtva timp, fără să mă apuc de ceva.
De data aceea ştiam la ce mă gîndesc :
Nu trei săptămîni, ci şase.
Drăguţă cu...
Drăguţă cu...
Drăguţă cu poate, să însemne însă, foarte mult. În cazul de faţă, expresia ar fi putut să fie absolut inocentă, dacă nu şi-ar fi corectat-o atît de repede.
Drăguţă cu... de ce ? Pentru a obţine... ce ? Soţia doctorului aflase ceva ? O soţie drăguţă. *Anna e drăguţă.*
Nu-mi făceau nici o plăcere aceste gînduri. Aş fi vrut să scap de ele, cu orice preţ, să le schimb pe altele, ori mai bune, ori mai rele. Trebuia să risc. Ii telefonai lui Sander. Cum i-am auzit vocea în receptor, l-am întrebat fără a face vreo introducere sau a-i da vreo explicaţie :
— Spune-mi, te rog, Sander : ai auzit, vorbindu-se ceva despre Vera, în legătură cu vreun alt bărbat, în primăvara lui 1940, vreau să spun în ajunul lui 9 aprilie ?
Tăcere. O tăcere prelungită care mă făcu să întreb dacă mai este la aparat.
— Da, sînt, răspunse el, dar cu o voce care parcă nu era a lui. Apoi mă întrebă — şi atunci îl recunoscui :
— Dar de ce te interesează asta ?
„Discret, ca totdeauna", îmi spusei. Totuşi mi se păru necesar să-i dau o explicaţie.
— Din nefericire nu pot să-ţi indic alt motiv, decît că încerc să înăbuş în faşă nişte bîrfeli.
Completai apoi :
— Despre partea mea, eu n-am auzit pe nimeni trăncănind despre aşa ceva pe vremea aceea.

— Pe atunci, nici eu, răspunse el rar şi — după cît aveam impresia —• cîntărindu-şi atent cuvintele. Dar ia stai puţin !
Lăsă telefonul cîteva minute, apoi :
— Am vrut să mă încredinţez că sînt singur în casă ! zise şi continuă : Dacă îmi promiţi că va rămîne numai între noi, pot să-ţi comunic că în toamna lui 1940 am auzit vorbindu-se ceva în legătură cu arhitectul care o ajutase să-şi modernizeze apartamentul. Pare-se că ar fi existat între ei mai mult decît o simplă prietenie. Il mai ţii minte pe arhitect ? Un tip destul de bine. Semăna cumva cu Sven.
Mi-l aminteam.
— Dar asemănarea era doar exterioară, urmă Sander, redevenit el însuşi. Tipul a cam deviat; n-a ajuns chiar fascist, dar a colaborat. A lucrat pentru nişte generali germani, drept pentru care a şi încasat o chelfăneală după război. Şi dacă vrei să ştii care-i părerea mea, află că trăncăneala aia despre Vera şi el n-a fost numai vorbărie goală. Pe vremea aceea, ţii minte şi tu, nu putea trece neobservat nici un amănunt referitor la Vera.
Schimbarăm cîteva fraze banale despre vreme şi vînt, după care, aducîndu-mi aminte de Markussen, îi povestii şi lui că-l întîlnisem.
— A, individul ăla ! făcu Sander. Nu poartă pică ? ! Asta îmi aminteşte de altceva. Ieri am primit de la Gundersen un cec de cinci mii de coroane pentru Helga
Oppi, însoţit de cîteva rînduri : „Deoarece lumea-i plină de şantajişti, ar trebui, ca şi tu, Sander, să faci parte din confrerie. Anexez suma necesară înscrierii. Şi, în plus, mulţumesc pentru comunicarea în legătură cu aparatul de ascultare. Mai tîrziu, m-ar fi costat mult mai mult."
Acum pleacă pe Riviera cu alt şofer. Şi, pentru că veni vorba, află că am primit o scrisoare de la Helga Oppi. S-a organizat o colectă în comună şi s-au strîns aproape trei mii de coroane. N-a trebuit decît să-şi

piardă bărbatul, ca să se îmbogăţească. Nu-i fermecătoare lumea asta în care trăim ?
Trivialul şi tragicul ! mă gîndeam ascultîndu-l pe Sander. Ciudat mod de a se împleti amîndouă. Iar viaţa se repetă şi ea într-un mod la fel de straniu. în timpul ocupaţiei, Gundersen a fost denunţat de un delator care îi ascultase nişte convorbiri. Ca urmare, a trebuit să fugă cît îl ţineau picioarele, cu nemţii pe urmele sale. Şi-a făcut însă puţin timp pentru a se abate pe la un prieten de-al meu, un om din conducerea muncii ilegale. A aruncat pe masă un plic cu cincizeci de mii de coroane, apoi a dispărut ca o rachetă. Cincizeci de mii •— cinci mii. Primejdia morţii — teama de o amendă fiscală. Oare chiar aşa se devalorizau toate ?
Dar pînă una, alta, îmi făurisem planul cu privire la doctorul Ruud. îl concepusem în timp ce vorbeam cu Vera, dar se născuse în timp ce-l ascultam pe Sander.
„O *înşelătorie infamă !*" spusese doctorul. Nu vreau să spun că mă gîndisem la vreun pact cu diavolul. Planul meu nu era destul de subtil pentru un asemenea aliat. În orice caz, aveam de gînd ca, o vreme, să-l las la o parte pe Dumnezeul adevărului.
în dimineaţa următoare, doctorul Ruud se afla iarăşi faţă în faţă cu mine, de partea cealaltă a biroului.
Se cunoştea că avusese o noapte proastă. Ochii îi erau şi mai roşii decît în ajun, iar faţa răvăşită de zbucium. Îmi făcea impresia că primise în timpul nopţii, de la autoritatea lui supremă, porunci care de care mai contradictorii.
În ceea ce mă priveşte, nu aveam nici eu motiv să prea fac pe grozavul ! Noaptea mea fusese orice altceva, numai noapte liniştită, nu. Iar dacă ieri hotărî- sem să susţin pînă la capăt o mică minciună pusă în slujba binelui, azi nu mai eram sigur nici dacă era vorba de o minciună, nici în slujba cui sînt şi ce cauză slujesc. Singurul lucru pe care-l ştiam era că aveam de gînd să duc pînă la capăt sarcina ce-mi revenea.
Il întrebai, pentru a începe discuţia, dacă îi este cunoscută cumva expresia „minciună inocentă". O

cunoştea. Preciză chiar că, după cîte înţelege el, era aproape identică cu ceea ce, în lumea catolică, se numeşte „măsluire cucernică". Dar Dumnezeu în care credea el nu îngăduia aşa ceva. Printre cele patru virtuţi absolute se află şi *sinceritatea absolută.* îi atrăsei atenţia că acesta e un ideal faţă de care el, ca medic, era nevoit să păcătuiască în fiece zi. Un medic bun — aceasta o ştiam amîndoi — trebuie deseori să întreţină iluzii în care el însuşi nu crede, fie din compasiune, fie, poate, în vaga speranţă că iluziile acestea ar avea o forţă tămăduitoare, îmi obiectă energic că el nu priveşte astfel lucrurile. Adică...

Nu mai insistai pe această temă ; eram mulţumit totuşi, că am reuşit să fac o mică breşă în fortificaţia lui.

Aici aveam a face cu o minciună inocentă, spusei. O minciună inocentă în vîrstă de treisprezece ani. Vera Bang nu trăgea nici un profit de pe urma ei. Tot ce urmărea, prin întreţinerea ei în continuare, era să menajeze o femeie moartă de mult şi un bărbat la care ţinuse nespus şi care, poate, era de asemenea mort.

La urma urmei, doamna Bang, liberă cum se afla din punctul de vedere al societăţii burgheze, avea foarte puţin, sau chiar nimic, de pierdut, recunoscînd că ar fi existat legături amoroase între ea şi Sven Arneberg încă înainte de 9 aprilie 1940, cu alte cuvinte înainte de a-i muri lui soţia. Minciuna inocentă pe care ea, cu ajutorul doctorului Ruud o susţinuse şi o susţinea în continuare, n-avea alt scop decît să menajeze memoria altora. Dacă însă el, doctorul Ruud, îşi lua în serios ameninţarea şi situaţia adevărată ieşea la lumină, ce fel de serviciu i-ar fi adus prietenului său mort ? Căci» în ce mă priveşte, nu aveam nici o îndoială că Sven era mort.

Şi ce serviciu i-ar fi adus răposatei soţii a lui Sven ?

Pe măsură ce vorbeam ochii i se holbau din ce în ce, de ai fi crezut că-i ies din orbite.

— Dar eu credeam... bîlbîi el. înţelesesem de la ea că... Nu mi-am închipuit că ar fi putut să fie Sven...

în momentul acesta căpătai convingerea că ceea ce-mi închipuisem că stă la baza celor două cuvinte : *înşelătorie infamă,* era adevărat. Gîndurile sale alergau în aceeaşi direcţie ca de obicei. în cazul cînd băiatul fusese conceput în noaptea din 2 mai, tatăl lui era Sven... Dar dacă nu, atunci... De ! cu artistele astea...
Partea proastă este că, în acest caz, poate avea dreptate doctorul. Numai că asta nu avea nici o legătură cu procesul. Iar procesul fusese, fără doar şi poate, cîştigat.
în această afacere, îi mai spusei, dăduse dovada cîtorva neînţelegeri — hai să le spunem aşa — flagrante. De exemplu, dacă înainte de a se decide să pornească ciu- data-i acţiune, ar fi avut curiozitatea să cunoască ceea ce eu numeam „obiectul litigiului", adică pe Kâre, ar fi putut constata că acesta e leit taică-său. Speram că fraza aceasta include, în orice caz, un adevăr.
Nu mai găsi nimic de spus. Văzusem în cariera mea de avocat, fie clienţi, fie adversari înfrînţi şi ştiam cum arată la faţă. Un astfel de exemplar se afla acum în faţa mea.
— Asta schimbă totul... murmură el. Ar fi trebuit, poate, să închei cu asta. Dar — deşi eliminasem ideea încercării de şantaj, ca şi alte intenţii posibile — planul său mi se părea atît de dezgustător, iar motivele aşa de dubioase, încît nu mă mai putui reţine. Ii mai dădui o lovitură.
După ultima noastră convorbire — îi arătai — înţelesesem că el îşi imagina că are ceva de răzbunat. Las la o parte şubrezenia bazelor şi a mobilurilor. Remarc doar că, într-o asemenea situaţie, un bărbat n-ar trebui să se servească de religie, ca pretext, susţinînd sus şi tare că este un mesager al cerului. O înghiţi şi pe asta. Bălmăji ceva, recunoscîndu-şi slăbiciunea şi orbirea, după care plecă, şovăind pe picioare.
Rămăsesem în fotoliu, fără vreun sentiment de triumf, luptîndu-mă cu aceeaşi întrebare pe care de atîta amar de vreme şi-o punea omenirea : „Ce este adevărul ?"

Am văzut odată, într-o grădină zoologică, o hermină — ■ sau, poate, un jder. Tot timpul cît am privit, a alergat bezmetic, de colo pînă colo, prin cuşcă. Kilometri întregi a făcut, în cele cîteva minute cît am stat pironit locului, uitîndu-mă. Atîta tot : se vînzolea tot timpul pe crîmpeiul său de pămînt. Vietatea aceasta îmi venise acum în minte. Multe din cele ce-mi spusese, în ajun, Vera, erau, evident, minciuni şi subterfugii. Dar altele erau, tot atît de evident, impregnate de pasiune şi sinceritate. Fapt cert e că, jucîndu-şi cu atîta măiestrie rolul, un biet adevăr — în oricît de sincere straie ar fi fost înveşmîntat ■— ar fi pălit în faţa unei reprezentaţii teatrale regizate cu atîta pasiune şi dezinvoltură, îmi mai adusei aminte de cîteva versuri auzite cîndva, în copilărie :

Pasărea măiastră vine ciripind,
vine ciripind,
peste cîmp şi pajişti.
— Uită-te la mine, biată
păsărică, biată păsărică,
ce scînteietoare pene am !

Biata păsărică vine şchiopătînd,
vine şchiopătînd, peste cîmp şi
pajişti.
— Uită-te la mine, pasăre
măiastră, pasăre măiastră,
cum mi-atîrnă, jalnic, penele !

Totuşi, faptul că Vera juca atît de convingător, nu dovedea absolut nimic...
Avusese ea şi altă legătură, fie şi trecătoare, în primăvara lui 1940 ? Dar Kâre semăna cu Sven. Cuvintele rostite ieri, de Sander : „semăna cumva cu Sven..."
Fraza îngheţată a doamnei Arneberg : *chiar ţi se pare ?* cînd îi spusesem că băiatul seamănă din ce în ce mai mult cu Sven. Un pas înainte, un pas înapoi. Nu, problema trebuia abordată din alt unghi. Ieri o făcusem să înţeleagă — fără a-i spune un singur

cuvînt pe şleau — că nu trebuie decît să recunoască faptul că fusese împreună cu Sven şi înainte de 9 aprilie ; în felul acesta poziţia ei devenea de neclintit. Nu mai putea fi atacată decît, cel mult, moralmente, dar în nici un caz juridiceşte. înţelesese asta, dar nu se lăsase ademenită. Dacă ar fi recunoscut asta, explicaţia ei ar fi putut fi chiar emoţionantă, romantică. Firește, era o biată femeie slabă, la discreţia simţămintelor... Firește, se întîmplase, poate, ceva — o scurtă poveste de dragoste — şi înainte. *Ea ţinea* însă cu orice preţ ca aceasta să se fi întîmplat *atunci,* în acea noapte magnifică, în?.
noaptea aceea petrecută în pădure, faţă în faţă cu moartea, avînd doar stelele ca martori. Cine n-ar fi lăcrimat de emoţie ?
De aceea refuzase explicaţia pe care i-o sugerasem. Dar, pentru Dumnezeu, cum să-ţi explici altfel că o minte atît de rafinată ca a ei, nu găsise şi singură această portiţă de scăpare ? I se oferea de-a gata, era la îndemîna oricui, pînă şi o toantă ar fi găsit-o. Pentru ce, atunci, n-o găsise şi ea ? Ce însemna asta ? Dans pe sîrmă, jonglerie cu săbii, paşi de balet printre treizeci de bărbaţi îndrăgostiţi şi geloşi ?... în ciuda atîtor fapte care indicau contrariul, să fi fost, oare, adevărat că Kâre era fiul lui Sven, conceput în noaptea petrecută la cabană ? Oare mîndria de a fi trăit această aventură o oprea să adopte un compromis şi să caute cea mai lesnicioasă ieşire din impas ?
Băteam pasul pe loc. Un pas înainte, un pas înapoi. Trebuia să mă fac de rîs, ducîndu-mă să întreb un doctor, cu toate că ştiam dinainte care va fi răspunsul ? Deodată îmi adusei aminte de încă un lucru ; dureros de limpede mi-am amintit.
Privirea ei enigmatică, aerul distant, expresia dură, aproape fanatică, împietrită pe care o avea în timp ce urcam dincolo de Hamar, în ultima zi a lui aprilie 1940... Bucuria, francheţa, fericirea care i se citea pe faţă, mimica, vocea şi exuberanţa de care era cuprinsă

în timp ce coboram muntele, după două zile... îi reuşise un plan.
Un plan ? Dar era îndrăgostită, era sincer îndrăgostită, observasem în aceeaşi dimineaţă, la cabană. La coborîre era fericită, se mai afla încă în paradisul iubirii, un paradis — se poate spune şi aşa —- erotic.
Un pas înainte, un pas înapoi...

îmi dădui seama, brusc, că trebuie să retez acest nod gordian.Nu mai aveam de gind să-mi pierd minţile tot bătîn- du-mi capul cu un lucru care, dacă stai să te gîndeşti mai bine, nici nu mă privea. La o parte cu toate gândurile astea. Seara, puteam s-o vizitez decent pe Vera, să-i povestesc sfîrşitul fericit al afacerii, iar după aceea politicos şi amabil, să-i mulţumesc şi să-mi văd de ale mele. Gata ! Ridicai telefonul şi o sunai

un cîntec vechi

Nu I-AM SPUS LA TELEFON DECÎT CA DOC- torul Ruud n-avea să expedieze nici o scrisoare. Amănuntele puteam să i le comunic doar între patru ochi.
Urcîndu-mă la ea, pe la ora 9,30, de data aceasta franc şi onorabil, mă pofti înăuntru aceeaşi menajeră cu obrazul impenetrabil. Masa era pregătită pentru un supeu frugal.
Şi de data aceasta Vera se dovedi aceeaşi amfitrioană desăvîrşită. În timpul mesei nu pomeni nici un cuvînt despre povestea aceea jenantă. Vorbirăm de una, de alta, despre excursia pe care o făcusem împreună cu Sander, despre Kare, care se întorsese şi el de la munte sănătos, bine dispus şi bronzat. Şi ea petrecuse cîtva timp la nişte prieteni din Lillehammer şi făcuse cîteva excursii mici prin munţi ; nu-i plăcea însă să se bronzeze prea tare. Asta era bine pentru bărbaţi ca mine : pe mine mă prinde minunat.
Era aurie la piele, ca şi mai înainte, dar de o nuanţă mai adîncă, mai bogată, amintind de un fruct copt. Părea, dacă aşa ceva ar fi fost cu putinţă, mai frumoasă

ca oricînd. S-ar fi zis că îi priiseră aceste zile de tensiune şi de nelinişte.
Abia după ce ni se aduse cafeaua în bibliotecă şi îi ură menajerei noapte-bună, se întoarse spre mine : —• Şi acum, povesteşte-mi totul !
Mă gîndisem dinainte că n-aveau să-i prea placă mijloacele pe care trebuise să le folosesc spre a-mi atinge scopul. Faptul se confirma acum —• mi-l confirma însuşi chipul ei — în timp ce povesteam. Rămase însă cît se poate de calmă pînă la sfîrşit, fără a mă întrerupe.
La sfîrşit, continuă să rămînă cîteva clipe imobilă, cu ochii la blatul mesei. Aveam impresia că face eforturi pentru a se stăpîni.
Apoi ridică spre mine o privire sumbră şi iritată.
— Detest minciuna !
Ii explicai oalm şi răbdător (îmi amintesc că gîndeam : „Rabdă deocamdată !"), că şi eu o detestam. Dar nici n-avusesem altă posibilitate, *nota bene,* dacă voiam să obţin, ceea ce amîndoi voiam să obţinem. Nu era decît un singur drum pe care se putea merge. Pornind de la concepţia lui conservatoare în medicină, doctorul Ruud („o javră laşă !" spuneam în mine) era pe deplin convins că băiatul fusese conceput cu şase săp- tămîni înainte de 1 mai. Destul de mult, deci, pentru a se crede îndrituit să presupună că altul era tatăl... Mă întrerupse şi mai violent ca adineauri :
— *Detest* minciuna !
Nu ştiu cum s-ar fi sfîrşit această convorbire dacă aş fi continuat cu răbdare de pedagog. Aş fi putut să-i explic că, efectiv, nu avea nici o importanţă de ce crede sau nu crede un tip pe jumătate ţicnit ca Ruud, atîta vreme cît acesta îşi păstra credinţa numai pentru sine. I-aş fi putut oferi o mulţime de argumente convingătoare.
Dar mă pomenii spunîndu-i cu totul altceva. Mi se învălmăşeau prin cap cîteva gînduri sau, mai degrabă, reflexe ale acestor gînduri. Detesta minciuna ? Dar toată afacerea asta era tot atît de plină de minciuni, cum o cutie de sardele e plină cu sardele ; iar cele mai

multe din ele, ei îi aparţineau. Ea le ticluise. Minciuni, jumătăţi de adevăr, măsluiri jenante, toate acestea curseseră dintr-însa ca mazărea dintr-un sac găurit. Născut prea devreme... Data naşterii inexactă... Cine convingea pe cine şi pentru care motiv ?... Drăguţă cu...

De ce detesta, atunci, această singură minciună a mea cu atîta înverşunare, subsumîndu-i toate minciunile de pe lume ? Ce anume făcea atît de primejdioasă orice referire la data exactă a conceperii lui Kâre ? Deşteaptă cum era, ar fi trebuit să înţeleagă că alesesem singura soluţie practică. Mai mult chiar, mi-o indicase ea însăşi, prin cele cîteva cuvinte cu privire la Gunvor. În loc de toate astea, trebuia să mă bag în mocirlă şi să fac o treabă murdară, în locul ei, în timp ce ea se împăuna cu nobleţe şi neprihană, de- testînd orice minciună...

Şantaj ! spusese ea. Ca şi cînd s-ar fi putut crede o singură clipă că doctorul Ruud putea fi cumpărat cu bani.

Şi deodată... cuvîntul acela...

În cursul dimineţii îmi procurasem cîteva informaţii despre acel arhitect de interioare, printre altele, informaţii în legătură cu situaţia sa financiară. Reputaţia ăstuia nu era dintre cele mai bune, ba, la drept vorbind, era chiar destul de scămoşată pe la colţuri. Avea o serie de dificultăţi băneşti şi, într-un rînd, fusese chiar la un pas de o deturnare de fonduri.

Mi se băteau cap în cap două gînduri, scăpărînd, din ciocnirea lor, scînteia.

E adevărat, că se temea de un şantaj, dar nu din partea doctorului Ruud ci, dimpotrivă, din partea celuilalt individ dubios, dacă, într-un fel sau altul, s-ar fi aflat că micuţul Kâre...

Şi deodată mă gîndii la Sven. Aflat zilnic, pe vremea aceea, faţă în faţă cu moartea, căpătase, oare, Sven o intuiţie atît de fină încît descoperise mistificarea ? *în cazul acesta trebuie să se fi simţit singur şi părăsit ca un om abandonat în lună. Mi-l reamintii în dimineaţa

aceea : cît de departe avusesem impresia că-i rătăcesc gîndurile !
Toate astea nu erau, recunosc, nişte idei coerente ; le-aş numi mai curînd reflexe ale reflectărilor unor idei. Ulterior aveam să înţeleg de asemenea că, analizate lucid, ele sufereau de tot felul de erori şi lacune. Cîteva din ele mă conduseseră poate chiar pe drumuri greşite. Nu mai deliberam însă. Nu mai gîn- deam raţional. *Vedeam!* Mi se părea că parcurg un moment vizionar, dacă acesta-i cuvîntul. Totul n-a durat, bineînţeles, mai mult decît o secundă sau două. Dar expresia feţei mele trebuie să se fi schimbat în răstimpul acesta, de mai multe ori şi destul de repede, şi e foarte posibil să nu fi fost de loc plăcută la privit. Observasem, în orice caz, adunîn- du-mă din haosul meu interior, că şi ei i se schimbase expresia în timp ce se uita în ochii mei. Acum nu mai era înverşunată : îi era teamă. Şi atunci i-am trîntit în plin obraz : — Tîrfa dracului !
Ochii i s-au dilatat şi o fracţiune de secundă au rămas ficşi. Apoi m-a plesnit peste faţă cu dosul palmei.
Ceea ce s-a petrecut în minutele următoare e ceva ce nu îndrăznesc nici măcar să încerc a descrie. O luptă mută între un bărbat şi o femeie, o ură mutuală care încet-încet s-a transformat în altceva, în ceva fără nume, ură şi dragoste contopite la un loc, în ceva clocotind fierbinte, care spumega, care pretindea, care *voia...* Strînsori duşmănoase de încheieturile mîinilor, de braţe, de umeri — strînsori care, brusc, au devenit altceva, altfel, nu numai duşmănoase, ci din ce în ce mai puţin duşmănoase, ba chiar de loc duşmănoase.
Astfel mi-a fost dat să fac experienţa unei alte Vera, altfel decât cea pe care o cunoscusem înainte. O Vera pe care, în sinea mea, n-aveam s-o mai numesc decît *cealaltă.*
O aveam în faţă, cu tot sufletul, cu toate fibrele trupului său, mai complexă şi mai subtilă decît îmi imaginasem eu că ar putea fi o femeie. Clocotea mai departe, plină de ură — dacă ură se poate numi un sentiment care în clipa următoare nu mai este decît

tandreţe. Era violentă şi supusă, încordată ca un arc de oţel şi moale ca mătasea, dominantă şi umilă, învinsă şi triumfătoare. În cursul acelei seri am cunoscut-o mai profund şi mai amănunţit ca oricînd. Totodată însă, eram conştient, dacă nu tot timpul, măcar în momentele în care puteam cugeta cît de cît limpede, că cele mai intime secrete le păstrează, totuşi, numai pentru ea. Misterul Verei rămînea mai departe mister, chiar dacă într-o altă măsură şi de o altă manieră ca pînă acum. Şi asta, în pofida faptului că acum, cînd îşi lepădase straiul de călugăriţă, devenise uimitor de sinceră, de o sinceritate brutală.

— Ştiam eu ce zace în tine ! şuieră ea, cînd am căzut istoviţi, prima dată. Am ştiut asta din clipa cînd am văzut ce violent eşti în stare să reacţionezi pentru o simplă bagatelă — da, îţi mai aduci aminte de viscolul ăla ? Binecuvîntată fie viforniţa de atunci ! De atunci am ştiut eu că... Ah, e delicios să ştii că ai undeva, pus deoparte, ceva bun şi plăcut!

Cele ce urmează mi le-a mărturisit întretăiat, cu multe întreruperi.

— Va să zică îţi închipuiai că în intimitatea mea cea mai adîncă devenisem o biată călugăriţă. Nu mă credeai cumva şi stareţă ?

A pufnit-o rîsul.

— Spune-mi, te rog, ai auzit vreodată de un mare pictor peisagist care să considere inutil studiul naturii ? Ai auzit de vreun pictor de nuduri care să nu fi studiat trupul femeii ?

Crezi oare că e cu putinţă să apari pe scenă ani de-a rîndul şi să joci rolul de femeie îndrăgostită — şi să-l joci bine, să-l joci autentic, să-l joci de fiecare dată altfel — fără să cunoşti şi iar să cunoşti amorul ?

Ah, proşti mai sînt bărbaţii !

Dar şi femeile. Ele ar trebui să ştie de o mie de ori mai bine ; dar multe din ele sînt proaste, de nici nu-ţi vine să crezi.

Ce-mi pasă mie de morala burgheză ? Dacă-i vorba de morală, de datorie, a mea este aceea de a mă desfă-

şura pe scenă întru satisfacţia şi cultivarea celor mulţi, iar aici de a mă dărui pentru satisfacţia, fericirea, nefericirea — *dar* cultivarea — celui pe care mi l-am ales.

Cîtva timp mai tîrziu :
— Eu iubesc, iubesc, da, amorul! El mă înalţă, mă poartă pe sus, peste munţi şi văi, către un cer senin, neverosimil de albastru.
Dar nu întotdeauna, nu. Mi s-a întîmplat să mă şi înşel şi-am fost desperată de-mi venea să mor. Mă simţeam pîngărită ca... O, dar nici nu vreau să mă mai gîndesc!
Dar şi cînd te poartă pe sus aripile
amorului !... Ah ! Cînd te iau ele şi te
transportă !...

Rămăsese pe pat, mîndră şi fericită ca o Veneră triumfătoare, îmbrăcată numai în pielea ei aurie.
— De ce am făcut pe călugăriţa, cînd în realitate sînt cu totul altceva ?
Dar, scumpul meu, ăsta nu e un rol. E o încarnare. Oare nu pot unii oameni să aibă mai multe întrupări, mai multe feţe ? Tu, de pildă, nu eşti într-atît de rigid şi de osificat încît să fii acelaşi faţă de toţi, acelaşi pe orice vreme şi în toate situaţiile, nu-i aşa ?
Cît despre mine, eu sînt multiplă, multiplă ! Dar în anii din urmă am trăit exclusiv o singură întrupare, aceea pe care mi-ai cunoscut-o tu; şi credeai că *eu* sînt aceea în întregime. Pînă în seara asta. Ah, e delicios să te simţi în rol, să-l ocroteşti, să trăieşti într-însul ca învăluită de şapte văluri. Dar e şi mai delicios — mult mai delicios — să în- tîlneşti un bărbat atît de puternic, de îndrăzneţ sau de brutal, încît să smulgă vălurile astea, să le sfîşie şi să te lase goală pînă... pînă în străfundul inimii, sau să preschimbe cele şapte văluri pudice în şapte văluri atît de impudice, încît se dezvăluie învăluind, să mă excite insuflndu-mi decenţă, să mă aţîţe tocmai cind îmi şoptesc, ca foşnetul mătăsii, despre castitate şi mănăstire.

Mult mai tîrziu.
—■ într-adevăr, sînt o curtezană !
Ştii, dacă ai fi folosit alt cuvînt, unul mai frumos, mai agreabil, dacă mi-ai fi spus *hetaira dracului,* nu ştiu dacă m-aş fi înfuriat într-atîta încît să uit de mine. Căci o parte din făptura mea îşi făcea o voluptate din a te tortura cît mai mult.
Spune-mi, te rog : suferi la gîndul că m-am dat altora, înainte ? O să suferi şi mai tare dacă mă voi mai da şi de aici înainte ? A, dar nu-ţi dau voie să te gîndeşti la aşa ceva. în acest moment nu mai există trecut, nu mai există viitor ; doar tu şi eu, noi — şi seara asta, noaptea asta. Şi dacă acum sînt a ta, nu te simţi bine ? Puţin de tot ?
O, dragul meu, dar nu vreau să te fac doar să te simţi *puţin* bine. Vreau să te simţi bine de tot, enorm, delicios, neînchipuit de bine, vreau să te fac fericit mai mult decît ai visat tu vreodată, vreau să te duc într-o ţară de basme unde nu mai există nici tristeţe, nici ruşine, nici teamă, ci numai minunea asta, tu în mine, eu în tine şi noi în noi, pentru totdeauna şi într-o singură clipă !
Nu mă judeca, pentru că nu-ţi foloseşte la nimic. Pentru că nici eu nu mă judec.

Nici chiar în aceste momente de sinceritate spontană nu voia să admită că micuţul Kâre putea avea alt tată decît Sven.
Dar dovezile ei erau... hai să le zicem „femeieşti". — E drept că am avut, cîtva timp, un prieten în primăvara aceea ', spuse ea. Dar am mai avut şi înainte, şi după aceea, şi totuşi n-am rămas însărcinată. Partea proastă e că m-am înşelat în privinţa lui. Există un punct asupra căruia recunosc că nu mă înşelasem. în privinţa aceea nu mă înşel niciodată. De
ce crezi că te-am păstrat pe tine, cu toate că ai înţeles aşa de tîrziu ?
în privinţa asta nu m-am înşelat nici asupra lui. Ştia să facă dragoste. O, iartă-mă, dar e atîta timp de atunci !

în rest însă — în rest m-am înşelat în aşa măsură că nici nu-mi vine să mă mai gîndesc.
Pentru că, o ştim cu toţii, toate vieţuitoarele, chiar şa cele care se tîrăsc pe sub pietre, pot să aibă *asta.* Ei bine, eu intuiesc un lucru, adică acesta, dar nu le observ, cu anticipaţie, şi pe celelalte. Şi de aceea trebuie să plătesc !
O trecu un fior. De data aceasta puteam să jur că fiorul era sincer şi autentic.
— Era o reptilă scîrboasă, preciză ea. O reptilă din- tr-alea care se tîrăsc pe sub pietre. I-am arătat uşa şi, în urma lui, am simţit nevoia să mă spăl în şapte băi clocotite, iar după aceea să mă limpezesc în şapte căzi cu leşie şi apă rece.
Dacă aş fi avut cea mai mică bănuială că aveam să rămîn însărcinată cu el, crezi oare, o singură clipă, că aş fi acceptat una ca asta ? Nu m-am gîndit însă la aşa ceva, nici n-am visat măcar. Nici vorbă de aşa ceva !
Mă rog, ceea ce ni se întîmplă nouă o dată pe lună — atunci nu s-a mai întîmplat. Dar în perioada aceea, în starea aceea generală de nervozitate, ce importanţă mai avea ? Nici măcar o clipă nu mi-a trecut, *aşa ceva* prin minte.
De aceea m-am dus să-l caut pe Sven, pentru că voiam să mă purific o dată pentru totdeauna. Dacă n-aş fi fost de bună-credinţă, crezi că aş fi aşteptat să-l descopăr mai întîi pe doctorul Ruud, şi asta cînd era prea tîrziu ?
Din cînd în cînd, după aceea, m-au chinuit destule gînduri. Pentru că uneori credeam una, alteori credeam alta.
Astăzi ştiu însă că, oricine l-ar fi chemat la viaţă, Kare *este* în egală măsură fiul lui Sven

.După părerea ta, ce cunoaştem noi din legile astea ale eredităţii ? Abia, cel mult, ABC-ul. Ceea ce ştiu cu certitudine este că tot timpul, după întoarcerea de pe munte, nu m-am gîndit decît la Sven. Iar cînd mi-am dat seama că sînt însărcinată tot la el şi numai la el m-am gîndit, la acel Sven pe care-l aveam mereu înaintea ochilor, pe care-l simţeam în jurul meu şi în mine. Aşa a fost pe vremea cît încă mai credeam că trăieşte, şi tot aşa, ba mai mult încă, atunci cînd am început să mă tem că murise.
Mi-am dat seama, firește, că e mort.
O parte din mine a înţeles-o în mod sigur.
Scrisorile ?... Le scria doamna Hendrichs. Mă auzise spunînd că refuzam a crede în moartea lui Sven. Acum ajunsese să creadă, la rîndul ei, că el trăieşte.
Cînd a plecat în Franţa împreună cu fiica şi ginerele ei, am ştiut că vor sosi nişte scrisori. Şi au sosit, şi m-au impresionat.
Asta se întîmpla prin 1947. Inchipuie-ţi, atunci, cum era în 1940 !
Sven n-a lipsit niciodată din gîndurile mele. Niciodată !
Şi dacă-i aşa — şi aşa este ! — crezi că asta n-are nimic de-a face cu ereditatea ?
Şi apoi *seamănă* cu Sven. Asta poţi s-o vezi şi tu. Asta o afirm şi o voi afirma întotdeauna : seamănă cu Sven.
Oricum, în faţa lui Dumnezeu, Kâre e fiul meu şi al lui Sven !
Rostise aceste cuvinte cu atîta siguranţă, atît de convinsă, încît nu m-aş fi mirat să adauge :
— Iar dacă Dumnezeu ar avea ceva de obiectat, ştiu eu cum l-aş putea convinge !

Pe neaşteptate trecu la noaptea petrecută cu Sven, în cabană.
— în ce hal de tensiune se afla, sărmanul ! Şi copleşit de surpriză ! Şi îndrăgostit ca un băieţandru. Aşa de îndrăgostit că, atunci cînd... în sfîrşit, cînd a vrut să... nici n-a mai putut.

îl înţelegeam. Şi atunci m-am îndrăgostit cu adevărat, adică vreau să spun că m-am îndrăgostit şi mai şi. Pentru mine ar fi fost o nimica toată să-l ajut să-şi învingă nervozitatea. Trebuie să spun însă că n-a mai avut nevoie de ajutorul meu.
Dar cred că niciodată, în toată viaţa mea, nu m-am simţit mai insultată ca atunci.
M-a întrebat ce caut acolo. Setea de senzaţii tari, spunea. Nu-mi dădeam, oare, seama că atît el, cît şi ceilalţi, au altceva de făcut ? Dar, natural, trebuia să mă amestec şi acolo...
N-a folosit un singur cuvînt urît sau brutal. Dar ce energic se dovedea în exasperarea lui ! Era incandescent. O clipă, m-am înspăimîntat de moarte. Mă gîndeam : „Acum mă ucide !"
Dar cum şedeam aşa, lungită, mică şi înspăimîntată, uşoară ca un fulg, fricoasă ca un copil care ştie că a făcut una boacănă şi are să încaseze o chelfăneală zdravănă, la un moment dat m-a *văzut,* ca să zic aşa — şi... s-a potolit. Şi deodată a putut ! Şi încă cum ! A fost o noapte... N-am mai petrecut o noapte ca aia !
Ah, dragul meu, scumpul meu prieten, să nu crezi cumva că vreau să depreciez noaptea asta a noastră, noaptea ta şi a mea. *Nimic* n-o poate diminua ! Dar noaptea aceea a fost... a fost cu totul diferită de alte nopţi.
Mă simţeam în apropierea morţii. Ştiam că, într-un fel, el *trăieşte* zilnic în intimitatea morţii. Moartea îi era cea mai apropiată prietenă. Era acolo, lîngă noi, în noaptea aceea, însă noi am sfidat-o şi ne-am înălţat pe culmile cele mai sublime ale vieţii, şi am văzut toate împărăţiile lumii, şi splendoarea lor, şi cerul deschis.
Am văzut cerul deschis, înţelegi tu ? Eram la pieptul lui Dumnezeu. Da, aşa a fost, aşa mă simţeam. Mă gîndeam atunci : „El o să moară, poate. Dar să mor şi eu. Să mor acum !"
Şi am murit. Am murit, crede-mă şi am rămas uimită cînd m-am trezit a doua zi dimineaţa, pentru o nouă viaţă.
Ştii ce cred eu ?

Cred că, dacă ar fi scăpat cu viaţă, aş fi putut deveni femeia unui singur bărbat!

— Sînt nevoită să mint ! spusese ea o dată sau de două ori, dacă nu mă înşel, înainte de a aduce vorba despre Kâre şi Sven. Trebuie să mint întotdeauna sau aproape întotdeauna. Pentru că voi bărbaţii, sînteţi atît de găunoşi, atît de nesimţitori, de egoişti, de îmbibaţi de gelozie idioată, atît de *mici,* încît nu puteţi suporta adevărul. Permite-mi, aşadar, să mint cel puţin, cu graţie, lasă-mă să mint ca o artistă. Dă-mi voie să dansez printre săbii ori printre ouă, sau printre cuţite grosolane ţărăneşti... Dar lasă-mă să dansez !
Crezi că sentimentele mele faţă de Sven s-au diluat cumva din cauză că a trebuit să ascund lumii cîteva amănunte mai... triviale ? Sau fiindcă am iubit pe alţii după aceea ?
Crezi că vreun om uită prima sa iubire, dacă mai tîrziu cunoaşte şi alte iubiri ? Află tu — ţi s-o părea, poate, ciudat, dar aşa e — află că, pentru mine, prima dragoste rămîne Sven.

Toată seara a stăpînit-o un soi de exaltare. Motivul ? Ştiu eu ?... Poate că nu eram capabil să-l înţeleg. Poate că spaima pricinuită de ameninţarea doctorului Ruud fusese mult mai mare decît voia să recunoască şi, ca atare, uşurarea resimţită acum era tot aşa de mare. Sau poate că existau şi alte motive, pe care eu nu le cunoştea^.
Dar în orice caz, dacă din primul moment se aflase în starea aceasta febrilă, febra i se intensifica, creştea, devenea mai evidentă pe măsură ce .seara se adîncea în noapte, iar noaptea se apropia de zori. Uneori era cuprinsă ca de un fel de beţie şi vorbea fără să-şi dea seama ce spune ! Nu era chiar poliloghie, ci o înşiruire de cuvinte fără noimă, din care mai că nu puteam înţelege nimic. Din cînd în cînd mă speria, făcîndu-mă să-mi zic că cel mai bun lucru era să mă descotorosesc de ea.

Dar de fiecare dată se pricepea să-mi împrăştie neliniştea fără ca — presupun — să-şi dea măcar seama că-s frămîntat de gînduri. Sau poate că ghicea... oricum, parcă îmi făcea farmece, ca vrăjitoarele din poveste. Nu văd ce alt nume aş putea atribui acelei puteri stranii care radia din toată făptura ei, din orice parte a făpturii ei, din priviri, din gură, din voce, din piele, din vîrfurile degetelor încărcate cu electricitate...

începea să se lumineze de ziuă, cînd ne căutarăm din nou unul pe altul, înălţîndu-ne împreună — sau poate, coborîndu-ne — în adîncul unei lumi bizare, vrăjite, unde legile diurne nu mai aveau nici o valoare. Simţeam că eram, în acelaşi timp, şi ea şi eu, o singură flacără şi ştiam că şi ea se simte la fel, una cu mine, incandescenţă unică. Timpul rămăsese pe loc, iar pe pămînt căzuse un trăsnet de-o clipă lungă cît veşnicia.
Rămase aplecată deasupră-mi — ostenită, dar fericită, mîndră şi încîntată, cu coatele pe pieptul meu. Apoi începu din nou să descînte, şi parcă era conştientă că descîntă, că rosteşte formule magice sau îndeplineşte un ritual vrăjitoresc.
O singură formulă rosti. O rosti privindu-mă fix şi pătrunzător. Mi-e teamă însă că nici nu mă vedea desluşit. Privirea îi era, parcă, oarbă, parcă — cum să spun ? — ca pe altă lume.
Dacă m-ar fi văzut lămurit, ar fi trebuit să vadă şi ce efect are asupra mea formula rostită. Dar continuai să cred că nu mă vedea.
Pentru mine, acele cîteva cuvinte aveau să altereze încă o dată noaptea aceasta neobişnuită.
Cu coatele sprijinite pe pieptul meu, rosti într-un ritm ciudat, incantatoriu, de cîntec de leagăn :
— De acum înainte n-o să mai poţi iubi niciodată, nicicînd, altă femeie în afară de mine !
Ca pe o vrajă o spusese.
Dar asupra mea, descântecul avu efectul unui pumn între ochi.

La început, rămăsei zăpăcit o fracţiune de secundă. Unde mai auzisem oare...
Şi deodată îmi amintii : Sander, în ziua în cai-e îl luase gura pe dinainte... Dar cînd şi unde ? îmi amintii şi asta.
În martie 1940. Sven terminase cursurile militare. Doi din prietenii lui fuseseră de asemenea plecaţi la armată. Avusese loc, atunci, o mică petrecere la unul dintre aceştia, care era holtei şi avea un mic apartament. Fusesem invitat şi eu împreună cu Sander. Ce de amintiri mă asediau ! Sander... Sander era ciudat de amărît în seara aceea,, la cabana din munţi... În vara următoare s-a căsătorit, înainte de a-şi termina studiile... Voia cumva să fugă o dată pentru totdeauna de pe muntele vrăjit ? Sander... arhitectul... Sven...
Sven... Sven îl auzise pe Sander reproduoînd formula aceasta, apoi o auzise pe ea însăşi pronunţînd-o, şi înţelesese probabil, şi el, atîtea şi atîtea... Oare nu cumva voia şi *el* să scape de pe muntele vrăjit ?... Adică nu, căci actul acela îl redactase dimineaţa. Da, dar cît de departe-i zburau gîndurile !...
Tulbure şi tulburătoare seară, ca şi noaptea care urmase ! Mă zdruncinaseră, mă ridicaseră mai presus de mine, de cîteva ori îmi dăduseră senzaţia că nu mai ştiu unde mă aflu sau încotro mă îndrept. ,,Anna !" rostisem eu, în mai multe rînduri, numele acesta, de parcă ar fi avut virtuţi magice. Dar nu-mi ajutase la nimic. În momentele acelea numele Annei îşi pierduse puterea.
Acum însă totul se lămurise. Ştiam unde mă aflu, ştiam ce vreau.
Voiam să fug de pe muntele vrăjit.
,,Ţi-e chiar *atîta* teamă de forţa ei" ? auzeam un glas lăuntric
Da, mi-era frică. Mi-e ruşine să mărturisesc, dar... De fapt, nu mi-e ruşine ; am spus-o numai aşa... Anna ! Repet : Vera habar nu avea ce se petrece cu mine. Şi nici nu e de mirare : Oare eu înţelegeam ? Dormi cîtva

timp. Poate că am dormit şi eu... Dar mai aţipisem cîte puţin, în cîteva rînduri, şi înainte de asta.
În fond, nici nu sînt absolut sigur că a spus cuvînt cu cuvînt tot ce am reprodus mai sus. Cîte ceva din toate astea, poate să le fi visat eu. Ceea ce reprezintă adevărul adevărat, nu ştiu, şi nu voi şti niciodată. Tot ce ştiu în mod cert este că la un moment dat, m-am trezit din nou şi că şi ea era trează. Dar cît de trează era, tot nu ştiu.
I-am spus că trebuie să plec. Orele erau trecute de patru, chiar şi ea trebuia să se ducă la repetiţie în cursul dimineţii.
— Da, recunoscu ea, trebuie să pleci.
în timp ce mă îmbrăcam, îi mărturisii că aveam să mă întorc acasă, la Anna.
— întoarce-te, încuviinţă ea. Tot timpul mi s-a părut că a fost o prostie din partea ta să pleci de acasă...
Dar în aceeaşi clipă se înfurie brusc :
— Da, întoarce-te din nou la viaţa ta de mic burghez ! întoarce-te ! întoarce-te ! Aha ! A şi început să-ţi fie frică? Ai început să tremuri în faţa mea? Vrei să mă părăseşti ? Dar n-o să poţi — de acum înainte n-o să mai poţi iubi niciodată, nicicînd, altă femeie în afară de mine. Am să-ţi fac farmece, am să-ţi prepar licori misterioase, am să te descînt, mă duc la cimitir joi seara şi mă tăvălesc în pielea goală prin urzici. Fii sigur că ştiu şi altceva decît Tatăl Nostru, mult mai multe. Şi voi face tot, tot ce trebuie ca să te-mpiedic să fugi. Da, cred că ai de gînd să fugi, ţi-o citesc în ochi. Ai să te-ntorci însă !
Repeta straniu, ca o litanie :
— Toţi se întorc !
Şi tu ai să te întorci ! Ai să te-ntorci ! Ai să te-ntorci !
Iar cînd ai să te-ntorci, ai să fii tot ca-n seara asta : plin de ură că a trebuit să te-ntorci, dar fericit că ai revenit.
Iar eu te voi primi ! Te voi primi ! Te voi primi ! în ritmul acestor cuvinte ciudate, ca dintr-o rugă păgînă, mă strecurai, pe nesimţite, afară. O lăsai într-o stare de suspensie, aproape inconştientă de ce se

petrece în jur. Cred că nici nu observase că am plecat.

Afară era o dimineaţă luminoasă de primăvară. Aerul era călduţ şi blînd. Pe cer se legănau cîţiva norişori. Frunzele nu se desfăcuseră încă, dar păsările îşi ciripeau primele lor cîntece de dragoste prin boschete şi pomi. Pe stradă, nimeni.
Nu ştiu nici despre mine în ce măsură eram treaz, încercam senzaţia aceea ciudată şi nelămurită pe care o ai, din cînd în cînd, cu puţin înainte de a adormi - sau cînd eşti pe punctul de a te deştepta ori cînd eşti extenuat după o noapte nedormită.
La drept vorbind, aveam cu adevărat intenţia să mă întorc la pensiune ? După cîtva timp de mers, îmi dădui seama că mă îndrept în altă parte. Dar nu avea importanţă. Apucai pe o stradă laterală, umblai un timp, dădui într-alta, ajunsei în cartiere prin care trecusem doar rareori sau niciodată, apoi mai departe, şi iarăşi pe străzi cu vile cunoscute...
Cred că am colindat mult astfel. O oră ? Mai mult de-o oră ?
Gîndurile îmi rătăceau şi ele. Cel mai mult mă gîndeam la Sven. Ce a rămas din toate astea ? mă întrebam. Şi-a jertfit viaţa. Şi fără vreo raţiune de ordin militar. Victimă a destinului, amăgit de acesta. Numele îi va fi menţionat, poate, o dată sau de două ori în relatările de plan secundar cu privire la războiul din Norvegia. Un amănunt printre altele...
Nimeni n-ar deveni mai doct cunoscîndu-1. îl vor mai pomeni, o vreme, cîţiva inşi : mama sa, Vera, doamna Jahr, Sander, eu, Anton...
Poate că, prin coclaurii în care luptase, va circula, cîţiva
ani, vreo legendă despre el şi faptele lui.
Puţin.
Peste cîţiva ani, destul de puţini la număr, nimeni nu-şi va mai aduce aminte de el, nici de acţiunea întreprinsă, nici de influenţa exercitată asupra

muntenilor, cărora le-a insuflat curaj în acele săptămîni neobişnuite, dar de pe acum îndepărtate şi străine ca un vis aproape uitat.
Nu s-ar fi putut dispensa de toate astea ? Dar peste cîţiva ani — şi, vai, destul de puţini — chiar şi noi, cei care mai trăim încă şi ne aducem aminte de el, şi noi vom fi morţi şi uitaţi. Chiar şi Vera va fi moartă, departe şi aproape uitată : un nume într-o istorie a teatrului, o imagine în cîteva fotografii, un subiect de discuţie din cînd în cînd, rareori şi în treacăt, pentru bătrînii care-şi vor mai aduce aminte de celebrele seri de teatru din tinereţea lor. Cînd era ea în plină glorie, la apogeu, atunci să fi văzut *femei* pe scenă, la Oslo, vor spune cu voci atrofiate, voci de moşnegi. Aşadar, faptul că Sven avea să fie dat uitării nu constituia, în fond, un argument. Şi apoi ce importanţă avea, dacă ceea ce făcuse fusese pur şi simplu un act gratuit şi neraţional ?
S-ar putea răspunde la urma urmei, cu o altă întrebare : cîte din acţiunile *noastre* sînt raţionale ? Tragem cenuşa pe turta noastră atît cît mai putem : cred că asta e toată deosebirea.
S-ar putea spune, de asemenea că, dacă un om a mers atît de departe cu credinţa lui într-o idee sau într-o valoare, încît a murit pentru ea — fie aceasta o idee sănătoasă sau o idee fixă, o valoare reală sau o valoare fictivă — atunci am face bine să ne cam stăpînim rîsul nostru condescendent, înainte de a porni mai departe pe drumul nostru raţional şi de a uita totul. Oamenii înţelepţi care au scris despre oameni mai puţin înţelepţi, aşadar despre revoltaţi, romantici, idealişti, fanatici şi alţii de acest fel, cu defecte de adaptare, obişnuiesc adesea să scoată în relief că aceşti mai puţin înţelepţi aveau cutare şi cutare slăbiciune secretă, datorită faptului că supseseră prea puţin sau prea mult lapte de mamă, că fuseseră singuri la părinţi sau că* avuseseră o puzderie de fraţi şi surori, că crescuseră la ţară sau la oraş, că starea materială a părinţilor se îmbunătăţise sau regresase... Dar dacă Sven avusese o asemenea slăbiciune secretă

— şi fără îndoială ca avusese şi el, ca toată lumea — aceasta nu fusese în nici un caz frapantă şi nu-l împiedicase să fie de unii apreciat — de cei mai mulţi — iar de alţii, iubit.
Iar dacă, la izbucnirea războiului s-a comportat aşa cum mulţi, şi cu dragă inimă, s-ar fi comportat dacă ar fi avut certitudinea că vor scăpa cu viaţă — lucrul acesta fusese, oare, o greşeală ? Nu ştiu.
Şi iată că acum îl simţeam pe Sven mergînd alături de mine. Şi Sven îmi vorbea. Era acelaşi Sven pe care-l cunoscusem, numai că vorbea mult mai deschis ca de obicei.
îmi vorbea despre ultima lui zi din viaţă.
— Crede-mă că şi eu speram să supravieţuiesc ! spunea el. Da, mi-a spus şi mie fraza aceea. Şi-am fost lovit drept în inimă. „Sander !"... mi-am zis... Te asigur însă că doream să supravieţuiesc. Doar asta sa- re-n ochi.
în acea ultimă zi, am cîntărit bine lucrurile şi am considerat absolut necesar ca un om să rămînă în urmă. Ştiam că e primejdios şi n-am crezut că pot cere altuia s-o facă. Ştiam, de asemenea, că trebuie să mă supun eu însumi unei încercări decisive. Dacă o duceam la bun sfîrşit, eram convins că voi putea fi destul de tare ca s-o vindec şi s-o fac fericită. Toată acea goană a ei de la unul la al doilea, apoi la el treilea, nu însemna decît că nu se poate dărui în întregime unuia singur.

îl auzeam lămurit cu urechea mea interioară, de parcă ar fi mers pe acelaşi drum cu mine.
— Ai fi reuşit, Sven ? Crezi oare că ai fi reuşit ? Sau te îndoiai tu însuţi şi-ţi era şi mai teamă de cealaltă încercare, aceea care avea să dureze ani şi ani de zile şi prin care aveai să treci dacă ai fi dus-o la bun sfîrşit pe prima ?
Dar la asta nu mi-a mai răspuns.
Iar răspunsul n-am să-l aflu niciodată.

Colindam, de unul singur, străzile. Şi în timp ce rătăceam astfel, alte gînduri se deşteptaseră în mine, fără

să-mi dau seama de unde se născuseră şi ce legătură aveau cu cele ce gîndisem mai înainte. Totul este înşelătorie. Fraudă fără acoperire în aur. Şi tu ai ajuns la pensie. Trăieşti din renta aceluia care odată ai fost tu.
Bărbaţi ca Sven, mă gîndeam, şi femei ca Vera, mai ales trebuie să fie oare totdeauna victime ale minciunii şi ale prefăcătoriei care de la răsărit la apus şi de la miazănoapte la miazăzi, împînzesc lumea în care trăim, lumea aceasta în care.credem pentru că trăim în ea şi de la care sperăm să dobîndim, totuşi, ceva, numai pentru că nu avem alta ?
Dar toate astea, cred eu, erau mai mult vise de somnambul, decît gînduri limpezi de om treaz.

Fără să o fi dorit, cel puţin conştient, mă pomenii în faţa pensiunii mele. Abia atunci m-am trezit din vis. Era ora şase şi jumătate.
Intrai. Primul lucru pe care l-am făcut, a fost să mă uit în oglindă.
Noaptea lungă şi plină de atîtea sentimente şi emoţii îşi pusese amprenta pe faţa mea ; altfel, se pare că arătam destul de obişnuit.
M-am bărbierit, am făcut un duş fierbinte cît am putut suporta, iar după aceea am tras o limpezeală cu apă rece. Apa rece îmi sfîrteca pielea ca nişte cuţite. Apoi iar apă fierbinte...

Nu că aş fi vrut şapte băi clocotite şi şapte frecţii cu leşie şi apă rece. Căutam doar o oarecare compensare a somnului de care nu avusesem parte, noaptea, în sfîrşit m-am primenit, mi-am schimbat hainele.Mi-a plăcut totdeauna mirosul de rufărie proaspăt spălată. Curînd după aceea i-am telefonat Annei. Era trecut de şapte şi ştiam că totdeauna trezeşte copiii cam pe la ora aceasta. Veni la telefon.
— Bună ziua, Anna.
— A, tu erai ?
Vocea îi era cam somnoroasă.
— Ai o ceaşcă de cafea, dacă urc pînă sus ?
— Mmmm, făcu ea, ca şi cum ar fi savurat o bomboană. De data aceasta îi fugise tot somnul.
Apoi rosti, vădit nerăbdătoare şi, cred, cu o umbră de îndoială :
— Vrei să spui că vii pentru totdeauna ? Aş fi putut să-i răspund :
— Da, pentru totdeauna. Dar vin ca un evadat. Mi-e teamă Anna, fiindcă cred, ba nu cred, ştiu sigur că ea e mai tare decît mine. Dar nu cred să fie mai tare decît *noi,* amîndoi, dacă îi ţinem piept împreună.
Dar poţi spune aşa ceva la o oră atît de matinală T Şi încă la telefon ? Aşa că spusei doar atît :
— Pentru totdeauna ? Da, aşa cred.

sFirşI

tcuprinsul

Tentaţia eroismului (prefaţă de Alexandru Sever) 5

i
EXISTA UNDEVA
o
MARE...

Aniversarea 20 Puţină preistorie 77 Se propune o excursie de Paşti 104 O raită pe frontul din 1940 123 Serile din februarie-aprilie 146

*

II
UN CURCUBEU, DE ACUM PAISPREZECE ANI

Pe urme vechi 180
1940 — Peste primul munte 201
1954 — Coborîrea de pe munte211 1940 — Unul dintre cei mai cumsecade oameni din sat 213
1940—1954 — Inatacabilii şi vulnerabilul 226
1940 şi 1954 — Cea dinţii crimă 246De-a curmezişul văilor 26
Cuţitul ruginit 291

înapoi la prezent .328
Numărul doi 33G
Intermezzo347
Ce e adevărul ? 353
Un cintec vechi 37

Coperta colecţiei : Emil Chendea.

STEVNEM 0'TE MED GLEMTE AR Gyldendel Norsk Forlag Oslo, 1954Nr. colilor d(< Upar : 25 ""I C'oniliiiiiilnl I'ol Iura fie „CASA SE ıNTUI ı"

I iut'iircşl I — U.Sit. Com. Hül

lSigurd Hoel este unul dintre fruntaşii prozei norvegiene dinaintea şi de după ce! de-al doilea război mondial. Continuînd tradiţia lui Ibsen şi Kielland, arta lui Hoel se caracterizează prin claritatea expresiei •îi dramatismul acţiunii, iar concepţia sa prin atitudine critică faţă de relaţiile sociale, prin intransigenţă faţă de compromisuri.

O compoziţie sinuoasă şi plină de farmec; o poveste eroică şi una de dragoste; o alternanţă de prezent şi trecut... Pe scurt, recunoaştem aci toată recuzita romanului modern, folosită cu o siguranţă desăvîrşită. Romancîercu experienţă, psiholog fin, bun observator, cu notaţii exacte şi interesante, Sigurd Hoel ne dăruieşte un roman despre care ne place a spune, simplu şi fără reticenţe, că e foarte, foarte frumos.

Lei 1

1HJALMAR GULLBERG [1]

[1] Poet suedez (1898—1954).